

PÁKOVICS MIKLÓS

Rejtett hívás

Pákovics Miklós

Rejtett hívás

© Pákovics Miklós

Címlap, tipográfia, tördelés:
Serczik Károly

ISBN 978-963-08-3852-8

A szerző magánkiadása

PÁKOVICS MIKLÓS

Rejtett hívás

Minden megtörténhet.

1989 tavasza. Valahol Magyarországon megcsörren egy telefon. A hívott fél felveszi.

– Tessék. Ki beszél?

– Azt nem mondhatom meg, de fontos ügyben hívom.

– Kinek fontos? Magának vagy nekem?

– Elsősorban magának, de elhiheti, nekem sem közömbös, ha egyszer vettem a fáradságot.

– Köszönöm a fáradozást. Nem kellett volna. Nem szeretek és nem tudok beszélni olyan valakivel, aki névtelenség mögé bújik, nem fedi fel a kilétét. Miközben rólam legalább annyit tudhat, ki vagyok, máskülönben nem engem tárcsáz.

– Ez igaz. Oka van annak, hogy magát hívom, s annak is, hogy nem fedhetem fel magam. Az ügy nagyon fontos, mondhatnám életbe vágó. Ehhez képest eltörpül, hogy szeretném megőrizni az inkognitómat. Nem jókedvemből teszem. Különben bemondhatnék bármilyen nevet, akár hamisat is. Akkor elégedett lenne?

– Elégedettségről itt már szó sem lehet. Még nem hozott ki a sodromból, de igen közel állok hozzá.

– Ó, a világért sem szeretném. Inkább röviden a lényegre térek. Figyelmeztetem, vigyázzon, valakik vizsgálatot akarnak indítani maga ellen.

– Vizsgálatot énellenem? Kik és milyen vizsgálatot?

– Uram, elkezdődött a harc, ha nem vette volna észre. Egy ideje bármi megtörténhet és bárminek az ellenkezője. Én jóformán nem is tudom, kicsoda, csupán véletlenül elém került egy irat, amelyen a maga neve szerepelt. Többször találkoztunk ismeretlenül, pontosabban egy időben egy helyen voltunk egymás tudta nélkül, így elmondhatom, látásból ismerem. Gondoltam, felhívom, hogy figyelmeztessem. Rossz az előérzetem. Valami azt súgja, óvatosnak kell lennie. Jobb a bajt megelőzni. Ez pedig úgy lehetséges, ha szembenéz vele.

– Szembenézni a bajjal? Milyen bajjal? Ne beszéljen zöldeket. Önmagammal tisztában vagyok, meg azzal is, hogy elkezdődött az ősznépi menetelés, az átnyergetés. Mindenki megy valamerre, amerre az ösztöne, az érdeke, vagy éppen erkölcsi mércéje diktálja. Vesztetni valója mindenkinek lehet, de miért én volnék az, akit ismeretlenül figyelmeztetni kell, vigyázzon, ne hogy a cserép a háztetőről a fejére essen.

– Bocsánat, én nem beszéltem semmilyen cserépről. Azt hiszem, a cserépnél veszélyesebb dolgok is léteznek. Ilyen például egy ügy, akár kreált, akár nem.

– Jobb, ha tőlem tudja ismeretlen, minden ügy kreált. Amit velem kapcsolatban fabrikálnak, az kétszeresen is kreált. Érti?

– Értem, értem. De mint mondtam, csupán figyelmeztetni akartam magát. Nevem, címem helyett legyen elég annyi, jóakarója vagyok.

– Most azt várja, köszönetet mondjak, mert mond-vaccsinált dologgal zaklat engem? Honnan tudjam, hogy nem provokál?

– Nem sértődöm meg. Általában igyekszem távolabb látni az adott pillanatnál. Nem várom meg, míg eljut oda, hogy látott már éjjeli őrt nappal meghalni. Nem vagyok provokátor, ha erre gondol. Az ilyen szerep mindig is hányingert váltott ki belőlem.

– Mit gondol, mit teszek én, amint befejeztük ezt az értelmetlen eszmecserét?

– Fogalmam sincs. Remélem, nem nekem kell megmondanom. Ha rám hallgat, ami úgy látom, elképzelhetetlen, nem tesz semmit. Érti? NEM TESZ SEMMIT. Megvárja, amíg történik valami.

– Történik valami? Hajszára ugyanezzel jött nekem egy rendőr nem olyan régen. Valakik félreértettek egy tréfát, pontosabban nem értették. Lényeg, hogy fondorlatosan megfenyegettek. A dolgot óvatosságból elmeséltem ismerős rendőrnek. Mire ő azt tanácsolta, ne csináljak semmit. A hatóság csak akkor léphet közbe, ha történik valami. Ezt én úgy értem, ha leütnek, összevernek, esetleg megölnék.

– Érdekes a története. Azt ajánlom, ne fesse falra az ördögöt, mert képes onnan leszállni, és szörnyű dolgokat művelni.

– Nem festek falra semmit, nem is lenne rá időm. Rövidesen indul a vonatom, és még össze kell készülnöm. Nem szeretnék lekésni maga miatt.

– Igaza van, már itt sem vagyok. Mondtam valamit, azt kezd vele, amit akar. Én figyelmeztettem. ÉN FIGYELMEZTETTEM. Minden jót.

– Minden jót. És bár nem tudom, mit, köszönöm.

2

Varda árnyas parkon vágott át a vasútállomás irányába, ahogy mindig. Ám az sem kizárt, hogy a nézőponton fordítva a park vágott át rajta. Elsőre régi beidegződés alapján elutasította a dolgot, mint esze ment marhaságot. Valahol azt is hallotta, ha kalapácsot veszel a kezébe, minden szögre kezd hasonlítani. Ritkán fogott kalapácsot, viszont annál többször vitt az útja a parkon át a pályaudvarra. Átvágott rajta, vagy a park őrajta, nem akart ezzel foglalkozni. Végül is mindegy, a parkot meg majd akkor kérdezi meg a dologban, ha már teljesen megőrült. Határozott meggyőződése szerint ettől még igen távol tudhatja magát. A park szinte néptelen volt ezen a májusi délutánon. A majdnem néptelenség jól áll a városi parkoknak május derekán. Ha jól megnézzük, még hasznat is húznak belőle. Kevesebb a szemetelés és a szemetelő, a virágok és a fák boldogan nélkülözik a keserves gyereksírást, a szerelmespárok ízléstelenül hangosra sikerült csókjait, a padokon végigheverésző hajléktalanok öntudatlan, részeg hortyogását.

Egyszóval csend és rend honolt a körülbelül kétszázötven négyzetméternyi, gondozottsága követke-

tében egyöntetűen dicsért zöld területen. Varda az út egyharmadának megtétele után éppen egy természetes cédrus közelében tartott, amikor valami váratlanul megzavarta szórakozottsággal vegyes nyugalma. Közvetlenül a háta mögött határozott férfihangot hallott, ugyanakkor a vállán erős kéz érintését érezte. „Kérem, jöjjön velem!” – hangzott a felszólítás. Varda ösztönösen összerezszent, majd hirtelen hátrafordult, hogy szembesüljön a parancs forrásával. Megdöbbenésére nem látott senkit. A felismeréstől azonnal visszanyerhette volna nyugalma, amelyből kikökörteték egy percre. Az ellenkező irányból kínálkozó logika szerint meg éppen hogy odalett a nyugalom. A zavar bekövetkezte fölött nem lehetett napirendre térni, mintha mi sem történt volna. A hangot hallotta, a kéz érintését érezte. Az első gondolata azért nem az volt, hogy megbolondulhatott, és láthatatlan, azonosíthatatlan elemek kényük-kedvükre játszanak vele. Ám tagadhatatlanul kikökört a hangulatból, amelyben elmerülve szokott a vasútállomás felé haladni, évszaktól, napszaktól és minden egyéb mástól függetlenül. Kissé felgyorsította a lépteit, hogy minél előbb kiérjen a parkból, s ez már szakítás volt a mindenkori gyakorlattal, a megszokott haladási tempóval, amely sem sietős, sem túlságosan ráérős nem volt, hanem csupán a célszerűségének megfelelő.

A történetekről, pontosabban arról a semmiről, ami történt nem számolt be senkinek. Az ösztönös, válogatás nélküli közlékenység nem volt a kenyeré. Ezt abszolút nem bánta. Csak néhanapján fogta el az irigy-

ség, amikor tanúja volt, mekkora hűhót tudnak csapni mások eseménytelen életük parányi, mikroszkopikus méreteken meghatározható élményeik, benyomásaik körül. Csupán olykor csodálkozott el azon, hogyan képesek egyesek látható élvezettel regélni a levegő mozgásáról, egy színes pillangó röptéről, méhcsípésről vagy bármiről, s ezzel még le is tudnak kötni másokat, legalábbis a látszat szerint. Képesség vagy tömény ostobaság? – tette fel leginkább magának és magában a kérdést, miközben képtelen volt bizonyos fokú elismerést megtagadni az üresség biztosító háló nélkül bravúrozó trapézművészeitől. Tudományosabb hangulatában megállapította, a nőkhöz vezető út műanyagból eszkábált, belül üres kockákkal van kirakva. Ezt a meggyőződését szintén nem hangoztatta, hölgy társaságban nem is lett volna ajánlatos, ámbár nem a nőket minősítette volna elsősorban, hanem a férfiakat, akiknek a hiúsága, önteltsége tekintélyes méretekre dagadt ismeretségi körében. A „kalandos” útról hazatérve a beidegződött mozdulatokkal nyitotta ki a postaládát, szórta az erre célra odahelyezett keménypapír dobozba a tarka reklámanyagot, vette magához az egyetlen postát, amely természetesen a tartozás bevasalásában példás szorgalmat tanúsító egyik szolgáltató precízen kiállított számlája volt. Az este egyrészt nem ígért semmit, másfelől a megszokott rendben zajlott. Vacsora, zenehallgatás, egy-két telefon, majd következett a megérdemelt és menetrendszerű álmal kecsegtető éjszaka egyedül, félig elsötétített szobában. Varda forgolódott, mielőtt elaludt. A kezdeti

nyugtalanság mintha előre vetítette volna a későbbieket, az éjszaka kifejezetten nyomasztó szakaszát.

Álmában, mint annyiszor a múltban, ütlegeték. Nem minden előzmény nélkül. Gondolataiba merülve gyanútlanul haladt egy árnyas parkon keresztül. A levegő meleg volt telítve virágillattal, madárfütttyel. Az ilyen közeg minden jót ígér, s ennek a jónak jelentős részét, tavasz lévén, könnyedén teljesíti. Érdemes a lépteket lassítani, esetleg egy hívogató padra leülni, érintés közelből élvezni az épített természet szépségét. Ha nincs idő leülni, megpihenni, akkor kellemes megmegállni, szemlélődni, elraktározni az idilli környezet ritka ajándékait. Varda mellőzte a kínálkozó pad nyújtotta lehetőséget, a szemlélődéssel birtokba vehető ajándékokat. A városi ember idejét keretbe foglalja a szigorú célszerűség, és erről nem tanácsos holmi szíréhangok csábító hívása miatt megfeledkezni. Szíréhangok? Ahogy gyanútlanul haladt a parkon keresztül, egyszer csak hangot hallott a háta mögül, ugyanakkor erős kéz ragadta vállon. „Kérem, jöjjön velem.” – hangzott a határozott fölszólítás, amelyre a hang gazdája a dolog természeténél fogva nem várt reakciót, csupán feltétlen engedelmességet.

Varda bénító döbbenetében nem látta értelmét ellenkezni. Nyugalmat erőltetett magára, amennyire lehetséges volt, és az idegennel tartott. Amikor tekintetével végre felmérhette, kivel-mivel is van dolga, milyen utasításnak tesz eleget, magas, jól öltözött, kalapot viselő férfit láthatott, olyant mintha az amerikai gengszterfilmekből lépett volna elő, ahol bűnöző

és detektív között olykor rendkívül nehéz különbséget tenni, legalábbis külsőre nézve. A férfi útközben többet nem szólt, ellenben keményen szorította Varda karját, nyilván azért, nehogy kereket oldhasson. Vardának esze ágában sem volt lelépni. Megadóan lépdelt a férfi mellett. Amikor kiértek a parkból az idegen fekete limuzin felé terelte. Az autó ajtaját sofőr nyitotta belülről. Ugyanolyan tekintélyt parancsoló külsejű egyén volt öltönyben és kalapban, mint a másik. Ők az idegennel a hátsó ülésen foglaltak helyet. A sofőr indított, és hatalmas sebességgel elhajtottak. Mintegy negyed óra múlva repkénnyel befont, titokzatos hangulatot árasztó épület előtt landolt az autó, amelyből a kéretlen kalapos kísérő kituszkolta, majd nagyot taszított rajta. Majdnem négykézláb sikerült érkeznie a bejárathoz.

A környék néptelen volt. Legfeljebb néhány fa és bokor lehetett az erőszakos mozdulat tanúja. Végtelennek tűnő sötét folyosón vitt az útjuk. Előbb balra, majd jobbra kanyarodtak, megmásztak egy emeletet. A kalapos lassúnak találhatta a tempót vagy csupán kedve szottyant erőfitogtatásra. Bokán rúgta, majd idétlenül felröhögött. Régi tétel, hogy a verőlegénynek általában soha nem fáj a verés, az áldozatnak viszont kétszeresen is. Erre mondják, úgy kell neki, miért nem volt ügyesebb, amikor a szerepeket kiosztották. Szemérmes koldusnak üres a tarisznyája. Miért ment koldusnak? Miért, miért! Eljön az idő, amikor majd a verőlegényt verik. Akkor meg azt mondjuk, miért ment verőlegénynek? Micsoda világ! Köszönjük, így

nem lehet az üdvösség közelébe jutni. Valami azt súgta Vardának, az üdvösséget nem itt, nem errefelé, nem ebben a repkénnyel befont, titokzatos épületben osztják. Egy egészséges és főleg barátságtalan rúgás a bokába megbízhatóan eligazít. A komolyzenét kedvelő, csokoládét osztogató vadállatok inkább csak a mesében léteznek, de ott sem feledkeznek meg eredeti küldetésükről. Küldetés? Enyhén csúfolódó fogalom ez közönséges bűnözőkre, bérgyilkosokra alkalmazva. Még a végén megsértődnek, s akkor megint csak baj lesz. Varda köhintett. A személyi kísérőnek kirendelt zshivány ezt közlési szándéknak vélhette, ezért röviden rendre utasította:

– Nem beszél a disznó!

Igenis, a disznó nem beszél, mormogta Varda. A disznó rőfög, és alig várja, hogy az ólban végre visszatálhasson az övéihez. Az ember viszont beszél, már ha hagyják. Az okos akkor sem közölget csak úgy szíre-szóra mindenfélét. Gondosan meg kell válogatni a szót, s főleg azt, akihez intézzük. Ki az a bolond, aki pórul akar járni? Jelentkezzen! Nem jelentkezett senki. Ellenben a fogdmeg megálljt parancsolt egy ajtó előtt. Kopogott. Feltehetően szabad jelzésre, kinyitotta az ajtót, betaszította rajta Vardát, majd vigyázzba merevedve engedélyt kért a benntartózkodásra, ahogy ez katonai szabályzat szerint szokás. Az engedélyt megkapta, de újabbat kellett kérnie, ezúttal a jelentésre. Végre jelenthetett. A jelentés lényege az volt, hogy meghozta a disznót, az ócska szivart, a népi demokrácia szégyenét, akit régóta figyelt a különleges ügyosz-

tály, s akinek a lelkét hatalmas bűn terhelheti az eddigi nyomozati eljárás szerint. A jelentés tetőpontján a közlés nyomatékosítására belerúgott Vardába, aztán elnézést kért a feljebbvalójától az önkényes mozdulatért, de nehéz megállni, hogy ne rúgja szét ennek a szemétnek a hátsóját. A feljebbvaló tökéletesen megértette és helyeselte a rugdosási ingert, saját tapasztalatából talán azt is tudta, hány disznó, ócska szivar és fenékberúgás szükségeltetik, hogy az ember magasabbra kerüljön a ranglétrán, na és a jutalmazási listán, ami természetszerűleg vele jár. Vardát tökéletesen eligazították a történetek. Ezek a pökhendi jampecok aligha lesznek a barátai. Barátok nem szoktak egymásba rugdosni, legfeljebb focimeccsen a játék hevében. A szimfóniákat és a csokoládét a későbbiekre tartogathatják, amikor már egyikre sem lesz szükség. Őt felnégyelik, kerékbe törik, ledarálják, s a biztonság kedvéért agyonlövik. Örömteli dolog külön-külön bármelyikre felkészülni, hát még a végkifejletre!

– Szóljatok a doktornak! – adta ki a parancsot egyszer csak a feljebbvalóként tisztelt férfi. – Képtelen az ember úgy dolgozni, hogy a páciens arcán a megfagyott mosolyt, az alig leplezett büszkeséget látod, amit ők erkölcsi fölénynek merészelnek nevezni. A fölény a mi oldalunkon van. Kitartó, szorgalmas munkával kiérdemeltük. Kizárólag nekünk jár. Ezt meg kell értenie minden rohadt fasiszta bunkónak. Ha nem érti meg, vessen magára.

Kisvártatva nyílt az ajtó, és belépett rajta egy tagbaszakadt férfi. Vardának elsőre ismerősnek tűnt, de hiába kutatott az emlékezetében, képtelen volt támpontot találni. A doktor is szertartásosan szalutált, engedélyt kért benntartózkodni.

– Hívattál főnök, itt vagyok.

– Doktor, itt áll előtted ez a nyomorult alak. Nincsen sok időnk. Ezért azt szeretném, ha előkészítenéd vallomástételre, hogy ne kelljen sokat vesződnünk. Te ennek a nagymestere vagy, láss hozzá.

– Igenis főnök. Számíthat rám, mint mindig.

A főnök intett a többieknek, hagyják el az irodát. Mindannyian kivonultak, Varda pedig egyedül maradt a doktorral, felkészülve a kezelésre, vagyis a helyzetének és szíves vendéglátói szándékának megfelelő legrosszabbra. Akár felkészült, akár nem, habozás nélkül munkához látott a doktor. Hatalmas pofonokkal borította tehetetlen áldozata fejét. Az ütéseket a változatosság kedvéért, de még inkább a szorgalmasan begyakorolt kezelés szakmai követelményeinek eleget téve, rúgásokkal fűszerezte. Varda mindezt összeszorított fogakkal tűrte. Félájult állapotában irigykedve gondolt a régi tengeri kalandok szigorúan megbüntetett matrózaira, akik ütlegetésükkor a fogazatuk közt elhelyezett ólomba haraphattak színlelt humanitárius szempontból, nehogy súlyosabban sérüljön rágó szerkezetük, s alkalmatlanná váljanak a fenyítés után robotolásra.

A félájult állapot még egy szürreális ötlettel is megajándékozta, mi lenne, ha Verő Doktort pillanatra

megállítaná heveny ténykedésében, és a fogai közé egy darab ólmot kérne, hogy derekasabban állja a várható további megpróbáltatásokat. A doktor először is elcsodálkozna, ilyesmi aligha fordult elő eddigi pályafutása során. Sok mindent kértek eddig a rábízott páciensek, vizet, bocsánatot, kegyelmet, szünetet, tanút, papot, rögtöni kivégzést stb., de ilyen szemtelen és képtelen ötlettel még senki sem állt elő. A valamásokat kicsikaró segédeszközök tárházában kalapács, bikacsök, vasalódrót, téglá egyaránt lehet, és talán még ólmosbot is, ám hogy ólom, s ráadásul szégyenletesen nyamvadt megfontolásból, hogy az érzékeny állkapcsú fasiszta trógereknek legyen mibe beleharapni, valahányszor egy nagy frászt kapnak, na, még csak az kellene. Sztorinak azonban jó. Meló után el lehet mesélni a törzskocsmában nagy röhögések közepette. Nem tudni, mennyi idő telt el, mióta a doktor áldozatát kezelésbe vette. Mivel a cél nyilvánvalóan nem lehetett a teljes megsemmisítése, várható volt, egyszer majd fellelégezhet.

Varda jobbnak látta, ha nem számíthat. Minden addig tart, ameddig tart, és mindennek vége szakad egyszer. Ha másként nem akkor, amikor a verőlegény elfárad. A páciens kíméletre nem számíthat. A doktor kegyetlen jó kondícióban lehetett, mindent el is követett, hogy erről meggyőzze feletteseit és a rábízott foglyokat, a határait azonban ő sem léphette át. Egy ponton leeresztette cséphadaróként működő karjait. Lendületes rúgással jelezte, hogy a feladatot elvégezte, a delikvens most már köpni fog, mint a kisangyal.

Az irodát elhagyó társaság a közelben tartózkodhatott, mert majdnem abban a pillanatban, amikor a doktor felhagyott az ütlegetéssel, nyílt az ajtó, és megjelent mindenki. Varda a földön feküdt tehetetlenül. Várta a vödör vizet, ami ilyen kemény megpróbáltatás után az áldozatot megilleti. No, nem azért, hogy jobban érezze magát egy kicsit is, hanem kizárólag a vallomástétel eredményes kicsikarása érdekében. A vödör víz valahogy nem akart megérkezni. A díszes társaság minden tagja, élen a parancsnokkal cigarettára gyújtott. Kellett az erőgyűjtés a következő fordulóhoz. Nem vitás, gondosan kimunkált koreográfiáról lehetett szó, amelyben ugyan főbb szerepet játszott az áldozat, ám semmiképpen nem tolakodhatott fogvartói elé, hiszen csak egy szám volt a számok tengerében, s egy reményteli információ forrása, amely információt mindenáron ki akarták belőle szedni. Ennek adott esetben a páciens élete, helyesebben a halála sem lehetett akadálya. Varda úgy okoskodott, halálfélelemben elveszítjük a halálfélelmet, egyáltalán a félelmet. Félelem nélkül élni csodálatos valami, de csak akkor, ha uralkodni tudunk a félelmen. Uralkodni pedig csak akkor vagyunk képesek, ha gyakoroljuk az uralmat. Ez egyébként mindenféle uralomra érvényes. Elméletben bármilyen autogéntréninggel nehéz megszabadulni lidérceinktől. Az élet persze már csak olyan, hogy kérés nélkül is szállítja az okulásul szolgáló helyzeteket.

Egy alkalommal rosszkor volt rossz helyen. Este, sötét külvárosi utcasarkon, veszélyes környéken, ahol a hivatalostól eltérő törvények uralkodnak. Ismeretlen alak élesre fent borotvát suhintott el a nyaka mellett. Valószínűleg a véletlen mentette meg a legrosszabbtól. Meghatározó emléke volt továbbá a Marseille-i kikötőben átélt kutyatámadás. Megállt egy arab kocsmá bejárata előtt, az ajtóra tűzött kínálatot tanulmányozta, közben nem vette észre, hogy megtermett dobermann állja el a bejáratot, és őt bámulja. Vesztére egyenesen szembe nézett vele, s abban a pillanatban a kutya már ugrott is a torkának. Szinte csoda számba ment, hogy nem történt baj. Elképesztő lélekjelenléttel és nem kis szerencséivel belekapaszkodott a kocsmá kirakata elé helyezett fém megállító táblába, iszonyatos erővel megrántotta, s mivel az állványon lévő tábla nem volt rögzítve, fülsiketítő csörömpöléssel maga elé rántotta. A dobermann a táblának ugrott. A zajra négy-öt arab ugrott elő a kocsmá mélyéről, s mikor látták, hogy ártatlan turistával van dolguk, udvariasan bocsánatot kértek. Mit keresett a Marseille-i kikötőben? Hát ez az. Az égadta világon semmit, legkevésbé a bajt. Valamiért a kikötők kifejezetten vonzóak, akár a tigrisszelídítők, a balett táncosok, a költők, a patkoló kovácsok. Márpedig, ahogy a Marseille-i kaland is mutatja, a kikötőt „nem adják ingyen”. De miért kellene, hogy mindennek oka vagy praktikus

célja legyen? Hol maradnak akkor az örömök, a váratlan élmények? Miért kellene minduntalan keresve keresni a keresetlent? Egészen ártatlannak látszó helyzetekben is lehet gyakorolni a félelmet, jobban mondva a félelem fölötti uralmat.

A legártatlanabb valami volt életének meghatározó szakasza, amikor naponta vonattal szokott hazatérni vidéki lakhelyére, általában az utolsó járattal. Fárasztó nap után egyszer elaludt a vonaton, és a kelleténél egy állomással később szállt le a szerelvényről éjfél után. Nem várhatta meg a vasútállomáson a reggelt. Neki-vágott gyalog a több kilométeres útnak hazafelé korom sötétben, susogó lombú fák, erdősávok között, dühös kutyaugatástól kísérve. Többé nem késte le a vonatot. Viszont előfordult, hogy rossz vonatra szállt, s a már jócskán felgyorsult szerelvényről meggondolatlanul leugrott. Majdnem a kerekek alá került. Mászszor azért került majdnem vonatkerekek alá, mert későn ért ki az állomásra, és az onnan kiinduló, ijesztő sebességre kapcsolt vonatra akart felugrani. A nyaktörő dublőr mutatvány szerencsére sikerült. Annak dacára, hogy a kiszemelt kocsij ajtaja csukva volt. Azaz egyszerre kellett a kocsit elérni, a lépcsőre felkapaszkodni, az ajtót kinyitni. A mutatvány végrehajtása közben kiáltást hallott a háta mögül: „ne menj!” Nem volt visszaút. Az ijedt szemtanú nyilván elégedetten nyugtázta, nem volt szörnyű baleset tanúja, amely órákra megbénította volna a forgalmat a szóban forgó vonalon az utazni szándékozók bosszúságára és rémületére. Az ilyesmit például nem lehet gyakorolni.

Egy esetleges következő fejvesztett akciót lehetőleg azért célszerű elkerülni, mert végződhet rosszul is. Az életben nem jár ki semmi – hangoztatta Varda ellenkező véleményen lévők megnyugtatóására, akik ettől egyáltalán nem nyugodtak meg. Ha lehet, még morcosabbak lettek. Az ismeretlen eredetű és rendeltetésű szerencsére ez kétszeresen vonatkozik.

Vajon a kínzói tisztában voltak íratlan törvényszerűségekkel? Azzal, hogy egyszer, persze nem mindig, előbb vagy utóbb, leáldoz a csillagzatuk, s őket kötüzi majd cölöphöz és veri a sors kénye kedve szerint. Felindult állapotában általában azt vallotta, hogy a diktátort érheti bármilyen kegyetlen végzet, neki és szűkebb körének, beleértve a családot busásan megérte az önkényuralom. Ha annyira akarták, történelmi példák sorozatával hozakodott elő érvei alátámasztására. A kegyetlen végzetről pedig csak annyit tartott fontosnak hányavetien megjegyezni, úgyis meghaltak volna, legfeljebb előbb következett be a nevezetes esemény és nem egészen úgy, ahogy azt a teljhatalom elvakult gőgjében elképzei. Egy nem éppen diktatórikus vonásokról ismert, ám tehetségénél fogva nagy népszerűségnek örvendő híresség megadóan elismerte: mindenért fizetni kell. Az élet adott neki tehetséget, egészséget, pénzt, nőket, széleskörű elismertséget, majd fokozatosan visszavett tőle mindent. Legutoljára a pótolhatatlan egészséget. Van választás? Van, de nem az út végén, hanem annak elején, vagy ha nagyon akarjuk, útközben. Igen ám, de ki az, aki a tetőpontok tetőpontján hallgat a józan belső vagy külső

hangra, s megszólal-e az a bizonyos hang? Ki az? Rejtély.

Varda lassan magára eszmélt félig öntudatlan állapotából. Imbolygó alakok körvonalai kezdtek kirajzolódni körülötte. Fogalma sem volt arról, kit azonosíthatna az őt alaposan helyben hagyó doktorként, a tekintélytisztelettel övezett feljebbvalóként, s kit az őt elhurcoló kalapos, öltönyös zsványként. Mindamelllett nem is volt létkérdés a legfontosabb talányhoz képest: vajon élve távozhat majd a poklok poklából vagy sem? Örülhet-e még tavasznak, nyárnak, fűnek, virágnak, nőnek, szerelemnek? A legkomiszabb dolog kiszolgáltatva lenni ismeretlen természetű hatalomnak. A töprengésnek különben semmi értelme. A hatalom éppen most mutatkozott be markáns, feledhetetlen módon, ügyelve arra, hogy külső és belső nyomokat egyaránt hagyjon maga után. Ha netán nem ügyelt annyira, fáradozását akkor is siker koronázta. Nem is tudni miért, jól elpáholták. Igaz, még nem szedtek ki belőle semmit, ahogy gőgösen, a biztos siker reményében előre bocsátották. Neki úgy tűnt, a java szenvedésen már túljutott.

Belehalhatott volna a verésbe, a fő mozgató azonban, úgy látszik, másként rendelte. Elképzelhető, hogy a pokolból újabb poklok nyílnak, egyre sötétebbek, egyre mélyebbek és fenyegetőbbek. Nem valószínű, hogy pokolügyi szakértők vették kezelésbe, talán a számolással is hadilábon álltak. Tették a dolgukat dühös elszánással a végtelen folytatás abszolút ígéretével, miután még nem derítettek ki semmit.

Ráadásul addig sem jutottak el, hogy konkrét vádat varrjanak áldozatuk nyakába. Lefasisztázták, megverték, leköpték, megrugdosták. Untig elég volt, de több nem történt. Mikor óhajtanak előjönni a lényeggel? Lényeggel? Ami nekik elegendő jogcím szerintük, hogy rapittyára törjék a csontjait, hogy vérszomjas ösztönüket kielégítsék. Kinek tartoztak elszámolással? Saját magukon kívül alighanem senkinek. Ez a minden számadástól, felelősségtől elszabadult állapot pedig a legsúlyosabb bűnök melegágya lehet.

Ilyen és ehhez hasonló gondolatok jártak a fejében, miközben idő és tér támpontjai teljesen eltávolodtak érzékeitől. Fogvatartói ellenben elemükben voltak. Ha volt egyáltalán vallatási koreográfia, tökéletesen felkészültek az következő lépésekre. Talán elhatározták, nem ütik agyon a kiszemelt pácienszt, hanem egy darabig még életben hagyják, hátha hasznát vehetik a továbbiakban. Varda eltompult érzékei ködfátyolán keresztül hangfoszlányokat vélt hallani. „A vádlott... nagy nyilvánosság előtt... szidalmazta... azt állította... rokona csikót kapott ajándékba... német katonától... a csikót másnap a ruszkek elrabolták a rokonától... Így mondta, a ruszkek elrabolták... A felszabadító szovjet hadsereg dicsőséges katonáit közönséges tolvajlással vádolta... Továbbá azzal is meggyanúsította a felszabadító szovjet hadsereg dicsőséges katonáit, hogy a falu fáját megzabrálták volna, ha nem akad egy hős, a falu bikája, aki ezt erővel megakadályozta... A történet kicsit sántikál. Nem valószínű... egyetlen ember nem szállhatott szembe a katonák-

kal... Tehát nem csak vádol... hazudik is... A vádlott vallatásakor és a szembesítéskor beismerte bűnösségét. A népi demokratikus hatalom a legszigorúbb büntetés kiszabását követeli a dolgozó nép nevében...” Varda azt hitte, nem jól hall. Az elhangzott vádpontok teljesen ismeretlenek voltak számára. Még hogy csikó, meg német és ruszki, meg a falu fája és a bikája... Úgy érezte, tiltakoznia kell. Szólásra nyitotta a száját, de hang nem jött ki rajta. Ez a kellemetlen érzés időnként a legegyszerűbb helyzetekben is úrrá lett rajta. Őszintén bánta, hogy nem iratkozott be annak idején retorikai tanfolyamra, pedig beszédtanárokat, kiváló szónokokat volt szerencséje ismerni. A szerző kézjegyével ellátott retorikai tankönyvet is őrzött a polcon. A fáradságot azonban már nem vette, hogy tüzetesen áttanulmányozza, és elvégezze az előírt gyakorlatokat.

Bánta, nem bánta, a repkénnyel befont kínzóközpontban nem volt értelme búslakodni. Nem az volt a tét, hogy jól és a lehető legjobban jöjjön ki a szorító helyzetből, hanem, hogy a lehető legkisebb veszteséggel és a tortúra dacára is ép bőrrel. Garancia természetesen nem volt semmire. Ha garanciát kér a verőlegényektől, biztosan körbe röhögik, és jól elagyabugyalják, hogy minden további kéréstől és még az élettől is elmegy a kedve. Tátongó mély szakadék peremén kapaszkodott, az erői egyre fogytak. Már-már úgy tűnt, hogy lezuhan, ekkor azonban erős kéz ragadta meg a gallérjánál fogva, és a kilátástalan helyzetből egyetlen rántással kiszabadította. Abban a pillanatban, amikor

éppen rádöbbsent, hogy az életmentő erős kéz nőé volt, nyomasztó, üldözős, ütlegelős álmából hirtelen felébredt.

A feje zavaros volt, mintha egész éjjel dorbézolt volna. „Életmentő” trükkjei közül ezúttal is a legkézenfekvőbbet választotta. Kávét kevert magának, a mikróban a szokott hőfokra melegítette. Amikor kész volt, jólesően belekortyolt. Gondolatai az álmában rátámadó kalandok és kalandorok körül cikáztak. Három okból is különösnek találta letartóztatását és meghurcoltatását. Az álmok tagadhatatlanul valóság-elemeket is tartalmaztak, főleg ami az ellene felhozott vádpontokat illeti. Az elsővel szervesen összefüggő második ok azért érdemel említést, mert álmában majdnem kivétel nélkül mindig a német náci tartották rettegésben, figyelték, kergették, kínozták, noha élő náci már életkoránál fogva sem láthatott. Legfeljebb olyant, aki a kettészakadt Németország szocialista részében átvedlett demokratává, szigorúan megőrizvén a hamisítatlan germán vonásokat mind külsőleg, mind mentalitás tekintetében. Tömegével találkozhatott ilyenekkel gyakori NDK-beli kiruccanásai során. „Auslander, raus aus Sachsen!” – ordította egy részeg a lipcsei utcán. Nem érezte magát találva, ám bár tisztában volt azzal, hogy a gátlásoktól megszabadult részeg, valamint a gyerek mindig az igazsággal pakol ki, vagyis elszántan őszinte. Emlékezetében őrzött egy rendhagyó, tragikusan végződött náci-történetet. Egykori iskolájában tanított egy Ignác keresztnévre hallgató tanár, akinek a nevéből a tanulóif-

júság irigylésre méltó találékonysággal megalkotta a Náci becenevet. Náci ragadványnevével nem éppen összhangban a kötelező orosz nyelvet tanította. Varda már rég elhagyta egykori iskoláját, amikor arról értesült, hogy Náci öngyilkosságot követett el. Mint hírllett, óráin időnként politikai tartalmú kijelentéseket, megjegyzéseket tett. Vesztére egy detektív fia is hallotta az osztályban a hatalom szemében felforgató tartalmúnak minősülő megnyilvánulásokat. Nem kellett több, a derék fiú elmesélte otthon azt, amit többször hallott a tanártól. Szerencsétlen Nácit egy napon hiába várták az órákra, többé nem tanított. Letartóztatták. Később a nagyközönség számára ismeretlen körülmények között véget vetett az életének.

4

Ha nem emberi mivoltukból kivetkőzött verőlegények, vérbírák, rendőrspiclik, akkor leginkább kiéhezett farkasok igyekeztek őt örületbe kergetni. Hihetetlen, hogy soha nem tudták bekeríteni, felfalni, de a legnehezebb éjszakák végül befejezetlen tragédiák sötét árnyait bocsátották előre. A farkas falka beérte azzal, hogy alaposan megkergette, egészen a kétségbeesés határáig. Direkt megmentésben soha nem lehetett része. A reggeli ébredés hozta el számára a megváltó könnyebbülést. A zuhanást megakadályozó erős női kéz a történet különösségének harmadik ismertetőjegye. Szívesen látott volna a dologban figyelmeztető

jelet, hogy elsősorban a nőkben bízhat, akik időnként talán rászedték, bolondot csináltak belőle, de életének döntő pillanataiban nem fukarkodtak a jóindulattal, a segítőkészséggel. Ha nélkülözték volna ezeket az erényeket, akkor magától értődően más helyzet áll elő.

Kezdetben lehettek kétségei a gyengébb nem képviselőivel kapcsolatban, s a kétségeket olykor képes volt igazságtalanul általánosító konklúziók levonásának szintjére emelni vagy éppen süllyeszteni. Ugyanakkor egyetlen szótól, halovány mosolytól, biztatónak érzékelt nézéstől tudott ellágyulni, újra hinni az életben, a szerelemben. Az ilyen pillanatokban szégyenkezve irányított néma bocsánatkéréseket különböző irányokba, ahol többnyire a szépnem egy-egy elragadó képviselője várakozott ugyanezekre az őszinte megbánásokra. Azzal a szent meggyőződéssel nyugtázta a sors legélesebb fordulatait, hogy ennek így kellett történnie, szükségük volt, van és lesz egymásra, a másikra, aztán majd csak eljutnak valahova. Mellesleg erről a bizonyos „valahováról” rendelkezett a leghalványabb ismeretekkel. A folyamatok eredményességét képtelen volt időben, térben, ne adj Isten, haszonban és kiváltképpen anyagi előnyökben mérni. Mindez távolról sem jelentette azt, hogy lebecsülte volna az élet váratlan ajándékait vagy ne lettek volna ébrenléti álmai, álmodozásai, amelyek konkrét formát öltöttek még akkor is, ha olykor saját magának csak félve merte bevallani őket.

Nem mondhatni, hogy nagyon elrugaszkodott volna a lehetőségeitől, az átlagosan elfogadható földi

arányoktól. Ha utazni támadt éppen kedve, akkor utazott. Ha ezért áldozatot kellett hozni, akkor nem kímélte magát. Hozzászokott, számára sok dolog lemondással jár. Naggyal, kicsivel, nincsen különösebb jelentősége. Ha kitűzte, vállalta, s haladt a céltól visszafelé az első vállalásig, majd a sorrendet megfordította és jutott el a célig. Rendkívüli módon érdekelték a déli, mediterrán országok. A magyarság apanyelvét jelentő latinból elindulva boldogan merült a többi latin nyelv dallamos világába. Olyan legendák róla nem terjedhettek, mint ismerőséről, hogy kétórás repülőút alkalmával elsajátította egy idegen nyelv ritka nyelvjárását, de azért a saját örömeire elég messzire jutott ismeretekben. Különböző döntések meghozatalához nem volt szüksége tanácsadókra, ellenben szívesen meghallgatta mások véleményét. Olykor követte is némelyiket.

Amikor például valaki azt javasolta, utazzon el a Kanári szigetekre. Maga elé vette a térképet, szorozott, osztott, feljegyzéseket készített, útikönyveket lapozott. Nem sokat törődött magvas ellenvetéssel, hogy a turizmus a földön minden rossznak a forrása, a rákfeje, hogy kedves barátja szerint valamikor régen csak az utazott, akinek dolga volt a világban, a többi maradt otthon a kályha mellett. Igaz, ez a barát másban sem ismert tréfát. Kihozta a sodrából, ha egyenruhás katonatisztet látott fagyalattal a kezében. Szerinte valamikor, jelesül a háború előtt a régi hadseregben elő nem fordulhatott. Látszik, hova süllyedt a világ. Ha nem is süllyedt, nagyot változott. Ő meg egyszerűen

tudomásul vette, hogy a világ tényleg nagyot fordult, ha nem is mindenben az előnyére.

Először is, ha utazik, akkor a látszatok ellenére sem másokat követ, hanem a saját igényének tesz eleget. Az pedig végképp nem érdekelte, ha netán őt vette valaki alapul hasonló döntésekben. Az utazás értelme távolságtól, mindentől függetlenül az, hogy korlátozott ideig gyorsabban, töményebben vegye birtokba az élet mindenki számára rendelkezésre álló ajándékait, s így olyan élményekhez jusson, amelyek más-ként elérhetetlenek. A formaságok elintézése után egyszer csak felült egy madridi repülőjára, majd a spanyol főváros repülőterén, a Barajason egy másikra, amely Gran Canaria szigetére röpítette. Madridban hajszal híján utolérte a hazamehetnék. Szó sem volt honvágyról. Országos sztrájk közepébe csöppent. A reptéren egymást érték az órákat, sőt napokat késő gépek. Aztán kiderült, a zsúfoltságban véletlenül a megengedettnél egy utassal több szállt fel éppen az ő járatára. A személyzet hosszú idő után jött rá a turpisságra. Még hosszabb időbe telt, mire a felesleges utast meg tudták győzni arról, hogy nem tarthat a többiekkel. Varda minden kárból van haszon elv alapján megmagyarázta magának, a viszontagságoktól csak emlékezetesebb lesz az útja. Az adott pillanatban terebélyesnek látszó bosszúság napok alatt parányivá töpörödik, hazatérve pedig már kedélyesen, nevetve lehet beszélni róla, ha ugyan említést érdemel az ott-honiakkal való találkozás alkalmával.

Oka volt annak, hogy Varda mégsem tudott kézlegyintéssel napirendre térni a repülőtéri késlekedés fölött. Az ok nem volt más, mint az egyetlen, létszám fölötti utas, aki az utastársakat jócskán feldühítette makacs ragaszkodásával, hogy mindenáron el akart utazni az ominózus járatral. Varda egyszer csak megpillanthatta a botrány kiváltóját, egy fölöttébb szemrevaló, ápolt külsejű, fekete hajú hölgyet. Nem akart hinni a szemének. A hölgy ismerősnek tűnt számára. Legnagyobb döbbenetére lidérces álombéli kalandjának erőskezű megmentőjét fedezte fel, azt, aki az utolsó pillanatban megmentette a szakadékba zuhanástól. Azt hitte, valaki tréfát űz vele, keveri az időket, a helyszíneket, hányattatásainak tanúit, közreműködő szereplőit. Vagy csupán csalóka vágyak kergetik a biztos örület állomásai felé? Kétségtelenül tetszett volna neki a szereposztás, hogy a szép madridi nő visszatérően megjelenik álmaiban. Mindig pontosan akkor, amikor a legsúlyosabb bajok zúdulnak rá, kizárólag azért, hogy elveszejtsék. Talán a csodatételek törvényszerűsége a megmentő váratlan és kéretlen közbelépése. De miért pont őt tünteti ki a sors a kivételes szerencsével? Mennyi szenvedő, reménytelen élet bízik a földkerekségen szanaszéjjel a döntő fordulatban? Hány és hány bajbajutott áhítozik az utolsó szalmaszálla, a mentőövre, a sötétségbe hasító reménysugárra, legyen az akár parányi manó, de üsse kő, legyen varázsparipán száguldó rettenthetetlen lovag, megejtő szépségű tündér, aki világnak csúfjára most éppen létszám fölötti utasként viaskodik a földkerekség leg-

unalmasabb egyedeivel, rendfelvigyázó statisztikusokkal, lelketlen ellenőrökkel, fenyegető fellépésű hatósági személyekkel?

Meglepő felfedezését a világért sem közölte volna másokkal, mellesleg idegen ország repülőterén nem is volt kivel közölni. Nem kockáztathatta, hogy valaki megszállott felindulásában rendőrért kiált, a rendőr pedig szembesülvén a dolgokkal mentőt hív, amely aztán meg sem áll az első pszichiátriáig. Ripsz-ropsz becsukják a számos Napóleon közé, és magyarázhat napokig, ő csak egy ártatlan utas, a sors vakságának áldozata, semmi keresni valója holmi pszichiátriákon, pláne külföldön. Bizonyára elővette volna a hasonló intézményekkel kapcsolatos megingathatatlan ellenérzése. Úrrá lett volna rajta a meggyőződés újra meg újra, hogy itt érzéketlen ápolók szövetkezve gonosz hozzátartozókkal pokolra juttatják a kényszerbeutaltakat. Elkerülvén a legrosszabbat édes titokként őrizte örömteli felfedezését. A létszám fölöttinek bizonyult nőt nagylelkűen övéi közé fogadta. Ugyanakkor tudta, ilyen egyszerű húzással nem lehet a kiválasztottak közé kerülni.

Először is illett volna a legelemibbet megtenni, közölni legalább a nővel, hogy tartós ideje nyomasztó álmainak szereplője önzetlen oltalmazói minőségben. Közölni, de hogyan? A nyelvi akadályt még csak legyőzte volna, ahogy ezt jóval könnyebb helyzetekben számtalanszor sikerrel megtette. Nehezebbnek mutatkozott, hogy az elfoglalt ülésről felemelkedve előre vonuljon a pilótafülkéhez, ahol egyre emeltebb han-

gon zajlott a létszámvita. Sem a személyzet, sem Varda remélt cinkostársa, az ápolat fekete szépség nem volt hajlandó engedni. Avatatlan prókátorként kioktathatta volna a pilótákat, egy utas ide vagy oda nem befolyásolhatja hátrányosan a gép teherbíró képességét, a személyzet presztízsét, valamint nem döntheti meg véglegesen az önkényesen megállapított, írásos pontokba foglalt rendet. Viszont szépségével emelheti a gép fedélzetén tartózkodó utazóközönség tízes skálán mérhető esztétikai középarányosát. Volt már precedens ilyesmire a repülés történetében, sőt ismert olyant, aki megbújt a pilótafülkében a személyzet és néhány beavatott tudtával. Sajnos. Ha valaki karót nyelt, vaskalapot hord, azaz vaskalapos, nem lehet egyik percről a másikra sem a karótól, sem a vaskalaptól megszabadítani. Önfeláldozó lovagként megtehetette volna, hogy felajánlja a nőnek saját helyét, s ezzel mintegy önmagát minősíti létszám felettinek. Így viszont megint csak fennakad a bürokraták védőhálóján, továbbá elveszíti véletlenül felfedezett védőangyalát, aki immáron hozzá tartozott. Meggondolatlanul elhagyni azt, akit éppen csak megtalált, látszólag egyszerű, de nem ebben a konkrét esetben, ami az eshetőségek egész tárházával kecsegtet az optimális megoldástól az érzékeny veszteségig.

Semmiképpen nem akart kockáztatni. A dupla vagy semmi játék már tetszett volna neki. Felkel a helyéről, lépteivel megcélozza a pilótafülkét. Amint odaér, bemutatkozik a nőnek, és keresetlenül felajánlja, szálljon ki vele a nyavalyás gépből, nem bánja meg.

Gépek mennek minden időben, ha nem ma, akkor holnap, holnapután, bármikor, viszont a kettejük találkozása történelmi, részéről felfedezés erejű. A felfedezés hátterét azonban három mondatban lehetetlen előadni, minimum órákra volna szükség. Talán egy hangulatos vacsora keretében elképzelhető. A vacsora nyugodtan belenyúlhat az éjszakába, végül is az idő nem uralkodhat rajtunk civilizált analfabétákon, inkább álljunk a sarkunkra és vegyük birtokba azt, ami mindig is a miénk volt, csak felfuvalkodott önteltséggel lemondtunk róla. A büntetés nem is maradt el, látszik a világon éppúgy, mint az egyes emberen, bárhol éljen is a földön. A terv kivitelezhetőnek tűnt számára, nagylelkűen jeles osztályzatot adott rá, s a gesztust még önzetlennek is találta. A pudingot viszont evéssel szokták kipróbálni. Közeledett a vacsoraidő, ám a puding próbatétele még nem tűnt fel a horizonton. Az étvágy megvolt hozzá, csupán a bátorság hiányzott. Ennek hiánya olyan sokszor rontja el a dolgokat, hogy nem is illik hozzá a jócskán megszorító, lekicsinylő színezetű „csupán”. Elemzésre, fejtörésre nem nagyon szorul a nő esetleges kedvezőtlen hozzáállása, negatív válasza. Ha kudarc ér, okosabb elsomfordálni és levonni a tanulságokat. A bölcs szerint, ahol diadalt arattál, ott köszönj el, ahol viszont kudarcot vallottál, oda térj vissza. Kellemetlen a visszatérés, ugyanakkor elodázhatatlan. A diadal, vagyis a kedvező hozzáállás, a pozitív válasz mindent ígér, csupán az a kérdés, mit teljesít az ígéretből. Lám, itt is egy

„csupán”. Nem megszorító, nem lekicsinylő, ugyanakkor nem is megnyugtató.

5

A Kanári-szigetek nem csupán azzal az egy órával különbözött a félszigettől, amely az időzónában elválasztja tőle. „Una hora menos en Canarias.” Egy órával kevesebb a szigeteken, közölték a rádiók. Hatvan perc nem a világ teteje, ám mégis célszerűnek látszott az órát a helyi időre igazítani, mert ki tudja, miről lehet maradni, vagy fennállhat a veszély, hogy az időzóna eltérés iránya szerint egy órával előbb elindul bármerre. Az ibériai időszámítás és idő fogalom mást is jelentett azok számára, akik életükben először szembesültek vele. Salvador Dali, a festő „nyúlós” órái minden magyarázatnál ékesszólóbban hívták a fel a lényegre a figyelmet. Az idő, pontosabban az idő precíz mérésének a jelentősége elhalványul ezeken a vidékeken. Állítólag több német megörült már attól, hogy az üzleti megbeszélés megjelölt időpontjára ő kínos pontossággal megérkezett, a spanyol fél viszont annyit késett, amennyit nem szégyellt. A kötelező szieszta után, mondjuk hivatalosan este hétkor kinyitó vendéglő fél kilenckor már ki is nyitott, s ezért ott nem illik reklamálni, netán a panaszkönyvet követelni. Ehhez Varda igen gyorsan hozzászokott. Ráébredt, Spanyolországban, közelebbről Gran Canarián minden az ő pihenését, kikapcsolódását szolgálja, kivéve

talán az élet hajnalig tartó intenzív lüktetését, a karneváli időszak valószínűtlenségig fokozott, zajos intenzitását, amit azért a hazájában tyúkokkal nyugovóra térő honfitársai, továbbá más közép- és észak-európai nemzetek polgárai nem becsülhetnek alá. Nem is becsülik alá, hanem érzékelhető örömmel igyekeznek felvenni a ritmust, ha már kényszerűen megtapasztalták a kikerülhetetlent. Nem törvény, hogy külföldön az idegen a helyiekhez alkalmazkodva állítsa fejtetőre az életét, s tótágast közlekedjen az utcán, de érdemes begyűjteni az előre nagy biztonsággal maradandónak minősíthető élményeket. Például ha a királyság intézménye számunkra csak történelemkönyvekből ismeretes, szinte kihagyhatatlan alkalom a királyi pár látogatása éppen ott, ahova vet minket kalandozásaink során a szerencse – okoskodott Varda. Ebben talán még az örök kételkedők is igazat adtak volna neki.

Varda egyszer csak sűrű tömeg közepén állt Las Palmas kutyaszobrokkal dekorált Szent Anna terén. A közmondásos gombostűt sem lehetett volna leejteni, annyian voltak. Máskor valószínűleg elrohan, hogy ne kerüljön szorult helyzetbe. Ezúttal szó sem lehetett erről. A kíváncsiság legyűrte a rajtra kész iszonyt. A tér kőkutyáira nézett, mintha azok segíthetnének. Volt benne valami, mert az idegei lassan elernyedtek, ellazultak. Kihúzta magát, s valamiféle ismeretlen eredetű fölény birtokában végigmérte a teret, az emberáradatot, fürdött a kavalkádban, a vásári ricsajban. Ő és rajta kívül több ezren várták a királyt és a királynét. A

rendfenntartók hangosbeszélőn közölték elvárásait, figyelmeztetéseiket. Aki magasságánál fogva kiemelkedett a sokaságból, láthatta, hogy a térre vezető utcákból tízesével szállították el az átmenetileg tilosban parkoló autókat. Drága művelet lehetett a járművek tulajdonosainak, de a pénzre, a bírságra senki sem gondolt. Mindjárt érkezik az uralkodó. A sokaság az eget kémleli, nem véletlenül. Helikopter robajára lehet számítani, helikopterére, amit Őfelsége személyesen vezet. Ez köztudott volt mindenki számára. A fogadó épület mellvédjén felsorakozott a fogadó bizottság talpig ünneplőben. A férfiak öltönyben, a nők kosztümben. Egyvalaki rítt ki az illő és feltehetően kötelező egyhangúságból. Zöld színű pulóverbe bújt férfiú volt, aki talán utálja az öltönyt, az ünnepet, majd ő, mint köztársasági, örökös ellenálló, földalatti, ellenzéki megleckézteti a monarchiát. Azt nem nagyon lehetett feltételezni, hogy egyetlen öltönye éppen a tisztítóban várt a sorsára. Ha netán így volt, kölcsönözhetett vagy vehetett volna erre az alkalomra és értelemszerűen további alkalmakra. Mit gondolhatott a fogadó delegáció többi tagja a durva kirívásról, halvány fogalma sem lehetett róla senkinek. Vardának otthoni eset jutott az eszébe. Valaki egy ünnepi pártrendezvényen farmernadrágban jelent meg. A rendezők megüzenték munkáltatójának, ha az elvtársnak nem telik rendes nadrágra, akkor vásárolnak neki. A farmer-nadrágos dolgozót megfeddték főnökei. Még örülhetett, ha ennyivel megúsza. De mit mondhatnak a zöldpulóverosnak?

– Mondja, magának a király nem számít? Álljon meg a menet, s csípjen már magába, mert ha én csípem meg, nem lesz benne köszönet – szólhatott volna a létező vagy nem létező ceremónia mester. – Itt a kocsim kulcsa, rohanjon haza, kerítsen kabátot akár a föld alól, még időben visszaérkezik. Ki látott ilyent, az uralkodót pulóverben, ráadásul zöldben fogadni!

A pulóveres mozdulatlanul állt a helyén. A tömeg zajszeitje kissé megemelkedett. A királynak hamarosan jönnie kell. A protokoll szerint vagy annak ellenére. Tényleg, mennyi késedelmet enged meg az írott vagy íratlan szabályzat, a feltehetően létező biztonsági regula, amely az idők folyamán talán szigorodott. Nemrég királyellenes összeesküvés tervét leplezték le Madridban a hatóságok. A célpont az uralkodó palotája volt, és valószínűleg ott sem az első komornyik.

– Hja, ez egy másik világ – állapította meg valaki a közelében teljesen értelmetlenül, mert a világ egy és oszthatatlan, noha bizonyos értelemben igenis osztható. Na és akkor mi van? Ki akar itt bármit is osztani?

Jeles alkalmakkor az egy irányba tartó gondolatok, az összetartás túlsúlya a döntő, nem a széthúzásé, a hőzöngése. Még az ösztönök is engedelmeskednek a pillanatnyi hangulatnak, a valahol mégis csak létező közérdeknek. A városi stadionban a miniszterelnök és a pártja tartott választási nagygyűlést. Minden belépő szál piros rózsát kapott, majd detektorral megmotoszták. Aztán a polgármester szónoklatában méltatta az elért eredményeket a „mindent megdupláztunk” jegyében. Megdupláztuk a lakásépítést, az egy főre jutó

szociális kiadásokat. A tömeg lelkesen éljenzett, lengette a zászlókat. Véletlenül akkor is, amikor a lázas polgármesteri szónoklat „megduplázta a munkanélküliséget.” Keserű tréfa volt a nyelvbotlás a tömeg számára ott, ahol az országos adatok szerint a térség messze a legrosszabb helyzetben volt a többi spanyol tartomány között.

– A szigeteken munkát? Uram, hol él maga? – kérdeztek vissza a helybeliek gúnyosan, ha a tájékozatlan idegen netán fizetett elfoglaltság, munka után érdeklődött.

A Szent Anna téren, az uralkodó párra várakozva senki nem akart munkát. A tér leginkább ünneplésre volt rendelve. Például karnevál idején a lepedős szombatra. Igaz, a karneváli kikiáltó, a pregón időnként megcsipkedte a helyiek büszkeségét. Ha a kikiáltó azzal jött, hogy „ne aggódjatok, utolsókból lesztek az elsők”, a lepedősök üdvivalgással, harsány nevetéssel fogadták. Voltaképpen önmagukon, a saját nyomorúságukon kacagtak. De karnevál idején még ez is megengedett. Az uralkodói vizit háttere nem volt egészen világos, ám ez nem is lehetett létkérdés, ha a dolgok természetes rendjét vesszük alapul. Időnként kell, időnként fontos, akkor is, ha csupán udvariasság, protokoll. Akarva-akaratlan azonban óhatatlanul több. Az sem baj, ha a király a helyszínen emberközelből győződik meg erről-arról a hivatalos jelentések, közlemények mellett. Összevetheti a kettőt, de figyelmen kívül is hagyhatja, amikor levonja a következtetéseket. Na és a helyiek? Élőben láthatják a királyt,

akiről annyi mindent tudnak másfél ezer kilométeres távolságból is, amennyit csak idejük, információ éhségük megenged. Forrásuk van ezernyi, ontja az igazmondó sajtó, a hazug sajtó, a rózsaszín, a zöld, a fekete-fehér, a szivárványszínű, a „pszt, csak neked mondom”, a „neked se mondom”, a parfüm illatú, a trágya szagú, mert ilyen is van ám. Az ilyent állítólag úgy érdemes olvasni, hogy fáklyát csavarsz belőle, meggyújtod, és amíg el nem hamvad, elolvasod a főcímeket. Ha tudod. Vagyis semmit sem veszítesz.

A királyt egyszer látni kell. És a király egyszer lásson minden alattvalót. De a kétszeri látás sem árthat. Nos, pillanatok múlva kiderül, milyen is az a híres szemle. Az ég derült, az a pár felhő meg mintha hadi-rendbe gyűlve sorfalat állna a helikopterek helikopterének, az uralkodók uralkodójának, a királynénak és a kíséretnek. Milyen könnyelműen csúszik ki az ember száján: slepp. Holott a slepp elengedhetetlen tartozéka mindennek. Az ő jelenléte hitelesíti, fokozza a rangot, tölt el elégedettséggel mindenkit. Akire mi várunk, nem akárki. „És kétszáz főnyi kísérete, főként biztonsági emberek.” Jól hangzik, nem? De még mennyire! A pillanat elérkezett. Amint az várható volt, helikopter hasítja a levegőt, zeng az ég, tombol a tömeg. A gépmadár, merthogy ez is gépmadár, ereszkedőben balra húz, száz-kétszáz méterre a tértől a kijelölt leszálló pálya. Mire ott landol, öt perc, további tíz a biztonságiaktól körül vett fogadás, a limuzinok felsorakozása, majd lépcsőkön a mellvéd, és lehet ujjongani, fütyülni, sípolni, rikoltozni. A pillanattól fogva jól

kiszámítható minden, kivéve a véletlent. Ófelsége nem kelt csalódást. A becsült idő mintha le is rövidült volna. Percek múlva a csukott limuzin ablakából integet a király, a királyné. Ezzel minden pletyka, bulvár-hír, közlemény elszáll, ugyanakkor hitelesítődik. Király a mesékből a valóságon át a legendákba, az emlékekbe távozik. Nevezetes esemény nevezetes napon. Egy időre mindenki elfelejt mindent, ami távol esik a tértől, a konkrét időtől. Az emberi vonások kiélesednek, a mosolyok valódiakká nemesednek. Kár hogy minden elmúlik egyszer, igaz, ettől súlyos, emlékezetes a nap, az óra, a pillanat, a nemrég még szombati lepedősök most hétköznapi viseletbe bújt gyülekezete a kőkutyák merev tekintetétől övezve.

Nem igaz, nem múlik el minden a belátható időben. Varda feltette magának a kérdést, mint szokta máskor is: mit keres itt? Mit akar ő a királytól, az idegenek gyülekezetétől? Várható volt, hogy a fél város megrohamozza a teret, a másik fele viszont otthon marad, vagy dolgozik, szolgál, napoz a playán, hűsöl az óceán hullámaival játszadozva. Reggel, hogy szinte öntudatlanul itta a kávéját, határozhatott volna más-ként is, és a tömegtől távol keres búvóhelyet. Mi elől bujkál? Hát ez az. A rendszeres búvóhelykeresés már a szóhasználatát is megfertőzte. A hivatal, ahol ügyet intéz, búvóhely, az a templom csendje halkán elrebegett imádságok légkörében, az a piaci halárus. Nyugodtabb állapotban a búvóhelyet menedékre kereszte. Egy nő például inkább menedék, ahonnan további menedék kereshető. A reggeli kávéból is neszre

riadt. Először a nyitott ablakokra gondolt. Huzat keletkezhetett, és a fuvallat átlibbent a lakáson. A nesz azonban alig hallható emberi hangok alakját öltötte magára. Sőt, a hang forrása mintha megérintette volna a vállát, és így szólt:

– Kérem, jöjjön velem.

Kimért hang volt és udvarias, ugyanakkor ellentmondást nem tűrő.

– Ki maga? Mit akar? – kérdezte a meglepődéstől dermedten. Ösztönösen megfogta a vállát, ahol az érintést érezte. Majd zavartan hallgatott. Sehol semmi. Se hang, se forrás, sem érintés. Kétség nem férhet hozzá, képzelődött. Képzelődött? Isten sem tudja, mikor költözött belé a kényszerképzet. Bárhol megfordult, gyakran nézett maga mögé. Hallotta a hangot szinkronban az érintéssel, és kivétel nélkül sehol semmi. Dühös volt, szégyenkezett, tanácstalanul nézett körül, segítséget várt bárhonnán, ám a dologról mélyen hallgatott. Betegsége nem gondolt, mert anyyira egyértelmű volt az egész, a hang, a vállon az idegen kéz.

– Sok krimit nézek? – tette fel a kérdést önmagának.

– Előfordulhat – válaszolt rögtön, aztán legyintett. Mint aki tudja, a titkot egészen máshol kell keresni. A tudata mélyrétegeiben, élete előző korszakaiban, a legtávolabbi gyerekkorban, de az sem kizárt, hogy a legsötétebb semmiben.

A tépelődés után már nem gyötörték kétségek. Megvolt a rejtély kulcsa. Az uralkodói látogatás, an-

nak minden eleme és legfőként a zajongó tömeg biztosíték lehetett arra, hogy a lidérc távol maradt. A lidércek nem kedvelik a fényt, a pompát, a sokaságot, a vele járó zsibongást. Gondosan felépített dramaturgia szerint működnek az eltervezett hatás érdekében. Nem mintha tartoznának valakinek a tökéletes munkavégzéssel. A lidérc magánzó, igazolvány nélküli vállalkozó, a frász feketén tevékenykedő titkos ügynöke, a mesterfokú üldöző. Varda fejében többször megfordult, a nyomasztó rejtélyt meg kellene osztani valakivel. Idegennel, ismerőssel, rokonnal, szerelmes-sel, baráttal, ellenséggel, bárkivel. Soha nem lépett a gyakorlat mezejére. A külvilágot egyszerűen érzéketlennek, éretlennek találta egy kitalációnak tetsző jelenség kellő komolyságú megközelítésére. A külvilág olykor közlés nélkül is megérezett valamit a dologból. Ha valaki váratlanul megérintette a karját, a vállát, hirtelen megrezzent, és ez általában csodálkozást váltott ki.

– Mi a baj? Mi bajod? Mi történt?

– Á, semmi.

Az illető, bárki volt, tovább nem kíváncsiskodott, pedig ha megteszi, talán jut valamire, és ezzel együtt a megrezzent fél is. Varda húzta-halasztotta a titok megfejtését. Egyelőre kinevezte magát saját orvosának, pszichológusának, bár ez utóbbi foglalkozás képviselőit mélyen megvetette, közönséges szélhámosnak tartva őket. Különös történet juttatta erre az álláspontra. Annyira különös, hogy erről soha nem beszélt senkinek. Viszont teljesen véletlenül éppen

egy pszichiátriai kezeltnek fejtette ki a hivatással kapcsolatos ellenérzését, a kezelt meg egyre magasabb hangon előadott érvekkel védte a pszichiátriát. Előtte persze minden eredmény nélkül. Nem számított. Az egyik ment balra, a másik jobbra. Ám az újabb és újabb találkozások nem kerülhette el. Időnként úgy képzelte, láthatatlanná tud válni, mintha be volna kenve azzal a festékkel, amely a mendemonda szerint a kikötőben horgonyzó amerikai hadihajókat teszi láthatatlanná, fotókon megörökíthetetlenné.

6

Ebben az időben futott össze a tengerparton egy idősebb német nővel, aki isteni sugallatra otthon feladott mindent és barátai legnagyobb megrökönyödésére hirtelen a szigetekre költözött.

– Tudja, mi a teozófia? – szögezte a kérdést Vardának.

– Az, amit itt elmesélt nekem teljesen ismeretlenül? Isteni sugallat, és egyszer csak, hipp-hopp, a világ túlsó felére költözünk?

– Azért nem ilyen egyszerű – válaszolt a nő, akit a lánya is közönséges bolondnak nevezett a meglepő elhatározás miatt.

Jó lehet annak, aki álmában vagy ébren felső útmutatást kap élete meghatározó fordulatára nézve – gondolta Varda. De a legjobb annak, akinek módja van a tanács követésére. A német hölgy a legteljesebb hatá-

rozottságot mutatta története előadása közben. Nem látszott rajta csalódás, megbánás. Varda nem tartotta volna ildomosnak a részletekre vonatkozó kérdezést. Hamisítatlan európaiként már a nem mindennapi kaland adminisztratív oldala, a gyakorlati kivitelezés is számos kétséget ébresztett benne. Még az anyagiak is felmerültek. Miből, mennyiből, hogyan? Megérkezett németföldről, felkereste az első szállodát, majd állás után nézett? Ha igen, mi történt ezután? Kis segítette, ki akadályozta? Mitől félt, mitől nem? Aztán az örültség kimenetelére vonatkozó kérdések, amelyek tökéletesen körülírják a kívülálló státuszát. Mi történik akkor, ha egy napon belátja a tévedését? Ha például betegség figyelmezteti a helytelen döntésre, azonnali korrigálásra? Repülőre ül, s ahogy eljött az otthonából, ugyanúgy visszatér? Visszatér, hogy egyesek végleg bolondnak minősítsék?

Amint hallgatta a nőt ott a tengerparton, váratlanul érintést érzett a vállán és hallotta a hangot:

– Kérem, jöjjön velem!

Összerezzent. A német nő észrevette. Rögtön lereagálta.

– Történt valami?

– Nem, semmi. Bocsásson meg. Néha jön egy pillanat, amikor a figyelmem elkalandozik, és ezt sajnós mások szóvá teszik.

– Nem akar róla beszélni?

– Nem, köszönöm. Nincs miről beszélnem.

Nem mondott igazat. Ugyanakkor ágaskodott benne a kérdés. Miről is beszélne, ha éppen akarna? Ho-

gyan fogadná egy vadidegen, aki vad is, meg idegen is, az ő visszatérő pillanatait? Kiderülhetne, más is küszködik hasonló nehézségekkel? Nem zárta ki ennek lehetőségét, de célszerűnek az látszott, ha csendben marad. A német hölgyel elköszöntek egymástól. Címet, telefonszámot nem cseréltek. Miért legyen folytatása valaminek, ami a kezdettel is adós? Felesleges halmozni a csalódásokat, a felhasználatlan címet, a tárcsázatlan telefonszámokat. S ha esetleg mégis? Nincs mégis. Ha nem a végéről nézzük a dolgokat, hanem a kezdetektől fokról fokra, megfontoltan haladva, talán még el lehet jutni valahova. Nem szabad megfélekedezni a közbülső állomásokról. A legnagyobb út is egyetlen apró lépéssel kezdődik – tartja a kínai mondás. Vigyázat, ravaszak ezek a kínaiak. Felismerik azt, ami tapasztalat előtti evidencia, ami eleve fel van ismervé. Még az sem biztos, hogy nem két lépéssel kezdődik, esetleg hárommal. A leghosszabb útnak ennyi kijár. Varda ismert egy-két embert, aki életében hatalmas távokat járt be, és saját bevallás vagy a környezet szerint a kezdetnél mégsem jutott előbbre. Valamiért megrekedt. Tökéletes persze soha nem lesz. A főhadnagy annak idején a seregben érdekesen buzdította a katonáit. „Főhadnagy úr, így jó lesz?” – fordultak hozzá egy-egy feladat elvégzése, végrehajtása után. A főhadnagy végigmérte a munka eredményét, ahogy kellett, aztán így szólt: „Tökéletes – sose lesz.” A lelkesedésében lelohasztott katona leforrázva elsomfordált, és még jobban utálta a főhadnagyot, aki valójában nem akart megalázni senkit,

csupán, ki tudja, hányadszor, ismételte önmagát. Szavajárása volt a „tökéletes soha nem lesz.” Jobban meggondolva még tanulni is lehetett a dologból. A tökéletesség elérhetetlen, ám törekedni lehet, sőt kell rá, különben a megközelítése is lehetetlen.

Ha már katonaság, Varda a hadseregben tanultak szerint értékelte a spanyol idegenlégiós laktanya kapujának drámai feliratát: „Haza vagy halál.” Emlékezete szerint a kubai fémpénz felirata ugyanaz volt. „Patria o muerte.” Haza vagy halál. A kubai forradalom jelszava lehetett. Nem csodálkozott, ha már a havannai szálloda bárjában a Mary Pickford, a daiquiri, a mojito és más koktélok mellett felszolgálták az Aniversario de la revolución, vagyis a Forradalom évfordulója névre hallgató koktélt is, reggelente pedig gyerekek énekeltek forradalmi dalokat a tévében. Az már inkább szöveget ütött a fejébe, amikor a havannai hotelből távozóban a szobaasszony nem fogadta el tőle a maréknyi aprót borraivalónak. Ezek szerint nem minősült felségsértésnek, hazaárulásnak, politikai hitvallásnak, amikor a szobaasszony azzal hárította el az adományt: „Aztán mit csináljak vele uram?” Dollárt Miamitól kilencven kilométerre nem ajándékozhatott. Az Európában közkeletűségnek örvendő német márka is kegyvesztett volt. Dollár vagy semmi. Az idegenlégió laktanyája más képzetet keltett benne.

Próbálta elképzelni a kapu és a felirat mögötti világ belső életét, amit, ha a filmek és a könyvek nem csaltak, színesnek, kalandosnak, ugyanakkor durvá-

nak és veszélyesnek gondolt. De az is eszébe jutott, hogy ha akkora különbség van a tévelygő képzelet és a makacs valóság között, amekkora általában szokott lenni, akkor jobb feladni és más, hasznosabb fejtörés után nézni. Vagy élesben utána járni a feladványnak. Majdnem megtette. Ha nem számítjuk a „majdnem” és a „megtette” közti fényévekben mérendő különbséget, akkor érdemes kicsit elidőzni, elkalandozni, mintha... Amikor évekkel ezelőtt Párizsban a Gare de L’Est-ről kilépett a forgalmas utcára, az első, amit megpillantott, egy gigantikus plakát volt, az idegenlégióé. Rajta légiós katona képe és egy telefonszám. Néhány pillanatig eljátszott a gondolattal, mi történik, ha felhívja a számot, és jelentkezik. Érte jönnek katonai dzsippel, beviszik a laktanyába, ott kikérdezik, orvosi ellenőrzésnek vetik alá, beöltöztetik és rövid kiképzés után afrikai harcmezőre vezénylik? Lehet, amint az ellenkezője is, hogy kiszuperálják mondva csinált kifogással, és elzavarják. Nem a kudarcról félt, hanem a kaland értelmetlenségétől. Miért jelentkezne? Egyetlen érv a pénz lehetett, aminek tagadhatatlanul szűkében volt. A szabadságvágya viszont pótolta minden hiányzót, még a pénzt is. A pénzből nem kreált ügyet. Annyit költött, amennyi volt. Törvényként tartotta számon a gyerekkorban számtalanszor hallott tréfás jelszót: az okosnak nem kell pénz, az ostoba meg úgysem ért hozzá. A jelszó mellelleg igen távol állt a valóságtól. Az okosoknak nagyon is kell a pénz, az ostobák pedig nagyon értenek hozzá, ha máshoz nem is. Előtte lebegett az analfabéta zöldségeges legen-

dája, aki csak a színéről ismerte meg a papírpénzt, és tizenhárom szobás villában lakott. A villa éppen szemet szúrhatott volna neki. Miért éppen tizenhárom? A zöldségesnek még annyi esze is volt, hogy a babónak fittyet hányt?

Ő az írástudatlanságtól megnyugtató távolban biztosan ügyelt volna arra, hogy a villa tizenkét vagy tizennégy szobás legyen, vagy a tizenharmadikból negyedik fürdőt, harmadik éléskamrát alakított volna ki. Úgy ahogy van, számárság az egész. Az írástudatlanságtól megnyugtató távolban a tisztességes átlagember, amilyennek ő is érezte magát, nem szokott olyan gondokkal küszködni, mit kezdjen tizenhárom szobával. Az uralkodó látogatása idején kiváltképpen más nehézségek nyomasztották. Azok közül is legfőképpen az ismeretlen eredetű és jelentésű hang a vállérintéssel. „Kérem, jöjjön velem.” Kutyaharapást a szőrével ötlet alapján odáig eljutott, hogy próbát tesz idegenekkel, miként reagálnak erre a mondatra. Rögtön el is vetette. Minden számárságot ki lehet találni, ám ha próbát tenne, azt előbb meg kell tervezni, fel kell építeni, hogy semmiképpen ne vesztesként kerüljön ki, sőt, lehetőleg győztesként. Figyelni kezdte a különféle embertípusokat, a nemeket, az életkorokat, továbbá a láthatatlan elemeket, mint a műveltség, a jellem, a pszichikai vonások. Ha nővel merészel kísérletezni, esetleg alapjáraton rosszul reagál. Ha ijedtében nem sikolt, esetleg pofon vágja, vagy ami még rosszabb, rendőrt hív zaklatás címén. S ha netán romlottságánál, kalandozó ösztönénél fogva belekarol, és

megkérdezi: „hova uram, megyek önnel boldogan?” Igen, ha ezt mondja? Nem felelheti, bocsánat, tévedtem, amúgy is csak kísérlet volt, mert engem ez és ez emészt, mit emészt? egyenesen tönkretesz. Végző kétségbeesésben jutottam arra, hogy mások reakcióján keresztül a gyógyulás felé veszem az irányt. Legfőbb ideje. Ha férfival kísérletez, szintén számíthat egy frászra, mert homokosnak nézi. Csekély a valószínűsége, hogy sorstársra talál benne, akit ugyanaz gyötör, a „jöjjön velem! és hova a francba?”, tessék mondani.

A kísérlet ötlete tehát kudarcra ítéltetett, ennél fogva elvetette. Nem látszott megkerülhetőnek a megkerülhetetlen, hogy valakivel bizalmas viszonyba kerülve alaposan kibeszéli a nyavalyáját, még ha örülnék hiszik, akkor is. A valaki bárki lehet, de semmiképpen nem pszichiáter, aki adott esetben több kárt okoz, mint nem. Kéjesen belevájkál az életébe, kised belőle mindent, ami fellelhető, azt is, ami elérhetetlen, aztán minden egyes páciensre ráhúzza ugyanazt a gyógymodot, lenyeletve mindenkivel ugyanazt a lila, zöld vagy ki tudja, milyen színű pilulát, bezsebeli a tarifát. Kutatott az emlékeiben, sorra vette múltbéli emberi kapcsolatait, kikhez került közel az átkarolható múltban, kivel meddig jutott, hol torpant meg, miért távolodott el. Hamar belátta, ha ilyen körmönfontan fog vizsgálódásba, a megoldáshoz vezető út keresésébe, nem juthat messzire. Találomra kellene talán, szinte behunyt szemmel, ahogy sorshúzáskor kisebb nyeregjátékok esetén teszik ezt a játékmesterek. Ahogy a fodrász hirtelen ötlettől vezérelve fésű és olló segéd-

letével megtépdesi a haját, ne legyen a frizura unalmasan egyenletes, egyforma, mint római harcosoké. Nézzünk ki változatosan, izgalmasan, ha belül üresek, kiégettek vagyunk, még inkább. Nem nyerhetsz. Azt mondják, ha lemosod az autódat, kiprovokálod az esőt, ha viszont kertedben a szomszúságtól elalél a káposztád, akkor hiába számítasz csapadéokra. Örök vesztes maradsz. Csátát nyerhetsz, háborút nem.

A múltat illetően is legyünk óvatosak. Hiszen huzamosabb idő alatt, ami például egy emberöltő, fél emberélet, akaratlanul, sőt kifejezetten háttal állva, ellenségesen viszonyulva is boldogan-boldogtalanul szocializálódunk. Ötezer ismeretség, háromezer köszönés, jóval kevesebb realizálódó kapcsolat és még kevesebb ideig-óraig megmaradó. Ha elindulsz az emlékezés gyatra fényű csodalámpásával, itt-ott ráakadsz valamire. Ha az egyiket megvilágítod, a többi sötétben marad. Ha a másikat világítod meg, a harmadikat, a századikat, ugyanaz a helyzet. Nem beszélve arról, hogy siránkozol, sajnálod a többit, a kiválasztottra pedig lassan megharagszol. Veszélyes játék ez. Veszélyes és eredménytelen.

7

Legyen világosság! Lett. A lámpa köríve megakadt a katonaidő másik parancsnokán, a századoson. Szőke, simára fésült haj, szigorúságot kölcsönző bajusz, pattogó beszéd. Nem akármilyen fickó volt. Ő úgy

mondaná kirafinált, hétpróbás, betyár. Nem melleleg a legrendesebb parancsnok a világon, aki élheterlen-ségét bizonyítandó kifejezetten szerette a gondjaira bízott katonákat. Haverként kezelte őket minden külsődleges keménység, harsogó parancsosztogatas, életveszélyes fenyegetés, megvető legyintgetés dacára. Fölfelé sem volt éppen szolgalelkű. Ezredgyakorlat alkalmával kegyetlenül összeveszett a főfővel, a gyakorlat legmagasabb rangú parancsnokával. Felháborodását látványosan adta mindenki tudtára. Földhöz vágta a fatáblát a ráerősített térképpel, „azért én sem vagyok teljesen hülye, azt az oltári, mennydörgetős” és így tovább. A főparancsnok hajsza! híján lenyelte talán nem is létező tekintélyét, csupán annyi csúszott ki a száján, „majd számolunk a gyakorlat után.” Hogy ebből lett valami vagy sem, nem jutott Varda tudomására. Abban viszont biztos lehetett, hogy a százados nem esik kétségbe holmi fenyegetéstől. Részben mert nem olyan fából faragták, részben meg azért, mert fenytésben, fenyegetésben bőven volt része. Például keresztretjtvény fejtő szenvedélye miatt. Egész könyvtárra való ajándékkönyvet nyert. Ez hamarosan az egész laktanya tudomására jutott, beleértve a feletteket is. A sereg pedig van olyan eszement szervezet, hogy rögtön rákezde a nótát: lám, a százados azért hanyagolja el a katonái kiképzését, mert állandóan rejtvényt fejt. Védekezni ilyesmi ellen teljességgel értelmetlen. Energia- és időpocsékolás. A százados is ismerte, sőt vallotta a katonasággal kapcsolatban elemesen kitalált szállóigét. A sereg az a hely, ahol a

gömbölyűt viszik, a szögletest gurítják. Erről Varda röpke kilenc hónap alatt, összesen négy állomáshelyen letöltött szolgálat alatt messzemenően meggyőződhetett. A néhány hónap és a négy állomáshely könnyen azt a képzetet keltheti, hogy innen oda, onnan amoda állandóan fegyelmmivel kellett vándorolnia, mint afféle modern Svejnek, akitől a feljebbvalók egyenesen megőrülnek. Nem történt semmi égbekiáltó. Illetve volt fegyelmi büntetésként konyhai krumplicucolás, sebtében összerántott énekkari turné szabadságlevél reményében, elsumákolt éles riadó, eltávozásról történt megkésett visszatérés, ami csak azért nem járt szigorú következménnyel, mert akadt egy derék mozdonyvezető, aki felvette maga mellé a nem menetrend szerű mozdonyra az elkóborolt katonát, és így reggel hat előtt öt perccel kimenő ruhában még éppen beállhatott a szemlére felsorakozott alakulatba.

A századosnak a rejtvényfejtés mellett egyéb kedvenc foglalatossága is akadt. Rendszerint elcsúfította a szép nőket. Ne gondoljon senki vérszomjas vámpírra, hasfelmetsző Jackre, csupán arról van szó, hogy szórakozásból plasztikázta a képes újságok, magazinok címlapján szinte kötelező érvénnyel feltűnő fiatal, makulátlan vagy makulálatlanra retusált hölgyeket. Ha például fehérén vakító fogsorukkal a fogpaszta reklámot idézték, célszerűnek látszott legalább két fogat tollal, ceruzával besatírozni, aminek következtében a szépségük legalább negyvenhat százalékkal zuhant. Voltaképpen az egész női fej kínált korrigálni valót a szemöldöktől kezdve a frizuráig, az orrig, a

nyakéig vagy éppen a fülbevalóig bezárólag. Mélyelemző számára ez a meglepő cselekedet talán rengeteget elárult volna a századosnak a női nem képviselőihez fűződő viszonyáról. Varda nem fárasztotta magát kudarcra ítélt oknyomozással, legfeljebb megállapította, bizonyos értelemben rokonlelkek a századossal. Őt ugyanúgy irritálta, hogy minden ócska magazint nőkkel akarnak eladni, lett légyen szó csigatenyésztésről, biciklipumpáról vagy főzőtökről. Különben gyanakodott, mindez a magamutogatásra hajlamos hölgyek beleegyezése nélkül nem történhetne. Nem is volt vele különösebb baj, csupán a mértékel. Az pedig már csak olyan, hogy régen elveszett, valamikor még az ősidőkben, és azóta sem találta meg senki, ellenben sokan papolnak róla, mert ez olyan intelligens, erkölcsös, divatos. Nem utolsósorban jól eladható vele a lap. Mennyire jól, az persze egyre kérdésesebb. Következésképpen egyre inkább zsákutca, ahol egy ideig, amíg lehet, amíg engedik, amíg az olvasó rá nem jön a turpisságra, jól el lehet lenni. Hallott olyanról, hogy a szerkesztőségi fotóst figyelmeztették, ne kapjon lencsevégre ráncos öreget, szomorúságra hangoló lovakat, omladozó tanyasi épületeket vagy éppen külvárosi nyomornegyedeket, irány a fiatalság, a női szépség, a tökéletes menedzser, a derék vezérigazgató, az ügyeletes bajnok természetesen bármiben, s akár bűnözői múlttal.

A katonai szolgálat letelte után Varda kapcsolatban maradt a századossal, időnként meglátogatta száz kilométerrel távolabbi szolgálati helyén, amikor ép-

pen arra vitt az útja. Ennek örült az egykori parancsnok.

– Hogy vagy komám? – kérdezte angolosan a vendéglői asztalnál. Angolosan, mert a válasz helyett visszakérdezett:

– És te hogy vagy százados uram?

Jobban nem is lehettek volna.

– Hanem gondterheltnek látszol. Öregem, csak nem az elbliccelt éles riadó hiányzik? – viccelődött vele a százados.

– Nem. Annál nagyobb a baj, illetve ha akarom, kisebb, jobban mondva nincs is baj. Te mesélj, mi van veled, hogy bírod a gyűrődést?

A századost nem lehetett falhoz állítani. Megragadta a kapaszkodót, a sejtetett bajt.

– Ki vele barátom. Okosabb lesz, ha beszélsz. Nem fogjuk a drága időt udvariassági formulákkal tölteni. Úgy, mint egykor, amikor nem kíméltetek, nem törődtek azzal, hogy miattatok esetleg hadbíróságra kerülök. Persze veletek együtt.

Varda végül megadta magát.

– Van nekem egy ostoba problémám, ami elsőre képzelgésnek tűnhet, éppen ezért beszélek róla nehezen. De nem fantázia, nem képzelgés. Nem is tudom, hol kezdjem?

– Az elején, a közepén, a végén, ahogy tetszik úri gusztusodnak, csak igyekezz, mert nem szeretném ennél az asztalnál megkapni az obsitot.

– Figyelj ide századosom – eredt meg végre Varda nyelve. – Mit szólnál ahhoz, ha gondolataidba merülve sétálsz egyedül a vízparton, vagy bárhol, aztán egyszer csak hirtelen megérinti valaki a vállad, és felszólít: „kérem, jöjjön velem.”

– Szóval arra vagy kíváncsi, micsodán rúgnám-e kapásból, fordulásból az illetőt, vagy a szolgálati fegyverem agyával fejbe ütném, hogy arról koldul?

– Látom, nem tudsz komolyan venni – szólt csalódottan Varda.

– Ne haragudj komám, ez csupán a bevezetés volt. Nyilván nem csak meghallgatást vársz tőlem, hanem segítséget is. Vagyis veled az történik, amit mondtál, hogy valaki megérinti a vállad, és felszólít, menj vele. Meg kell, kérdezzek, ez valóban megtörtént?

– Nem, még sohasem.

A százados a fejét vakarta.

– Akkor nem értem. Mi a probléma, ha van egyáltalán?

– Éppen ez a bökkenő, hogy soha nem történt valójában, de időnként vissza-visszatérően hallom a felszólítást és érzem az érintést a vállamon.

– Ha jól értelmezem, az egész olyan detektíves fordulat, csak nem filmen, nem könyvben, hanem az életben, de talán az előbbiek hatására.

Varda tiltakozott.

– Nem filmek, nem könyvek, még ha pontosan ilyesmire hasonlít is.

– Akkor talán gyerekkori emlék a szülői házból, a rokonoktól, a szomszédoktól. Nem jut eszedbe ilyesmi?

– Nagyon szerényen és szegényen éltünk. De még így is, vagy talán éppen ezért volt veszíteni valónk. Malacot öltünk a Rákosi-korszakban, amikor tilos volt, és fekete vágásért három év börtönt lehetett kapni. Elsötétítettük az ablakot, duplára zártuk az ajtót. Óriási baj lett volna, ha valaki meglátja és feljelent.

– A malac finom volt, nem?

– Igen.

– Na, látod, ez a lényeg. A sitten biztos nem kaptatok volna disznópecsenyét. De tovább kérdezek. Volt másvalami is? Járt-e nálatok rendőrség, persze úgy, mint a kötelességét teljesítő, hivatalból intézkedő hatóság, felelősségre vonó, vizsgálódó szándékkal?

– Egyszer.

– Miért? Mit akartak?

– Házkutatás volt nálunk.

– Azt a kutya-fáját. Ez aztán nem semmi – csettintett a százados. – Te is otthon voltál?

– Otthon voltam, de gyerekfejjel csak utólag tudtam meg, hogy házkutatás. Két rendőr mindent felforgatott, a játékaikat, a polcokat, a bútorokat, az ágyakat. Mi gyerekek nem nagyon érezhettük a dolog súlyát, annál inkább a szüleim, akik megkövülve álltak, felkészülve talán a legrosszabbra.

– Aztán hogyan végződött?

– Apámat elvitték. Egész éjjel ébren voltunk, és vártuk, mi lesz. Reggel apám hazatért. Szótlanul lefe-

küdt. Számunkra, gyerekek számára ezzel le is zárult a dolog.

– Találhattak valamit a zsaruk?

– Szerintem nem. De nem sokkal, talán egy évvel azelőtt találhattak volna.

– Mit?

– Fegyvert.

– Ne viccelj! Micsodát?

– Nem viccelek. Fegyvert.

– Játékpuskát?

– Nem, valódi forgópisztolyt, sárga csontnyelűt. Apám közvetlenül a háború előtt fegyverkereskedőnél volt segéd. Onnan szerezhette.

– Mi történt a fegyverrel?

– Robogó vonat ablakából belehajította a folyóba.

– Ezt meg honnan tudod?

– Vele voltam. Még ma is előttem a mozdulat. Nagy szerencséje volt. Ezért abban az időben halálbüntetés is járhatott volna.

– Ez így igaz. Ha egyszer a semmiért is kötelet lehetett kapni.

A százados a maga részéről befejezte a kérdezést. Ennek a jele volt, hogy poharát Vardáéhoz koccintotta:

– Igyunk barátom. Az egészségünkre. Az igazat megvallva rosszabbra számítottam, de elismerem, ennyi is elég, hogy valakit lidérces álmok gyötörjenek. Nézd, mindenki fél valamitől, valakitől. Ne hidd, hogy megzavarodtam, de bizonyos fokig a félelem hasznos lehet. A mai világban különösen résen kell

lenni, ahogy vélemény szerint a múlt sem kényeztette el a földi halandót, hiszen erről beszéltünk. Mi pedig különösen érdekes csillagzat alatt születünk. Szinte folyamatosan kaptuk az ösztönzést, hogy a nyugtalanság állandósuljon. Ezt természetesen ki-ki másként éli meg. Az egyik öt zárat rakat az ajtajára, aztán ha véletlenül meghal, hetek eltelnek, mire megtalálják. A másik, ahogy talán te állandóan maga mögé néz járás közben. A harmadik roskadásig megrakja a spájzot élelmiszerrel, mert holnap hátha nem lesz. Jön a mákus, a világvége. A negyedik szolgálkúségból, vagyis félelemből görnyedten közlekedik, púpot növeszt, mert őszerinte a túlélés kulcsa a feltétlen tisztelet, a megalázkodás. „Főnök, én magának a szemébe is megmondom, hogy maga egy kitűnő ember.” Megmondja, aztán a következő héten kirúgják. Sorolhatnám vég nélkül a példákat, pontosabban a problémák típusait. Erre is érvényes, mint mindenre, hogy az eseteket külön kell megvizsgálni, a gyógymódokat ahhoz mérten megtalálni.

- Úgy gondolod, hogy ez betegség?
- Nem gondolom úgy, ám túlzott méretűvé növekedvén az lehet belőle.
- Forduljak pszichiáterhez?
- Ne fordulj, csak akkor, ha annyi a pénzed, hogy nyugodtan kizsebelhetnek.
- Kedvemre való a beszéd, ezt a műfajt, mármint a pszichiátert különben sem szívlelem. A pénznek jobb helyet is tudok találni. Hasonló tanácsot adtam valakinek én is egyszer. Fenekestől felborult az illető élete,

ment jósnőhöz, orvoshoz, pszichiáterhez. Mindegyikre volt pénze. Amikor megkérdezte, mi a véleményem, azt találtam mondani, egyszerre felejtse el mind a hármat. De a pszichiátert meg a jósnőt feltétlenül. Addig tartják betegnek, amíg neki tetszik. Ha az ember nagy bajában-bújában elveszíti a fejét, kétségbeesve futkos fűhöz-fához, gyengeségénél fogva könnyen válik kiszolgáltatottá. Pláne ha megneszelik a pénz szagát.

– Na, eléggé elkanyarodtunk a te bajodtól. Én azt mondom, élj a természetben, keresd a kapcsolatot az erdővel, a mezővel, a fákkal, a növényekkel, a madarakkal, a rovarokkal, a napfénnel. Sétálj nagyokat a jó levegőn, fuss, kocogj, és ha eddig még a jóga nem érintett meg, vedd egy könyvet, és még ma kezdj el jógázni. Ártani biztos nem árt, a haszna viszont könnyen megjósolható. Magyarul, szabadulj meg a bűntudattól, ami talán nem is a tiéd, hanem a felmenőidtől, az őseidtől öröklődött beléd, de amúgy rendesen. Nem vagy egyedül a nyavalyáddal.

A századossal való találkozás után Varda kissé megkönnyebbült. Irtó nehezen osztotta meg nem is féltett, inkább szemérmesen rejtegetett titkát a másikkal, aki a kezdeti botladozást követően elég éretten, komolyan viszonyult a bajához. Nem a századostól tudta meg, rajta kívül számos embernek lehet ilyen-olyan fájdalma. Másmilyen, mint az övé, de lehet, nagyobb, súlyosabb. A viszonyítás ugyan nem garantál teljes gyógyulást, de segíthet. Vegyük észre embertársaink, felebarátaink jaját-baját, hajoljunk le hozzá-

juk, mindenképpen hallgassuk meg őket. Adott esetben ez éppolyan fontos lehet, mint az aprópénz. Bármerre vezet a földi halandó útja, sűrűn megállítják idegenek. Az egyik azzal jön, hogy imádkozik érte, ha megszánja alamizsnával, mert két napja nem evett. A másik rábök az ujjával, hogy szerencsét hoz neki. A harmadik sírva közeledik, a negyedik megáldja őt és az összes felmenőjét, legyen szerencsájuk, boldog életük, egészségük, minden jó, amit csak kívánnak. Erről jutott eszébe, ismerősöknek búcsúzóul a „legjobbakat” szokta kívánni. A szívéhez közel állóknak a „legszebbet és a legjobbat” üzeni, és ezt nem lehet félremagyarázni. Azt nem tudta elképzelni, hogy idegenként egyszer majd ő is alamizsnára kényszerül és megszólít ismeretleneket, akikről úgy sejti, segíthetnek.

Városi tisztviselővel beszélgetve szembesült először azzal, hogy baj bárkit érhet, elég elveszíteni a munkát, elég, ha beüt egy súlyos betegség, és máris felborul a megszokott életvitel. A tisztviselőtől hallott tanulságos történet kiindulópontja az volt, hogy meghatározott lakókörzet elzárkózott a hajléktalanok számára létesítendő tisztasági fürdő tervétől. Varda nem értette, miért kell ilyesmihez a lakókat megkérdezni. Meggyőződése volt, a demokráciát ott kell gyakorolni, ahol ennek helye van. Nem véletlenül. Az általa feleslegesnek ítélt kérdezősködés, szavaztatás egyszer őt is áldozati oltárra helyezte. Nemzetközi referensi állásra jelölte egy intézmény jeles munkatársa, aki olyannyira biztos volt a közös sikerben, hogy

magabiztosan megszavaztatott egy bizonyos fórumot a személyéről, holott nem kellett volna. Fogta a mikrofont, bemutatkozott a jelenlévő gyülekezet előtt. Beszéd közben férfitől meglepő visító hang szakította félbe hirtelen. Az illető, akit nem is ismert, ismeretlen okból, talán csak azért, hogy zavart keltsen, valami képtelenséggel vádolta. A zavarkeltés sikerült. Jött a szünet, majd a szavazás, és a referensi megbízatás elúszott. A szavazók közül páran bevallották, megzavarta őket az incidens. Egyéb nem történt, illetve de-hogy nem. Az illetékes, aki őt a posztra kiszemelte, elnézést kért tőle. A szavazást végül is negatívan befolyásoló illető gyógyíthatatlan betegsége miatt nem sokkal később öngyilkos lett, vonat elé vetette magát. Varda nagyon sajnálta.

A címlapfotók szépségeit fondorlatosan elcsúfító, keresztretjtvény fejtő szenvedélytől égő százados, problémaérzékelő komolyságát bizonyítandó további tanácsokkal sem maradt adós Vardának. A vezényelt katona kényszerű költözésben szerzett gyakorlatiaságával javasolta, esetleg egy szerencsés helyváltoztatás is megoldás lehetne bizonyos bajokra. Azért ezzel kissé elvetette a sulykot. Az ember végül is nem csigabiga, de még csak nem is a ranglétrán fölfelé, egészen a hadügyminiszteri posztig feltétlen engedelmességgel tartozó százados. Mi van, ha a lédérc ragaszkodó természetű, és hűséges kullancsként oda költözik vele, ahova éppen vinné a szerencséje? Mi lesz, ha megint vállon veregeti, leszólítja, hívja a frász. „Kérem, jöjjön velem.” Három egyszerű szó. De mi-

lyen három! Varda a maga módján, a maga körében, saját eszközeivel évekig harcolt, hogy pusztá szóért ne lehessen embereket üldözni, büntetni, máglyára küldeni. A szabadságnak ez a sokszor szélsőségbe tévedő értelmezése azonban nem vezethet célra. Történelmi példák sorozatát tanulmányozta, hol, hogyan botlott a mindenkori igazságszolgáltatás, mikor, miért lőttek ágyúval verébre, vagy éppen elefántra csúzlival, és mikor teremtdött viszonylagos egyensúly kihágás és felelősségre vonás között. Ok nélkül nyilván semmi sem történik. Nem hitt a szemének, amikor arról hallott, hogy éppen válságos időszakokban elsőre megmagyarázhatatlanul centiméterekkel emelkedik a női cipők sarokmagassága. Nem hitt azért, mert szentül meg volt győződve arról, hogy a divat szeszély, hóbort és üzleti nyereszkesedés alattomos keveréke. Nincsen napi betevőnk? Másfél méterrel csökkent az életszínvonal? Sebj! Növeljük három centivel a női tűsarkú magasságát. Lehetetlen, mert már tizenkettő lesz? Kit érdekel? A kibicsaklott bokát be lehet gipszelni. És vajon a férfiak miért nem ellensúlyozzák valamilyen módon a nyomorukat? Was für eine Frage? – ahogy az osztrák kancellár válaszolt a bécsi utcán a magyar turista kérdésére, szabad-e fényképezni? Micsoda kérdés! A férfiak isznak, dohányoznak, nőznek, háborúznak, horgásznak, kártyáznak, futballmeccset néznek orrán-száján a televízióban. Kompenzálnak? A fenét. Isznak, dohányoznak, nőznek, háborúznak, horgásznak, kártyáznak stb. mert jó. Sokaknak még a háború is. Mi kell még? Magasított

cipővel, uram bocsá' túsarkúval mégsem villoghatnak. Irtó hülyén néznének ki.

– Ne haragudj komám, ez a költözési ötlet nagy marhaság – szabadkozott a százados. – Tegyük föl, megtehetnéd, akkor is badarság lenne. Nem egy-kétnapos dolog a lebonyolítás, s nem is napokra szól. Maradj csak otthon, vagy ahol éppen vagy, legfeljebb utazz el egy időre. Minél messzebb, minél közelebb. Ismerkedj, flörtölj, lehetőségeid szerint költekezz. Igyekezz olyasmit művelni, amit máskor nem. Lényeg, hogy semmi ne emlékeztessen a régire, ugyanarra. Béleld ki az ürességet élményekkel. Hagyd magad vinni, vezetni, hódítani, főleg ha akarnak. Meglátod, a legkalandosabb élet mélyén is monoton dörömbölés hallatszik. A ritmus, az idő, ami könnyen elaltat, eluntat. Ilyenkor hajlamosak vagyunk a rend felborítására, hogy ne halljuk a kopogást. Egyszer árvíz idején kivezényeltek bennünket hetekre menteni. Annyi vizet láttam, hogy egy életre megutáltam, pedig azelőtt sem szerettem. Minden nap végére rendesen elfáradtunk. Azt hihetnéd, alig vártuk az estét, amikor sajgó végtagokkal nyugovóra térhet az ember. De nem. Egy takaros ételhordó menyecskében megneszeltem az életre keltő kaland ízét. Figyeld meg! Étel-élet, élet-étel... Csodálatos véletlen. A menyecske meg a fenyegető veszélyben meglátott engem, és elfeledkezett mindenről. Életre keltő kaland, magam is az voltam az ő számára, de lehettem volna másnak is.

Varda számára nem volt ismeretlen az életre keltő kaland élménye. Az ilyesmi képes meglepni az ember fiát minden fenyegetettségtől távol. Veszély halovány árnyéka sem vetült rá, amikor franciaországi útján rendhagyó körülmények között megismerkedett egy különös nővel. Figyeljünk, ezen a ponton a nagy nőcsábászok akkurátusan megállítják a mesélőt, figyelmeztetve, hogy a maga nemében minden nő különös, sőt a legkülönösebb. Kár tehát a jelzőket koptatni. Miben volt különös Sophie Delamer? Így hívták a rút kis Citroen kalapos vezetőjét, aki a kölcsönös zavart leplező nevetések kíséretében meginvitálta a muris jármű lakályos belsejébe, miután hajsza hűján majdnem elgázolta. Szándékosan? Figyelmetlenségből? Majdnem mindegy. Varda elbáméskodott, nem számolt lehetséges veszélyekkel, de még csak meglepetésekkel sem. Ez utóbbinak elég volt aztán az invitálás, a Citroen, a kalapos Sophie, a kocsi hátsó ülését elfoglaló tízéves forma fiúgyerek, mint kiderült, a nő fia, Michel és még valami.

– Szállj be te számár, mire vársz? – olvasta le a nő arcáról a sürgető kedvességet Varda.

– És ez mi? – mutatott Varda az anyósülés előtt helyet foglaló termetes ládára, mint akadályra.

– Ne törődj vele, nyugodtan ráakhatod a lábad – volt a válasz.

– Á, tudom – bólogatott a fejével Varda.

– Mit tudsz szerencsés ismeretlen?

– A halott férj, ne is tagadd.

– Milyen halott férj?

– Hát a ládában.

– Csak nem félsz egy ártatlan halottól te szerencsétlen? – vette a lapot Sophie. – Mindenkinek jobb, ha rátelepszel. Képzeld el, milyen az, amikor egy halott férj csak úgy kimászik a ládából. Pláne vezetés közben. Ijedtemben nekirohannék az első lámpaoszlopoknak. Brrr. A legrosszabb álmomban sem jön elő.

Varda beült az autóba, Sophie mellé és negyed óra múlva már egy bisztróban itták a kávé, a gyerek pedig valamilyen szörpöt. Hirtelen annyi mindent kellett volna kérdezniük egymástól, hogy szinte teljesen megnémultak. Régi bölcsesség, hogy a szó, a beszéd csak akadályozza a megértést. Akkor a némák boldogok? Aligha. Hiszen kitalálták a jelbeszédet, amelynek birtokában mindenre képesek, amire a hangjukat használók. Úgy, ahogy a vakok a kezükkel „látnak”. Élete megdöbbenő élménye volt egy tömegverekezés, amelynek során vakok csépeltek egymást. A laikus úgy gondolhatja, hogy az üres levegőt kaszabolták a másik helyett. Egyáltalán nem. Súlyos pofonok és kisebb sérülések estek, mire a rendőrség kiérkezett, és véget vetett a bunyónak. Zavart helyzetben mindig igen jól jön egy gyerek, aki pillanatok alatt betöltheti két felnőtt között az áthidaló szerepet. Michel tökéletesen alkalmas volt erre. Leplezetlen szimpátiával pislogott Vardára. Látszólag egyáltalán nem haragu-

dott az anyjára, hogy „felszedett” valakit, és a valaki most velük egy asztalnál ülve kortyolgatja a kávéját.

– Michel nem azért van velem, mert nem szeret iskolába járni, bár ez is igaz. Szabadnapot kapott a suliban, mert az osztályban vele együtt páran elvégeztek egy bizonyos feladatot, amit a többiek nem. Jutalom az iskolától és tőlem. Remélem nem zavar, hogy velünk van.

– Nem zavar? Kifejezetten örülök a jelenlétének. Különben is, legfeljebb én zavarhatnám őt. Elvégre szóba álltál egy vadidegennel, aki vad is, meg idegen is, ahogy én szoktam mondani. Az ilyesmi nem kórkázatmentes a mai világban.

– Vad is, meg idegen is? A vadságot hagyjuk. És mennyire idegen?

– Magyar vagyok Magyarországról, ha nem baj.

– Nem baj? Mondd, ki kergetett téged idáig, pontosan az utamba? Sikerült jó nagyra hizlalnod az üldözési mániádat, a kisebbségi komplexusodat. „Magyarországról, ha nem baj.” Szörnyű. Most én meg kérjek elnézést tőled azért, mert francia vagyok?

– Köszönöm a bókot. Megkérdezhetnélek, mit tudsz rólunk, magyarokról, de nem szeretnék csalódni, egyrészt. Eddigi életemben elég sok rossz tapasztalatot szedtem össze ez ügyben külföldön és a hazámban is. Sajnos, nálunk az önismeret, az önbecsülés sántikál, s ez egy népet könnyen bajba sodorhat.

– Magyarország tényleg távol esik tőlünk földrajzilag. Én azonban szerencsés vagyok bizonyos szempontból. Nem mondom, hogy lépten-nyomon magya-

rokba botlottam, ám az a kevés, akit a sors utamba sodort, felkeltette fajtátok iránt az érdeklődésemet, továbbá...

– Elnézéseteket kérem, ha udvariatlanul félbe szakítalak, nem kell védőbeszédet tartanod, nem állt szándékomban megsérteni téged. Csak tényleg elég rosszak a tapasztalataim. Megnyugtatlak, kifejezetten üldözési mániám nincs, noha nyugodtan lehetne, de nem csak nekem, minden honfitársamnak. Olyan a történelmünk. Talán azért, mert Európa közepén mindig huzatos volt a levegő. Egy jeles magyar író szerint a magyarság szerencsés, szélárnyékban élhet, nos, a magam részéről vitatom ezt a szélárnyéket.

– Nem tudom, miről beszélsz. Bevallom konkrét történelmi ismereteim nincsenek a hazádról.

– Nem kell sajnálnod, másfelől pótolhatod, ha akarod. Szívesen kisegítlek irodalommal. Egyszer-kétszer már megtettem.

– Gondolom, általában hölgyeket kellett felvilágosítanod.

– Nem csak hölgyeket, inkább úgy fogalmazok, barátokat. Spanyol barátnőm kezébe adtam Miguel Ferdinandy, külföldön élő honfitársam magyar történelemkönyvét. Lelkiismeretesen elolvasta, aztán kérdés nélkül véleményt mondott. Illetve először látványosan a föld felé rázta a jobbát szörnyülködés jeléül, s így szólt: „hű, de nehéz a ti történelmetek!” Fején találta a szöveget, bár másként nem is nagyon fogalmazhatott, ha kiindulásnak veszem azt a közismert vélekedést, hogy a történelem voltaképpen hadtörténet, vagyis harcok,

háborúk, forradalmak, túlélésért, területszerzésért vagy éppen a hon védelméért folytatott küzdelmek végtelen sorozata állandó fenyegetés, valamint sok-sok vér, szenvedés, áldozat, könny, kudarc kíséretében. S mire föl a szenvedés? Egy másik magyar szerző, Eötvös báró szerint semmire. Az emberiség egy tapodtat nem jutott előre az évszázadok során.

– Látom, az íróitokból ömlik a pesszimizmus, az egyes embernek azonban nincs sok választása, éli a kis életét és bízik a holnapban, bármilyen közhelyszerűen hangzik is.

– Valahogy így drágám. Úttörő korunkban, most az úttörőt inkább nem magyarázom, szóval úttörő korunkban idétlenül mondogattuk: Nincs más hátra, mint előre. Az úttörő mozgalomban egyébként az „előre” volt a köszönés.

– Szívesen elolvasnám a történelmetekről szóló könyvet, például azt a Ferdinándyt. Kíváncsivá tettél. Végül is a neveden túl szeretnék többet tudni rólad. Ezzel tartozom immáron neked, de az önbecsülésemnek is.

– Nem tartozol nekem semmivel Sophie, de örülök, hogy felkelthettem az érdeklődésedet. A valódi ismeretek rengeteg előítélettől megkímélnek. Kölcsönösség nélkül persze nem sokat ér az egész. Fölteheted a kérdést, és mennyire ismerem én a francia nép történelmét.

– Tényleg, mennyire?

– Nem dicsekszem, de igyekeztem behatolni a fehér területekre. Franciaország megkerülhetetlen Eu-

rópában, főleg a kis népek számára. Nagy nemzet tiszteletre méltó kultúrával, a nyelv gyönyörű, mondhatom, mámorosan beleszerettem. Ez sokat segített a nyelvtanulás során, bár alaposan próbára tett. Irdatlan energiámba került, mire olyan szinten elsajátítottam, hogy most különösebb szégyenérzet nélkül társalkodhatom veled, ami kifejezett öröm számomra.

– Nem különben számomra, ha már így hozta a véletlen.

– Biztos vagy abban, hogy véletlen? Azt szoktam mondani, boszorkányok vannak, véletlenek nincsenek.

– Hogy jönnek ide a boszorkányok?

– Kultúrtörténeti tény, voltak idők, amikor boszorkányságért szegény nőket kegyetlenül megkínozták, megégették. Az égetés a boszorkányság próbája volt. Ha megégett a szerencsétlen, akkor ki lehetett kiáltani boszorkánynak, márpedig sejtheted, általában megégett. Aztán volt egy magyar uralkodó, aki a maga részéről lezárt egy szörnyű korszakot, s kijelentette: „boszorkányok márpedig nincsenek”. Én viszont összeraktam ezt a kettőt, méghozzá szent meggyőződésben, s állítom, hogy boszorkányok vannak, véletlenek nincsenek. A földi kavalkád tele van boszorkánnyal, csak nem égetik meg őket. Az ember számtalanszor érzi úgy, rontás van rajta, a rontás mögött keresi a boszorkányt, s láss csodát meg is találja. Igaz, nem nevezi néven, mert nem akar kellemetlenséget.

– Látom kedvesem, a képzeletedben hemzsegnek a legkülönlegesebb lények.

– Úgy beszélsz, mintha merőben kitalált dolgokkal hozakodnék elő. A történelem nem kitaláció, csak akkor, ha utólag meg akarják változtatni. Pro és kontra számtalan példa van. A tények azok tények, ez törvény. Ki hogyan magyarázza őket, más lapra tartozik. Ezzel nem azt mondom, hogy a magyarázat, a konklúzió valami másodlagos, elhanyagolható dolog volna. Óriási károkat okoz a hamisítás, a kihagyás, a letagadás, egyszóval a manipulálás.

Varda már-már úgy érezte védőbeszédet tart valami mellett, valami ellenében, ámbár ezt akarta a legkevésbé. Sophie nem az a személy volt, akinek a segítségével, közreműködésével az elméjét szerette volna élesíteni, netán Sophie-t a magyarság ügyeiről felvilágosítani. Másrészt, ha már kettejük párbeszéde sorsszerűen a komolyabb dolgokra terelődött, nem volt oka bánni. A nő nem utasította rendre, nem kérte, váltsanak témát, emelkedjenek az ösztönök felhajtó erejét kihasználva könnyebb, kellemesebb régiókba, ahol a színek, a hangok, a szavak egyaránt a legfinomabb árnyalatokban öltenek testet. Nem lehet mindig borongani, s nem lehet szünet nélkül örömködni, lelkesedni. Sophie társaságában kétség kívül olyan szituációba került, hogy nagyobb esély mutatkozott a jótékony ellazulásra, mint az ellenkezőjére. Nem lett volna célszerű, ha durva beavatkozással éles irányváltoztatást idéz elő. Ugyanakkor önmagát szerette volna adni méricskélés, kétes megfontolások nélkül, magyarul éppen azt a felét akarta országhatárokat átlépve otthon hagyni, amelyik fele a külső, elfogulatlan tanú

szemében esetleg egy üldözési mániával terhelt vad és idegen, azaz vadidegen képét adhatná. Mint az ábra mutatja, ebbéli törekvése nem sikerült maradéktalanul, hiszen Sophie gyanúperrel élt, kifejezetten néven nevezte azt a valamit, amiben az üldözési mánia megnyilvánulását vélte felfedezni. Eddig jóformán semmilyen információval nem szolgált önmagával kapcsolatban. Ahhoz képest legalábbis, amit hosszabb idő alatt, nagyobb bizalom kialakulása esetén előadhatna. Lelke mélyén valószínűleg ott lappanghatott a vágy a meghittebb közelségre, a teljes kitárulkozásra, viszont távol állott tőle bármi lehetségesnek, elképzelhetőnek a siettetése. Nem akart a megengedhetőnél gyorsabb tempót diktálni, s távolról sem óhajtotta a szamarat egyszerre a fejénél és a farkánál irányítani. Amikor ez így végigszaladt az agyán, ijedtében keresztet vetett, mint aki szentségtörést követett el. A szamár és a vezetésével kapcsolatos figyelmeztetés tulajdonképpen népi szólás volt, mégpedig betű szerint. Arisztokraták nem szoktak viselkedési szabályokat alkotni a szamarakból kiindulva. Hogy is ne! Még a végén azt hihetné a közönséges környezet, végzetes figyelmetlenségből egészséges önkritikát fogalmaztak meg. Mint látni, szamárral nem lehet büntetlenül példálózni.

Sophie kisfia, Michel láthatóan élvezte az eszmecserét. Az csak utólag derült ki, hogy a kávézás alatt időnként barátságosan megnyomta Sophie lábát, figyelmeztetve őt erre-arra. Az ilyesmi a felnőttek utálatos kiváltsága. Milyen tanulékony ez a Michel máris. A mai gyerekekkel ajánlatos vigyázni. Meglehetősen

kritikusak a felnőttekkel, akik erre rengeteg okot szolgáltatnak. Akkor is, ha nem. Őfelsége a gyermek jön, lát és győz. Két hallgató felnőtt közül a harmadik könnyen kerülhet ki győztesen. Varda vicces utalása a halott férjre nem nyitotta ki az információk titkos rekeszt, mi történt a valódi férjjel, ha volt egyáltalán. Nő gyerekkel ráérősen, ismerkedésre hajlamosan, sőt a tettek mezejére lépve inkább a tartós egyedüllét állapotát idézi, és a törvényszerűen vele járó felszabadság érzését. Varda nem faggatózott. A családi állapot közlése az ő szemében a sokadik hagymahéj lefejtése lett volna sorrendben. A pillanat, a jelenlét volt a meghatározó, az uralkodó. Nem történt több, de kevesebb sem, hogy egy szemrevaló nő, aki őt csaknem elgázolta, meghívta muris, mindamellett lakályos autójába, hogy elvigye egy bisztróba kávézni. Elméletileg az ilyesmi elvezethet a világ végéig, és elakadhat a karnyújtásnyira lévő bejáratú ajtóban. A tapintat viszonzásra talált. Sophie sem kérdezte, hol jár ő, ahol a madár sem jár, mire készül az elkövetkező negyven évben, mivel töltötte az előző esztendőket, ha éppen szabad, kész-e rabigába hajtani a fejét, vagy ha lekötölezett, mennyire erős a kötelék. Ha nem mondták is, egyértelmű volt, behódoltak a pillanat varázsának. A gyerek jelenléte sem hatott sürgetően. Egyszerűen jól nevelt lehetett, hogy a felszín alá kényszerített minden kíváncsiskodó kérdést, amelyre egy gyerek minden további nélkül jogot formálhat a felnőttek környezetében. Anélkül, hogy letorkolnák.

- Volna kedved velünk csónakázni a városi tavon?
- törte meg a csendet Sophie.
 - Ha van tó, csónak és ti is akarjátok, nagyon szívesen – válaszolt Varda.
 - Szóval nem félsz tőlem annyira?
 - Kicsit igen, a ládában lapuló halott férj elbizonytalanít, ám hátha én megúszom.
 - Majd meglátjuk – pillantott rá Sophie jelentőség-teljesen. – Attól függ, hogyan viselkedsz.
 - Bízhatok bennem. Már negyed órája vagyunk a bisztróban, és eddig komolyabb kárt nem tettem benned.
 - Sajnálom – nyomta el az óhajt Sophie.
 - Hogyan mondtad?
 - Semmi, semmi, csupán élvezem azt, ami van, várom, ami eljön. Azt hiszem, elég konstruktív vagyok.
 - Az vagy. Olyannyira, mintha magamat hallottam volna. Az én felfogásom szerint az ilyen egyezés ritka szerencse, és a legelső, hogy ezt rögtön leszögezem, megállapítom.
 - Örülök, hogy te örülsz. Nem mellesleg magam is félreraktam kivételesen az inkvizíció válogatott kínzó eszközeit, máglyát sem gyújtottam, ahol feláldozhatnálak, még a számomra rendkívül szimpatikus fojtócsavart is otthon felejtettem, mintha csak tudtam volna előre, hogy veled találkozom, s annyira szimpatikusnak találalak, hogy az életedet megkímélem.
 - Ne haragudj Sophie, ez most védőbeszéd volt vagy vádbeszéd? Istenemre mondom, fogalmam sincs róla.

– Nem csodálom. Ugye milyen jó dolog a bizonytalanság? Megértheted, muszáj mindent elkövetnem, nehogy véletlenül könnyelműen beléd habarodjak, amit semmiképpen sem szeretnék. Elég volt a sebekből, a szenvedésekből, a lassú gyógyulásokból, az éjszélkor belém hasító fájdalmakból. Én egyszerű kávézásra gondoltam csupán, természetesen az én kontómra. De nem szeretném másként is megfizetni az árát. Értesz engem, ugye?

– Több elemi iskolát is kijártam, sőt diplomát szereztem értetlenség, érzéketlenség, fafejűség és egyéb tantárgyakból, ennek ellenére értem önt kisasszony.

– Jé, csak nem vagy romantikus?

– Na, most hogy így melléfogtál, elárulhatom, az vagyok, és talán még a fejem lágyára is estem. Ám nem annyira...

– Ám nem annyira?

– Nem annyira, hogy fejest ugranék minden kalandba.

– Ugye értem azért megtennéd, nem?

– Úgy látszik, engem itt ma provokálnak. Ha már így van, elismerem, nem vagyok közömbös Sophie hercegnő.

– Köszönöm, köszönöm. Ezt a végszámla kiállításakor majd messzemenően figyelembe veszem. Nem szeretném, ha panasszal távoznál tőlem.

– Mi az? Máris kirúgsz engem? Kérlek, várd meg, míg rászolgálok.

– Egy pasi mindig rászolgál, akkor is, ha nem. Te nem szolgáltál rá, tehát igen, rászolgáltál. Világos?

– Atyai nagyatyám azt szokta mondani, ha valami nem világos, mindig tereld a beszédet más irányba. Ezzel a tanáccsal most még ő is felsülne szegény.

– Az én nagynénikém meg mindig arra figyelmeztetett, vegyem a dolgokat úgy, amint vannak, de azért nézzek utána, hogy vannak.

– Nos, hogy vannak?

– Úgy vannak, hogy rögvest indulunk a városi tóra csónakázni.

– Már alig várom.

Annyi azért kiderült a tényeket célzatosan kerülő kölcsönös óvatosság dacára, hogy Sophie szabadságon van néhány kilométerre a család otthonától. Jócskán elfáradt az utóbbi időben, már nagyon ráfért a kikapcsolódás, a lélegzetvétel. Mint az ábra mutatja, a kikapcsolódásnak nem kell feltétlenül tétlenségben kimerülnie, henyélésnek lennie. Megismerkedhetünk külföldről szalajtott atyánk fiával, vérbeli idegennel, aztán mindenre nyitottan a gyeplőt a lovak közé dobjuk, hadd rohanjon a szekér. Ez esetben a rút kis kacska, a Citroen, amely modernebb, de beszédfigyátékos autótípusokhoz képest szinte megszólalt. Lehet szeretni, lehet simogatni. Sophie-t és Michelt megismerve, látva a látottakat Varda meg volt győződve, a Citroen csillogó tisztaságában oroszlánrésze volt a tulajdonos kényeztető szeretetének. A csónakázás számára légből kapott, enyhén lila ötletét még javában emésztgette, amikor elérkeztek a városi tóhoz, és a csónakbérlés formaságait követően máris a mesterségesen kialakított tavacska vizén ringatóztak. Michel

változatlanul igen jó gyereknek bizonyult. A csónak egyik végébe kucorodott, elbűvölve szemlélte a kecses hattyúkat, miközben sűrűn kattogtatott egy kisméretű digitális fényképezőgépet. Mindig mindent megörökíteni. Szinte korparancs volt ez az ő számára. Nehéz volt elképzelni, mihez kezd a számtalan felvétellel. Nyilván felrakja őket a számítógépre. Ha elég ügyes és még a képek is jók, akár pénzt is kereshet velük valamilyen pályázaton. Vardát a fejlődés ígéretét és rémét egyszerre előrevetítő gépek, a modern elektronika nem érdekelték túlságosan. Használta, majd elfelejtette. Használta, majd lezárta és menekült a csavarok nélküli maradék világba, ahol az emberi lépték még tetten érhető.

– Hogy érzed magad? – kérdezte váratlanul Sophie a kalapja alól ráhunyorítva.

– Kitűnően. Most éppen a tavi emlékeim tolakodnak előtérbe. Egy ehhez hasonló városi tó építésében annak idején tevőlegesen részt vettem otthon. Rengeteg földet kiástunk. Majd egyszer csak ott himbálózott a csónak velem és a testvéreimmal a víz felszínén. Kis híján baj történt, mert engem elfogott a nyugtalanság, felálltam, és ez olyan ügyetlenül sikerült, hogy a csónak megbillent, majdnem felborult. Szerencsére csak majdnem. Már láttam magunkat csurom vizesen a part irányába evickélni, és hallottam az otthoni szemrehányás vissza-visszatérő fordulatait. Ha még egyszer... Nem megmondtam, hogy... Egy pillanatig nem lehet az ember tőletek nyugodt.

– Azért örülök, hogy nem fulladtál a vízbe – jegyezte meg Sophie.

– Hát még én kedvesem! – kiáltott fel Varda. – Így most újra kockára tehetem az életemet. Az ilyesmitől rögtön érdekesebb az egész. De ne hidd, hogy szabadulni akarok. Egészen máshoz lenne kedvem.

– Elárulnád, mihez?

– Fokozatosan mindent elmondok. Most gyűjtöm a mondanivalót, utána válogatom, aztán tízszer is meggondolom, mit közlök a nagyvilággal és mi az, amit hétpecsétes titokként megőrzök magamban. Tudom, ez így nagyon gépiesen hangzik, s azt is tudom, hogy nem sikerül. Ember tervez, Isten végez.

– Van egy ötletem Varda.

– Elárulhatod?

– El. Pedig hétpecsétes titok. Most csónakázunk, ha nem vetted volna észre. Vagyis nem lovagolunk, nem sütünk illatos, ánizsos magdalénát, nem próbálunk ruhát a divatszalonban, és még vagy ezer dolgot nem művelünk. Ha csónakázunk, akkor csónakázunk, a többi majd kiderül. Mindig minden kiderül. Ami nem, az maradjon homályban, lehetőleg örökre.

– Örökre?

– Igen, örökre. Talán más a véleményed?

– Más. Nem szeretem az örök, a soha, a mindig kategóriáit. A végtelennek előbb utóbb vége szakad, az örökkévalóság, ha belátható, ha nem, szintén véges.

– Miért mondod ezt nekem?

– Mert nem szeretném, ha csalatkoznánk. Az örök, a soha és a mindig, de kiváltképpen az örök megha-

ladja az ember által elérhető, a legfelső régiókba tartozik. Ez nem szomorú, inkább természetes. Ne dobálózzunk az ilyesmivel fellengzősen, meggondolatlanul. A legjobb, ha elfogadjuk az emberi léthez leginkább illő időkorlátokat, minden való és valószínűtlen tűnékenységét, még ha ellenkező érzetek szállnak is meg bennünket, és ezek bombasztikus kijelentésekre sarkallnak. Anélkül, hogy valaha is megbizonyosodhatnánk róla. Örökké, mindig, soha... Ugyan – legyintett Varda.

– Maradjunk a földön, ugye erről beszélsz?

– Ha már rájöttél, hiába is titkolnám. Maradjunk a földön, ebben a pillanatban a vízen, hiszen csónakázunk.

Miközben így adták és vették a szót, egy hirtelen fuvallat belekapaszkodott Sophie kalapjába, és már hiába kapott utána, a virágdíszes fejfedő a víz tetején libegett a csónak közelében. Majdnem olyan kecsesen, mint egy hattyú. De hát nem hattyú volt, hanem kalap, ami a szél szárnyán elrepült, és ezzel feliratkozott a veszteséglistára. Varda azonban másként gondolta. Előzetes bejelentés nélkül felegyenesedett a csónakban, és mielőtt bárki magakadályozhatta volna, a vízbe vetette magát. Sophie sikongatott, igaz, nem a bajbajutottak kétségbeesett hangján, hanem örömeiben, mint aki végre részese lehet egy váratlan, jóízű kalandnak. Két, három karcsapás után Varda elérte a kalapot, majd visszafelé vette az irányt, és csurom vizesen visszakapaszkodott a csónakba. Az eseménynek szép számú nézősereg volt a tanúja, mind a part-

ról, mind a többi csónakból. Nem pánikolt, jajveszékelt senki. Ellenkezőleg. Sikert aratott a jelenet, amelyet hangos tetszésnyilvánítás, taps jutalmazott, mint afféle hőstettet. Végül is ki tudja, hány csónak hölgy utasának agyán szaladt át, miért nem az ő fejről repült kalap a vízbe, hogy aztán a férfi lovag halált megvető bátorsággal kimenti a fejfedőt a víz fogságából hasonló tetszésnyilvánítás kíséretében. Maradéktalanul azért nem lehetett tartósan örülni az ilyesminek, hiszen szükségképpen vége szakad az önfeledt szórakozásnak, a csónakot a partra kell kormányozni, a hősnek minél előbb meg kell szabadulnia az átázott ruhától, hogy elkerülje a megfázást, a betegséget.

Bár nem a felesleges kérdések pillanata volt, Sophie mégis megkockáztatta:

– Mondd, te ezt szándékosan tetted?

Varda a döbbenet hatására majdnem visszaugrott a vízbe. Ehelyett némi éllel válaszolt:

– Persze. Ahogy te is akarattal hajítottad a kalapot a vízbe, s még korábban ugyancsak akarattal gázoltál el majdnem, mert ismerkedni szeretted volna, és éppen énvelem. Nem igaz?

– Ne szórakozz velem.

– De szórakozom. Ha tudnád, milyen jól érzem magam teljesen átázva. Most jövök rá, te azt hiszed, kalap nélkül is vízbe ugrom csupán azért, hogy imponáljak neked közönség előtt, és learsd a babért, milyen beleváló a te lovagod.

– Csak ne tereld el a szót, inkább valld be, szándékosan tetted, hogy elvigyelek magamhoz, és meg-

tudd, hol lakom, hogyan élek, kikkel élek satöbbi, satöbbi.

– Ne félj, drágám, nem tudok meg rólad semmit, mert a nedves színjáték után remélhetőleg szépen kidobsz a kocsidból, elvégre nem vizezhetem össze az ülэшuzatot. Majd fogadok egy taxit, a sofőr busás borralaló reményében biztosan örül az átázott ürgének.

– Na, arról szó sem lehet. Köszönöm a kalapot, elárulhatom, a legkedvesebb darabom volt. Arról persze fogalmam sincs, hordható lesz-e még valaha. Aztán nem vagyok én olyan kegyetlen, hogy hálából cserbenhagyjalak, netán kiszolgáltatlak vadászó hajlamú vetélytársaknak, akik mindenkor készek megmenteni egy vízbe esett férfit, csak férfi legyen a szerencsétlen. Ha másként nem megy, még bele is taszítják a tóba. Hogy aztán gondoskodni lehessen róla.

– Nem értelek – csóválta a fejét Varda.

– Mit nem értesz?

– Nem értem, miért aggályoskodszt, ha úgysem akarsz megszáritani, ha nem akarsz elvinni magadhoz.

– Elviszlek, sőt még ruhát is adok.

– A halott férjét? Milyen mérete volt a megboldogultnak?

– Körölbélöl, mint a tiéd, de nem halt meg. Talán éppen ő is női kalapok után ugrál holmi csónakokból, de tőlem több száz kilométerre más nők búvölétében.

– Vagyis él.

– Remélem. Azért, mert velem elbánt, még nem szükséges a halálát kívánnom. Előbb vagy utóbb mindenki megkapja azt, amit érdemel.

– Megkapja, de azt is mondhatnád, előbb vagy utóbb mindenki meghal, mert ez bizony megfellebbezhetetlen igazság.

9

Sophie szédítő tempóban hajtott a városnegyed girbe-gurba utcáin. Majd szétesett a Citroen. Percek múlva csikorgó fékezéssel megállt egy földszintes, ódon hangulatú ház előtt. Michel arcán némi zavar látszott. Érthető. Erre a fordulatra ő sem számított. Az még hagyján, hogy az anyja idegen férfit szed fel, még az is, hogy hárman csónakba ülnek. Ám hogy a kalap a vízbe repül, a pasas meg fejét veszítve utána ugrik, aztán ázottan a partra evickél, és most hazaviteti magát, ez már sok volt szegénynek. Varda legalábbis így gondolta. A fiú azonban ezúttal is tanújelét adta vitathatatlan jólneveltségének. Szótlanul követte a felnőtteket. A félig elsötétített lakásból nem sokat látott Varda, mert Sophie a fürdőszobába tuszkolta. Ellátta törülközővel, hajszárítóval, majd egy nyikorgó ajtajú szekrényből ruha- darabokat halászott elő, és azokat a férfi kezébe nyomta. Ezen a ponton már nem volt kérdésnek helye. Például honnan vannak férfiruhák a házban, ha a férj egyszer lelécelt? Az élet eddig is arról szólt a számára, hogy mindennek oka van, min-

denre van magyarázat. Véletlenül akkor sem történik semmi, ha a látszat igen erősen a valóság, a történetek ellenkezője. Férfiruha van, mert lennie kell. Ismeretlen helyről szalajtott életmentő lovag bármikor felbukkanhat, megszaggatja, átáztatja a ruháját, és a jól nevelt hölgy boldogan segít, ennyivel még egy idegennek is tartozik. Sőt, az idegennek elsősorban.

Varda szorgosan munkához látott, hogy megszabaduljon a testéhez tapadt, kellemetlenül nedves öltöztől. Közben a fürdőszobából konyhai zajokat vélt kihallani. Belefeledkezett a tisztálkodásba, s ahogy jóval nehezebb helyzetekben szokta, ténykedés közben megadóan várta, mit tartogat még számára sors Sophie és a kis Michel társaságában, ebben az ismeretlen házban és lassan kései órában. Mellesleg tisztában volt azzal, a számításnál rosszabb dolog nemigen létezik. Szinte garantált lehet a csalódás, hogy elszámítja magát. Ne várjunk semmit és ahhoz képest még a csekély is tekintélyes mennyiségnek, minőségnek tűnhet? Kivált, ha megkapjuk. Vagy várjunk, de közepes szinten? Álljunk meg az arany középúton, amit hasztalan keres az emberiség, eddig még nem sikerült fellelni? Szóban igen. A szó, a szó. Egyszer névnapjára francia szerző szavakról írott remekművét kapta ajándékba. Kitől? Olyan valakitől, aki állítólag többet köszönhet neki, mint az édesanyjának. Szegény mama ugyan akkor még élt, de távolabb lévén nem tudott fellebbezni, tiltakozni, hadakozni fia meggyőződése ellen. A felállás ugyanakkor így helyénvaló. A mamának nem mondhatja, hogy többet köszönhetek neked,

mint a legjobb haveromnak, akinek mellesleg nem köszönhetek semmit. Felesleges beszéd? Igen, mint a legtöbb. De ki ítélhet meg bármit akár megközelítő biztonsággal?

A zuhany, a szárítkozás hihetetlenül jól esett, de nem jogosít fel még többre, már ami a várakozást illeti. Varda mustrálta a ruhát, nálánál kicsit vaskosabb valaki viselhette, de vészhelyzetben a méretkülönbségek aligha számítanak. Felöltözve kilépett a fürdőszobából, Sophie-val találta magát szemközt, aki elnyomott egy ejhát.

– Ejha? Mi olyan érdekes? – tudakolta Varda.

– Mintha már láttalak volna valahol.

– Nem vitás. Öt perccel ezelőtt, negyed órája, két órája... Mióta összetalálkoztunk, folyamatosan felbukkantam, mit felbukkantam, állandóan a szemed előtt voltam. Azt hittem, észrevetted. Ha nem, éppen ideje. Ha tudom, hogy kétségeid támadnak fizikai létezésemet illetően, akkor kétszer jövök, kétszer köszönök, mindent megduplázok, mert duplázva szép az élet, de a triplázástól sem szabad elzárkózni.

– Hólyag vagy.

– Persze hogy az vagyok. De most semmi kedvem kipukkadni, eldurranni.

– Úgy értem, mintha már láttalak volna abban a ruhában, amit magadra húztál.

– Ennek roppant egyszerű a magyarázata kedvesem. Kiválasztott egyedek életében többször is fel szoktam bukkanni. Nem is tudom, miért. Talán mert megérdemlik, talán mert én is megérdemlem. Az

ilyesmi nem kérésre, óhajra történik, hanem csak úgy szeszélyből. Hogy aztán mit tudnak velem kezdeni, fogalmam sincs. Feltételezem, neked is ez a legnagyobb gondod most velem. Mihez kezdj, mit mondj, mit tégy, mit ne tégy? Kérdés kérdés hátán. Adott esetben a semmi is valami, és a valami is semmi. Boszszúhímed legyek, akit felhasználhatsz egy jó kis törlesztésre, mások bosszantására? Nem rossz. És lehetek bűnbak, akire ráterhelsz mindent valaki miatt, és a teherrel letaszítod a hegytetőről. Mind a kettő imponálhat neked, viszont megalázza szerény személyemet.

– Ha már itt tartunk, ki vagyok én teneked?

– Nem bűnbak, nem is eszköz mások megleckéztetésére. Tisztán közeledtem hozzád, azt viszont nem mondanám, hogy érdek nélkül.

A párbeszédet immáron ülve, pohár itallal a kezükben folytatták. Michel elfoglalta magát a szobájában számítógépes játékkal. Sophie támadva védekezett, védekezve támadott. Varda beérte az egyszerű védekezéssel, közelharcban használható fegyvereivel igyekezett takarékoskodni. Sophie megismerkedésük rövid ideje óta inkább adott neki, és ezt ő próbálta tisztességesen viszonzni. Erről szólt a kalap kimentése a városi tó vizéből – az ő számára. Sophie-ban komoly kétségek támadtak, és ennek hangot is adott. Varda megértőnek igyekezett mutatkozni. Az élet tele van egyértelműnek alig nevezhető dolgokkal. Emlékezett arra, hogy a spanyol király tengerparti nyaralása alkalmával vízbe ugorva kimentett két lányt a víz-

ből. Mielőtt a testőrök megakadályozhatták volna a meggondolatlan cselekedetet. Meggondolatlan, mert a királyról van szó, aki szigorú szabályrendszer előírásai szerint él. Szép dolog az életmentés, de egy uralkodó nem csaphat fel életmentőnek úgy, mint egy süvölvény. A vélemények erősen megoszlottak az ügyben. A sajtó a király könnyelműségéről, női nem iránti érzékenységéről, hősi erényeiről egyaránt cikkezett. Külön téma volt természetesen a testőrök magatartása. Miért engedték, hogy engedték, mi lett volna ha... Érdek nélkül nem ugorhatsz a vízbe életet, kalapot menteni. Élet és kalap nem ugyanaz, de mind a kettő vállalásról, odaadásról szól. Végre valaki tesz valamit. Nem gyakori, nem általános, vagyis a példa nem különösebben ragadós. Egyébként Vardát aligha fenyegette veszély, hogy vakmerő kalapfogási kalandja a széles közvéleményt lázba hozza. Legfeljebb a tóparton bámészkodók és a többi csónak utasai véleményezhették az eseményt, ki-ki pillanatnyi hangulata szerint. A kéretlen kommentálók éppúgy a világhoz tartoznak, mint az észrevétlen, titokzatos hallgatagok.

– Ki vagyok én neked? – motoszkált Varda fejében Sophie kérdése.

Méltatlannak érezte, hogy ilyen hamar színt kell vallania. Nem sok kedvet érzett hozzá, ám a kérdés fel volt téve. Nem is akárhogyan. Ha másért nem, illetani alapon is mondani kell valamit. A valami ne legyen sok, ne legyen kevés, de vitán felül adni szükséges kicsinyes mérlegelés nélkül. Mérlegelésnek azért sem volt értelme, mert tapasztalata szerint mindent fel

lehet használni mindenre. Nem lehet a váratlan dolgokat kivédeni.

– A kérdésedre, hogy ki vagy nekem, lehet pár szóval és lehet egész regénnyel, ha úgy tetszik, teljes élettel válaszolni.

– Egyelőre ejtsük a teljes életet, nem hagyom bekötni a fejemet. Még fájnak, sajognak az előzőekben szerzett sebeim. Itt-ott vérzek, és nem hiszem, hogy te lehetnél a gyógyír. Kerek perec leszek. A férfiaktól nem várok semmit. Azt viszont könnyen megkaphatom, ha nem vigyázok. Én ellenben vigyázok. Óvatos vagyok, mintha a jég beszakadhatna alattam.

– Sokszor beszakadt? – kockáztatta meg Varda.

– Nem a legfinomabb kérdés, amire csak azt válaszolhatom, a kelleténél sajnos többször. Elhiheted nekem, egyszer is elég, és úgy érzed, végleg a padlóra kerültél.

– Szórakozásból tudtommal nem lehet nagy baj.

– Miféle szórakozásból? – csattant fel Sophie.

– A csónakázásra, az évődésre gondolok.

– Vigyázz, én a szórakozást is komolyan veszem. Soha nem tudhatod, miből mi lesz.

– Nem hiszem, hogy éppen az életemben, pontosabban a múltamban kutakodtál, amikor ezt mondtad, de biztosíthatlak, hajszádra igazad van. Az életem erre a tanúbizonyság.

– Látom, nem érted, miről beszélek – legyintette lemondóan Sophie.

– Próbálom megérteni, hiszen érzem, komoly dolgokról van szó. Nem utolsósorban egy emberéletről, a te életedről drágám.

– Drágám? Nem hatódom meg. Talán már semmitől. Bár mindig szerettem volna, hogy a régi érzések legyenek úrrá rajtam, és örök gyanakodással ne nézek minduntalan a dolgok mögé, ne is forduljak gyakran hátra, mintha üldöznének.

– Csak nem te is...? – vágott közbe Varda.

– Micsoda? – csapott le Sophie.

– Hagyjuk, majd egyszer talán máskor – próbált kitérni a férfi.

– Mit máskor? A félszavak, a félmondatok életveszélyesek, hacsak nem modorosság, figyelem felhívási szándék dobja őket a felszínre. Nehéz beérni a máskorral. Mi van akkor, ha erre nem kerül sor. Például mert te vagy én másként gondoljuk. Nem majd, hanem mondjuk negyed óra múlva. Nem mindegy, miről beszéltünk, miről hallgattunk és főleg mit nem akartunk közölni a másikkal.

– Attól függ, milyen úton vagyunk, és az hova vezet?

– Abban igazad van, hogy az életet nem lehet habzsolni, mert az ember elrontja a gyomrát. Gyomrát? Mindent, érted. Nem szórakoztál eleget? Ki tehet róla? Éjjel-nappal hajszoztad az örömöket? Ha igen, boldog vagy? Ha nem, akkor bánod?

– Ennyi kérdéssel nem lehet mit kezdeni.

– A válaszokkal még kevésbé. Annyira torkig vagyok néha a kérdések és a válaszok kettőseivel, hogy

már-már szeretnék beemelni a rendszerbe egy harmadikat.

– A harmadik csakis a hallgatás lehet. Azt sem bírja az ember tartósan. A sors váltakozva kínálja a portékát. Szeretnél valakihez szólni, de nincs senki, aki meghallgatna. Hallgatásért ácsingózol. Felvonulnál a hegytetőre meditálni, de nincs hegytető, ahol hanyatt fekve bámulnád a felhők mozgását, mert egyedül ez nyugtatna meg. Csakhogy az élet másfelé szólít, zajokkal vesz körül és megfojtani készül.

A közlékenység magasabb fokán talán egy és más kiderül. Nem utolsósorban az, honnan valók a férfi ruhadarabok, kinek és minek a története fűződik hozzájuk. Esetleg a komód mélyéről előkerül egy babonából őrzött fotó, írásos ajánlással, immáron az emlékek gyűjteményét gyarapítva. Szeretett, nem szeretett? Szeretted, nem szeretted? Mi volt a baj? Kellemtlen kérdés. Különösen akkor, ha semmi baj nem volt. Ki hiszi el? Szakítottak, nem? Az egyik valószínűleg jobban szeretett, márpedig az szenved, aki jobban szeret. Megmondta a vasúti vendéglős, akihez olykor beköszönt egy adag pörköltre. Azóta se vendéglős, se vasúti vendéglő. A pörköltet meg szinte kinézik még az átlagos helyekről is. Varda úgy okoskodott, ha az egyik szenved, mert jobban szeret, akkor a békés elválás szinte lehetetlen. A bulvárlapok hasábjain ömlengő sztárok vallomásaik szerint a legjobb barátok szakítás után. Igaz, még nem fordult elő, hogy egy bulvárlap a dolgok mögé nézzon. Abban a pillanatban összeomlana a mesterségesen felépített világ,

amelyet cinkos összekacsintás, újabb és újabb szenzációs fordulat kölcsönös előnyökön alapuló ígérete tart egybe az óhatatlanul kapcsolódó anyagi haszonszerzés burkolatlan szándéka mellett. Nincsen sztori? Lökjenek már ki valakit a vonatból, találják meg végre a háromfülű nyulat. Ha nincsen más, az inkák kincse is megteszi.

Sophie kitartóan haladt a láthatatlan cél irányába. Varda elejtett valamit, ő azonnal felvette volna a fonalat, de a férfi elterelő hadmozdulathoz folyamodott. A közlékenység alacsonyabb fokán tartottak ideiglenesen. Csupán sejtették, valami zavarja mindkettőjüket, s ebben a valamiben ott lapul talán a közös pont, amelyről belátható a közeljövő.

– A koreográfia szerint most egy pohár ital következik – törte meg a csendet Sophie. – Először, mert rászolgáltál, megérdemled. Másodszor elhatároztam, megoldom a nyelved, és a felszínes, élcélődésben tobzódó eleganciád mélyére nézek. Hátha akad ott valami, ami eligazít veled kapcsolatban.

– Tetszik a koreográfiád, az ital ötlete – helyeselt Varda. – A nyelvem megoldásának indítványa már máslapra tartozik. Ha valamit erőltetnek, én igen hamar visszavonulót fújok. Ne érts félre, nem szaladok el, ahhoz nagyon is kellemesen érzem magam nálad. Csupán bezárkózom. Legfeljebb hagyom, hogy feszegetsd a zárat, akár tolvajkulccsal. A megfelelő kódot is eltalálhatod, ha hajlandó vagy még rám szánni egy kis időt.

– Mennyi időt? Netán éveket?

– Látod kedvesem, rögtön itt van ez a netán.
– Mit akarsz vele?
– Miért nem úgy fogalmazunk, hogy reményt ébresszünk a másokban. Éveket rám szánni, s nem egy kis időt, érted?

– Ösztönös nyelvhasználó vagyok, mint a legtöbb földi halandó. Bőségesen alkalmazok paneleket. Újjászületni még csak-csak volna kedvem, de az idővel hadilábon állok. Ahogy mondani szokták, jó nekem a régi élet is, amelyben majdnem komfortosan érzem magam. Nem hiszem, hogy nagyon örülnék neki, ha ki akarnának belőle mozdítani.

– Én tuti, nem akarlak kimozdítani. Nem vagyok az állami darukezelő vállalat alkalmazottja, de még a vezérigazgatója sem.

– Szóval ilyen lesújtó véleménnyel vagy rólam?

– Egyáltalán nem vagyok rólad lesújtó véleménynyel. Ha elmondanám, mit gondolok rólad az eddigiek alapján, nyugodtan kihúzhatnád magad, és legfeljebb nekem kellene meghunyászkodnom.

Sophie könnyű, száraz vörösbort bontott, töltött a poharakba. Koccintottak, majd kortyoltak az italból.

– Ig্যunk arra, hogy a rendelkezésünkre álló bármennyi időt a lehető legkellemesebben töltjük el – indítványozta a nő. – Azt sem szeretném, ha a fiamban, Michelben rossz emlék maradna veled kapcsolatban. Ne mondj semmit. Nekem az ő szempontja igenis fontos. Nem állítanék fel sorrendet. Michel vagy én? Elképzelhetetlen. Én és Michel? Választás nincs.

– Ne fenyegezz engem kedvesem. Barátként jöttem barátságos hajlékomba, a fiad igazán helyes gyerek, téged pedig nem vagyok hajlandó szembe dicsérni, mert nem az én formán. Különben te is elbíznád magad, ha rád önteném a körülbelül már kialakult véleményemet.

– Miután sikerült így dicséret nélkül egekig magasztalni egymást, nyugodtan más vizekre evezhettünk.

– Bocsánat, vizekről egy szót sem, alig egy órája evickéltem ki a tóból. Inkább a borra szavazok – kardoskodott Varda.

– Egyetértetek.

Varda fotelba süppedve ízlelgette a bort. Tökéletesen hidegen hagyta, mi történhet vele az elkövetkező órákban. Fényévnnyi távolságra voltak tőle a sekélyesebb, ugyanakkor férfi-nő négyszemközti társaságára nézve nagyon is kézenfekvőnek látszó gondolatok. Mintha csak Sophie-ra bízta volna magát teljes mértékben. Sophie megérezhetett valamit ebből, kissé nyugtalannak látszott. Vitathatatlan, a döntés főként rajta állott, meddig tartja házában a vad és idegen férfit, akit meglehetősen szimpatikusnak talált. Hiába kutatott emlékeiben nagyanyai óvások után, hirtelen egyet sem talált, amit alkalmazhatott volna a konkrét helyzetre. És mi történik, ha nagyanyai intelmek egész tárházából válogathatott volna? Nos, semmi. Érdekes módon az sem szaladt át az agyán, hogy Varda rövidesen becsukja maga után az ajtót, ő pedig egy kellemesen fárasztó nap után végre nyugovóra térhet,

átadhatja magát az álmodozásnak. Marasztalni vagy küldeni? Ez volt a kérdés, amelyet kis ideig lehetett halogatni, azonban a sötétség leszálltával egyre sürgetőbben tolakodott a döntés kényszere. Filmeken az ilyesmit olajozottan oldják meg a felek, és közös „egyet nem értéssel” általában az ágyban igyekeznek feleletet találni a feladványra, amely reggelre ébredve továbbra is megoldatlanul tornyosul előttük. De miért kellene bármit megoldani? Mi van, ha a probléma nem is létezik? Jöjjön a bravúros változat? Gyeplőt a lovak közé, és vágta előre az ismeretlenbe?

Sophie jelentkezett megint szólásra.

– Döntöttem – közölte királynői határozottsággal.

– Mit döntöttél, Sophie? – készült Varda az ítélethozatalra.

– Nem engedlek el, itt maradsz nálam, ha neked is megfelel. Egyéb közölni valóm egyelőre nincs, de miért is lenne. Ha egy nő igent mond a férfinak az első napon, többet nem lehet tőle várni, legalábbis szóban.

Varda letette a poharat. Hirtelen zavar kerítette hatalmába. Szakítva hagyományával, a könnyed replikázó stílussal, ő is szeretett volna megfontolt, súlyos lenni. Nem számított arra, hogy kísérlete folyamán számára ismeretlen terepre téved. Hiába adta meg Sophie a hangot, és várhatta esetleg, hogy a férfi felzárkózzon hozzá, egyelőre csupán köhécselésre, torokköszörülésre futotta.

– Bocsáss meg drágám, reszel a torkom. Őszintén megvallva, zavarba hoztál, bár tudom, ennek a szán-

déka is távol áll tőled. Csupán természetesen viselkedsz, és ezért szinte irigyellek, mert a természetesség minden helyzetben a leginkább ajánlatos út.

– Köszönöm az elismerést, ezzel a válasz már majdnem megvolt részedről is. Különben sem kell mondanod semmit. Az előzőekben elég markánsan utaltál rá. Nos, ha eddig természetes voltam, az őszinteség jegyében folytatom. Korábban elejtettél egy fél mondatot az én megjegyzéseimre reagálva, majd a kérdéseimre elütötted a dolgot, mint nem fontosat vagy időszerűtlent. Bárhogy furcsállod, megragadtam azt a percet, a birtokomba vettem, és most már nem is szeretném elengedni, amíg beljebb nem hatolunk a homályba. Ne aggódj, nem félek a meglepetésektől. Azok féljenek tőlem.

– Ha abból indulunk ki, hogy az életben minden megtörténhet és mindennek az ellenkezője, akkor tényleg nincs mitől tartanunk. Bár az is igaz, más a meglepetésről beszélni, elmélkedni, és más úgy igazából meglepődni. Igen tekintélyes az a távolság, ami szó és tett között húzódik.

– Gyere ide mellém a pamlagra, öleld át a vállam, és hallgass – szólt Sophie.

Nem volt mese, a szavak, a beszéd érvényességi ideje lejárt. Varda megkönnyebbült, boldogan tett eleget a hívásnak. Innentől kezdve az ösztönök vették át az irányítást. Sophie testének minden négyzetcentiméterével a férfi ölébe simult, szinte az ájulás határán. Csókok özönével árasztották el egymást. Mindketten évszázados feszültségek, visszafogott indula-

tok terhétől szabadultak meg pillanatok alatt. Úgy érezték, ebbe az egészbe bele lehet halni. Ám bolond is lenne, aki éppen a teljes feloldódás nagyszerű perceiben távozik az árnyékvilágba. Az ember erősebb a vasnál – mondta könnyek között egy idős falusi férfi, akinek a tékozló fia lépett be egyszer csak a szülői ház ajtaján mérföldes megpróbáltatások után. Ki lehet bírni a sarki hideget, a trópusi forróságot, a válogatott kínzást, a verést, a becsületbe sáros lábbal gázolást, a megalázás megannyi fokozatát. Pont a szerelem tengerének hullámain kellene végzetes hajótörést szenvedni, belepusztulni csókba, ölelésbe, önfeledt cirógatásba, szeretkezésbe?

10

Ha valaki tudná, mit tartogat a sors, a távoli jövő vagy éppen a következő pillanat, lehet, hogy elgyávulna, elszaladna, földadna, mígnem végelgyengülésben kilehelné a lelkét. Nagyon embertelen lenne az ilyen vég. Értelmetlen élet után ostoba halál. Igazán férfias magatartás a mindenre való öntudatlan készenlét és a mindenre kész tudatosság félelmek, szorongások, gyötrő álmatlan éjszakák nélkül. Az egyén nem születik bátornak, de bátortalannak sem. Lehet gyakorolni a földi erényeket. Kimész a pusztába, elkiáltod magad, s hallgatva a belső parancsra, egyre emeled a hangerőt, hogy az üzenet eljusson minden sarokba, minden emeletre. Vegyük magunkra az utcai zené-

szek bátorságát, akik sokszor gyatra hangszerrel, néhány akkordnyi tudással kiállnak a sarokra a közönség elé, vállalva a gyér sikert, a leégést, a vékonyan pengetett jutalmat, vagy éppen a semmit, a megveretést, komisz kölykök csúfolódását. Ember tervez, Isten végez. Ennél frappánsabban nehéz megfogalmazni a sors dilemmáját, az előrelátás nélküli előrelátást, a kínok nélküli tervezést, a számítás nélküli számítást a legfőbb mozgó bölcsességében bízva, abban odaadóan megnyugodva. Sophie és Varda véletlen egymásra találása kozmikus mélységeket nyitott a két fél kapcsolatokról alkotott felfogása számára. Készek voltak tanulni, tapasztalni, ismeretlen tájakat felfedezni, bejárni. Tisztában voltak azzal, másnap felébredve különös arcát mutatja majd a világ ahhoz képest, amit eddig ismertek. Újabb színekkel, illatokkal telik meg a levegő, amelyből mélyet szippantanak az első közös reggelire készülve. A csakis számukra előkészített csoda az ébredéssel kezdődik, pontosabban folytatódik. Abban a pillanatban, amikor a tekintetük immáron egy éjszakával, számtalan öleléssel gazdagabban először találkozik.

– Szép jó reggelt Sophie kedvesem – köszöntötte szerelmét Varda.

– Szép jó reggelt neked is Varda – viszonzta a köszönést Sophie.

– Hogy aludtál?

– Nem is tudom. Aludtunk egyáltalán? Nekem rövid volt az éjszaka mindenféle értelemben. Sajnos, mindig arra ébredünk, valami megint elmúlt.

– Elmúlt? Máris? Szerintem most kezdődik. Van egy osztrák lap, a Heute, amelyiknek a jelmondata így szól: Nincsen holnap ma nélkül. Tisztában vagyok vele, ez csak reklám, mivel a Heute azt jelenti „ma”, de számomra sokkal többet mond. Nincsen második éjszaka az első nélkül, folytatás az előzmények nélkül.

– Ennyire azért ne szaladjunk előre. Ki beszél itt folytatásról? Előbb még meg kell emésztelnünk ezt az éjszakát, az estét, a nappalt, a jócskán lerövidített utat, ami megelőzte a többi röpke idő leforgása alatt.

– Irigyellek drágám a korai ékesszólásodért. Akár egy csodálatos tollazatú énekes madár, amelyik trillázva köszönti a napot.

– Tudod mit? Szívesebben maradok nő. Akkor is, ha nem tudok repülni, csak ha okom van rá.

– Most?

– Mit most?

– Van-e rá okod?

– Kíváncsi vagy. Ez a fajta viszont tetszik nekem. Szerénységről árulkodik. Nem vagy feltétel nélkül biztos a dolгодban. Engem is beavatsz a játékba, igényeled a részvételemet, a véleményemet, mintha én is lennék valaki, és mint ilyen, számítanék neked.

– Biztos lehetsz magadban és bennem. Nélküled tegnap nem nyugodott le a nap, ma pedig képtelen volt felkelni. Láthatod. Ha nem vagy, én ma fásult, magam számára is roppant unalmas lennék. Talán főbe is lőném magamat, ha fegyver közelébe kerülnék.

– Nem baj, ha a lövöldözésben nem követnélek?

– Tekintélyes mennyiségű életkedvet el is várok tőled Sophie. Te nem követhetsz el semmi ostobaságot.

– Úgy, mindig én legyek a fegyelmezett, az okos, a derűsen előre tekintő. Ha hiszed, ha nem kedvesem, ez a szerep fenyegetett engem egész eddig életem során. Pesszimista nem lehetvén, lettem optimista.

– Valakinek mindig vállalnia kell az áldozati bárány szerepét.

– Szépen vagyunk, mondhatom. Egy szerelmes éjszaka után máris fel leszek áldozva.

– Egyelőre nem, hiszen még nem is reggeliztünk. Meghalok egy korty kávéért és egy finom csókért. A sorrend legyen inkább fordított. Gyere, csókolj meg.

– Szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál. Alig ismersz, és máris értékesebbnek ítélsz egy korty kávénál. Gratulálok.

– Bizony, bizony. De miért vagy te ilyen kishitű, miközben fölérsz Brazília évi kávétermésével.

– Hej, de dobálózunk itt a hasonlatokkal.

– Hej, de miért ne dobálóznánk szigorúan az igazság útján járva? Úgy érzem, az elődöm nem nagyon kényeztetett el téged bókokkal.

– Dehogy nem. Talán a legeslegutolsó az volt: ha nem lennék a felesége, megfojtana.

– Na, ez aztán perspektíva egy feleség számára. Ha már itt tartunk, miért nem váltotta be a vadszamár az ígéretét? – kérdezte Varda.

– Mert gyáva, mert fél mindentől, leginkább az élettől – felelt Sophie. – Ez pedig nem megnyugtató

egy feleség számára, aki valami biztonságot keres ebben a labilis világban. Nincs igazam?

– Igazad van százhusz százalékosan, s az már majdnem száz. Sejttem, hogy millió közbeeső fokozat után értetek a csúcsra, ahonnan közelgő megfojtásodra adódott kilátás elengedhetetlen feltétellel. Szerintem megúsztad drágám.

– Mit úsztam meg?

– Hát azt, hogy kitekerik a nyakadat. Aki idáig eljut, az előzőleg képzeletben ezerszer szorongatta már. Mondanom sem kell, nem a szerelmes férfi visszatart-hatatlan gerjedelméből, hanem a gyűlölet hevét meglovagolva. Elég egy hirtelen beszűkült tudatállapot, hogy azt sem tudja, mit művel, s máris megtörténhet a legnagyobb baj.

– Édesem, muszáj ilyen szörnyűségről beszélnünk?

– Nem muszáj, csak tudni szeretném, mitől félsz?

– Valamikor régen nem féltem én semmitől.

– Valamikor régen én sem féltem. Aztán az ember felépíti a sötétséget a környezet, a külvilág segítségével. Pontosabban a félelem tornya egyszerre épül és rombolódik. Ha a számtalan valós és vélt bántástól szilárd alap teremtdött, akkor a későbbiekben sem tudsz egyszerűen megszabadulni tőle. S ha még ki is mutatod, akkor azt a gonosz világ megérzi, észreveszi és jó vagy rossz kedvében rúg rajtad, amennyit csak bír. Márpedig rúgni általában nem párnázott lábbal, emberségesen szoktak. A kínzásról értelemszerűen más élményei vannak a kínzónak és a megkínzottnak.

– Varda kedvesem, elborzaszt, milyen szakértelemmel beszélsz erről a rettenetes dologról.

– Ha az ember jár, kel, tapasztal, direkt vagy indirekt módon szembesül az ördöggel, könnyen válik, ahogy te mondd, szakértővé. Szakértelemről persze szó sincs, beleérzésről, empátiáról inkább. Életem során többször kerültem olyan helyzetbe, hogy egykori áldozatokkal ültem egy asztalnál, hallgattam a történetüket. Amikor mesélés közben a legszörnyűbb részletekhez értek, nem szakíthattam őket félbe udvariatlanul, hogy nem bírom tovább, kíméljenek meg. Ha ők elszenvedték a sötét börtöncellát, az ütleget, a legválogatottabb kínzásokat, a legkevesebb, hogy odaadóan figyelek. Megtehetem, hogy este a televízió véres krimijét kikapcsolom, az élő, alig túlélő tanúkat nem szabad elhallgattatni, közömbösséggel, nemtörődomséggel megbántani. Bizarr emlékem, amikor egykori verőlegénnyel, mellesleg befutott, népszerű íróval hozott össze a sors. Jó szándékú emberek figyelmeztettek, kivel kávéztam napokkal előbb. Mentségemre szolgál, ha ugyan szolgál, az illető sötét múltjáról nem tudtam akkor semmit. Utólag azért feltűnt vaskos alsó karja, lapát tenyere. Egyik áldozata később elmesélte, mekkora pofonokat kapott tőle a kihallgatáskor. Naná, hogy nem erről beszélgettünk, hanem az írói munkásságáról, megfilmesített történeteikről, amelyek kriminalisztikai vonulatai gondosan kerültek a rá nézve kínos realitásokat. Nem hétköznapi írói módszer. Az igazi gyilkos berak a könyvébe néhány kitalált gyilkost, és ezzel ő megtisztul, ártatla-

nul mennybe megy. Ahogy ezt Móricka elképzei. A vétkesek úgyis erről szoktak álmodozni, nem? Ha ez így lenne, csupa ártatlan angyal szaladgálna a földön körülöttünk. Biztosíthatlak, ez éppolyan elviselhetetlen lenne, mint a jelen zűrzavaros állapot, hogy szerencsétlen bűnbakok ezrei rohangálnak a felszínen, a regényekben éppúgy, mint az életben, az igazi bűnösök meg tisztos állampolgárokként villognak, sokszor magas pozíciókban, széles társadalmi elismeréstől, jó módtól övezve, kitüntetésekkel elhalmozva.

– És te melyik kategóriába tartoztál?

– Hogyhogy melyik kategóriába? – ütközött meg Varda.

– Gyilkos vagy áldozat, harmadik nincs – ítélkezett Sophie.

– Köszönöm a kedvességedet, ez igazán megtisztetés. Vagyis te úgy gondold, ha gyanútlanul leülök a gyilkossal, akkor gyilkos vagyok, ha az áldozattal, akkor pedig áldozat. Akkor most te ki vagy drágám? Az általad vázolt mechanizmus szerint rád is ragadhat bármi, attól függően, kivel adod éppen össze magad.

– Nem kérem ki magamnak, mert végül is én kerestem, s most megkaptam. Itt ülünk szerelmesen osztogatva egymást, s közben szegény Michel meg éhen hal. Javaslom, tereljük előtérbe az életet, ezzel mindegyikünk többre megy.

– Egyetérték. Nem venném a lelkemre, ha valaki éhen halna. Még a végén közvetett, el nem követett gyilkosságért tartóztatnak.

– Na, most már elég. Előre bocsátom, ha Michel kijön a szobájából, beszéljünk valami másról. Nem szükséges lehangolni a gyereket. Úgy van rendjén, hogy ő még kereknek és szépnek, szép kereknek hiszi a világot. Bár érték már őt is sérülések. Sajnálom, de mindentől nem tudtam megkímélni. Erőtlen voltam bizonyos helyzetekben, amikor erősnek kellett volna lennem. Az is igaz, hogy nélkülöztem a segítséget. Nagy baj a gyengeség, de még nagyobb baj, ha nem merjük bevallani. És az a legnagyobb baj, ha hiába tárjuk mások elé, mert a mások számtalan okból érzéketlenek a mi bajunkra.

– Mi meg az övékre.

– Látom kedvesem, gondosan megfordítod a palacsintát.

– Mást sem teszek, mint forgatom. Mégis mindannyiszor arra a következtetésre jutok, hogy egyoldalú, féloldalas maradok. A legnagyobb ellenségemnek sem kívánom azt a gyötrelmet, amit néha átélek emiatt.

– Szegénykém, azért a szenvedést sem kellene túlzásba vinni. Ha még nem mondtam volna neked, a külsőd egészen másról árulkodik, mint amit te most itt előadsz nekem.

– És pedig, tudod miért?

– Nem.

– A külső azért van, hogy eltakarja a belsőt, a lényegét. Kivételek azért akadnak, hogy a külsőből megközelítő pontossággal tudsz a belsőre következ-

tetni. Ehhez azonban kell egy kis ravaszság, tapasztalat. Résen kell lenni, mégpedig állandóan.

- Nem gondolod, hogy ez igen fárasztó?
- Dehogyan nem, de nincs más megoldás.
- Igenis van. Egy szerelmes éjszaka például.
- Ezt azért mondod, mert „onnan jövünk” éppen.
- Onnan, bár kezdem magam úgy érezni, mint akit most vágtak le a kötélről.

– Az akasztófát nekem ne is emlegesd – tiltakozott Varda. – Láttam pár helyen, és képzeletben szinte átéltem egy-egy szerencsétlen mérhetetlen kínjait. Hallani véltem a bakó gépies szorgoskodását, a törvény sötét ruhába bújt embereinek zavart köhécselését, az elítélt nehéz lélegzetét. Milyen gyalázatos dolog az életet szimbolizáló fából kivégző eszközt fabrikálni. Csak ember vetemedhet ilyesmire. Egyszer bemutatták az ország utolsó hóhérját. Rózsákat nevel, unokákat cirógat.

– Miért mit kellene tennie? Faragjon játékbíróját az unokáknak? Nyakazza le a vasárnapi ebédre való csirkét guillotine-nal? – vágott vissza Sophie. – Beszélni könnyű. Nem tudhatod, mi játszódik le a bensőjében.

– Nem is óhajtom tudni, hátha rosszul lennék. Elég terhet hordoz az ember amúgy is, a sajátomét, a másokét, idegenekét, néha úgy érzem, az egész világét, holott a magamét is alig bírom. Van, aki kibeszéli, egész nap, reggeltől estig sír, panaszkodik. Állítólag ez a jobb, mert a mindig csak gyülemlő, kavargó feszültség robbanáshoz vezet, hétköznapi nyelvre lefor-

dítva betegséghez, még rosszabb esetben öngyilkossághoz. Egyéne válogatja, alkati kérdés. Engem nem vinne rá a bátorság, hogy bárkit feltartóztassak a problémáimmal. Nem tévesztenek meg az ösztönző hadmozdulatok. Észreveszem, amikor merő kíváncsiság húzódik a dolog háttérében, nem a segítségnyújtó szándék. De lehet, hogy túl sokat akarok. Az ember maradjon magának, úgyis ez a sorsa.

– Pszt! Jön Michel.

Sophie időben adta le a figyelmeztetést. Varda elhallgatott. A kisfiú halk léptekkel közeledett a szobája felől. Megcsókolta az anyját.

– Ni, csak, megjött a kis Michel! Bonjour!

– Bonjour!

Az üdvözléseket hirtelen csend követte. Nehéz volt átállni egy merőben más vágányra, s ezt mintha a gyerek is megérezte volna, tekintete némán vándorolt egyik felnőttől a másikra. Szerencsére Sophie időben kapcsolt, pillanatnyi habozást követően az anyai kötelességet helyezte előtérbe. Kiment a konyhába, hogy reggelit készítson Michelnek. A fiú és a férfi magukra maradtak. Varda általában büszke volt arra, hogy feltalálja magát a legkülönfélébb helyzetekben. Ezúttal mégis úgy érezte, kifogott rajta a sors. A történetek ellenére itt áll egy idegen nő ismeretlen gyerekével, akinek éppúgy fel van adva a lecke, mint neki. A közös téma szinte kizárt, a határozott, túlságosan felnőttes fellépés éppolyan hibának bizonyulna, mint a pajtáskodó, vállon veregető modor: „na, kisfiam, meséld csak el a bácsinak, hogy is volt az a múltkori csínyte-

vés a tanító néni bosszantására.” Ha szemtelen a gyerekek, könnyen jöhet a válasz: „Nem ismerem a bácsit, különben semmi köze hozzá, egyedül anyunak tartozom beszámolóval”. Michelt azonban szófogadó, udvarias fiúnak nevelték. Nem kellett tartani attól, hogy bármivel megbotránkoztatja Vardát. Ettől viszont csak a férfi került kínosabb helyzetbe, amiből a legkézenfekvőbb közhellyel vágta ki magát.

– Hogy aludtál Michel?

– Köszönöm, jól.

– És te hogy aludtál?

Erre nem számított Varda. De akár így, akár úgy, nem volt mit tenni. Michel vette a bátorságot, és visszakérdezett. Ráadásul tegező modorban. Ez kétszere-sen is meglepő volt. Az előző napi megismerkedésük óta a gyerek közvetlenül nem szólt hozzá. Tegezésről pedig pláne nem lehetett szó. Nem mintha ellenkezett volna Varda felfogásával. A gyerekekkel, kiváltképpen mások csemetéivel többnyire hangot talált, mégpedig a nevelési szempontból nem veszélytelen pajtáskodó leereszkedés és a tekintélyt parancsoló, igen könnyen visszatetsző felnőtt fellelépés között, vagyis nagyjából a középúton. Mindezt azonban ő gondolta így. Arról természetesen fogalma sem lehetett, mit tartana Michel elfogadhatónak a saját szempontjából. Mindegy. Kérdeztek, válaszolni illik.

– Köszönöm, én is jól aludtam. Tudod, az a kényeszfürdő a tóban azért egy kicsit kimerített.

„És még mi?” – kérdezhetné a gyerek teljes joggal, ha elég szemtelen lenne ehhez. Nem kellett félnie

Vardának, Michel beérte a válasszal, és visszavonulót fűjt. A hallgatás ugyan sokszor aranyat ér, viszont homályba borít néha fontos dolgokat. Az eddigiekben kiderült, mint vélekedik Sophie a kalapmentő hőstetről. Nem lehetett ettől elragadtatva, hiszen még azzal is meggyanúsították, hogy így akar a nő közvetlen közelébe férkőzni, megtudni például, hol, milyen körülmények között, kivel él, van-e egyáltalán valaki-je stb. Nagy nehezen megnyugtatta Sophie kedélyeit, aki aztán meglepő, vagy a női logika szerint nagyon is természetes módon hangulatot váltott, és rövid idő alatt szinte elbűvölő kedvességre kapcsol. Íme, az örök nő? Vagy íme, a nő, aki a legváratlanabb pillanatokban képes örökké meglepni? Megmutatja a bal orcáját, majd a jobbat, és utána szárazon közli, hogy nem így és nem úgy, hanem másképpen, van nekem harmadik, negyedik, sőt tízedik arcom is. És ha tényleg van?

Még huszonnégy óra sem telt el jóformán, hogy megpillantották egymást az utcán, és a nő felkínált neki egy helyet a muris autójában, máris számtalan arcát villanthatta fel. Más lapra tartozik, hogy ez nem tűnt fel Vardának, noha saját érdekében észre kellett volna vennie. Nem kizárt, hogy észrevette, de a felfedezéssel nem tudhatott mit kezdeni, olyan hirtelen érték az impulzusok. Annyi biztos, nem unatkozott. Az unalom különben is nevetséges ürügy lett volna, hogy csak úgy a vízbe vesse magát egy jobb sorsra érdemes női kalap után. Még azzal sem kérkedhet, hogy imponálni szeretett volna Sophie és Michel, na

meg a tavon ringatózó többi vendég és a bábész nagyközönség előtt, olyan hirtelen történt az egész. Ha csak egy perc gondolkodási időt hagy magának, akkor talán tehetetlenül nézi a parton bábéskodó idegenekkel egyetemben az úszkáló fejfedőt, vagy hirtelen ledobálja a ruháit, és úgy cselekszik. A váratlanul teremődött alkalmat nem lehetett ennyire hideg fejjel, tudatosan kihasználni. Ez esetben joggal érhetne volna a szemrehányás Sophie részéről, hogy szándékosan kápráztatta el a tavi miliót valamely mögöttes cél szolgálatában. Varda újra meg újra meggyőződhetett, a hatást nem lehet kiszámítani. Csupán akkor tudatosodott benne, mit tett a kalap megmentése érdekében, amikor ázott madárként a partra kapaszkodott, vagyis előre megfontolásról, tudatosságról nem lehetett szó. Sophie mégis olyan vádat szózott a nyakába, mintha mondjuk előzőleg íróasztal mellett az egészet lerajzolta, megtervezte volna, aztán elindult csónakozni, hogy a tervet kivitelezze. Szerencsére azt nem kellett meghallania, hogy ő fújta a kalapba kapaszkodó passzátszelet, uram bocsá' véletlennek álcázott alattomos mozdulattal leverte a nő fejéről a kalapot egyenesen a vízbe, hogy majd romantikus hősként utána ugorjon. Michel nem nyilvánított véleményt a vízbe ugrásról. Ez nem jelenti azt, hogy a gyerek eszével ne fogta volna fel a történeteket, ne raktározta volna el jobb időkre, amikor is a pajtásainak elmeséli majd, mi történt nyaralás közben, hogyan keveredett középük a külföldi ismeretlen, aki habozás nélkül vízbe veti magát, ha éppen úgy adódik. Nem vitás, úgy

adódott. Érdemes lett volna az eset rejtett hasznával is számolni. Egy dolog, hogy Sophie emberi kényszerűségből meghívja a férfit a házába, hogy megszabadulhasson az átázott ruháktól, s ahogy az események következtek egymás után, itallal koccintottak, együtt töltötték az éjszakát. Michel esetleg példaként, lovagi-as viselkedési mintaként raktározza el Varda helytállását, s a jövőben bármikor segítségére siethet egy bajba jutott lánynak, akár a kalapját, akár magát a lányt kell kimenteni a vízből. Lám, hősök születnek és velük óhatatlanul példaképek.

Varda azonban nem ment ilyen messzire. Bár kétség kívül beérte volna Michel egyoldalú gazdagodásának ideájával kizárólag a gyerek érdekében. Hogy ehhez elvileg némiképpen ő is hozzájárulhatott, nem volt ellene kifogása. Szerényen, lehajtott fejjel tudomásul vette, mint az elismerést életében eddig bármikor. Neveltetése folytán nem tűrte különösebben jól, ha dicsérettel, elismeréssel illették. Nem történt túlságosan gyakran, akkor is szíve szerint azon nyomban elsüllyedt volna helyben. Talán segíthetett volna rajta még ideje korán egy jól célzott tréning, amelyen százával kellett magát manapság jó pénzért. Ha már kitalálták a börtönviselésre előkészítő, aura felfedező és ki tudja még milyen csodabogarakat, biztosan lennie kell önbizalom növelő, természetes magatartásra képesítő kurzusnak is szakállas professzorokkal, akik igen jó érzéssel rendelkeznek ahhoz, hogyan kell bámulatosan rövid idő alatt játszani könnyedséggel meggazdagodni, híressé válni. Annál is inkább, mert

előzőleg kijárták az összes képesítő tanfolyamot ugyanebben a témakörben. Varda nem számolta, hány embert sérthetett meg azzal, hogy a különben nem túl gyakori elismerést nem fogadta az okkaljoggal elvárható lelkesedéssel.

„Ennek elment az esze” – gondolhatták a saját egészen más szemszögükből. Az empátia az a valami, amivel csak kevesen rendelkeznek. Illetve sokan hasonlóval, ám a hasonló távolról sem az, csupán annak látszik. Egy önbecsülésében nagyon szerény fokra jutott egyén el sem tudja képzelni, hogy valaki a legmagasabb elismerést is normálisan éli meg, esetleg olyannyira normálisan, hogy hirtelen a ló túlsó oldalán találja magát. Szinte bujkál a gratulációk, a kézrázások, a vállveregetések előtt. Ezzel viszont éppen az ellenkezőjét érheti el, könnyen keresettséggel, nagyképűséggel, felfuvalkodottsággal vádolhatják. Középut, kiváltképpen aranyból nem létezik. Ez viszont nem biztatás, nem is felmentés arra, hogy ne keressük. A lényeg a törekvés, az igyekezet. Ismerősei között több is akadt, aki felkapaszkodott az uborkafára, valamilyen formában megtalálta a szerencsáját, s alapos távlatvesztéssel úgy hitte, az arany középúton haladt biztonságosan. Gyanútlanágában vagy éppen önteltségében fel sem merült benne, hogy esetleg a fordítottja történik, hogy éppen letért arról az ösvényről, amely a közép közelébe vezethetne.

– Boldog vagy? – kérdezik egymástól a szerelme-
sek. Figyeljünk csak! Nem azt kérdezik: az arany középúton vagy? Boldogságról faggatják a másikat. Fag-

gathatnák még egyensúlyról, ami szimpatikusabb, még ha ugyanakkor képlékenységet is sugall.

– Megtaláltad az egyensúlyt? – kérdezhetnék a szerelmesek. Kérdezhetnék, de nem teszik. Őszintén megvallva, nem nagyon értenék, mit akarnak tőlük. Ilyesmire talán a modern kor kérdezőbiztosai kíváncsiak, hogy számokkal zsonglőrködjének, összeadjanak, kivonjanak, kettővel elosszanak, és görcsösen őket és megbízóikat kielégítő, talán nem is létező megnyugtató végpont, ha úgy tetszik, közép irányába haladjanak. Az egyensúllyal meg az a gond, hogy olykor megtalálod, aztán önként lemondasz róla, rosszabb esetben lemondatsz. Akarod, nem akarod, nem számít. Két ember között a szinkronnak kellene működnie, de ez is örökös veszélynek van kitéve. Alig egy napja ismerte meg Sophie-t, s máris úgy érezhette, minden lehetséges állapotot megélt vele a pokoltól a mennyországig. A kettő között lett vallatva, simogatva, dicsérve, megvádolva, elküldve, visszahozva, majd megint elküldve. Ilyenkor szokás azt mondani: nem tudom, hányadán állok.

– Hányadán állunk egymással? – fordulhatna a nőhöz, s rögtön azt érezné, kifordul a nyelve a szájából, nem másért, mint a mesterkéeltség miatt. Bár lehet, csupán elsietett a kérdés. Megkockáztatható egy hét, két hónap elteltével, egy nap után viszont kellemetlenül sürgető, erőszakos, ennél fogva igen kellemetlen.

– Hogyhogy hányadán állunk? – hangzik a viszontkérdés, ami lehet őszinte és lehet színlelt, elodázó. Egyik sem jogtalan. Sophie férjénél volt, majd el-

vált. Nem véletlenül. Mikor is? Az időpont majdnem mindegy. Az számít, milyen nyomokat hagyott benne az elromlott házasság, amelynek azért lehettek nyugodtabb, szebb szakaszai is, valamint lehettek sötétek, szégyellni, letagadni valók.

– Hiszen még semmit sem tudunk egymásról.

– Hiszen még semmit sem tudunk a másikról, én rólad, te énrólam.

Ezen a ponton következne az élettörténetek kimerítő elmesélése, ami torkolhatna unalomba és botrányba egyaránt. Nincs rosszabb, mint a kihagyásos mese. Mondok is valamit, meg nem is, kihagyással élek, meg nem is. Minden elhallgatáskor jöhetne a „mire vagy még kíváncsi?“, az ellentétes oldalról pedig a „mondanál még valamit magadról?“ Huzamosabb elhallgatás esetére egy-egy ital, esetleg szerelmeskedés. Ez utóbbi különösen elodázhatná a beszámolók folytatását, és egészen a távoli jövőbe helyezné az őszinteség rohamait. Rohamról persze szó sincs kulturált lények között, amilyennek nyilván hiszik önmagukat és jócskán megelőlegezve a másikat. Ami azt illeti, az ital is rendelkezik azzal a képességgel, ami átsegít egy megmászhatatlannak hitt hegyvonulaton. Szomorú, hogy ehhez elég tekintélyes mennyiséget kell lehörpíteni, vagy keveset, de erőset. A célért nem érdemes a rosszullétet kockáztatni.

Varda alig egy nap, alig két pohár után megállapíthatta, a választékos kultúrivók közé sorolhatók mindketten. Jócskán kiderült, kábításra alkalmas mesterséges szerek fogyasztása nélkül is képesek a fejüket

elveszíteni, színjózan állapotban is boldogan belefeledkeznek egy egészen másfajta mámorba. Felesleges szavak, közlések mellőzésével, ösztöneikben tökéletesen megbízva. Mindamellett volt a formálódó kapcsolatukban egy nyugtalanító elem. Varda még nem hozakodott elő életének tényszerű dolgaival, s ez a körülmény könnyen a felszínesség látszatát adhatta viselkedésének. Abszurd nézőpontból az összes aggályt lesöpörhette volna az asztalról. Ezt azonban a belénevelt, nőkkel szemben különösen üdvösnek, ajánlatosnak tekintett tapintata nem engedhette.

– A kapcsolatban mindig a másik a fontos – ízlelgette a többször hallott, ügyesen kitalált álláspontot. Elismerte, ennél pontosabban, egyszerűbben nem nagyon lehetne kifejezni a szerelem lényegét. De ki beszél itt szerelemről? Irdatlan nagy kérdőjel.

– Ki beszél itt szerelemről? – fogalmazódott meg talán Sophie-ban is a kétség. S ha ez így van, nem volna egyszerűbb kimondani azt, amit éppen gondolunk? Nem mindig tanácsos, sokszor kifejezetten tilos, de vannak helyzetek, amikor elengedhetetlen. Ha így van, gyerünk. Bátraké a szerencse.

– Kedves Sophie, ki beszél itt szerelemről?

– Én nem Varda, de hogy jutott eszedbe éppen most szerelmet emlegetni?

– Hát, nem is tudom. Csak úgy gondoltam, hiszen már egy napja ismerjük egymást. Kerülgetjük a forró kását, aztán semmi.

– Semminek azért nem nevezném. Együtt csónakáztunk, autóztunk, elhoztalak az otthonomba, adtam

száraz ruhát, belefeküdtél az ágyamba, s most itt ülünk a kanapén és nézünk a biztos vagy bizonytalan holnapba. Ennyi mindent én nem merésznék „semmi” feliratú címkével ellátni. Nagyon sok ez így egyszerre. Ahogy felsoroltam, szinte megijedtem, mennyire könnyelmű, bohókás vagyok. Még azt hiheted rólam...

– Nem, nem hiszek semmit. Tiszta lappal indultál nálam mindennel együtt és mindenek ellenére. Ebben a pillanatban egyetlen földre szállt angyalt ismerek, és az te vagy. Gondolj csak bele, hogyan jöttél az életembe. Hirtelen előbukkant valahonnan egy mulatságos járgány. Majdnem sikerült elgázolnod, mert én mafla figyelmetlen voltam. Megúsztuk, viszont te rám csodálkoztál, én rád, és így tovább. Egyszer csak ott ültem melletted, a lábam a halott férj ládába zárt tetémén. Szerencsémre éppen eltávozáson volt, így nem volt miért aggódnom.

– Akkor is. Körülbelül képből vagyok, hogy esik latba a férfiak értékrendjében egy olyan nő, aki nem csupán szóba áll idegen férfival, hanem meg is invitálja mindenhova. Fordítva az ilyesmi nem nagyon merül fel. A férfi eleve tisztességesnek születik, a nő meg szegény talán másnak. Győzhetjük lemosni magunkról a rengeteg előítéletet.

– Ne tovább Sophie! Én nem vagyok olyan, aki sarat dobál bárkire, különösen arra, akitől rövid idő alatt ennyi kedvességet kapott. Mondhatom érdemen felül, mert hiszen mivel érdemeltem ki bármit? Semmivel.

Ennek ellenére megtiszteltél a figyelmeddel, az odaadásoddal.

– Némi kétkedéssel ugyan, de ugyanezt tapasztaltam részedről.

– Na, végre a megfelelő hang. Miután egyik ámulatból a másikba estünk egymástól, ideje komolyra fordítani a szót.

– Ezt meg hogy érted?

– A félelmeinkről kölcsönösen hallgatunk. Nem furcsállod? – bökte ki Varda.

Sophie hitetlenkedve rázta a fejét. Ő, mint született ösztönlény eleve természetesnek vette, hogy két egymásba kapaszkodó ember a félelmét sem hagyja félúton, amikor a másik felé közelít. Legfeljebb utólag tudatosul benne, s másra már nincs is szükség, csak őszinte beismerésre, kivált, ha a másik erre igényt tart. Több mint valószínű nem a legelső, s nem is a második lépés, hogy kiadjuk a gyengéinket. Az egymásra találás egészen kivételes szintje, ha a különben nem létező sorrendet megfordítva rögtön kitálalnak a felek, a kölcsönös eligazodást megkönnyítendő. Haladhatunk a könnyebbtől a nehezebb felé, s kezdhethetjük a folyamatot a nehezebbel. Recept nincs az egyedül üdvözítő megoldásra, egyáltalán a megoldásra. A friss kapcsolatok általános jellemzője, hogy az ösztönök mentén kezdik az építkezést. Jóval kevesebb az, amit tudnak, mint amit nem. Ezt az izgalmi, ugyanakkor izgalmas állapotot a lejtőn történő feltartóztatathatatlanság csúszáshoz lehetne hasonlítani. Ha az induló sebességet véletlenül rosszul választjuk meg, lavinaszerű

élményben lehet részünk, márpedig a lavinával két dolgot nem lehet kezdeni lassítani és megállítani. A szabadesés törvényének megfelelően a lavina a szakadék aljához csapódva áll meg, ahonnan – ha életben marad bárki – lehet csodálkozva felfelé pislogni, mi az, ami ilyen gyorsan, hirtelen történt, hogy nem volt idő semmire, legfőképpen tájékozódásra.

– A félelmeket nem lehet tudatosan, egy végtében kibeszélni – vélekedett Sophie, s Varda csak igazat adhatott neki. – Egyébként is, milyen félelmekre gondolsz?

– Például a féltékenység nevű szörnyetegre – mondta Varda.

– Csak nem azt akarod elhitetni velem, hogy a féltékenység gyötör? Ha így is van, én semmiképpen nem lehetek a tárgya, legfeljebb a szenvedő alanya, amihez bevallom, semmi kedvem.

– Ne ijedj meg drágám, csupán a féltékenység lefelé vezető rémére gondoltam, ami ott lapul minden utcán, minden párkapcsolat nyomában.

– Kinézhetek a sarokra, hogy meggyőződjek róla, s ha ott bujkál, bizony Isten elkergetem – szellemeskedett Sophie.

– Egyelőre semmi szükség erre. Maradj csak itt velem, s nézzünk szembe együtt a veszélyekkel.

– Tudod mit? Kezdesz megijeszteni.

– Butaság. De azért elmesélek egy megtörtént esetet, mire képes ez a bizonyos szörnyeteg. Két, egymástól tekintélyes földrajzi távolságra élő, ma már Nobel-díjas kiválóság összeverekedett, pontosabban az egyik

megpofozta a másikat, s tudod mi volt a nézeteltérés oka?

– Elképzelni nem tudom. Az egyik több pénzt zsebelt be, mint a másik? Netán szakmai hiúság?

– Nem kedvesem. Állítólag egy és ugyanazon nő miatt vesztek össze, akinek mind a ketten csapták a szelet.

– No, a nő nem akárki lehetett, de az a két szerencsétlen is, aki hajba kapott egymással. Csodálom, hogy a nőnek nem keverték le néhány pofont. Végül is ő idézhette elő a nézeteltérést, ha nem is direkt módon.

– A nő, a nő... Ilyen helyzetben lovagok inkább megvédik a nőt. Talán ez történt.

– Látod Varda, ez a világhír átka. Ha az egyik marhatenyésztő farmer lett volna Argentínában, a másik közlekedést irányító utcai rendőr Nápolyban, aligha fordulhatott volna elő az eset, bár elismerem, hogy az argentin gauchonak, meg a nápolyi zsarunak is akadhat vetélytársa azon a behatárolt területen, ahol zajlik becses polgári életük. De világhír szintjére aligha jutott volna az ő botrányuk. Ha csak...

– Ha csak?

– Ha csak valami csoda folytán az argentin marhatenyésztő gyerekkori álmait kergetve nem utazik el Nápolyba, s ott még nagyobb csoda folytán bele nem botlik, és bele nem szeret az éppen szolgálatban lévő nápolyi rendőr feleségébe, aminek igen kicsi a valószínűsége.

– Ha csak a nápolyi rendőrnek utazási iroda reklámjára hallgatva nem szottyán kedve eredeti környezetben, az argentin pampákon marhasültet enni, s csillapíthatatlan falánkságtól gyötörve elvetődik a gaucho tanyájára, ahol szemet vet annak feleségére.

– No, ezt jól kifundáltuk, de egy tapodtat sem jutottunk előbbre annak kiderítésében, miért pont a féltékenységgel loptál csípős fűszert eddigi párbeszédünk gördülékeny menetébe.

– Miért, miért? Mindig a miért. Egykori iskolai kémia tanárom a dolgok lényegét bizonygatván azzal kérkedett, hogy amikor kisdíák volt miértes gyerekek neveztek, mert mindennek az okát tudakolta.

– Nem tudom, rájött-e mindenre, de szerintem igaz volt. Tehát miért?

– A logika, megint a logika. Ha minden a logika mentén történne ezen a világon, a világ valószínűleg sokkal békésebb, nyugodtabb lenne, nem éheznének és halnának éhen milliók, és így tovább.

– A logika nem mindenható, de nem is lebecsülhető. Akár az igazság. Ma az igazság igen nehezen tud utat törni magának, megjegyzem olyan is a világ. Ám az igazság akkor is igazság, ha egyvalaki vagy történetesen senki sem képviseli.

– Nesze neked igazság, szépen nézünk ki.

Hétköznapi nyelven szólva a semmiről vitatkoztak, légből kapott dolgokon, mintha csak az időt akarták volna elütni. Felszínes megközelítésben talán így látszott. A mélyebbre ható tudatosság azonban megállapíthatta, akár akarták, akár nem, így juthattak egymáshoz közelebb lépésről lépésre. Elsőre úgy tűnt, Varda önkéntelenül elfoglalta a vesztes pozíciót azzal, hogy félelmek örvén a féltékenységről kezdett eszmecserét, amelynek az elágazásai néhány információn kívül nem szolgáltak fontos ismeretekkel. Sophie nem hagyta magát. Ha már provokálták, mindenre csípőből megválaszolt. A győztes kihirdetése azonban elmaradt. Nem ellenfelekként álltak egymással szemben. S hogy mit tartogat a közelebbi vagy a távolabbi jövő, az teljesen bizonytalan. Mellesleg a jövő kutatás árnyéka messzemenően rávetült a sziporkázó ütésváltásokra. Végül is minden haszonra fordítható, ha valaki akarja, csupán résen kell lenni, s rendelkezni a dolgok mögé látás képességével. Egy nap telt el mindössze a megismerkedésük óta, mégis nagy utat jártak be a véletlen találkozások röpke kifutási idejéhez képest. Ez a megállapítás viszont rögtön sántikál.

Röpkeség és tartósság tekintetében még semmi nem dőlt el. Csodálatos éjszaka után ülnek a kanapén egymás mellett, hol egymás ölében. A nap magasan járt az égen. Nyaralás ide, nyaralás oda célszerűnek látszott elindulni az élet ösvényén, megtalálni az ehhez megfelelő ritmust, nehogy számonkéréssel kelljen szembesülniük napszálltakor, amikor majd bármelyikük összegzésre, tanulságok levonására jelent be jo-

gosnak látszó igényt. Napokra, hetekre és más időtartamokra szorítkozó reflexiók nélkül lehetetlen a folytatás, lehetetlen a tartalmas élet. Varda úgy érezte, sokat tett a továbbiakért, amikor a féltékenységgel való felkészítéssel gyorsabb haladásra ösztökélte az igényesebb közeledést. Nem fordult meg a fejében, hogy végzetesen negatív terepre tévedt, és majd számot kell adnia erről önvizsgálatkor, vagy Sophie rögtönítélő bírósága előtt. A kifejezés erős, szó nem lehet rögtöni ítéletről, bíróságról, a nő csak azt cselekedte, amit mindenki más tett volna a helyében. Különösen akkor, ha már mindenki megjárta a féltékenység poklát akár ártatlanul, akár vétkesként. A minősítés messze nem mindegy. Varda egyébként pontosan tisztában volt azzal, mi válthatta ki Sophie-ból a szinte ösztönös ellenkezést, hogy félelem kapcsán a féltékenységet vette egy lehetséges sor élére.

Nyelvi szempontból világos. Fél – féltékenység. A féltékenység fél. Óvodásnak is eszébe jutott volna a primitív párosítás, bár az óvoda féltékenysége legfeljebb öntudatlan, s nem feltétlenül a szerelem hívja elő. Fél- féltékenység – nő. Nem! Nő – fél – féltékenység. Nő – féltékenység – fél. Amint a szavakat rakosgatta, arra gondolt, a magyarnál egyetlen nyelv sem simul szorosabban az élet dolgaira. Vagy csupán a direkt kényelmességével kevert érzéki csalódás áldozata? Lát egy nőt, s elméje kivetítő vásznán azonnal felbukkan a kételkedés. A nő becsap. Az asszony ingatag. Szarvakat rak a fejedre, hogy arról koldulsz. S ha nem? Akkor is. Ez aztán az elszántság. Sophie-ból,

pláne egy nap után nem nézte ki, hogy tekintélyes méretű, sokfelé ágazó, kapitális fejdíszek ácsolását tervezné. Noha belül elismerte, a szépnem leggyengébb képviselői is összeütnek időnként mázsás agancsokat, csak legyen, aki viselje. Megnyugodhatunk, lesz. Mindig beleszalad valaki a csapdába. Az élet nem szűkmarkú, ha erre-arra egy kis csalfaságot, keserűséget, álnokságot kell osztogatni. Varda nem érezte súlyosnak a tétet. Egyelőre. Egynapos kapcsolat, amely még korántsem viszony, nem okozhat jóvátehetetlen rombolást a felekben. Azon kapta magát, hogy párkapcsolatra vonatkoztatva gyakran alkalmazza a fél, a felek fogalmát. Végül is két fél egy egész. Három fél többet ad az egésznél. A kettő hízelgőbb, megnyugtatóbb.

Az idő rövidsége miatt képtelen volt távlatosan szemlélni a jelenségeket, önmagát és magától értődően a hozzá fizikailag is legközelebb álló embert. Továbbá őszinteségben sem törekedett olimpiai babérokra. Egyrészt nem is törekedhetett. Mentségére elmondhatta volna, nem direkt módon hazudott, hanem úgy, ahogy a legtöbben. Bizonyos dolgokat elmond, bizonyosakat nem. Ez utóbbiakat egyszerűen elhallgatja. Tudatosan és tudatlanul. Akarva biztos nem találná meg a nyitottság optimális mértékét. Meggyőződése szerint minden emberben működik belül egy szabályozó szereppel felruházott komputer, amely képes a legjobb pillanatban közbe lépni, figyelmeztetni, sügni, sugalmazni, a helyes utat, döntést megvilágítani. Viszont csak az számíthat kompu-

terének önzetlen segítségére, aki felfedezte annak létezését, s valahányszor rászorul, feltétlen bizalommal fordul hozzá. Varda úgy érezte, az ő komputere az utóbbi időben a legmagasabb fordulatszámmal üzemelt. Ez előnyöket és hátrányokat egyaránt eredményezett. A kijelentésbe azonnal bele lehet kötni. Az előny eredmény, tiszta sor. Ám hogy minősül a hátrány eredményként? Mivel a felfokozott sebesség nem sodor a felszínre minden részecskét, ezt a pillanatnyi, de akár hosszabb távú érdek nagyon szépen megköszöni. Az emberi élet, nevezhetjük múltnak, bárminek, titkok tárháza. Nem volna célravezető, ha válogatás nélkül minden azonnal nyilvánosságra kerülne. Továbbá az sem lenne üdvös, ha nem maradna hét pecséttel lezárt rejtett övezet, időtlenül bizalmasan, titkosan kezelendő információkkal. A legjobb barát is akkor jár el tisztességesen, ha segít megőrizni a titkokat. Ha ezen áll vagy bukik a barátság, akkor bukhat, majd jön egy másik barát, aki felnőttként alkalmazkodik a körülményekhez, és sikeresen kiállja a legkeményebb próbákat.

– Belátom drágám, hiba volt egyáltalán félelemről beszélni, s ha már félelem, a féltékenységgel kezdeni. Hidd el, én sem szeretek a nemek ádáz harca című örökzöld témán rágódni. Az én félelmeim egészen más természetűek, mondhatni súlyosabbak. Van egy ismerősöm, akivel időként kicseréljük a helyes életmóddal kapcsolatos ismereteinket. Hozzáteszem, nem a levegőbe beszélünk. Gyakorlati tanácsokkal látjuk el egymást tapasztalataink alapján. Csak az arcom ne

volna olyan szigorú – burkolta dicséretbe ismerősöm a múltkor a véleményét.

– Miért, szigorú? Nekem nem tűnt fel. Talán azért, mert kedvesnek akarom látni. Megijednék a szigorúságtól.

– Annyit mondhatok, az arcomért megszenvedtem. Szó szerint. Ezzel nem lehetek egyedül földön. A te arcodat nézve egészen mást látok, bár te is megjárhattad a hadak útját. Csupán a magam tapasztalatából úgy látom, a későbbiekre nézve a gyerekkor a perdöntő. Nem csak az otthon, hanem a társadalmi környezet, amely a legkisebb kortól kalapálja az embert, jobban mondva igyekszik kalapálni. Ha sikerül, az sem diadalmenet a sorsodra nézve, hiszen valamibe beleért a bicskád. Ha nem sikerül, abba mindkettőtök bicskája belenyekken. A környezetedé és a tiedé is – folytatta a fejtegetést Varda.

– Megint sikerült a békességemből, a derűmből felzaklatnod. De semmi baj, hiszen előzetesen nem kötöttünk szerződést, nem egyeztettünk tilalmi listákat, mivel kellene békén hagynunk a másikat, ha jót akarunk. Ha létezne is ilyen szerződés, gondolom már jócskán megszegtük volna, s mehetnénk egymáshoz panaszra. Kívülállóktól, békebíróktól mentsen meg minket a teremtő.

– Igazad van. Látom, elég szépen haladunk. Nem fontos meghatározni, merre. A lényeg, hogy haladunk. A végén még lesz belőlünk valami, bár nem szeretnék lecövekelní. Az egészségem látná a kárát, a lelki egészségem.

– Ki beszél itt lecövekelésről? Abban a pillanatban, amikor egymásra találtunk, nem mondtunk le a szabadságról. Legalábbis én nem emlékszem, hogy lemondtunk. Ugyanakkor mintha elkezdtünk volna fonni valami köteléket. Sajnálatra méltóan gyenge még szegénykém, s ez intő jel, hogy bármikor elszakadhat, hogy egyetlen mozdulattal akár véletlenül elszakíthatjuk.

– Ne haragudj Varda, nevetséges itt szakításról beszélni. A bulvárlapok címdalára való. Hétfőn megírják, a szerelmesek gyűlölik egymást, kedden bocsánatkérést, szégyent mellőzve közlik, minden a legnagyobb rendben, szerdán esetleg lőtt sebekről számolnak be. Az olvasó pedig habzsolja. Eszébe sem jut, hogy mással is táplálkozhatna.

– Aki még egyszer szóba hozza a szakítást, annak hátra kötjük a sarkát, de súlyosabb büntetés is szóba jöhet.

– Látom, nem tudsz elszakadni a sötét fogalmaktól. Féltékenység, büntetés, gyűlölet... Nem érnénk be szerényen a félelemmel, hiszen az volt a kályha, amittől elrugaszkodtunk? Mondhatom, jó messzire.

– Levegőt, levegőt... Úgy érzem, megfulladok.

A következő napokban Varda azon elmélkedett, mivel ütné el az idejét, ha nem sodorta volna útjába a véletlen Sophie-t. Értelme nem nagyon volt a feltételezésnek, hiszen az útjába sodorta, s a kezdeti lendület nemhogy csillapodott, inkább újabb erőre kapott. Volt miből táplálkoznia. Egyikük sem az úgynevezett egyszerű eset, ez különösen a tavi kaland, a csobbanás

után derült ki. Kétségbeesésre ugyanakkor nem volt okuk, az értelem ellenőrző funkciója egyelőre zavartalanul működött. Talán túlságosan is. Erre rendszeresen figyelmeztették egymást. Varda kölcsönös egyetértéssel elhagyta panzióban bérelt apartmanját, Sophie-hoz költözött, azonban ragaszkodott ahhoz, hogy kiveszi a részét a terhekből. Elviselhetetlen volt számára a gondolat, hogy valaki eltartja, ha csak időlegesen is. Mint oklevél nélküli hites önmegfigyelő és önmarcangoló ismét azon kapta magát, hogy a napos oldalról átpillantott az árnyékosra, mintha a nyughatatlanság lenne életének központi, meghatározó eleme. Miért talán nem az? Mindig történik az emberrel valami. Csak nem feltétlenül akkor és úgy, ahogy az a tervszerűség előremutató szempontjainak megfelelően.

Tervszerűség? Előremutatás? Gyerekkorának idióta lózungját látta világító neonbetűkkel a házfalakra írva: „nincs más hátra, mint előre”. Valakinek, valahol nagyon nem tetszhetett az előremenetelés kényszerű, bármilyen más lehetőséget kizáró jelszava, mert az utóbbi időben egyre gyakrabban hallani megfordítva: nincs más előre, mint hátra. Borúsabb pillanataiban kiérezte mindebből a dolgok lehetetlenségét. Előtte és mögötte egyaránt csak falakkal találkozott, illetve azokba ütközött. Falakkal nem szokás találkozni, bár úgy tűnhet, rendületlenül azok jönnek szembe, s ez ellen aligha tehet valamit. Igen, de hol a kezdet, az a pont, ahonnan kiindul minden, s ahol még nincs semmi, csupán a sejtelmes üresség. Falak ide, falak oda, az emberrel mindig történik valami, legfeljebb észrevét-

lenül, legfeljebb nem ébred benne gyanú, hogy valami megváltozott. Az utólagos reakció mindenképpen megkésett, az előzetes várakozás meg nem kecsegtet a hatékony, tetszés szerinti közbeavatkozás esélyével. Magyarul a történetek elágazásaikkal együtt kiszámíthatatlanok. Minden valószínű valószínűtlen.

Balaton parti szálloda teraszán pihent meg az emlékezete. A hotelben új üdítőital márkát mutattak be nagyobb felhajtás keretében. Volt kóstoló, filmbemutató. A szöveg nélküli filmben az ital színei domináltak. Az egyik asztal körül különös társaság foglalt helyet. Rajta kívül egy kutatóintézet munkatársa, aztán egy fotográfus, aki félméteres előtétlencsével lövöldözött kiszemelt célpontokra, s nem látott a méregtől, mert úton-útfélen azt kérdezték tőle: sikerült? Hát hogyné sikerült volna! – dohogott. Még az analfabéta is képes megnyomni a gombot. Mi sül ki belőle, az a kérdés. Az asztaltársaság negyedik tagja egy vidám angol úriember volt, aki súlyos áron tett szert a vídamságra. Túlélte a világháborúban a japán fogságot, mégpedig a „Híd a Kwai folyó felett” című, híres film eredeti helyszínén. Mondhatni az ő és társai történetéből készült a film. Ki gondolta volna, hogy évek múlva éppen a kutatóintézeti munkatárs személyes tragédiája foglalja el emlékezetében a fő helyet, elhomályosítva a japán hadifogságot túlélő angolét is?

A kutatót Varda régebbiről ismerte. Időről-időre találkoztak, amikor a kutató nemzetközi elkötelezettségei ezt éppen lehetővé tették. Ahogyan az lenni szokott, mindegyikük el volt foglalva a saját dolgával, de

azért nem tévesztette szem elől teljesen a másikat. Egyszer csak Varda arról értesült, hogy a kutató rejtélyes körülmények között meghalt. A lesújtó hír súlyosságát csak fokozta a tragédiát körüllegő titokzatosság. Budai társasházban kezét megadásra emelő helyzetben találtak az élettelen kutatóra, aki – mint utólag megtudhatta a lelkiileg összeroppant szülőktől – különböző nemzetközi fórumokon idegen érdekeket sértő kijelentéseket tett felszólalásaiban. Ők rendre figyelmeztették, vigyázzon, mert baj lehet belőle. Hiába. A kutatóval minden valószínűség szerint külföldi titkosszolgálat végzett. Az ilyesmitől tisztos távolban közlekedő egyszerű földi halandó megdöbben a hír hallatán, másrészt felteszi a minden bizorrral laikus kérdést, hogyan fordulhat elő ilyesmi. Előfordulhat. Varda is kénytelen volt szomorúan elismerni.

Abban az időben több, a mai napig sem megnyugtatóan tisztázott haláleset történt Magyarországon, sőt ezek az ügyek mintha láthatatlan szállal kapcsolódtak volna egymásba. Az akkoriban szigorú ellenőrzés alatt állt nyilvánosság kicsit megkaparta a felszínt, de a kérdések kétszer is meggondolt óvatosságán és a feleletek parányit sejtető, végül udvariasan semmit sem mondó penzumán túl nem juthatott tovább. Így nem csoda, hogy a szájról szájra terjedő információk áramlásban a történet körülbelül annyi külön életet kezdett élni, ahány suttozó személyes érdekeltségtől függetlenül bekapcsolódott a mozgalomba. Az átlagosnál bátrabbak és tapintatlanabbak szolidaritást, fájdalmat színlelvén szóra akarták volna bírni az ösz-

szetört szülőket. Sokra nem jutottak, hiszen ők is teljesen híján voltak a tények ismeretének. A fél információkból kihámozható, egymással összefüggésbe hozható esetek tér és időbeli közelsége persze lehetett fatális véletlen is, de vannak egészen érdekes, önmagukat cáfoló véletlenek. A csapongó fantázia és egy kis magánnyomozásra bármikor hajlandó kalandor kíváncsiság összeesküvés elméletek látványos építményeit hozta tető alá. Néhány töredék a valóság színezetével, kiegészítve tetszés szerint kiagyalt, hiányzónak vélt elemekkel, mindez leöntve a meggyőző erőt kölcsönző nélkülözhetetlen belső logikával – már is mehetett az utcákra, a terekre, a kocsmákba, a cukrászdákba, egyszóval a nép közé a mindennapi szenzáció szerepét betölteni. Nem lehet mit tenni. Maradnak a kérdések megnyugtató válaszok nélkül. Minden csoda három napig tart. Minden csoda három napig tart? Vannak szabályt erősítő kivételek, és olyanok, amelyek semmilyen szabályt nem erősítenek. Igaz, végül mindent elnyel az idő, a kollektív emlékezet. És az egyéni?

Varda sokáig küzdött a bénító tehetetlenség ellen. Gyötörte a kín, miért kell valakinek fiatalon, értelmetlenül és kegyetlenül távoznia az életből, amikor szép jövő állhatott előtte, ahogy erre számos fiatal életnek lehet reménye. Mi az a magasabb érdek, amely jogot formálhat arra, hogy bármilyen eszközzel csak úgy eltegyen az útjából valakit, aki bármely okból nem tetszik neki. Mi lenne, ha mindenki keresne magának magasabb érdeket, hogy ne mondjuk, ürügyet, aztán

leszámolna a másikkal? Értelmetlen, persze hogy értelmetlen kérdések ezek. A kutató halálán keresztül Varda szembesült a múlandósággal, a felelősség, a helytállás, a vállalás kétségeivel. Hirtelen elveszítette az eladdig megbízhatónak hitt tájékozódási képességét. Azelőtt sem biztos, hogy látta a célt, amelyért akár a legsúlyosabb áldozatot is meghozza az ember. A kutató tragikus példája tovább taszította a lemondás, a reménytelenség mélységei felé, s már-már a reggeli ébredés hasznosságára is gyanakodva tekintett. Gyászával, kétségeivel magára maradt. Soha nem volt híve a cselekvést helyettesítő együtt sírásnak, a másokkal búsulásnak, neveltetése általában józanabb irányokba terelte. Így viszont még súlyosabb terhet kellett viselnie. Megtehetette volna, hogy bánatát megosztja másokkal, de nem bízott másokban. Valamint tartott attól, hogy az első részvétlen színben feltűnő reakció megmagyarázhatatlan haragot vált ki belőle, s olyasmit tesz, amit csak megbánni lehet.

A balatoni szálloda teraszáról lassan visszaterelte gondolatait a reális helyszínre és időbe. Az azonban még átvillant az agyán, hogy félelem címén olyan bagatell dologgal hozakodott elő Sophie-nak, mint a féltékenység, miközben tátongó mélységek, szakadékok felett siklott át észrevétlenül. Ilyen szakadék volt a kutató rejtélyes halála, amely ha a magatartását nem is, az életről vallott felfogását hosszú időre befolyásolta, beárnyékolta. Vajon mit értett volna meg Sophie abból, amit ő annak idején átélt a tragédia hírének pillanatában és az azt követő tekintélyes időben? A

kétségen túl nem érezte magát feljogosítva, hogy tragédiákkal törje meg egy derűs, mediterrán otthon békéjét, Sophie és Michel más természetű áldozatok árán meglett nyugalma. Éppen elég, hogy vadidegenként, vagyis vadon és idegenül ártatlan franciák nyakába szakadt, akik igazán előzékenyen bántak vele. Ilyen rövid idő alatt többet várni, többet remélni vaskos szemtelenség lett volna. „Hát ti nem tudtok értékelni semmit?” – hallotta a gyerekkori dorgálást, ami a következő dorgálásig meg is hozta a hasznát. Az idők folyamán megtanulta a keveset is értékelni. Az élet tanította azzal, hogy módjával adott, nem mindig és nem feltétlenül akkor, amikor arra a legnagyobb szüksége támadt. A nélkülözés nagy iskola, jóval nagyobb, mint az egyetem. S ezt nem olyan mondta, aki híján volt az iskolázottságnak, s ezért talán savanyúnak érezné azt a bizonyos szőlőt. Csupán összevetette, mit tanult az életben és mit az iskolapadban. Nem állította szembe kibékíthetetlenül a kettőt. Képes volt harmóniát teremteni, csak éppen nem belső küzdelmek nélkül. Ő így érezte természetesnek. A többivel, pontosabban mások véleményével nem törődött különösebben.

Sőt, mintha önmagáról is megfeledkezett volna. Nem köznapi és negatív értelemben, hogy aztán óhatatlanul teret nyit helytelen cselekedeteknek. Hajdani jogagyakorlatok hatása köszönt vissza, amikor kilépett az egymásra kísértetiesen hasonlító hétköznapiak monoton ritmusából, és felfedezte a határok nélküli tájékozódás csalogató szabadságát. Távolodj el önma-

gadtól, ne félj, nem veszel el és nem veszítesz! Szabadulj meg kötelékeidről, és tégy úgy, mintha repülni tudnál! Ha csupán pihenni szeretnél, az sem baj, de hosszú távon leszel nyertes, akár hiszed, akár nem. Ilyen és ehhez hasonló mondatok kavargtak a fejében, és erősítették abbéli hitében, hogy jóval több múlik az egyénen, mint azt legmerészebb pillanatában is gondolhatná. Amúgy nem akart foglalkozni fajsúlyos kérdésekkel.

Múlóban volt a nyár, közeledett az ősz. Mindebből szinte semmit sem vett észre. A külső körülményeknek, így az időjárásnak, a földrajzi környezetnek, az idegen miliőnek nem tulajdonított nagy jelentőséget. Tudatában volt, hogy belső világa mindentől függetlenül időről-időre átrendeződik, s neki csak egyszerűen tudomásul kell vennie, mint az este lenyugvó napot. Ez a tökéletes kilazulás. Kiszakadni, ha csak időlegesen is az egyik helyzetből, aztán megadóan beleesni a másikba. A felesleges aggodalmakkal így sem tudott mit kezdeni. De először talán meg kellene fogalmazni, mi felesleges, mi nem. A lét végzetes terhét hordozó kérdéseit tartósan sikerült távol tartania a hétköznapiaktól. Elég volt, untig elég a folyamatos, egyszerűnek mutatkozó feladványokkal szembe nézni. Tudatosan törekedett a rendelkezésre álló energiák karbantartására. Igyekezett felmérni, megbecsülni a határokat, ahol szinte kijelölve látta a felkiáltó jeles figyelmeztetést: Eddig, és ne tovább! Nem bizonyult könnyű vállalkozásnak. Egyik nap úgy ébredt, hogy nem érezte a súlyokat, a távolságokat, az akadályokat,

másszor ólomlábakon kászálódott ki az ágyból, a szemét sem volt könnyű kinyitnia. A keserves tapasztalat felidézte gyerekkora futballszurkolói rajongását, fel a magas, szőke középcsatár alakját, aki gyakran kapta meg a közönségtől az ólommadár titulust, mert lassúbbnak bizonyult a kelleténél. Ilyenkor eltűnnek az egyéb erények. Ennyit az igazságról. Lőhetsz annyi gólt, mint csillag az égen, bajnoki címhez juttathatod a csapatot hétszer egymás után. Meg van bocsátva minden, de ólommadár maradsz az idők végezetéig, ha egyszer mások úgy akarják.

– Bánt valami drágám? – ocsúdott fel a kérdésre, amelynek forrása a karnyújtásnyira ülő Sophie volt.

Nem tudta, mennyi idő telhetett el, mióta az idegen házban félrevonult saját gondolataival. Gyakran előfordult, barátai, ismerősei azonban hamar napi-rendre tértek fölötte, szinte észre sem vették. Úgy vélhették, a félrevonulás mindenkinek kijár akár társaságban is. Sophie erről mit sem tudhatott. Mit sem tudhatott? Néha a legbiztosabb kijelentések inognak meg leg hamarabb. Nem feltétlenül kell csoda ahhoz, hogy meglepő dolgok történjenek, és azok bárkit a hatalmukba kerítsenek. Hirtelen azt súgta valami, hogy külhonban, a keresetlen ridegséggel idegennek nevezett házban mindenki mindent tud róla. Nem csak Sophie, hanem Michel is, sőt ő talán még jobban, hiszen időben közelebb jár ahhoz a korhoz, amikor még hiánytalanul birtokában lehet valaki a vele született képességeknek. És miért? Mert nem esett áldozatul a nevelésnek csúfolt uniformizálás alattomos fo-

lyamatainak. A nőkkel pedig kiváltképpen vigyázni kell. Ők többnyire ösztönlények, a megérzés, a meglátás mesterei, mintha az általában megszokott kettőnél több szemmel is ellátta volna őket a teremő.

„Bánt valami drágám?” – visszhangzott a kérdés a fülében. Ha kapásból válaszol egy inkább borzoló, mint megnyugtató nemmel, ki tudja hova érnek újabb és újabb rétegek közös felfejtése során. Ha sejtelmes „á, ne is törődj vele”, kézmozdulattal is alátámasztott gesztussal felel, csak azt éri el, hogy magára vonja a másik figyelmét amúgy igazából. Vagyis megfosztotta volna az érdeklődést rutingyanús felhangjától. Kérdezni valamit csak azért, hogy kérdezzünk lényegében ugyanaz, mint válaszolni ugyanazért. Ezek a dolgok jönnek a semmiből és elporladnak a levegőben. Mit kérdeztek öt perccel ezelőtt? Mit válaszoltunk? Senki nem emlékszik már. Legfeljebb arra, hogy valaki megtörte a csendet, amely egyáltalán nem volt kínos. Magyarul, kár volt megtörni. Érdemesebb lett volna várni valami komolyabb és mindenekelőtt őszinte indíttatásra. Ilyen lett volna például, ha származása, hazája iránt érdeklődnek. Elég kézenfekvő, nem? Több okból sem tűnt fel, hogy erre nem került sor, ezért nem minősíthette közömbösségnek. Varda szerencsés természetének tulajdonította, hogy bámulatosan rövid idő alatt illeszkedett a másfajta környezetbe, szokatlan helyzetekbe. Bizonyításért nem kellett hosszasan kutakodnia emlékezetében.

Olykor csupán szórakozásból is filmszerű élességgel pergette vissza a legváltozatosabb helyszíneken,

szituációkban szerzett élményeit. Ugyanakkor kétségekben sem volt hiány. Néha elbizonytalanodott a pontosságot illetően. Az emlékezet, noha nem csalfa szerető, időnként becsap. Nem feltétlenül szép és kellemetlen kategóriái közt bolyongva, inkább a realitások tekintetében. A tévedés valós eshetőségét igen jól manipulálhatja a politika, az igazságszolgáltatás, s ebből komoly, nem egyszer végzetes károk keletkezhetnek. Különösen az idő múlására, a magasabb életkorra vonatkoztatva szokták alkalmazni a szelektív emlékezet vádját. Miközben a szelektív emlékezet eshetőségénél nagyobb veszélyt rejt magában a bűnös szándékra, gonoszságra épített, tudatos ferdítés. Varda gondolatai messzire kalandoztak. Nem sejthette, hogy a megérzés, a gondolatolvasás fenomenjának olyan tisztos fokozatával szembesül percek múlva, hogy szinte elalél az álmélkodástól. Nem hitt a véletlenekben. Mindig is azt tartotta, hogy a közhiedelemmel ellentétben boszorkányok vannak, véletlenek nincsenek. Homályba veszett számára, mikor hallotta először ezt az elsőre talán kizárólag jópofának hangzó tételt. Másodjára rögtön tüzetesen felülvizsgálta, harmadjára pedig megdöbbentő tapasztalatok birtokában odaadó hívévé szegődött.

Vajon kizárólagos véletlen, hogy hosszú évek óta nem látott távoli ismerőse ugyanakkor bukkant fel egy könyvesbolt kirakata előtt, amikor éppen rágon-dolt? Két elképesztő véletlen kereszteződésében egy harmadik? Nem, ilyen nincs. Merő véletlen, hogy otthonától tízezer kilométerre egzotikus földrészen

éppen az ő szállodájából jön vele szemben régi ismerőse, aki útban volt hazafelé, ha jól emlékezik, Nicaraguából, ahol a technikus képzettségű családfő házépítési programban vett részt? Ilyenek és ehhez hasonlóak voltak a körülmények rejtélyes összejátszásának legkirívóbb esetei. És hova kellene sorolni azt az illetőt, akivel két évtizedig csupán köszöntötték egymást, majd kiderült, hogy az illető igen közeli rokona volt, csak nem tudott róla? Kicsi a világ? Több mint valószínű, de ennyire, hogy tízezer kilométerrel távolabb csak úgy szállingóznak az ismerősök? Annyira, hogy gondolkodok egyet, és hipp-hopp, a gondolat megvalósítja önmagát?

12

A nem létező véletlen, az önmegvalósító gondolat igen csak kitett magáért, mert egy perccel később, hogy Varda a származását és a hazáját firtató kíváncsiság hiányán merengett, megszólalt Sophie:

– Bemutatkozásakor közölted velem, hogy magyar vagy, de ennél azért többet szeretnék tudni rólad, a hazádról. Mondd, milyenek a magyarok úgy általában?

Varda pillanatnyi zavarával küszködve nyelt egyet és válaszolt.

– A közhelyeket mindenképpen szeretném kerülni, annyit azért mondanék, hogy rebellis, igazságkereső a fajtám délvidéki vonásokkal. Történelme során sokat

szenvedett, többször is leigázták, elárulták, uralkodtak rajta. A legtöbb magyar király gyilkosság, merénylet áldozata lett. Az ország területének, népességének jelentős részét megalázó, igazságtalan, rákényszerített békekötés következtében elveszítette. Nem tudom, mond-e neked valamit Trianon neve, ahol kisütötték a felháborító tervet? Miközben Magyarország többször volt a nyugat védőbástyája, a nyugat mindannyiszor cserbenhagyta. Ezzel együtt még mindig létezünk, míg nagy népek eltűntek a történelem süllyesztőjében. Az ilyen sorsnak persze óhatatlanul velejárója a szétszórattatás, vagyis bármerre jársz a világban, mindenütt találkozhatasz magyarokkal, menekültekkel, üldözöttekkel, azok leszármazottaival, akik tehetséggel, tudásukkal, munkájukkal számos népet gazdagítanak. Ahogy egy magyar író fogalmazott, bármerre kalandozol, mindenhol akad templomozásra való, azaz templomot megtöltő magyar. A viharos történelem, a rengeteg baj dacára talpon vagyunk, és reményeim szerint maradunk is. Bár jócskán borúlátók is vagyunk, közeli világvégével nem számolunk. Ez egyébként nekem éppen most rendkívül rosszul jönne, hiszen alighogy megismertük egymást.

– Kedves vagy, talán ez is magyar nemzeti vonás?

– Örülök, ha így látod – állapította meg Varda. – Mindamellett nem szeretjük, ha ostobának néznek bennünket, pedig a közelmúltban is többször előfordult.

– Tudod mit?

– Mit?

- Ismerlek téged – mondta sejtelmesen Sophie.
- Gondolod?
- Ismerlek, mert találkoztam én már magyarral, ahogy korábban is mondtam.
- Úgy, mint velem?
- Ne légy féltékeny, ne légy gyanakvó. Elárulom, kiskanállal eszem a férfiakat. Eddig nem is igen találkoztam olyannal, aki nagykanálért kiáltott volna. Óvatos vagyok, nehogy te légy az első.
- Akkor nekem viszont nem kell óvatosnak lennem.
- Csak vigyázz velem. Mondtam, hogy ismerlek. Találkoztam már magyarral. Sőt, elmondhatom, szembesültem a magyar történelemmel.
- Nem tudom, mire gondolsz konkrétan, de semmin nem csodálkozom. A magyar múlt, különösen az utóbbi időben rengeteg meglepetéssel szolgált. Ha azt mondom, hogy folyamatosan igyekeztek ellopni, meghamisítani, manipulálni a történelmünket, egy cseppet sem túlzok. Az ilyesmi pedig, mint hírlik, egy nép megsemmisítésére irányuló alantas törekvés. A magyarság eredetére vonatkozóan több elmélet is forgalomban van, ha szabad így fogalmazni. Ezeket az elméleteket az idegen érdekeket kiszolgáló politika és maga az idegen érdek mindannyiszor próbálta manipulálni. Nem is sikertelenül. Pénzért, hamis, múltó dicsőségért egyes honfitársaink boldogan csatlakoztak különböző szekértáborokhoz, és az ellenkező nézetekkel ádáz csatákat vívtak. Bennem egyre gyakrabban ébreszt kétségeket annak a tudásnak az érvényes-

sége, időtállósága, amelyet itt-ott váltakozó intenzitású érdeklődéssel különféle iskolában és tanintézeteken kívül magánszorgalomból, irodalmakból, egyszóval könyvekből próbáltam elsajátítani. Különben mindig azt tartottam, hogy a kétség jobb nevelő, mint az ön-maga igazában önáltatásig megnyugvó bizonyosság. Egy derék honfitársam, sőt földim az Amazonas vidéki őserdőben olyan nomád indián törzsszel találkozott, amely törzs a nyelvújítás kora előtti magyar nyelvet beszélte, azaz az első megdöbbenés után értekezni tudtak egymással magyarul. Ebből a felfedezésből bizony az is leszűrhető, hogy Amerika őslakosai akár magyarok is lehettek, akik aztán szétszóródtak az egész világon. Az amerikai földrészt gyalázatosan leigázó spanyolok az ilyesminek természetesen nem örültek. Mindent elkövettek, hogy inkább rejtegetni, mint fitogtatni való dicsőségüket megtépázó tényeket letagadják, ködösítsék, közömbösítsék. De ugyanebben volt érdekelt az Egyesült Államok, Románia és még néhány más nemzet.

– Ez tényleg nagyon érdekes – reflektált Sophie. – Nos, én nem az Amazonas vidéki őserdőben és nem is ősmagyarul beszélő indiánokkal találkoztam, hanem egyetlen valódi, mondhatni modernkori magyarral, akire véletlenül Írországban leltem. Idősebb úriember jött szembe velem az utcán. Valamit kérdezett tőlem. Szó szót követett, aztán kölcsönösen megtapasztalt idegen akcentusunk feljogosított bennünket, hogy ködös, hideg idő lévén presszóban, kávé mellett melegedjünk. Jobb híján angolul beszélgettünk. Ugye

említettem, a magyar történelemmel, legalábbis annak egy szeletével szembesültem? Ezt előre nem tudhatam, a társalgás végére azonban tökéletesen meggyőződhettem róla. A férfiúnak szenvedő Krisztus arca volt, bársonyos, kellemes hangja. Közlékeny hangulatban lehetett, vagy amúgy is az őszinte szó volt a kenyerre. Rövid idő elteltével belefogott egy hihetetlen történetbe, az ő történetébe, amely azonban a személyes jelleg dacára is jóval többnek tűnt számomra.

– Tovább már nem csigázhatod a kíváncsiságomat kedvesem. Ebben a pillanatban minden másnál jobban érdekel a Krisztus arcú magyar, akibe belebotlottál Írországban. A helyszín egyébként szintén önmagáért beszél. Az írek is alaposan szétszóródtak a világban, és ők sem jókedvükben tették. A vak is látja, sok közöttünk a hasonlóság. Ezzel csupán azt akarom mondani, magyarral találkozni külföldinek külföldön aligha tudsz alkalmasabb miliőt.

– Ha hiszed, ha nem Varda, magam is úgy éreztem. A magyar kálváriájáról sokat elmond, hogy az ötvenes években államellenes összeesküvés címén életfogytiglani börtönre ítélték Magyarországon egy olyan perben, amelyben halálos ítéleteket is hoztak. Az összeesküvés résztvevői a pártvezér Rákosit akarták egy rendezvényen körbevenni és letartóztatni, az akció azonban megghiúsult, valakik elárulták. 1956-ban, a forradalomkor kiszabadult a börtönből és külföldre menekült. Az illető mesélt a második világháború előtti katona évekről, majd a háborús kalandjairól. Az eredeti szakmája technikus volt, műszaki vo-

nalon dolgozott. Ennek köszönhetően cége alkalmazottjaként kikerült Indiába. Az indiai vasút fejlesztési programjában vett részt. Bihar államban állapodott meg, ahol a „mi fajtánkhoz tartozó emberek élnek”, mondta, vagyis magyarok. Messzire révedt a tekintete, amikor erről mesélt. Mintha megfélemedezett volna rólam, mintha én ott sem lettem volna. Ez azért volt furcsa, mert előtte nyugtalannak, majdnem azt mondhatom, idegesnek látszott. Mint aki tart valamitől. A presszóba lépve óvatosan körbekémlelt, elmentünk üres asztalok mellett, majd egyenesen megcélozta a sarokban lévő asztalt, és ott a hátát a falnak támasztva leült, én vele szemben. Gyanúm szerint nem udvariatlanságból mulasztotta el megkérdezni tőlem, melyik volna a megfelelő hely. Más lehetett az oka, hogy ennyire céltudatosan cselekedett. Mondom, mintha veszélyt érzett volna. Ez más okból is furcsa volt számomra.

– Éspedig?

– Megtudtam tőle, harcolt Budapesten 1956-ban. Amikor menekülnie kellett, nem tette le a fegyvert, csak Ausztriában, ha jól emlékszem, Salzburgban, vagy a környékén. Az emigrációra érdekes módon nem nagyon tért ki. Ellenben fontosnak vélte megemlíteni az indiai Delhiben végzett munkát. No, nem a munka miatt, hanem azért, mert belebotlott egy katonatisztbe, aki angol lord másodszülött fiaként hindu lándzsás ezred parancsnoka volt. A tiszt felajánlotta, katonasággal segít visszaállítani Magyarország területi egységét, ahogy ezer évig volt, vagyis visszaszerzi a

trianoni békekötéssel elcsatolt részeket. Erre nem került sor. De hazatérve Magyarországra belesodródott a háborúba, több országot, több frontot megjárta Lengyelországtól a Csecsenföldig, a Don-kanyarig, Romániáig, a Kaukázusig. Szinte elfogott a szédülés, amikor felsorolta az állomáshelyeket. Úgy éreztem magam, mintha én is részese lettem volna a hadjáratnak, a rengeteg megpróbáltatásnak. Volt kudarc, siker, fogság, szabadulás, menekülés, ünneplés, nélkülözés. Az a benyomásom, hogy a Krisztus arcú magyar legkisebb porcikája is honvédő katona. A „honvédővel” őt idéztem, minduntalan ezt a kifejezést használta.

– A családjáról nem beszélt? – tudakolta Varda.

– Úgy emlékszem, nem. Talán kérdeznem kellett volna. Most hogy emlékeztetsz, gyanítom, a szülein, testvérén, vagy testvérein kívül nem lehetett saját családja, értem, feleség, gyerek. Mit keresett akkor például egyedül Írországban? Mert el ne felejtsem, Hollandiából érkezett egy magyarok által szervezett találkozóra. Azért sem kérdeztem a családra, mert annyira lekötött a története, hogy szájtátva hallgattam. Egyszerűen nem értettem, hogyan eshet meg ennyi minden egyetlen emberrel, ráadásul az évek számát tekintve mégis csak behatárolt időben. Nekem mindez azért volt újdonság, mert addig nem találkoztam hasonlóval. A háború után végül nem sokáig élhetett nyugodtan, békességben. Ahogy már említettem, Rákosi kommunista diktatúrája őt sem hagyta közömbösen. Meggyőződésből csatlakozott egy ösz-

szeesküvéshez, amit az Államvédelmi Hatóság beépült árulóknak köszönhetően felgöngyölített. A lebukást követő bírósági perben több halálos ítéletet hoztak. Először őt is halálra ítélték. Nem kért kegyelmet, de a halálbüntetést végül életfogytiglani börtönre változtatták. Először úgy gondolta, jobb lett volna, ha őt is kivégzik, elég volt a megalázásból a verésből, a reménytelenségből, aztán az életöszön mégis erőre kapott benne, és a sorsra bízta a továbbiakat. A továbbiakról annyit: rövid idő alatt a magyar nép elkeseredése odáig fokozódott, hogy 1956 őszén kitört nálatok a forradalom. A Krisztus arcú számos rabtársával együtt kiszabadult a börtönből, részt vett a harcokban, majd nyugat felé vette az irányt. Így találkozhattam vele véletlenül jó pár évvel később Írországban. Mondtam neked drágám, nem csupán egy magyar került az utamba, hanem rajta keresztül a magyar történelemmel szembesülhettem. Ugye most már nincsenek kétségeid?

– Nincsenek. Aztán mi lett a vége?

– Minek a vége?

– Hát az írországi találkozásé.

– Bármilyen okból kérded, csalódnod kell. Az illető nem árulta el a nevét. Bemutatkozáskor ugyan mondott valamit, de az teljes mértékben feledésbe merült. Búcsúzáskor pedig megköszönte a társaságot, és egyszerűen továbbállt. Vagyis semmi romantikus fordulatról, végkifejletről, folytatásról nem számolhatok be neked most, jó pár évvel később. Nem melleleg magam sem bátorítottam és bátorodtam más irányba. És

ebben a legkisebb szerepet a tekintélyes korkülönbség játszotta. Jóságos ég! Hova lenne az ember, ha minden véletlen találkozás folytatását hagyná lejátszódni egyetértő meggyőződésből vagy csupán gyengeségből? Elismerem, a Krisztus arcú magyart nem sorolom a feledhető véletlenek közé. Ennél jóval több számomra. Ezért is tudtam most neked felidézni.

– Semmi baj – nyugtatta Varda Sophie-t. – Ami azt illeti, én már csak a koromnál fogva sem tudok hasonlóan változatos, veszélyes kalandorozattal szolgálni. De előttünk az élet. Ki tudja, milyen meglepetéseket, eseményeket tartogat? A kalapodért való vízbeugrást mégsem hasonlíthatom valaki háborús kalandjaihoz, börtönéveihez. Az már valami, hogy majdnem az autód kereke alá kerültem, és a túlélés okozta nem kis riadalomból kizöldellt a mi romantikus egymásra találásunk, amelynek a kimenetelével kapcsolatban nem mernék jóslatokba bocsátkozni. Ehhez talán egy frontot megjárt katona, majdnem kivégzett összeesküvő bátorsága kellene.

– Te mindenből viccet kerekítesz? – kérdezte Sophie.

– Dehogyan édesem, nyugodj meg. Nem kell a vizet rögtön felkapni. Ha őszinte vagyok, az irigység enyhé szellője legyintett meg Krisztus arcú magyarod viszontagságai hallatán. Nem tehetek arról, hogy későn születtem. Ennél fogva az én háborús, forradalmi emlékeim, megpróbáltatásaim csak közvetettek lehetnek. Így is itt hordozom őket az idegrendszeremben. Nem tartom magam éppen ideggyengének, ám olykor

nagyon erősnek sem. Megnyugtatlak, az élettől távol esőnek tűnő információk is jók valamire. Hogy mire? Például arra, hogy egyre több dolgot vagyok képes megérteni, egyre kevesebb az, amin újszülöttként csodálkozom. Most a Krisztus arcú magyarod története is beépül az én világomba. Egyrészt mert magyar vagyok, másrészt beleérző képességnek nem vagyok híján. Mindig tudatosan igyekeztem élni, ami annyit is jelent, hogy népem, hazám történetének az ismeretét kiemelten fontosnak tartottam. Soha nem gondoltam, hogy a múlt csupán felmondandó történelmi lecke, amiért érdemjegyet lehet kapni az iskolában, és az érdemjeggyel kezdhettek valamit egy másik, magasabb fokú iskolában. Amit az írországi elmesélt neked, az jóval több, mint egyetlen ember sorsa. Bizonyos értelemben tipikusnak is tekinthető az adott korban, az adott viszonyok között. Tudok ilyent, nem egyet, nem kettőt. A tipikusban benne van az egyedi, az egyediben a tipikus. A kivételek pedig nem tesznek mást, mint megerősítik a tipikus és az egyedi közti kapcsolatot. Sokat gondolkodtam ilyesmin eddigi életem során. Balga pillanataimban talán lázadtam az ellen, hogy tipikus volnék. Hogy is ne! Kikérem magamnak. Egyedüli vagyok, mindenki mástól különbözöm. Semmi közöm hozzájuk, a világhoz. Gyerünk, gyorsan határolódjunk el. A következő pillanatban azonban rájöttem, tipizálás ide, tipizálás oda önmagam lehetek teljes mértékben. Ha bizonyos egyedek és típusok beskatulyáznak, lelkük rajta, az ő bajuk.

Varda nem tartozott az örökké aggódó, problémákon töprengők közé, ezúttal vagy éppen ezért elrévedezett, miért társalog véletlen szerelmével békés, mediterrán környezetben az élet, jelesül a magyar múlt súlyos kérdéseiről. Aztán ahogy a kétség jött, úgy el is szállt. Könnyen elfogadta a tényt, bármerre veti a sors, magával cipeli a múltat, mint lerakhatatlan terhet. Miközben az élet legalább korlátozott szabadságot feltételező döntések végeérhetetlen sorozata, számos esetben magatehetetlenül állunk a megmászhatatlan tény előtt, mennyi mindenbe nem lehet beleszólásunk a látszat ellenére. Hiába az elszánás, az akarat, a reménykedés, könnyen vagy nehezen, de mindenképpen kényszerűen tudomásul kell venni. Már-már azt hitte, az írországi magyarral fűszerezett andalító együttlét Sophie-val több meglepetést nem tartogat, amikor a nő felkelt a helyéről, odament egy kecskelábú íróasztalhoz, kihúzott egy fiókot, majd kivett belőle egy spárgával átkötött csomagot, és újra helyet foglalt Vardával szemben.

– Mi az? – kérdezte Varda.

– Amint mondtam, romantikus fordulatról, végkifejeletről nem számolhatok be neked az írországi magyarral kapcsolatban, hacsak ezt a levélköteget nem számítom.

– Mi az, csak nem...?

– Mit nem?

– A magyarod levelei?

– Nem kedvelem a gondolatolvasókat, de ördögöd van. Bizony azok. A magyar levelei. Képzelheted,

mennyire meglepődtem, amikor az írországi véletlen találkozás után tizenegy évvel megszólalt a telefonom. Felvettem. Férfihang volt, angolul kérdezte tőlem, emlékszem-e rá. Nem emlékeztem, aztán lassan rávezetett. Ő volt az, akivel tizenegy évvel ezelőtt egy hideg őszi napon Írországban egymásba botlottunk, és egy presszóban beszélgettünk. Őszinte leszek. Megleپődtem, de sokat nem kellett keresgélnem az emlékeimben, hogy felidézzem azt a napot.

– Tehát megadtad neki a telefonszámodat?

– Mit tudom én már ennyi idő távlatából, mit adtam meg és kinek! Az ilyesmi, nálam legalábbis, sima rutin. Névjegyet adok, és talán már másnap elfelejtem. Arra viszont élénken emlékszem, ő nem adott nekem semmit, nyilván nem is kértem. Így természetesen ki volt zárva, hogy magam kezdeményezzek esetleges kapcsolatfelvételt. Mondtam, zavartnak látszott, mint aki fél valamitől, mint akinek súlyos rejtegetnivalója van. Hogy nagy vonalakban elmesélte nekem életének egy bizonyos részét, azt nem értelmezhetem cáfolatként. Véletlenül botlottunk egymásba, és a viszontlátás kinyilvánított igénye nélkül váltunk el, ahogy ez bárkivel megtörténhet. Fogadjunk, veled is esett már meg ilyesmi!

– Talált. Egyszer nem tudom honnan és hova utaztam, a vonaton összefutottam egy lánnyal, akit köszönés erejéig már ismertem. Ezúttal viszont az utazás egész tartama alatt elmesélte, milyen viszontagságos szerelembe esett nemzetközi hírű tanárával. Türelmesen meghallgattam. Itt-ott szóltam csak közbe, amikor

kifejezetten kíváncsi volt a véleményemre. A dologban az a meglepő, miért pont engem tisztelt meg minden szempontból bizarr történetével. Én előbb szálltam le a vonatról. Búcsúzáskor szinte könnyekig meghatottan mondott köszönetet, hogy meghallgattam és komolyan vettem az egészet. Elköszöntünk egymástól és soha többé nem láttam.

– Sajnálod?

– Nem hazudhatok neked kedvesem, igenis sajnálom – ismerte el Varda.

– Na, látod.

– Mit?

– Hát azt, hogy veled is megesett, ahogy az imént előre bocsátottam. És semmi baj. Ostobaság volna féltékenynek lennem, noha nem tudok semmit, pontosabban, amit megtudtam, jóval előttem történt, és alig több a semminél. Hiányt hordozunk valamennyien, akkor is, ha nem tudunk róla. A hiány érzése pedig előtör a legváratlanabb pillanatban.

– Jól van, megadom magam. Beszéljünk a te hiányodról, hiszen ezért vehetted elő az írországi, hollandiai, vagyis magyar magyarodnak a leveleit.

– A tréfának szánt fordulatod nagyon is közel jár az igazsághoz. Ugyanis a levelek többségben valóban Hollandiából érkeztek. Mindegyikből eltérő világok tárultak fel. Ez az ember, a Krisztus arcú magyar már régóta készülhetett a végleges hazatérésre. Akkor ott Írországban talán a honvágy rajzolta fájdalom tükröződött az arcán és érződött a hangján. Mit nem adott volna azért, gondolom, ha hirtelen magyarrá válto-

zom, és anyanyelvén intézem hozzá a szót. Másfelől viszont jobb is, ha megmaradtam franciának, így talán kevésbé szenvedett ott, abban a pillanatban.

– Aztán?

– Amikor felhívott telefonon, megkérdezte, írhat-e nekem időnként levelet, úgy mintha a lánya volnék. Neki sokat jelentene, mondta, ha papírra vethetné azt, amit gondol a világról, és elküldhetné annak, aki egyszer már türelmesen meghallgatta idegenként egy idegen országban.

– És te?

– Nem kellett engedélyt kérnie. Szinte természetesnek éreztem, hogy valamilyen szinten felvesszük a kapcsolatot. Arra gondoltam, az élet majd kideríti, mennyi van egy ilyen kapcsolatban, kinek, miért és mennyire jó. Levélrohamra a jelek és a tizenegy esztendő hallgatás ismeretében nem kellett számítanom. Továbbá ismertem magam. Aligha indulhattam volna levélíró olimpián. Tudod, én tulajdonképpen két korszak határán születtem, vagyis amikor a kapcsolattartás patetikus formája, a ráérős, mesélős, szépségre és érdekességre egyaránt törekvő, bizalmas közlésekben kimerülő gyakori levélváltás a világban talán egyszerre kezdett alábbhagyni. Szinte észre sem vette az emberiség, kezdtünk egymástól eltávolodni, a barátságokat méricskélni, mintha egyre több pénzbe kerülne minden keresetlen kedvesség. Kivételek persze voltak, vannak és lesznek, ám csak azért, hogy a szabályt erősítsék.

– Ti nem voltatok kivételek? – kíváncsiskodott Varda.

– Pontosítok. Ő az volt, én már jóval korábban felzárkóztam a szabályhoz. Nőiességem törvényeihez igazodva olykor többet beszélek, az írással hadilábon állok, tényleg, mintha pénzbe kerülne. Azon múlik, merre indulsz el. Ha akarom, valóban pénzbe kerül minden, ha felülemelkedem, úgy értem, minden fölé, szabad és ingyen a gazda. Ez a köteg levél a kezemben úgy húsz-huszonöt darab. Ha nem tévedek, minden harmadikra-negyedikre válaszoltam, s ami érdekes, ő ezt nem vette zokon. Biztos furcsán hangzik, úgy érzem, ő írta meg azokat a leveleket is, amelyeket nekem kellett volna, miközben nem önmagával levelezett, hanem mégis csak énvelem. Az érdekesebb leveleket színes ceruzával megjelöltem. Mintha éreztem volna, hogy egyszer majd jön valaki, és az a valaki, akit nem sikerült elütnöm autóval, fatális véletlenségből magyar lesz, akivel odáig jutunk rövid idő alatt, hogy az életveszélyt vállalva, megmutatom neki egy másik férfi levelét, egy másikét, aki magyar. Ezzel bezárul a kör.

– Én pedig Sophie kedvesem érdektelenséget és közömbösséget színelve, epedve várom, hogy beavass engem a titkok titkába. Gondolatban talán már a törömet fenem, hogy vérét vegyem egy honfitársamnak, a Krisztus-arcúnak semleges hadszíntéren, talán itt a varázslatos levegőjű Provence-ban, de gigászi erővel legyűröm a maró féltékenységet, s további italokat töltve magamnak, valamint szerelmemnek.

Izgalmas felolvasásra számítok. Távozz tőlem sátán képét öltő álmoság, sötét erdőbe vezető gyanútlan-ság!

– Hiába a körmönfont udvarlás, levelet nem adok a kezédbe. Egészen más volna a dolog akusztikája, ha téged kérnék, mit kérnék, ha engedélyezném neked, hogy idegességtől reszkető kézzel feltépd a már felbontott levelet, és természetellenes felhangon ismertesd velem a már helyyel-közzel feledésbe merült tartalmat. Ne ébresszük fel az alvó oroszlánt, könnyen belénk harap.

– Egyetértetek. Oroszlánharapást már képtelen volnék elviselni. Inkább még egyszer a vízbe vetem magam, akár kalap nélkül is. Hogy megpillanthasd az önzetlenség legőrültebb fokát.

– Nem. Semmi víz. Pillanat türelem, és megismerheted egy másnak írt levél tartalmát. Az ilyesmi a legfőbb bizalom jele.

– Ebben a bizalomhiányos világban nem lebecsülendő gesztus. De adjuk át a szót a világjáró magyarnak, pontosabban neked, aki ezekben a percekben tolmácsolod a szavait. Hogy mindez könnyebb legyen, töltök italt mindkettőnknek. A hallgatásra különösen készülni kell.

– Ez is magyarázatra szorulna, azonban tovább nem szeretném húzni az időt, sem az idegeinket. Nekem ugyanis az esetleges reakcióidra ajánlatos készülnöm.

Sophie a levélköteg aljáról kihúzott egy színes ceruzával megjelölt levelet, kinyitotta, majd olvasásba fogott:

Kedves Sophie!

Véletlen, ám hitem szerint sorsszerű írországi találkozásunk óta sokat gondolkodtam. Tizenegy esztendővel később kelt levelem a bizonyíték, volt rá időm bőven. Miért nem előbb? Miért nem még később? És miért is egyáltalán? Minden kérdés jogos, minden magyarázat lehetséges, ugyanakkor mindegyik elfogadhatatlan, vagy legalábbis, átlátszó. Az 1956-os forradalomban való részvételem óhatatlanul életem kockáztatásával járt. Akkor nem mérlegeltem, hanem tettem, amit tennem kellett, mintha csak reguláris hadsereg katonája lettem volna. Bizonyos értelemben az is voltam a többi forradalmárral együtt. A békésebb, kevésbé zajos világ, na, meg az idő múlása bőven hagy lehetőséget a mérlegelésre. Arra is, hogy természetes esendősége szerint elgyengüljön, elérzékenyüljön az ember. Ne ijedjen meg, nem akarok sem sírni, sem panaszkodni, talán csak emlékezni. Az emlékezésnek, az emlékeknek mindig is nagy jelentőséget tulajdonítottam, hiszen mindentől függetlenül az életünk része. Minél többet gyűjtünk össze belőle, annál gazdagabbnak érezhetjük magunkat, persze nem anyagi értelemben. De ha már az anyagiakat említem, az emlék

nem más szerintem, mint talált kincs. Ilyen kincset leltem én akkor ott Írországbán, amikor összefutottunk.

A körülmények, a legapróbb részletek talán homályba vesznek, ám a lényeg megmarad, a lényeg, amit magunkkal viszünk és elraktározunk talán egy életre. Nem tudom, maga hogy van vele, én képzeletben sokszor visszatértem Írországba, jóval többször, mint a valóságban. Érezni véltem a hideget, a presszóban kavargó gőzöket a maga kölnijének illatával fűszerezve. Hallani véltem a presszó közönségének duruzsolását is. Nem valószínű, hogy világrengető dolgokról tárgyaltak, ahogy mi sem. Szerintem azonban már önmagában az világrengető, ha az emberek beszélgetnek és figyelnek egymásra. Ennyi év távlatából is csak az elnézését kérhetem, hogy a türelmével visszaélve az idősebb jogán, vagy tudom is én, milyen alapon életem vázlatos történetével untattam. A férfiak csak ne szóljanak semmit a nőkre, hogy sokat beszélnek. Elhiheti nekem, bárkit képesek vagyunk lekörözni, ha ránk jön a közlés kényszere. Fogorvosom szokott tőlem mindig bocsánatot kérni, mert kezelés közben sokat beszél. Beavatkozás előtt rendre megkínál egy kupica konyakkal, majd visszaélve a beteg tehetetlenségével önti a híreket, a vicceket rendületlenül. Időnként kimondottan önmagával beszél. Ha akkor ott Írországbán én vittem a prímet, az nem történhetett másért, mint hogy maga kedvesen visszahúzódva átadta nekem a terepet. Így aztán az egyensúly teljesen felborult. Magácska tud rólam egyet, s mást, én pedig magáról alig valamit. Márpedig a közhiedelemmel ellentétben a fiatal élet is megtelik tartalommal, legfeljebb nem a csatatéren, hanem a küzdelmes élet más terein. A feladat mindenki előtt ott áll, megvalósítani vala-

mit abból, ami kitűziünk magunk elé. Magyarországról való elmenekülésem után hirtelen mintha légüres térbe kerültem volna. A pesti forradalom izgalmas napjai után rám telepedett a nyugtalanító békesség, amelyben a vértelen kihívás tornyosult előttem: mihez kezdek idegenben? Egy darabig hallani sem akartam arról, hogy hosszabb ideg maradok külföldön. Ellenkezőleg. Mielőbbi visszatérésre készültem, és akkor még nem a honvágy gyötört, hanem a hazám szabadságáért vívott fegyveres harc folytatásának reménye tüzelt. Még az is megfordult a fejemben, nem hagytam-e cserben távozásommal a társaimat.

Menekülnöm kellett, mert már köröztek, s ha elfognak, biztos kivégeznek? Nyugtadni próbáltam magam, bevallom, nem mindig sikerült, habár minden igaz volt, a körözés és a kommunista hatalom vérbosszúja is. Az utcai harcok során nem csodálkoztam, hogy lőnek, hiszen magam is lőttem. Emberek, fiatalok, idősebbek, gyerekek haltak meg melletttem. Azokban a napokban a túlélés látszott a legvalószínűtlenebbnek. Úgy mentem el otthonról az események sűrűjébe, hogy nem búcsúztam el senkitől. Vakon hittem, nem a túlélésben, hanem a forradalom sikerében. A többiek ugyanígy lehettek ezzel. Most veszem észre kedvesem, számomra a forradalom még mindig tart, pontosabban mintha tartana, olyan hevülettel beszélek itt magának. Remélem, megérti, mit jelentett ez nekünk szerencsés túlélőknek. Túlélés? Lehetett volna fordítva is, s akkor most páran emlékeznének ránk, hivatalos ünnepeken meg a nagyobb közösség. Nem akartam meghalni, nem akartam életben maradni. Így sikerült. Ha megkérdezi, milyenek az érzéseim, azt válaszolom, vegyesek. De erről talán majd egy következő levélben szólok,

ha lesz következő levél. Mit tartogat még nekem az élet, nem tudom. Azóta mindenesetre kicsit tartalmasabb a létem, hogy magában remek hallgatóra találtam. S talán most, több mint egy évtizedes időbeli távolságból is hajlandó nekem figyelmet szentelni. Búcsúzóul arra kérem, írjon magáról. Minden érdekel, ami rám tarthat.

Szeretettel üdvözl: az írországi magyar

Miközben Sophie olvasott, pár könnycsepp pergett le az arcán. Varda zavartan krákogott, s ha nehezen is, megtörte a csendet.

– Köszönöm, hogy megtiszteltél a bizalmaddal, mit a bizalmaddal, féltett levéltitkoddal. A levél alaphangja voltaképpen szomorú, annak ellenére, hogy a forradalom mindig az élőkről, a jövődőről szól. Kiemelném a sorok őszinteségét. Ha tárgyilagos akarok lenni, nyilván neked is van némi közöd ahhoz, hogy valaki, egy meglett férfi így feltárja a belső vívódásait, megosztja a gondolatait. Feltételezem, az írországi találkozás alkalmával érdemelted ki a nyitottságot, az őszinteséget. Hűséges hallgatója voltál egy világcsavargónak, akit már csak a menekült státusza is feljogosít, hogy igénybe vegye idegenek figyelmét. Szerencsés esetben az ösztön megsúgja az embernek, kivel lehet bizalmas. Kicsit olyan az egész, mintha szegényt őt is majdnem elütötte volna a Citroennel, hogy aztán kezelésbe vehesd, persze szigorúan kölcsönös egyetértés alapján. Még jó, hogy nem kellett női kalapok után ugrania a tóba, pláne hideg ősszel.

Éppen elég lehetett neki a forradalmi tűzkeresztség. Aztán, tudod, mi jut eszembe még a levél után?

– Mi?

– Egy egészen abszurd gondolat.

– Elárulod? Megöl a kíváncsiság.

– Mi lett volna drágám, ha én lehetek a forradalmár, és Írországból vagy másutt összefutok veled, s most esetleg annak a másiknak olvasod az én leveleimet?

– Hát ez tényleg abszurd. Látom, ötletért, fantáziáért nem még a szomszédba.

– Továbbá az is megfordult a fejemben, hogy én, a forradalmár tudnék a másiktól, s ezzel az érzéssel rónám a soraimat neked a papírra.

– Lám, már megint a féltékenység.

– Lehet, hogy az. Szerintem bizonyos határig nincs vele semmi baj.

– Igen ám, de ki mondja meg, hol az a bizonyos határ, egyáltalán megmondható?

– Na, térjünk csak vissza a valóságba, oda, ahol te nem vagy forradalmár, hanem szorgalmas hallgató, aki érzésem szerint túlságosan is figyel a másik levelére. Egyébként nem csodálkozom egy cseppet sem. Azon sem, hogy gyarlóságodra jellemző módon nyilván túlélő forradalmárnak képzeled magad veszélyek, kockáztatások nélkül, s nem hősi halottnak.

– No, no, ilyen messzire ne menjünk. Emlékszel? Ha csatába még, nem csodálkozhat az, hogy lőnek.

– Hogyan is csodálkoznék, amikor békés körülmények között is megtörténhet velünk bármi.

– Igen. Például elüthetnek autóval, aztán vízbe ugorhatsz valakinek a kalapjáért. Az aztán már hab a torta tetején, hogy gyanútlanul szerelembe eshetsz.

– Igen, igen. Nos, kíváncsi vagy még a levelekre?

– Mivel elég bátornak érzem magam, igen.

Sophie kortyolt az italából, és újabb levelet húzott elő a kötegből, majd olvasni kezdett:

Kedves Sophie!

Legutóbbi levelemre hosszú hallgatással reagált, de nem vettem zokon. Hálás befogadója igyekszem lenni még a hallgatásnak is, mivel meggyőződéseim szerint oka lehet szintén. Nem feltétlenül az elfoglaltságára gondolok. Önteltnek tarthat, ha megkockáztatom, talán emésztgeti a leveletem, ha már érdemesnek minősíti az elolvasásra. Múlik az idő, mert múlik, s az egyedüli, amelyik teszi a dolgát nem törődve a mi szubjektív benyomásainkkal, hogy egyszer szalad, mert mi gyorsnak érezzük, másszor vánszorog, mert éppen börtönben ülünk, ha nem a valóságosban, hát a saját tehetetlenségünk, bénultságunk fogságában. Szóval, ahogy múlik az idő, egyre többet merengek a távolabbi jövőn, mit kellene még kipróbálni az elkövetkező évekből. Olykor sietésre sarkallnám magam, mintha csak lemaradnék valamiről, máskor meg visszafognám a tempót, ami amúgy is mérsékeltebb. Rendszeresen figyelem az otthonról, Magyarországról jövő híreket. A külföldi sajtó, megmondom őszintén, teljességgel megbízhatatlannak tűnik számomra, olyan

fokon keveredik a cikkekben az elfogultság, a valamerre történő elkötelezettség a tájékoztatlansággal, nem ritkán a kifejezett rosszindulattal. Magam is meglepődtem, mennyivel tárgyilagosabbnak tűnnek a közölt olvasói reagálások. Nem a „hír kötött, a vélemény szabad” hangzású tétel érvényesüléséről van szó, hanem a nagy központoknak, tekintélyben tobzódó mamut szervezetekhez és szervezeteknek nem tartozó olvasó nagyobb szabadságáról, öröndetesen megnyilvánuló igazságérzetéről. Nem szeretném közhelyekkel untatni, hogy Budapestet általában összekeverik Bukaresttel, hogy találkoztam franciával, akinek Magyarországról Bulgária, jutott eszébe vagy az, hogy ő is járt már Törökországban. Igaz, ugyanez a francia nem ismerte La Fontaine nevét. Engem az ilyen fokú tudatlanság nem sért, legfeljebb elgondolkodtat.

Azt se higgye, hogy én most Trianonért törlesztek, Trianonért, ahol rövidlátó, rosszindulatú, nemtörődő politikusok kiagyálva a békekötés égbekiáltóan megalázó, igazságtalan tervét óriási kárt okoztak hazámnak, s mondhatom sikerült konzerválni végtelen hosszú időre a feszültséget az európai térségben. Magának ehhez természetesen semmi köze, azon kívül, hogy egy a sok francia közül, s számomra a lehető legkedvesebb. A hazájáról rengeteg jót el tudok mondani, kiváltképpen a francia kultúráról, a csodaszép nyelvükről. Az ismeretek bőségben rendelkezésre állnak, csak birtokba kell venni őket. Ehhez nyitottnak és szorgalmasnak kell lenni. Ami engem illet, nem csak figyeltem az idők folyamán a francia kultúra eseményeit, de amikor kellett, okultam is belőlük. Elolvastam például De Gaulle tábornok emlékiratait, az ifjabb De Gaulle-nak apjáról írott

vaskos könyvét, több szerzőtől is Bonaparte Napóleon életrajzát, áttanulmányoztam a francia irodalom történetét. Igen nagyra tartom a francia filmművészetet. A politikával kapcsolatban okulásomra szolgált Francois Truffaut egy kiváló filmje, annak is egy bizarr jelenete. Egy utcalány üzletet bonyolít egy férfiúval. Búcsúzás előtt az utcalány a férfinak szegezi a szituációhoz képest eléggé megdöbbenő kérdést: „Mondd drágám, te foglalkozol politikával?” Mire a férfi büszkén kihúzza magát, s azt mondja: „Dehogy foglalkozom, csak nem vagyok ostoba.” Mire a lány: „De igenis, ostoba vagy. Vedd tudomásul, ha te nem foglalkozol a politikával, a politika foglalkozik teveled”. Elemi felismerés, aminek az igazságát a magyarországi kommunista diktatúra idején az emberek a bőrükön érezték. Jó, hogy egy francia művész ezt bizarr jelenetben ilyen hatásosan megfogalmazta. Azóta sem felejtettem el, s a büszkén nem politizáló, állásfoglalás elől rátartian elzárkózó ismerőseimnek bizony olykor az orruk alá dörgölöm. Tudja, mi a reakció? Többnyire helyben hagyják. Hogy vérükké válik-e a felismerés, vagy sem, az más lapra tartozik. Mint fentebb említettem, rendszeresen figyelem az otthonról érkező híreket. Nem véletlenül. A természetes kíváncsiságon innen és túl egyre gyakrabban foglalkoztat a hazatelepedés gondolata. Miért is ne?

Huzamosabb ideje élek, kalandozom a nagyvilágban, amely meglehetősen kicsinek tetszik, kivált a mai lehetőségek közepette, hogy tíz óra alatt eljuthatok a világ egyik végéből a másikba. Ugyanakkor elképesztően gazdagnak, változatosnak is érzem ezt a világot, amit az emberiségnek nem illenék ilyen pusztító és önpusztító módon birtokba

vennie. Ugyan hagyja magát, de akkor, amikor önteltségünkben nem számítunk rá, kegyetlenül visszavág. Nos, nem szeretnék újra meg újra elkalandozni. Szóval mivel huzamosabb ideje élek külföldön, közben óhatatlanul nem éltem otthon, ahonnan soha nem akartam volna véglegesen eltávozni, ha mások a körülmények, ha a sors nem úgy akarja. Lám, a dolgok... A dolgok, amelyek életünket befolyásoló jelentőségéről jelesül szintén egy francia írt kitűnő könyvet. Ami elmúlt, nem lehet visszamenőleg megváltoztatni, de igenis át lehet értékelni és talán át is kell értékelni. Nem hős mondja, hanem hétköznapi valaki, hogy sok mindent úgy tennék, ahogy tettem. A forradalomból sem maradnék ki, pedig abban a bizonyos percben inkább az ifjonti hév, a kalandvágy vitt az utcára, s csak az események sűrűjében, pár nap után éreztem fel a tétet, a hazám szabadságáért vívott harc jelentőségét.

Ezzel biztosan nem vagyok egyedül. Hiszen ne felejtjük el, békés tüntetésként indult az egész. Majdnem úgy voltam, mint a híres pesti srácok, akik óhatatlanul még kevesebbet tudhattak az egészről. Hajtotta őket a lelkesedés. A fegyverek kezelését, a halálos kockázatot, ahogy magát a halált menet közben tapasztalták meg. Látja, már megint a forradalmi hév. De hiába csípem meg magam, hiába fordulok elterelő technikákhoz, a forradalom már a szervezetem része. Most, hogy ezt így elmondtam magának, eszmélek a rideg valóságra, mennyire kevés közöm van a külföldhöz, a választott hazámhoz, Hollandiához, amelynek természetesen a végletekig hálás vagyok, hogy befogadott, lehetőséget adott. Jobb időszakokban úgy éreztem, már nem maradhatok le semmiről, mindent láttam, mindent átélhettem, ugyanak-

kor gyötört az önvád, milyen hosszan elszakadtam a hazámtól. A büntetethezőség terhe alatt évekig meg sem fordulhatott a fejemben, hogy hazatérjek akár csak látogatóba is. Noha autóval néhány óra alatt átléphettem volna a határt.

Egyszer jártam közvetlenül a határon. Hallani véltem a magyar határőrök beszédét, és ösztönösen mélyeket szívtam a hamisítatlanul otthoninak hitt levegőből. Közben eszembe nem juthatott, hogy átlépjem a határt. Közvetlen rokonaim is bűnhődhettek miattam. A kiváltságosok kivételével nyugatra jóformán nem utazhatott senki. Ha kellett, az útleveleket elzárták minisztériumok, munkahelyi főnökök, rendőrparancsnokok. Akinek a rokona disszidált, az kapott a belügytől egy hivatalos elutasító levelet. Az elutasítás oka: „rokona jogellenesen tartózkodik külföldön.” Így éltünk mi akkoriban a szögesdróttal, aknazárral, őrtornyokkal megerősített határ rosszabbik oldalán. Ez a helyzet magától értődően kiváló táptalaj volt Magyarországon besűgőknak, leselkedő házmestereknek, és például bosszúszomjtól égő, elhagyott szerelmeseknek. Ez utóbbit azért említem, mert hallottam egy esetről, amelynek férfiú áldozata többször is folyamodott nyugati útlevéért. Az elhagyott hölgy mindannyiszor elment a rendőrségre és közölte, hogy ne adjanak neki, mert disszidálni akar. Igaz volt vagy sem, mármint a disszidálási szándék, nem tudhatni. A rendőrség szolgamódra teljesítette a kérést. Nem kaphatott útlevelet. Később aztán valahogy mégis meglépett, most talán Amerikában él. S ha most nem haragszik, egyszerűen megszakitom a levelet. Kicsit elfáradtam, s magát sem szeretném nagyon fárasztani. Mikor így írok magának, képzelje, azt hiszem, beszélgetünk, s olykor hallani vélem, mit mondana

erre vagy arra. Nem bolondultam meg, legalábbis remélem, csupán színesítem az amúgy kiüresedő félben lévő minden napjaimat. Türelmesen várom a levelét és a véleményét arról, amit én itt összehordtam magának.

Szeretettel, az írországi magyar

14

Kissé kifárasztotta Sophie-t az újabb felolvasás. Javasolta Vardának, mielőtt újabb levélbe fognának, sétáljanak egyet a kertben. Varda örült az ötletnek. Nem szerette volna a Provence-i ajándék napok túlnyomó részét zárt térben tölteni. Fogalma sem volt arról, meddig tarthat a varázslat, mikor jelennek meg az első felhők a váratlan és váratlanul jól funkcionáló kapcsolat derűs egén. Őszintén megvallva nem is gyötörte magát túlságosan borús gondolatokkal, nyomasztó jövőképekkel. Az írországi magyar eddig megismert levelei sem foglalkoztatták mélyrehatóan. Noha lett volna rá oka, hogy a kényelmében meglepett hallgató helyzetéből párhuzamot vonjon kettejük között. Az egyik valahol Hollandiában, a választott hazában, akaratlanul kalandos élet barázdáival az arcán, a homlokán, a lelkében, minden porcikájában, a másik pedig ő, aki már el is felejtette, miért érkezett eredendően Franciaországba. Tisztesség ne essék szólván, semmi esetre sem azért, hogy a szemrevaló francia nő furcsa autójával hajsza hűján majdnem elgázolja, majd amolyan jóvátételi penzumként ma-

gához édesgesse, elvigye kávézni, csónakázni, végül a házába, s ott egy régen külföldre szakadt honfitársa kalandos múltjának momentumaival szórakoztassa, sőt, komor alaphangulatú leveleinek titkaiba is beavassa. Nyilvánvalóan nem tudatosan választott helyzetbe keveredett, hanem olyanba, amelyet akaratlanul elszenvedett. Szenvedésről persze szó sem volt. Bámulatosan rövid idő alatt alkalmazkodott a körülményekhez. Esetlegesen létező aggályait röviden hátra vetette. Az életéért végül is nem kellett aggódnia, mint annak a másiknak az 1956-os forradalom napjaiban, s talán utána is. Aki egyszer menekülésre adja a fejét, az könnyen válik egész életében úzótté, ha csak nem kerül segítséggel vagy nélküle rendezett körülmények közé, s így módja nyílik legalább időlegesen felejteni. De miért kellene időlegesen vagy véglegesen felejteni, ha egyszer nem lehet?

– Min töprengsz drágám? – törte meg a csendet Sophie, mintha megérezte volna, milyen gondolatok kergetőznek Varda agyában.

– Semmi, semmi, csak azon morfondírozok, vajon a feledés segítség vagy akadály, hogy egy zűrés életben rendet teremtsünk.

– Az írországi magyar zűrés életére célzol?

– Nem feltétlenül. Messze nem állítom, hogy az én sorsom valamennyire is hasonlítható egy forradalmáréhoz, egy menekültéhez, de más síkon, merőben eltérő mélységekben én is megjártam a hadak útját. Ehhez azonban kellett az én érzékenységem, védte-

lenségem, s talán a forradalminak távolról sem minősíthető kalandvágyó hajlamom.

– Bravó!

– Miért lelkesedsz?

– Dehogy lelkesedem, csupán gratulálok, és máris felkészítem magam talán máris a bejárati ajtó előtt toporgó újabb meglepetésekre.

– Felkészülhetsz, de ilyesmivel egyelőre nem tudok és nem is akarok szolgálni. Nem mernék levelező partnered dolgaival semmilyen értelemben vetélkedni.

– Nem is ajánlanám. Nekem ugyanis az a legjobb, ha te megmaradsz ilyen sima ügynek. Mint lehetséges veszélyforrást egyszerűen kikapcsoltalak.

– Köszönöm. Ez aztán gyorsan ment.

– Ha meggondolom, nem ment olyan gyorsan. Kis időbe telt, mire rájöttem, hogy kellemes, vicces fickó vagy, akit talán az orvos is felírna nekem, ha szépen kérném.

– No, látod, aszpirin, szóval orvosság még nem voltam.

– De most vagy. Gondosan elzárlak egy időre, és apránként adagollak.

– Tiltakozom. Az életemet nem adom, legfeljebb a véretem.

– Beérem azzal is.

A kert füge- és narancsfái vidáman susogva hallgatták a két szerelmes évődését. Sophie és Varda séta közben helyet foglaltak egy padon, s immár elcsendesedve, lehunyt szemmel élvezték a körülöttük lélegző

természetet és nem utolsósorban az együttlétet. Varda nem bánta, hogy a véletlen álruhájába bújt ismeretlen szándék letérítette útjáról. Nem is nagyon bánhatta, hiszen első pillanattól beleegyezően viselkedett, belement a kiszámíthatatlan játékba, amely játék volt akkor is, ha idő közben egészen más színezetet öltött. Ilyen az, amikor az ember más kezébe adja az irányítást? Élete során volt módja megfigyelni, minden kapcsolatban van egy vezető és egy vezetett. Spontán képesek így alakulni a dolgok, akár a vezetett fél ellenszegülési, kitörési kísérletei dacára. Megadjuk magunkat, de hőiesen ellenszegülünk. Ellenszegülünk, aztán végül megadjuk magunkat. Mindkettőnek, vezetőnek és vezetettnek egyaránt okozhat örömet ilyesmi. Melyiknek milyent, az kérdés. Szerencsés esetben a győzelmi mámor, az erősebb diadala nem emészti fel a vezetőt, az alávetettség pedig nem kezdi ki a vezetett épségét. Ha mérlegre kellene tenni, ki az erősebb, illetve a gyengébb fél kettejük közül, nem menne egykönnyen. Hacsak nem abból az eleve megadást feltételező, marcona férfinépség által is vallott közhasznú ismeretből indulunk ki, hogy általában a nő akarata érvényesül. Ha a szerelmesek tagadják, akkor is így van, ha elismerik, akkor még inkább. Egyszerűen azért, mert a játékba belevitték a tudatosságot, aminek a folyamatos erősödés a jellemzője. A Provence-i kert ölén nem gondoltak rá, de jó lett volna az időt megállítani. Egyszerűen nem számoltak vele. Az óra ment a maga útján körbe, előre, miközben ők megrekedtek a páratlan hangulatban, amelyet számos

tényező összejátszása varázsolt köréjük. A levelekről viszont nem feledkeztek meg. Sophie lágy csókot lehelt Varda arcára, mintegy elnézést kérve, hogy bemegy a házban hagyott levelekért.

A felolvasási szertartást a legteljesebb egyetértésben folytatni akarták. Kézenfekvő hétköznapi ötletnek tűnt a kerti szeánsz, arra azonban nem számítottak, mennyi színt, élénkséget, izgalmat jelent a környezet ötletszerű megváltoztatása a továbbiak folyamán. A levelek megőrizték eredeti tartalmukat, mi több, ők ketten sem alakultak másvalakivé. Mégis valami megmagyarázhatatlan történt. Olyasmi, mint amikor például a szerelmi vágy hirtelen beteljesedésre tör. Nem, nem lett úrrá rajtuk a feltartóztathatatlan hevület. A felolvasás közegében maradvá mintha a kíváncsiság lépett volna néhány fokozattal magasabbra. Ez alól Sophie sem képezett kivételt. Az eddigiekből is kitetszett, kedvére vannak az írországi magyar sorai, talán nem is annyira a konkrét mondanivalójukkal, hanem a hangvétellel, a stílussal. Ha jobban belegondol, felfedezi a kívülállókban csodálkozást és kéretlen vélekedést kiváltó önkéntelen vonzalmat, amit a szögesen eltérő korú, különböző nemű emberek érezhetnek egymás iránt. Konkrétabban igazolva láthatta volna önmagára nézve valamiféle apakomplexus kialakulását, amely talán máris a Krisztus-arcúhoz kötötte, bár nem apát keresett, s nem is azt talált, de mégis...

Varda esete egyszerűbbnek látszott, meg nem is. Őt nem hozhatta izgalomba a levelek újbóli meg újból

elolvasása. Először hallotta valamennyit. Ennek megfelelően annál erősebb lehetett a kíváncsisága, s minden egyéb érzés, ami ilyenkor felmerülhet. Sophie nem vehette figyelembe, milyen impulzusokat válthatnak ki Vardából az ismeretlen férfi sorai. Időközi reakcióiból valamelyest következhetett mindenre, de a spontán reakciók sokszor csak az őszinteség látszatát képesek kelteni, a mélyebb, leüledett benyomások, ha egyáltalán vannak, többnyire homályban maradnak. S ez a homály nem feltétlenül jótékony. Vészről azonban egyelőre nem volt szó. Sophie megérkezett a levelekkel. Leült Varda mellé a kerti padra, fogta a következő levelet, azt, amelyet ő az általa megszabott fontossági sorrendnek megfelelően következőnek tartott, és újból olvasásba fogott.

– Figyelek drágám – ocsúdott fel Varda.

– Akkor jó – nyugtázta Sophie.

15

Kedves Sophie!

Nem tudom, mennyire emlékszik az előző leveleimre. Ha nem tévedek, egyikben felvetettem hangosan töprengve az esetleges végleges hazaköltözés gondolatát, mintha csak magától várnék megoldást, jó tanácsot. Erről természetesen szó sincs, mert szó sem lehet. A döntés felelőssége egyedül rám hárulhat. Nem vonhatok be senkit, sem rokont, sem idegent, különösen magát nem, akit rokon és idegen helyett

harmadik kategóriába sorolhatnék, mint egyedülit, akit szerencsém volt megismerni. Tudom, abban a pillanatban, amint megosztjuk a gondunkat valaki mással, óhatatlanul reáhárítunk belőle valamit. Ha a legkevesebbet, már az is lehet sok, megengedhetetlen. Képzelve, maga azt tanácsolná nekem, térjek haza nyugodtan, mire várok, vagy azt, hogy a világért meg ne próbáljam, mert korábbi dolgaimért megüthetem a bokámat. Igazán zavarba hozna, ha így cselekednék, mert a végén még komolyan venném, és felbátorodva vagy így vagy úgy elindulnék. Megmondom magának őszintén, a személyi biztonságom megőrzése, féltése nyom legkevesebbet a latban mérlegeléskor. Ha úgy érzem, mennem kell, akkor megyek, fordítva pedig maradok, ha úgy látom. Milyen jó, hogy egyszerre nem lehet két helyen lenni, s az is, hogy egy élete van az embernek. Ebbe az egybe kell belezsúfolni mindent, amit akarunk, valamint ott a helye annak is, ami tőlünk függetlenül belezsúfolódik. Szerencsére most más szelek fújnak. Közvetlenül a második világháború után sokan hazatértek külföldről. Hadifogságból, emigrációból, s ki tudja, még honnan. A kevésbé szerencsések közül többen letartóztatottak, bebörtönöztek, félholtra vertek, nem egyet, nem kettőt halálra ítélték, kivégeztek. A legkevesebb, hogy kémnek tekintette őket a hatalom. Volt egy osztálytársam, akinek a bátyját kémkedés gyanújával tizenkét év börtönre ítélték. A hazatértek általában nem voltak háborús bűnösök, csupán nyugatról érkeztek, Amerikából, Svájcban, ki innen, ki onnan, s ezért maximális volt velük szemben a bizalmatlanság, nagyobb, mint az otthoniak iránt, bár ők sem panaszkodhattak e tekintetben. Ez a korszak hál Istennek elmúlt, jöttek más idők, míg végül az oly sokak által áhított,

csikorgó rendszerváltás. De nekem most innen Hollandiából nem lehet dolgom, hogy kritizáljam azt, amiről azért elég kevés az információm.

Mindig azt tartottam, bizalom nélkül nem lehet élni. Lehet, hogy az ember olykor becsapódik, olykor rászedik, ám a bizalomtól egyszerűen nekem jobb a közérzetem. Túlzás nélkül a bizalom számomra szinte a levegővel egyenértékű. Mégis az első dolgom az lesz, hogy elmegyek a magyar konzulátusra, és tájékozódok, mire számíthatok. Hangsúlyozom, nem félek, hiszen akkor sem féltem, amikor a tank tetején tartottam sakkban az orosz katonákat, s elkoboztam a fegyvereiket. Lelőhettek volna? Többször is. Orvlövészek ügyködtek mindenütt. Ha lett volna miről végrendelkez-nem, óvatosságból magamnál hordom az erről szóló dokumentumot. Forradalomban nem művel ilyesmit az ember. De az alapvető biztonságra való törekvés nekem is elemi érdekem. Tartozom vele először önmagamnak, aki 1956 viharos napjait kivéve, mindig is kiszámíthatóan, előrelátóan igyekeztem élni. Ha nem így lett volna, aligha érem meg '56 őszét, és a továbbiakat, beleértve a magával való ismeretséget. Magyarokkal már beszéltem, akik jártak odahaza. Nem feltétlenül egymásnak ellentmondó hírekkel halmoztak el, de nem is egyértelműen megnyugtatókkal. Tudja, hogy van? Embere válogatja, ki hogyan látja és ítéli meg a világot. Meghallgathatok akárhány véleményt, a döntés az én felelősségem annak szigorú leszögezésével, hogy a száz százalék többnyire gyanúsan könnyebbnek, kevesebbnek találtatik. Ha kis híja van, már az is lehet elbizonytalanító, sőt kifejezetten eltántorító. A kinti magyarok sem egyformák.

Hallottam a kiváló színésze-ről, aki befutott művészként távozott nyugatra, és háromszor tért haza, végül külföldön temették el. A végén sem külföldön, sem odahaza nem találta a helyét. Mindannyiszor csalódott. Hazatérve hiába várta a filmgyár hívását, legfeljebb a tűzoltóság jelentkezett, vagy mellétárcsáztak. Kikapcsoltatta a telefont, és újra nyakába vette a világot. Egy másik kiváló, közkedvelt művész ajánlotta neki, elviszi az akkori magyar kulturális élet mindenható urához, aztán lesz szerep színházban, filmen, ahogy ez másvalaki esetében történt. Nem állt kötélnek. Megaláazónak tartotta volna a behódolást. Csupán annyi történt, hogy távolléte alatt elfoglalták mások a rendelkezésre álló teret. Egy másik magyarnak az volt az első külföldön, hogy különböző vádakkal beárulta a disszidens magyarokat. Neki sok minden megadatott, a többi hoppon maradt. Mindez nem erősíthet meg másban, mint abban, hogy saját körben kell megoldanom jelenlegi legnagyobb problémámat. Menjek vagy maradjak? Ez itt a Shakespeare-i dilemma. Lenni vagy nem lenni? Nem ugyanaz? Magától értődően számoltam azzal is, ha hazatérek, itt kint, a választott házamban feladok mindent. Ez nem annak a bizonyos hídnak a felégetése. Nem vagyok már fiatal, képtelen vagyok kétlaki életre berendezkedni. Sem energiával, sem anyagiakkal nem bírnám. Amikor feladásról beszélek, nem kincsekről van szó, ellenben mégis csak fontos dolgokról. Másképpen hogyan is igazolhatnám leginkább magam előtt, hogy nem hiába töltöttem Magyarországtól távol ennyi esztendő-t. Az eredményt, ismétlem, nem vagyokban, anyagiakban mérem elsősorban, bár az is lehet egyfajta mutató, hanem abban, hogy némi küzdelem árán sikeresen megkapaszkodtam az

idegenben, a bizonytalanban az összes elképzelhető nehézség dacára. Visszagondolva az eltelt időre, ez nem is volt olyan egyszerű, olyan természetes. Bizony lehetett volna fordítva is. Az első időkben, amikor az utcán fagyoskodva telefonfülkében keresgéltem aprópénz után, hátha feledékeny volt valaki, nem látszott fényesnek a jövő. Jövő? Semmi sem látszott. Minden energiámat a túlélés gyötrelme foglalta le. Kedves Sophie, remélem, maga ezt el sem tudja képzelni. Tudja, egészen más emigránsként kerülni külföldre, s más szabad polgárként kinézni az újságból egy álláshirdetést akár távoli földrészen, majd kedvező fogadtatás esetén elfoglalni a jól fizető állást, a rögtön birtokba vehető kényelmes lakást stb. Képtelen vagyok formálisan lezárni egy levelet, olyan hangulatban vagyok. Ezért búcsúzó most is hirtelen, remélve, nem okozok hangos töprengéssel sok gondot. Ha türelmesen olvasta soraimat, máris sokat segített nekem. Akarva, akaratlanul. Higgye el, megérezem. Megérezem, és előre köszönöm. Kézcsókom.

A maga írországi magyarja

– Számomra túl hirtelen ennek a levélnek a lezárása – bukott ki a megjegyzés Vardából. – Mintha menekülne.

– Persze hogy menekül kedvesem – helyeselt Sophie. – Megmondtuk, aki egyszer menekülni kezd, annak könnyen az lesz a sorsa. Túl az általánosságon, meggyőződése, voltaképpen a döntés elől hátrál, ameddig lehet. Érzem a soraiból, egyszer csak elérkezik a pillanat, és egyszerűen hazatelepül, mintha min-

dig is ez lett volna az egyetlen gondolata. A belső küzdelmeket nem úszhatjuk meg, bármennyire szeretnénk. Ha megváltuk őket, és hozzáteszem, sikerrel, akkor haladhatunk már az egyetlen cél felé. Te is látod, egyelőre menne is, maradna is, nem? Ilyenkor mondhatjuk okkal, nem szeretnénk a másik helyében lenni. De ne feledkezzünk meg az isteni beavatkozás lehetőségéről. Valami váratlan, meglepő körülmény, történés, nem feltétlenül jó, nem szükségképpen rossz dolog mintegy beavatkozik a gyötrelmes folyamatba, s a végső kibontakozás felé tereli azt.

– Ez így igen jól hangzik, csupán egy a bökkenő. Ha nem akar megérkezni a segítség sehogy sem.

– Megmagyaráznád?

– Lehetetlen, de megpróbálom. A szerencsének sokféleképpen lehet segíteni. A tudatosabb lények, akár hívők, akár nem, a legkomolyabban veszik a tételt: segíts magadon, az Isten is megsegít. Ahogy én látom, az írországi magyar a tétel igazsága szerint szervezte az életét. Eddig is képesnek bizonyult sok mindenre, beleértve a börtönévek túlélését, az utcai harcot a forradalomban, a megkapaszkodást idegen földön, a megbékélést a neki jutott sorssal. Bízvást remélhetjük, megtartja ezt a formát, s továbbra sem lesz kudarcos az élete.

– Úgy látom, ebben te máris rengeteget segíthetél neki.

– Köszönöm a megjegyzést. Önhibámon kívül tettem, jobban mondva öntudatlanul. Pár baráti hangvételeű levelet akkor sem tarthatnék a megoldás kulcsá-

nak, ha felfuvalkodott volnék, mint amilyen soha életemben nem voltam.

– Nem kell szerénykedned, még kevésbé védekezned. Végül is máshol dől el a cselekedeteink jelentősége. Azt is mondhatom, nem mi döntjük el. Olvasd csak el még egyszer a levél befejező sorait. Megérzi és megköszöni. Erre nyilván nem válaszolod azt, hogy rosszul tetszik érezni, ennél fogva felesleges megköszönni.

– Igenis, a leckét tudomásul veszem. Ezen túl jobban odafigyelek.

– Ugye nem azt akarod mondani, hogy lepirítottalak?

– Hogy is merném? Hát vagyok én olyan bátor?

– Még bátrabb is vagy, ugyanakkor az igazságérzeted talán helyben hagyta az én megállapításomat. Ha már itt tartunk, kíváncsi volnék, milyen meggondolásból válaszolsz az egyik levélre, a másakra viszont nem.

– Több okra vezethető vissza, hogy kialakult a kapcsolatunkban a rendszertelen rendszer. Az eddig felolvasott levelekből is kitűnik, az illető sorsmonológokat ad elő, érthető módon számítva az én odaadó figyelmemre.

– No, no, csak semmi irónia.

– Nem irónia. Monológokat hallgatva pedig indokoltnak tűnik, nekem legalábbis, ha ritkábban szólok közbe válaszaimmal, vagy az én monológjaimmal. Félő, megzavarnám őt. A világért nem mondanám, hogy hidegen hagyhatják a soraim, viszont a napnál világosabb, féloldalasnak is nevezhető kapcsolatunk középpontjában az ő sorsa, múltja, problémahalmaza áll. Már többször feltettem magamnak a kérdést, vajon

minden forradalmár lelkülete ilyen bonyolult, mint az övé, vagy csupán kifogtam ezt a változatot? Nem tudtam eldönteni. Legfeljebb ha te is forradalmár lennél, bár ez 1956-ot és a te korodat tekintve abszolút kizárt. Ennek ellenére azért megkérdezem, mit jelent neked 1956?

A kérdéssel újabb fordulatot vett a kert ölén kibontakozott párbeszéd. Varda mindenre fel volt készülve, de történelmi vizsgakérdésre nem. Ha az otthoni pártos, vagyis hazugságokban tobzódó és hiányos történelemkönyvekre kellett volna kizárólag hagyatkoznia, egyszerűen megbukhatna egy ilyen könnyednek látszó, tét nélküli vizsgán, ahol elvárt némi feléje irányuló, javát szolgáló elfogultságot a szépséges tanárnőtől. Nem a kérdés majdnem tétnélkülisége volt az egyetlen menedék, amely megkönnyíthette a válaszadást, vagyis a helytállást. Alapvetően érdeklődő, gyanakvó, valamint tájékozódásra soha nem rest típusként kialakította a maga képét 1956-ról. Hosszú, kimerítő leckék, megmászhatatlan ismerethalmazok helyett azonban jobban kedvelte a mutatós, fordulatos válaszokat, amelyekből egy kis figyelmességgel kihallható a lényeg. Ennek jegyében kóstolgatta, méregette Sophie kétségtelenül nem másnak, hanem neki szánt kérdését.

– Ide figyelj kedvesem – törte meg Varda a csendet. – Még én is annyi mindent mesélhetnék neked 1956-ról, hogy a végén azt hihetnéd, az időbeli korlátokat leküzdve, az időgépre felülve magam is ott küzdöttem a barikádokon. Tisztában vagyok azzal, nem végeérhetetlen történetekre vagy kíváncsi telis-tele

naturális részletekkel, hátborzongató kalandokkal, hanem valami másra, amit esetleg tudat alatt is elvársz tőlem, mert ilyennek ismersz. Anélkül, hogy a bennünket körüllegő idillt megtörném, hiszen ennek elkerülésére is ügyelnem kell, azt mondom neked édesem, számomra a magyar forradalom három valódi sebet jelent. A háromban hitem szerint képletesen ott az összes többi, ami esett azokban a napokban, sőt még talán azok is, amelyek később a kegyetlen, embertelen megtorlás idején keletkeztek.

– Három seb? Ez igazán bizarrul hangzik.

– Nem bizarrul, inkább tragikusan, azt mondanám. Annyi mindenre mondjuk manapság, hogy bizarr. A szó számomra elkoptatottnak hangzik. A tragikus jelzőt viszont nem szoktuk úton-útfélen használni, hanem tényleg csak akkor, amikor nagyon indokolt. A magyar forradalomra a legteljesebb mértékben illik a tragikus jelző, és nem csupán a végkifejlet miatt, mert leverte az idegen hatalom túlereje, a harcokban sokan elesetek, közel kétszázezren emigráltak, köztük az egyetemi ifjúság színe-java, majd a hatalom véres bosszút állt a történetekért. Bocsánatkérés, elszámoltatás a rendszerváltás óta sem történt. Az oroszok már kifejezték sajnálatukat, a kollaboráns, véres kezű magyarok, a szálláscsinálók hallgatnak. Hallgatnak? Egyre hangosabbak. De nem szeretném a három valódi sebről elterelni a figyelmet. Egyfelől nagyon nehéz, másfelől mégis mintha könnyebb volna ezekről beszélni. Három konkrét seb, mint mondtam. Az egyiket Budapesten láttam, ahol tagja voltam egy

bizonyos klubnak. Forró nyár volt, az egyik klubtag kigombolta az ingét, és megmutatta az '56-ban szerzett lőtt sebet. Életemben először láttam ilyent. Az utcai harcok során szerezte. A másik sebet idős férfi mutatta más alkalommal, ugyancsak a mellkasán. „Tudod, mi ez?” – kérdezte. Nem lőtt seb volt. Vallatáskor az államvédelmi hatóság, az ÁVÓ vallató tisztje a testén nyomta el a cigarettát, mondván, valahol csak el kell nyomni. A harmadik seb az eseményekről szóló lecke beteljesedése. Egyik év október 24-én, vagyis a 23-i évforduló másnapján ismerős, öreg pap jött velem szemben az utcán. Nagyméretű reklámszatyrot vitt a kezében, amiben kifejezetten divatos női ruhadarabot szoktak szállítani. Ez elég szokatlan egyházi személytől. Köszöntöttük egymást, majd megkérdezte: „tudod, mit viszek?” Természetesen fogalmam sem volt. Kiderült, a reklámtáska annak a fiatal lánynak a véres ruháját rejtette, akit a forradalom napjaiban tüntetésen az ÁVH-sok agyonlőttek. Előző nap, vagyis 23-án előadáson hallgatóságának megmutatta. Mindenki nagyon meg volt hatva, mondta. „Azt tudod, hogy a papot, aki őt és két másik lelőtt társát eltemette, hét év börtönre ítélték?” – kérdezte. Ezt véletlenül tudtam, mert a plébánia falán láttam az emléktáblát. Arról viszont tőle értesültem, hogy végül a pap három évet ült azért, ami a legtermészetesebb, hogy lelkiismerete, hivatása szerint a halottakat méltóképpen eltemette. A lányt menyasszonyi ruhájában helyezték örök nyugovóra, mert menyasszony volt. A pap, az én ismerősöm pedig megszerezte a véres ru-

hát, amelynek elülső részén ott éktelenkedik a már halványuló, kiterjedt vérfolt. Nekem szimbolikusan ez a három seb jelenti az 1956-os forradalmat, noha sok szörnyűséget hallottam, olvastam róla, sőt a rendszerváltás után Budapesten megnyitott Terror Házában láttam valódi akasztófát, elképzelhetetlenül szűk, sivár börtöncellákat, ahol fogva tartották, kínozták a politikai elítélteket, farkasszemet nézhettem a borzalmas tetteket végrehajtó hatalmi gépezet működtetőit ábrázoló portrékkal és így tovább. Számomra a sebek, köztük az agyonlőtt lány ruháján a halványuló vérfolt mindent felülmúlnak.

Varda nem törekedett hatásvadász előadásra, tényekre szorítkozó mondatai mégis megdöbbenették Sophie-t, aki ösztönösen közelebb húzódott a férfihoz. Nem sokszor mesélte el a forradalmat előhívó verzióját, de mindannyiszor enyhe remegés lett úrrá rajta is. Ezért értetlenül csodálkozott részvétlen, érzéketlen megnyilatkozásokon, amelyek mögött általában felfedezhető volt érdekelttség, félelem, részrehajlás. Egy lap a száz vagy még több áldozatot követelő sortűz évfordulóján helybelieket kérdezett arról, mit gondolnak a történetekről. Az egyik kérdezett, középkorú férfi úgy vélekedett, az ő családját a dolog nem érinti. Nem érinti... Ennyi. Másvalaki úgy foglalt állást, hogy a fiatalságnak 1956 már nem jelent semmit. Feltételezve és szükségképpen megengedve a nemzedéki sajátosságokat, eltéréseket Varda önmagában hevesen tiltakozott a közömbösség ellen. Nem értette, hogy mások nem értik. Nem értette, hogyan lehet akár va-

lódi, akár tettetett tudatlanságban élni egy nemzet, sőt Európa, a világ sorsát jelentősen befolyásoló eseménnyel kapcsolatban. Többet nem tehetett, mint hogy nem értette. Esze ágában sem volt, hogy Sophie-től bármiféle állásfoglalást várjon. Ha a Krisztus-arcú magyar levelei nyomán nem adódik a különben logikusnak tekinthető kérdés, mit jelenet az utód, vagyis az ő számára 1956, valószínűleg soha nem osztja meg Sophie-val a három seb történetét. Ám az idilli helyszínen folytatódott társalgás oda kanyarodott, lehet mondani komorodott, hogy egyszer csak felszólíttatott. S mert felszólíttatott, nem zárkozhatott el akár átlátszó, akár átlátszatlannak hitt kifogásokkal.

Már a téma miatt is megtiszteltetésnek vette, hogy egy külföldi a hazája, a személye iránt érdeklődik, még hozzá minden kétséget kizáróan a legőszintebben. A kérdésre adandó válasz mikéntjén, hogyanján viszont el kellett merengenie. Adva egy francia nő, akiről nem tudni, mit hallhatott, tudhatott Magyarországról, a magyarokról, a forradalomról, mielőtt Írországon véletlenül belebotlott egy emigránsba, aki nem csupán emigráns volt, hanem ráadásul forradalmár. Továbbá a Krisztus-arcúnak is tisztában kellett lennie azzal, hogy tétje van minden szavának és leírt gondolatának, amit Sophie-hoz intéz. Hogy őszinte volt, az a legkevesebb, de ha még oly őszinte is, senki és semmi nem garantálhatta, milyen fogadtatásra talál a spontán közlés. Varda ugyancsak őszintén építette fel a három valódi sebre alapozott szimbólumrendszerét, amely óhatatlanul szerves kapcsolatba került

forradalmár honfitársa történetével, tépelődéseivel. Két magyar, akik térben és időben egymástól távol, ugyanarról ugyanabban a szellemben mesélnek, teljesen véletlenül ugyanannak az idegen személynek, ez kisebb fajta csodának minősíthető. Hétköznapi csoda, de csoda, a személyes történelem megkapó pillanata. Hiszen végül is miből épül a nagy történelmi folyam, ha nem abból a megszámlálhatatlan személyes sorsból, amely sokszor nyomaiban sem lelhető fel a tankönyvekben? Név szerint szerepelnek a vezérek, akik önmagukról gyakran el is hiszik, hogy történelmet írnak, miközben a kisemberek, akik többnyire elszenvedik a történelmet, névtelenül bolyonganak a nagyok árnyékában, s ha nagy ritkán reflektorfénybe kerülnek, akkor nem feltétlenül boldogság tükröződik az arcukon. Ezeréves, nemzedékről nemzedékre átöröklődött tapasztalat azt sugallja nekik, jobb mielőbb visszahúzódni a biztonságos ismeretlenségbe.

Mindamellett a lehető leglogikusabbnak tűnt Sophie Vardához intézett kérdése. Ha őhelyette netán kínaival hozza össze a véletlen, s ez a mai világban nem is olyan valószínűtlen feltételezés, szóval a kínának bizvást nem hozakodik elő '56-tal. Ellenkezőleg igen csak meglepődne. Bár ki tudja? Az éjjeliőr nappali halála ezen a földön, a lehetetlen lehetséges, a lehetséges lehetetlen Magyarország névre hallgató, a közhiedellemmel ellentétben korántsem szélárnyékos szegletében soha nem kizárt. Ez ugyancsak ezeréves, nemzedékről nemzedékre átöröklődött tapasztalat. Varda saját részéről lezárta a kölcsönös okulásra szol-

gáló eszmecserét a magyar múlt fontos szeletéről. Nem tudhatta azonban, hol tart partnere a lezárási folyamatban. Sophie lelki békéje csak felkavarodhatott valamennyire, hogy a mediterrán természet suttogásába, a kabócák egyhangú zizegő kórusának hangversenyébe betörtek a magyar kalandozók, egyrészt Írországból, másrészt egyenesen magyar földről. Ezek a magyarok ugyan már nem riogatták a nyugatot szélesebb lovaikkal, rettegett nyilaikkal, de okozhattak parányi nyugtalanságot, amit a nő látszólag elég jól tűrt. De hát nem azért vagyunk végtére is a földön, hogy ezt-azt eltűrjünk? Igen és nem. Talán a kettős válasz a leginkább elfogadható. Nem frappáns, csupán életszerű, meg még értelmes is. A megváltoztathatatlan találékony beismerése. Harcolhatsz csak ezért vagy csak azért, de azon kívül, hogy összekarmolod magad, nem sok babér terem. Végül ugyanoda juthatsz, csak éppen gyötrelmes akadályokon, tapasztalatokon keresztül. Mire jó ez? A választás szabadságáért esedezni, azzal kérkedni, végül pedig egykedvűen, szomorúan lemondani róla? Szomorúság, egykedvűség, borzalom? Szavak egymás hátán.

Sophie-t alaposan megtéveszthette, amikor előállt a halott férjet rejtő láda hátborzongató tréfájával véletlen és majdnem végzetes találkozásuk első perceiben. Szegény nő nem sejthette, egyszer csak valódi szörnyűségekkel szembesül, részben saját hibájából. Mivel egy magyar nyakára hágott majdnem muris Citroen kocsiával, kézenfekvőnek találhatta, hogy előhozakodjon egy másik magyar leveleivel, ha már beengedte

Provence-i házának barátságos szalonjába. S ha már megosztotta levelezési titkait újdonsült szerelmével, s feketén-fehéren kiderült, hogy a levélköteg szerzője valódi forradalmár, ugyancsak logikusnak vélhette, hogy szerelme forradalomhoz fűződő viszonya iránt érdeklődjön. Nem tudni, mire számított, már ami a lehetséges választ illeti. Mivel halvány sejtelve sem lehetett róla, alaposan meglephette a három valódi seb meséje, szimbólumrendszere. Mint mondani szokás, kutyaharapást a szőrével... Vagyis hadd jöjjenek, ha jönniük kell újabb levelek az írországi magyar keze írásával, további meglepetések, kanyarok ígéretével. Varda átkarolta Sophie-t, aki szavak nélkül felérezte, eljött a folytatás pillanata, hadd derüljön fény még több mindenre.

– Meggondolatlanabb pillanataimban azt hittem, képes vagyok segíteni az írországi magyarnak, hogy lehetőleg jól dönthessen – mondta Sophie. – Rövid idő után rájöttem, ez abszolút lehetetlen. Meghaladja a lehetőségeimet, a jogosultságomat. Milyen alapon, milyen jogon? S ha végül készpénznek veszi, amit írnék, mondanék, s az én támogatásommal indul erre vagy arra, aztán a dolog balul üt ki? Nem is tudjuk, de szerintem az elhatározás mélyén, különösen, ha hosszú mérlegelés előzi meg, ott a siker vagy a sikertelenség titka. Mint mondom, titok, ami azt jelenti, nem mindenki számára hozzáférhető. De az is lehet, már az elődök génjeiből kiolvasható lett volna az utódok cselekedeteinek ilyen vagy olyan kimenetele. Gondolom, ez kissé misztikusnak hathat számodra. Nekem, aki mindenben titkot, misztikumot szimatolok, az a

természetes, hogy mindig a legvégsőt kutatom. Ezért képes vagyok mindenre, ám ha a kijelentés súlyától megrettennél, finomítok: sok mindenre képes vagyok.

– Sophie kedvesem, nem tudsz meglepni semmivel, mert magam is mélytengeri bűvár volnék tavakon, tengereken, sőt pocsolyákban szerzett némi mérülési tapasztalattal. A sekélynek is megvan a mélysége, hiszen könnyen lehet, hogy valamikor mély volt, mielőtt a sekélység sanyarú sorsára jutott. A mély meg természetesen lehetett sekély valamikor. Óvatosnak kell lennünk, ha a legparányibb eredményre akarunk jutni a kutakodáskor. Velem nem egyszer, nem kétszer előfordult, hogy mélységet leltem, ott ahol erre nem is számítottam, máskor meg sekélységre bukkantam a mélység álruhájában.

– Kedvem lenne, hogy példákat kérjek tőled egyikre is, másokra is, de élveboncolásodhoz nincsen elég bátorságom. Valami visszatart, s ezt én nem tartom kifejezetten rossznak. Tudnunk kell, a lehetőségek általában lehatárolódnak, befejeződnek, kimerülnek valahol. Annak van igaza, aki ennek tudatában indul kereső körútra, s ösztönösen ráérez a határookra.

– Nos, ezen a ponton a véletlen találkozásunkat kénytelen vagyok egyszerűen elkerülhetetlennek tartani. Valami ismeretlen hatalom mindent úgy akart, ahogy az eddig történt közöttünk. Minek nézünk elibe, nem tudhatjuk, de majd együtt megfejtjük, egyikünk a másik hathatós segítségével. Vagyok olyan őszinte, hogy bevallom, szívesen leszek a támogatód, amikor tovább haladsz a kifürkészhetetlen ösvényen.

– Nem tudom, mire gondoljak. A szolgálalkúság szele legyintett meg, vagy egyszerűen csak a kényelmes megoldást választod? Ellenben imponál, legyezi a női hiúságomat, hogy hajlandó volnál a szolgálatomba szegődni mindkettőnk érdekében, nemde?

– Természetesen. Egészségesen önzetlennek tartom magam, ám nem gondolom szerződésszegésnek vagy hasonlónak, hogy a saját érdekemet is szeretném fedezni a dolgokban.

– Nem is szabad lemondani róla. A lemondás általában nem szül jó vért, csak úgy hiszik az emberek. A részvétel rendkívül fontos, azaz ne legyünk kizárólag az élet szemlélői, hanem álljunk csak oda, kérjünk bebocsátást a tettek mezejére.

– Egyetérték, de most akár pihenésképpen, nézzünk egy újabb levelet.

– Nézzünk!

16

A szót tett követte. Sophie újabb levelet halászott elő a kötegből, és olvasásba fogott.

Kedves Sophie!

Meghatónak érzem azt a tapintatot, amellyel viseltetik gyötrő kínjaim, mondhatom, életem legnagyobb döntése iránt. Menjek vagy maradjak? Ez itt a kérdés. Tudom, végül is megyek majd, ám amíg nem léptem, jó eljátszani a

kettős lehetőséggel. Szabad vagyok és választhatok. Maradhatok és mehetek. Ha maradok, útra kelhetek később bármikor. Ha megyek, visszatérhetek bármikor. Legalábbis azt hiszem. Bárki üres szócséplésnek, a szavak játékának gondolhatja mindezt, de én a saját bőrömben mindezt megélem, és örömmel szenvedek, gyötrődve örülök. Képzeld, olykor a kínokról álmodom. Hazatértem, a határon lefogtak, bevitték a rendőrségre, kihallgattak, kínoztak, majd halálra ítélték és kivégeztek. Mondhatom magának, az sem kellemes, ha az embert álmában kinyiffantják. Ébredéskor bambán nézek körül, hol vagyok. A napokban hallottam, megkérdezték a nagy művészt, hisz-e a túlvilági életben. Azt válaszolta, nem hisz, ám ha eljön, szívest-örömet részt vesz benne. Magam hívő lévén, nem foglalkozom ilyesmivel, ezt meghagyom a hitetleneknek, akik képtelenek a saját igazukat bizonyítani. Egy barátomat idézem: engem a hit megnyugtat, akár az imádság. Osztom a nézetét. Álmodtam azonban már az ellenkezőjét is. Hazatértem, az otthoniak szeretettel fogadtak, minden jóval elhalmoztak. Akkor meg könnyek között ébredtem. Lehet az ember álmában érzélgős? Válaszolok. Lehet, mert ember.

Hogy konkrétumot is közöljek, ahogy terveztem, elmentem a magyar konzulátusra. Kedvesen fogadtak, aggályaimat mosolyogva meghallgatták. Ez nagy szó. Magyar, aki mosolyog, vagyis a szolgálati kötelemet megtoldja egy kis humánummal? Örültem neki, mert a fajtámra nem jellemző. A szenvedés, a megpróbáltatás, a történelem minden kihívása, kudarc ott van a génjeiben. Lehajtott fejjel jár, s csaknem csiklandozni kell, hogy kicsiholjanak belőle némi vidámságot. Megnyugodva hagytam el a hivatalt, megígér-

ték, mindenben segítenek, s ez egy magyar hivataltól szintén szép dolog. A HIVATAL nagybetűvel alapjáraton udvariatlan, elutasító, kellemetlenkedő, akadémuskodó, kioktató, egyszóval megfejthetetlenül komplikált. Ha olyan, amilyennek az ügyfél szeretné és képzele, azaz előzékeny, rugalmas, empatikus, segítőkész, akkor nem hivatal. Otthoni fogalmaink szerint. De mint mondom, a konzulátus kivétel volt. Elárulom magának, egyelőre nem költözöm haza. Azért megyek, hogy beleszagoljak a levegőbe, s a magam szemével lássak, a saját fülemmel halljak. Úgy vagyok, mint a magyar író hőse, a zöldkalapos ember, aki szeretne meggyőződnie felesége hűségéről, ezért megfigyelőket bérel. Azok az asszony nyomába erednek, a zöldkalapos ember azonban a végletekig bizalmatlan, így végül felkel az ágyról, ahol a kalapját szemébe húzva töpreng, s elindul az asszony után. A történet nem tér ki arra, hisz-e a saját szemének. Nem csodálkoznék, ha végleg elbizonytalanodva felkeresné a szemorvost, rendben van-e a látása, majd a szemorvost ellenőrizné egy másikkal és így tovább. Velejéig emberi történet, nem?

Mióta elhatároztam, hogy hazalátogatok, akár hiszi, akár nem, mintha megváltozott volna körülöttem minden. Persze az sem kizárt, hogy mindez csupán érzéki csalódás, tudat alatti készülődés arra, amikor már otthon, Magyarországon érezhetem a változásokat. Valószínűleg így lesz, hiszen időtlen-idők óta elszakadtam otthonról. Megtanultam, pontosabban meg kellett tanulnom, a világ velünk vagy nélkülnk, változik. A dolgok állásán semmit nem módosít, hogy gondolatban számtalanszor jártam gyerekkoromtól ismerős tájakon, különösen a szülővárosomban.

Kószáltam számtalanszor az ismert utcákon, tereken, igyekeztem elraktározni, ízeket, illatokat, hangulatokat, arcokat, neveket. Raktározás volt ez a javából, az emlékezet fárasztó, ámde kellemes tréningje. Az emlékezetben élő hazai környezetnek azonban meg kellett küzdenie a kinti utcákkal, terekkel, illatokkal, hangulatokkal, arcokkal, nevekkal, amelyek óhatatlanul keveredtek a régi képekkel, élményekkel. Azt hiszem, gyarapodás ez mindkét részből. Kifejezett szorongás vett rajtam erőt, mit találok majd abból, amit emlékezetem tárházában magammal vittem a nagy, olykor azt hittem, soha véget nem érő útra. Időlegesen megfeledkeztem arról, hogy a „soha” és a „mindig” az a két fogalom, aminek a használatával csínján kell bánni. Soha ne mondd, hogy soha. Mindig kételkedj, ha azt hallod: mindig. Valaki talán blöffölni akar, túlozni, hencegni, hogy csírájában elvágja a kételkedés fonalát, amely a szerény földi halandó számára egyik fontos útravaló lehet a szülői ház hamuba sült pogácsája mellett.

Tudja kedvesem, a hamuba sült pogácsa a magyar népmesék közkedvelt útravalója a vándorútra induló, szerencsét próbáló szegénylegény számára. Pénzről szó nem esik ezekben a mesékben, akár az életben az egyszerű ember portáján. Ahol hamuba sült pogácsa az útravaló, ott mást a velejáró aggodalmon és szereteten kívül nem tudnak adni. Ezeknek a soroknak az olvasása közben talán megfordul a fejében, én is ilyen vándorló szegénylegény voltam, vagy annak képzeltem magam. Van benne valami. Szegény sorból jöttem, ahogy mifelénk mondják. Ennél fogva nagy becsülete volt családomban a kenyérnek, s az idők változása dacára a becsülete meg is maradt. Csak néztem, amikor nyugaton az

otthoni kenyeret keresve és természetesen nem találva bele kellett törődnöm a sorsomba. Vagy lemondok végleg a kenyérről, ami magyar ember számára lehetetlen, vagy beérem a megszámlálhatatlan más fajta kenyérrel. Volt, amikor hetekre lemondtam róla. Megfordultam Brazíliában, ahol hetekig süteményt és gyümölcsöt reggeliztem az elmaradhatatlan kávéval. Ebédre, vacsorára többnyire halat és húst ettem. Egyszerűen nem tudom megmondani, milyen a brazil kenyér, mert nem fogyasztottam. Remélem, megbocsátja nekem a fecsegést, valamint a balgaságot, hogy azt hiszem, mindez érdekelheti magát. Ha már itt tartok, engem kifejezetten érdekelne, ha írna a provanszál életről, bármit. Egyszer kalandoztam azon a vidéken. Mondhatom, szelídebbet, szebbet, barátságosabbat alig tudok elképzelni. Meggyőződésemm, az ottani emberek is szelídek, barátságosak, mint annak a tájnak a szülöttei. Szívesen vállalom, ha úgy hiszi, hogy feltételezésemben magát vettem alapul, aki ismeretlenül, mindkettőnk számára idegen földön örömet szerzett nekem a figyelmével. Számomra ez nagyon sokat jelentett. Lassan elfogynak a sorok, így búcsúzom magától. Következő levelemet majd a hazalátogatás után adom postára. Igyekszem beszámolni a tapasztalataimról abban a reményben, hogy nem untatom. Odaadó híve:

Az írországi magyar

Sophie-t ismételten kifárasztotta az olvasás, s ezen Varda egyáltalán nem csodálkozott. Ő másként volt a dologgal. Az előzőleg ismertetett levelekhez képest szembetűnő változást vélt megállapítani. Mintha módosult volna valami a levelezőpartnerek viszonyában.

Elhessegetett magától illetlen vagy annak minősíthető gondolatotokat. Lehiggadva inkább annak tudott be mindent, hogy a Krisztus-arcú magyar tervezett és immáron konkretizálódó hazautazása hatására izgalmi állapotba került. Emelkedett hangulat kerítette hatalmába, s mint ilyenkor tapasztalható, szerette volna átölelni az erre máskülönben érdeemtelen világot, Sophie-ról nem is beszélve. Ezen a ponton igenis kíváncsi lett volna emigráns honfitársa családi körülményeire, kiket hagyott otthon a meneküléskor, kiket talált az új, a választott hazában. A levelek stílusából, hangulatából ítélve sehogy nem akarta elhinni, hogy honfitársa tartósan nélkülözhetette élete során a gyengébb nem társaságát, bár kifejezett széptevésnek sem minősítette volna a nőhöz intézett sorokat. Az udvariasság, lovagias fordulatokban gazdag irományok következetesen érintetlenek maradtak félreérthető, félremagyarázható mondatoktól. Az átlagosnál gyanakvóbb elmének azonban szinte küldetése megfogalmazni a kétségeit. Tudhatjuk, miről ír, beszél a Krisztus-arcú, viszont halvány sejtelmünk sem lehet arról, amiről hallgat. Nos, erre csak azt lehet válaszolni, ha már egyszer gyanakszunk, akkor a feltevéseinket minden további nélkül képesek vagyunk megfogalmazni. Felelősséget nem érdemes keresni ezekben a dolgokban, jóindulatot még kevésbé. Azzal együtt, hogy nehéz eldönteni, meddig ártalmatlan az ilyen cselekedet, s mikor lépi át a határvonalat, ahonnan már ártalmas. Varda kínosan igyekezett magát távol

tartani az ilyen helyzetektől. Nem mindig volt egyszerű.

Egy vagy két alkalommal valaki kérésére kizárólag tolmácsként szerelmi levelezést folytatott külföldiekkel. Bár megvolt a kísértés, sőt elhangzott a kifejezett kérés, legyen egyben külső beavatkozóként a kapcsolat alakítója legalább tanácsadói szinten. Ehhez nem volt kedve, gusztusa, bár kialakította külön-bejáratú véleményét. Némi erőltetésre olykor megszegte a hallgatási fogadalmát, aztán szinte rögtön meg is bánta, mert a vélemény vagy nem tetszett vagy simán figyelmen kívül lett hagyva. Sophie és az írországi magyar esetében szerencsére ilyesmire nem került sor. Egyfelől nem kellett tolmácsnak felcsapnia, másfelől úgy alkothatott véleményt, hogy nem volt oka azt rögtön visszaszívni, netán szégyenkezni miatta. Gondolatban fejet hajtott Sophie intelligenciája előtt. Olyan természetesen hozakodott elő kapcsolatának levélformában megnyilvánuló jeleivel, hogy sem oda, sem vissza nem érhetette szó a ház elejét. Varda volt annyira leleményes, hogy a felolvasott sorokból nem csupán róla alkothatott véleményt, ha éppen akart. Bízvást következtethetett a címzett egy és más jellemvonására. Nem akárkinek címezték azokat a leveleket. Nem lehet akárki, mint ahogy nem is volt akárki, aki nek így megnyílt egyetlen találkozást és tizenegy esztendőnyi hallgatást követően az ő véletlenül meglelt honfitársa. Mindent megosztott, amit két ember egy ilyen kapcsolatban önfeladás, tapintatlanság, tolakodás halovány árnyéka nélkül megoszthat egymással.

Sophie nem tett konkrét utalást az általa írt levelekre, Varda számára azonban kézenfekvő volt a következtetés: azok a levelek is méltóak lehettek a két emberhez. Ehhez az ő szemében nem férhetett kétség.

Varda hallatlanul izgalmasnak találta az időleges, s főleg a kilátásba helyezett végleges hazatérés kialakulásának fejlődéstörténetét. Tisztában volt azzal, nincs egyetlen üdvöztető recept, amely minden egyes esetre alkalmazható. Ahány emigráns, külföldre szakadt hazánk fia, annyi változat álmatlan éjszakákra, nappalokra, nekirugaszkodásra, visszavonulásra, reményre, lemondásra. A valódi kockázatok, teendők, konkrét érvek mellett szerintem igen nagy jelentőséget szükséges tulajdonítani a csupán hangulatinak hitt elemekre. Ajánlatos számításba venni például a napsütéses órákat, a sarki kávézó megszokott ízeit, levegőjét, törzsközönségét, a hétköznapi életvitellel járó kudarcokat, sikereket, az újonnan kiépített emberi kapcsolatok befolyásoló hatásáról nem beszélve. Bármilyen elementáris képzelőerővel rendelkezék is valaki, képtelen hitelesen fogalmat alkotni reménytelenül idegen érzésekről. Soha nem tudhatjuk meg, milyen élmény ejtőernyővel ugrani, csak akkor, ha magunk is vállalkozunk rá. Ám ekkor is csak arról értesülhetünk, milyen volt a mi számunkra. A szomszéd esetleges ejtőernyős ugrása továbbra is rejtély marad, akár a miénk az ő számára. Mindamellet úgy gondolta, a kotnyeles, túlzottan kíváncsi világban a titkok talán örökre megmaradnak titoknak. Istent kísért, aki ezt nem veszi tudomásul. Megteheti, de nem válik a javára. Ki-

sebb csodának minősítette, hogy pár levélből feltárul számára egy idegen élet mélységi vonulata. Majdnem olyasmi ez, mintha a függönyt félrehúzva belelátna valakinek az életébe. Jobban belegondolva, nyugodtan félretehető a „majdnem”, hiszen belelát. A színészek sokszor nem szeretik, ha idegenek beülnek a darab próbájára, és a csoda létrejöttének legintimebb pillanatait szemrevételezik. Elrugaskodott vélemény szerint olyan ez, mintha szeretkezés közben figyelne valaki a színészt.

A levelek esetében ilyesmiről azért nem volt szó. Bár ezt akkor lehetne megállapítani, ha kikérné az írországi magyar véleményét. Kedves ismeretlen honfitársam, mi a véleménye arról, hogy szerelmem, a Provence-i Sophie megnyitja számomra az ön leveleinek tárházát, amely talán tele van titkokkal? Helyesli, elutasítja, teljesen mindegy, választhat. Három verzió. No, csak semmi heveskedés. Először is nem minden levelének tartalmát osztotta meg velem az én kedvesem. Kiválasztott néhányat, talán pont azokat, amelyek közömbösen hatnak az avatatlan hallgatóra. Viszont az izgalmas dolgok súlyától rogyadozók rejtve maradnak a külvilág előtt. Gondosan félre rakják őket. Pontosabban nem rakják félre. Éppolyan egyszerű eljárás, ha az egyiket színes ceruzával megjelölik, a másikat meg nem. Az már csupán technikai kérdés, melyik kap jelzést és melyik nem. Megfordult Varda fejében, talán rögtön a kezdetben el kellett volna hárítani az egész felolvasási szertartást. Bár honfitárs, ez még nem hatalmazza fel semmire. Honfitárs, de ide-

gen. A döntés értelemszerűen Sophie kezében volt, s ő másként látta. Szíve joga. Biztos nem a magamutogató vezette, amikor így határozott, bár az élet tele van nyíltan és burkoltan magamutogató pillanatokkal. A nyíltan kitárulkozó esetek nem igényelnek különösebb magyarázatot, mint ahogy a burkoltak sem. Varda nem tudta volna a leveleket könnyen egyik vagy másik csoportba utalni. Sophie gesztusa nyíltan volt burkolt és burkoltan nyílt. Akár tetszik, akár nem, az élet csordultig tele keverékformákkal, a tiszta formákról meg legfeljebb álmodozni lehet. Álmodozni? Nem is rossz. Később elhessegette magától a negatív áramlatokat. Megegyezett önmagával abban, hogy Sophie a felolvasottak helyében ismertethette volna a jelöletleneket, amelyek feltehetően ugyanúgy jellemzők a két ember kapcsolatára, továbbá különösen sokat mondanak az írországi magyarról. Nem! Lehetetlen belehelyezkedni egy másik ember sorsába. Hiábavaló fáradozás megpróbálni. Ha valamennyire is közeli érzést szeretne csiholni a lelkében, akkor holnap vagy holnapután Sophie elé kellene állnia és közölni, mit szólna hozzá, ha ő végleg Franciaországban maradna. Nem emigránsként, ez a kategória őrá már nem vonatkozna, noha szükséges megfelelni a törvényes előírásoknak. Munkavállalási, letelepedési engedély stb.

Sophie feltehetően arra számít, hogy egyszer csak ugyan elibe áll, és közli az elhatározását, miszerint hazatér, letelt a csavargásra, kalandozásra szánt idő. Otthon várja a cég, ahol ő mérnöki állást tölt be, s ahol

remélhetőleg továbbra is számítanak rá. A szerelmes nő egyelőre nem árult el türelmetlenséget, s Varda sem sürgette annak a bizonyos percnak az eljövetelét, amikor ez majd bekövetkezik. Ha önmagát megkérdezte, fogalma sem volt, miként illeszkedik majd életébe a váratlanul érkezett szerelem, a Provence-i lazítás. Megbánásról szó sem lehetett. Jött és elfogadta, mint afféle ajándékot, minthogy az is volt. Ám az ajándékról is gondoskodni szükséges valamilyen formában, ha már elfogadta. Szokása szerint ismét fordított a dolgon. Feltette magában, hogyan éli meg mindezt Sophie, akinek éppoly váratlan, be nem látható volt minden. Célszerű lenne megkérdezni őt is, mit tart az ilyen és ehhez hasonló ajándékról, életének milyen tartományában helyezi majd el, ha egyáltalán elhelyezi. Volt és elmúlt örökre? Nem, lehetetlen. Nincs az a szappan, ami a hasonló dolgoktól megtisztít. Megtisztít? Mitől kell itt megtisztulni? Megtisztulni semmitől. Az emlék úgy szép, kerek, ahogy van. Idővel bízvást rárakódik majd sok minden, ám ettől csak értékesebb lesz, ha becses volt egyáltalán a történet pillanatában.

Töprengéséből ismét Sophie szavaira ocsúdott. Újabb levelet tartott a kezében.

– Hosszas vívódás után drágám az írországi magyar hazatért látogatóba, ahogy előre bocsátotta. Érdekes dolgokról számolt be, majd meglátod.

– Ne fokozd kedvesem a feszültséget, vágjunk bele.

– Vágjunk bele, én is azt mondom.

Kedves Sophie!

Visszatértem Hollandiába, s hosszan emésztgettem a magyarországi tartózkodást. Higgye meg, volt mit emészteni. Régóta tudom, az élet messze felülmúlja a képzeletet. Nos, amit otthon találtam, azt képtelen vagyok kerek egészként felfogni, ábrázolni, mert nem az, de a töredékekből mégis csak összeáll az egységes kép. Ha azt mondom magának, az életem múlt a hazalátogatáson, egyáltalán nem túlzok. Meglepő, hogy magam is magyar földre lépve győződtem meg erről. Mintha egy hatalmas szikla gördült volna le a testemről, a lelkemről, olyan könnyűnek éreztem magam. Vigyáznom kellett, nehogy egyszer csak felszálljak a levegőbe. Nem csodálkoztam volna cseppet sem, ha megtörténik. Nem a látottak, nem a tapasztalatok, a találkozások, hanem valami teljesen megmagyarázhatatlan. Mintha tíz év rabság után szabadultam volna a börtönből. Légszomjam volt, melegem lett, sírhatnékom támadt, rohantam a szüleim sírjához a temetőbe. Bevallom, távollétem alatt ez hiányzott a legjobban. Apám temetésekor nem lehettem otthon. Ezt nem részletezem. Olyasmit kellene megértenie, amit egyszerűen lehetetlen, hacsak át nem éli az ember. Én átéltem, és az ellenségemnek sem kívánok hasonlót. Gyérült az otthoni rokonság is az idők folyamán, de olyan szeretettel vettek körül, mintha az ellenkezője történt volna, mintha számban gyarapodtak volna. Ilyen és ehhez hasonló csodákkal szembesültem. Közben úgy éreztem, mintha el sem mentem volna otthonról. Talán a hosszú elzárkózás a hazai közegtől, talán valami más, nem tudom. Felszakadt a gát,

ömlött belőlem a szó, s boldogság töltött el a dicsérettől, hogy akcentus nélkül beszélem az anyanyelvemet, noha lehetett volna fordítva is. Lehetett volna, de nem az én esemben. Nyugaton naponta forgattam a magyar klasszikusokat, kiváló költőinket, íróinkat. Igyekeztem szerény maradni, amennyire csak lehetett. Jobb híján sokat beszéltem magammal, magamhoz – természetesen magyarul.

Amit kint elértem, az nem hősiecs tett, csupán helytállás az élet viharában. Sok-sok küzdelem után megkapaszkodtam, elfogadtattam magam. Vagyont nem gyűjtöttem, mindössze tisztessen éltem a lehetőségeimmel. Szomorúan kellett tapasztalnom, hogy a hasonló, vagy nálam jobb képességű otthoni magyarok kemény munkával mérsékeltebb életvitelt engedhetnek meg maguknak. Ezt égbekiáltó igazságtalanságnak érzem. Meg is mondtam osztrákoknak, akik egy vendéglőben fennhangon becsmérelték a magyar viszonyokat. Vesztükre mindent hallottam, s mivel hallottam, nem tudtam megállni, közbeszóltam. Felhívtam a figyelmüket, hogy miközben Ausztriából az orosz csapatok kivonultak, Magyarország évtizedekig orosz megszállás alatt maradt. Hazámnak hatalmas háborús jóvátételt kellett fizetnie, míg másoknak, akik szerencsésen és nem melleleg igazságtalanul kívül maradtak a körön kollaboráns szerepük ellenére, jóval kisebb terhet kellett elviselniük.

Tudja, azt tartják, az igazság akkor is igazság, ha csupán egyvalaki képviseli. Nos, én úgy látom, lassan senki nem képviseli már az igazságot ezen a világon. Az erőszakos érdekérvényesítés, a pénz mindenható hatalma felemészt mindent, ami még hasonlítana valami emberire. Ne ijedjen meg, otthonlétem nem a szüntelen dohogásban merült ki.

Számos örömteli dolgot tapasztaltam. A legtöbbet talán a találkozások adták. Úgy vettem észre, egyes harcostársaim számára nem ért véget 1956, pedig eltelt közben néhány évtized. Ezzel kapcsolatban kettős érzése támad az embernek. Egyrészt örül, mert azt gondolja, lám, nem volt hiába. Viszont arra eszmél, hogyha normálisan mennének a dolgok, egészen mással kellene a hajdani forradalmároknak foglalkozniuk. Megmondom, mivel. Élniük kellene, minden energiájukkal a békés építésre, a gyarapodásra koncentrálni, természetesen nem feledve a dicsőséges múltat, a hősokeket, akik életüket adták a szent ügyért. Igaz, kevés idő telt el a demokratikus fordulat óta. Rengeteg a teendő, hogy az élet az új kerékvágásban minél kevesebb zökkenővel menjen. A hirtelen visszanyert szabadsággal meg kell tanulni élni, s ez nem egyszerű. Sokan csalódtak. Például azok, akik elszámoltatásban, bűnös politikusok felelősségre vonásában reménykedtek. De nem csak politikusokról van szó. Mutattak nekem az utcán egy vérbíró, aki az ötvenes években, a legkeményebb diktatúra idején teljesen a politika szolgálatába szegődött, s egyre-másra sújtott súlyos ítélettel ártatlankat. Szabadon jár-ke, látszólag nem bánt meg semmit. Azt persze nem tudni, hogyan számol el a lelkiismeretével. Ahhoz nem volt kedvem, hogy az én valamikori bírám felől érdeklődjem. Lehetségesnek tartom, ők is virulnak, ha ugyan élnek. Ami engem illet, életem szóban forgó szakasza fölött már napirendre tértem. Nincs bennem harag, gyűlölet, bosszúvágy, mint ahogy talán nem is volt soha. Az energiát nem szabad hiábavaló dolgokra pazarolni. Az emberi igazságszolgáltatásban nem bízom. Megvan róla a tapasztalatom, köszönöm szépen. Az isteni igazságszolgálta-

tás más lapra tartozik, az így is, úgy is bekövetkezik. Fényes történetek szólnak erről. A rendszerváltás egyelőre nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, nem is válthatta be. Ahhoz még kevés idő telt el. A demokráciát is tanulni kell, és elengedhetetlen gyakorolva tanulni. Ha az ember úton-útfélen azt látja, hogy gyakorolják, akkor reménykedhet.

Nekem úgy tűnt, otthoni honfitársaim félig-meddig a múlt foglyai. Ez érthető is, meg nem is. Érthető, mert életük, ahogy mindenkié a múltban gyökerezik. Atyáskodó, helyettük mindenről gondoskodni akaró társadalomban nőttek fel, s ez most egy csapásra megszűnt, mármint a mindenről gondoskodás. Igaz, vele a lelkiismereti, a gondolati szabadság korlátozása, a szigorú nyugati határzár is a múlté. Helyébe egy csapásra belépett az öngondoskodás, a felelős állampolgári magatartás kíméletlen követelménye. Ettől sokan megijedtek, s ijedtükben elfeledtek legalább gondolkodásban váltani, amivel mindenképpen tovább juthattak volna. Mondanom sem kell, szűkebb pátriámon kívül időt, fáradságot nem kímélve bebarangoltam az országot. Kíváncsi voltam mindenre. Szerettem volna egy összképet kapni, s elárulhatom, ezt az összképet a legjobb szándékkal pozitívrá akartam formálni, hogy hosszú időn keresztül táplálkozhassak belőle, s felhasználhassam a végleges hazatérés körüli érvek viadalában. Mérlegre tettem, képes leszek-e majd ilyen hosszú idő után otthon zöldágra vergődni, értelmes létet kialakítani. Választ kerestem arra is, vajon nem hiányzik-e majd a kinti légkör, a megszokottá szelídült, nemesedett idegen. Amikor azt mondjuk, gyötör a honvágy, nem feltétlenül fogalmazunk pontosan. Helyesebb úgy mondani: a kétség gyötör. A honvágygal ugyanis óhatatlan-

nul párosul a kétség, mi lesz, ha hazatérek és már az első pillanatban csalódom? Mi történik, ha a kezdeti öröm után következik be a csalódás? Persze mindezt csak akkor tudhatom meg, ha a cselekvés ösvényére lépek. Nincs mese, a nyavalyás pudingot meg kell enni, hogy véleményt alkothassunk róla.

Az elmondottak értelmében nem bántam meg, hogy egyelőre csak hazalátogattam. Kóstolgatom a pudingot. Ha végleg hazatérek, mindent úgy kell elfogadnom, ahogy van. Nem kereshetek kibúvót, bűnbakot, hiszen az én választásom, az én döntésem. Látja, mi mindenre kell egy felnőtt férfinak töprengenie, hogy önmagával békében maradjon? Az otthon mellett a leghatásosabb érv, hogy otthon és nem idegen. Nem nagyon lehet kérdés, hogy én elfogadom-e, s az sem, hogy ő elfogad engem. Azért otthon, ahol rögtön más megvilágításba kerülnek, egyszerűbbé válnak a dolgok. A rokonaim végtelenül kedvesek, ők már az első napon végleg marasztaltak volna, felajánlották önzetlen segítségüket, amire adott esetben szükségem is lehet. Nem látom a fától az erdőt, de az is lehet, hogy az erdőtől a fát. Az őszinte segítség számos kellemetlenségtől megkímélhet. A végleges hazatérés mellett hatásos az otthoni konyha, gasztro-nómia. Egyetlen nővérem főztje erről már első napon meggyőződött. Úgy veszem észre, hízásra leszek ítélve, ha nem vigyázok.

Meg kell majd barátkoznom azzal is, hogy ránk, emigránsokra kicsit más szemmel néznek majd az otthoniak. Tiltakozom az ellen, hogy megtért, tévelygést követően hazatalált tékozló fiú volnék. Sem fiú, sem tékozló. A körülmények elkergettek hazulról. Bár az ember nem mindig a körülmé-

nyek áldozata, de igen sok esetben az. Felmerült bennem természetesen az is, mibe fogok, ha hazatelepszem. Nem a munkára gondolok elsősorban, bár szeretnék mind a magam, mind a környezetem számára hasznos lenni. Valószínűleg órákat adok majd idegen nyelvekből, ha erre lesz igény, de szóba jöhet más is, például külföldi cég képviselte Magyarországon, magyaré külföldön. Ehhez már nem nagyon kell utazgatni a mai világban, a technika, az internet sok mindent megold. Pár feledhetetlen napot rokonok társaságában a magyar tenger, a Balaton mellett töltöttem, ahol gyerekkoromban, később diákként számos alkalommal nyaraltam. Soha nem tudtam megunni. A fiatalságom eltelt, a Balaton szépsége iránti lelkesedés megmaradt, ezúttal is magával ragadott. A többi között a Balaton is a honvágyat erősíti. Otthoni éveim során a vidéki Magyarország, a magyar vidék megannyi színe, íze jelentette számomra a hazát. Budapestet, a fővárost is kedvelem, de olyan szemmel tekintek rá, mintha nem lenne velem eléggé barátságos, ami különben nem igaz. Ellenben helytálló, hogy fáraszt a fővárosi dzsungel, a tülekedés az utcákban, az üzletekben, a tömegközlekedési eszközökön. Nem boldogít az a tudat sem, hogy a hasonló méretű város problémái kezelhetetlenek, inkább mindig csak súlyosbodnak. Budapestre semmiképpen nem térek vissza, legfeljebb a vonzáskörzetébe, de talán még oda sem, hiszen születésemnél fogva vidéki vagyok, a vidék neveltjének vallom magam, cinkosságot is vele vállalok persze a szó legjobb értelmében. Észak-Olaszországban találkoztam egyszer egy emigráns sorstársammal. A házat röviddel azelőtt döntötte össze a földrengés. Nem pusztult bele, örült az életnek, s annak, hogy havonta egyszer hazalá-

toogat, mert másképpen nem bírná a kinti létet. Hazalátogat vidékre. Meggyőződése szerint a vidék az igazi Magyarország. Kedves Sophie, nem tudom, hasonló okfejtés megállná-e a helyét Franciaország viszonylatában. Párizs talán zokon venné a megállapítást, hogy Provence, Bretagne vagy a Loire völgye az igazi Franciaország, s nem Párizs, vagy az ilyen felvetés eleve mesterkélt, s mint ilyen jogosulatlan? Nem kell válaszolnia rá. Megpróbálom kitalálni. Szeretem a soha meg nem oldható rejtélyeket, azokat, amelyek az én képességeimet meghaladják. A világ kiteljesedését látom bennük. A könnyen megoldható feladványokkal nincs mit kezdeni. A könnyűség az én szememben majdnem rokona a könnyelműségnek, tehát eleve gyanús.

Ezúttal is a teljesség igénye nélkül láttam levélírásnak, talán még inkább, mint a megelőző alkalmakkal. Annyira feltöltődtem élményekkel, információkkal Magyarországon, hogy azt el nem mondhatom. Kapkodva válogattam innen-onnan, hogy siethessek a levéllel a postára. Legközelebb már lehetséges módon a végleges hazatelepülés után írok otthonról. Addig még rengeteg elintéznivalóm lesz. Igen remélem, megbirkózom majd a teendőkkel. Traumatikus élménynek ígérkezik hosszú emigrációból hazatérni. Ez, ha máshonnan nem, az emigrálás traumatikus élményéből sejthető. A sors megtréfálja az ember. Éles fordulatok, ijesztő hullámhegyek és hullámvölgyek nélkül igyekeztem élni, de a teremtő, úgy látszik, másként akarta. Meghajoltam az akarata előtt, mást nem tehettem. A pánikot, a perlekedést, a kétségbeesett hadonászást soha nem kedveltem. Talán ezért sikerült több buktatót elkerülnöm, s mindenek ellenére néhányat nem. Minden meg lehetett írva, csak jól kellett olvasnom a sors

könyvében. Figyelmes olvasónak hiszem magam. Akkor is, amikor a maga levelét tartom a kezemben. Ezzel búcsúzom. Vigyázzon magára!

Szeretettel üdvözli az írországi magyar

17

– Ennyi volt drágám – hajtotta össze a levelet Sophie.

– Hogyhogy ennyi volt? – kérdezte Varda.

– A felolvasás, merthogy végeztem az utolsó levéllel.

– Utolsó levél? Ki beszél itt utolsóról?

– Én. Többet ugyanis nem kaptam tőle.

– Egyszóval végeztünk a felolvasással?

– Bizony végeztünk.

– Megtudhatom, mikor kaptad az utolsó levelet?

– Több mint egy éve. Lassan másfél lesz.

– És ezt csak így mondod?

– Miért, hogyan kellene?

– Nem is tudom.

– Válaszoltál az utolsó levelére?

– Amint mondtam, nem mindegyikre válaszoltam.

Kicsit lusta vagyok, legalábbis levélírással. Ám ebből nem érdemes messzemenő következtetést levonni. A kapcsolat mindenek ellenére, úgy érzem, működött. S hogy kielégítsem a kíváncsiságodat, az utolsóra válaszoltam. Természetesen nem tudhattam akkor még, hogy részéről az utolsó. Most már tudom.

- S nem nyugtalanít, hogy hallgat?
- Nyugtalanít, de akkor sem tudok mit tenni. Ráadásul az utolsó levelem visszajött. A címzett ismeretlen.
- Hát, ez furcsa.
- Én is azt mondom, de nem tehetek semmit. Mit csináljak? Köröztessen az Interpollal, mint egy bűnözőt?
- Azzal éppen nem, de talán más mód is lenne, hogy végére járj a rejtélynek.
- Én hirtelen nem látok semmilyen más módot. A sors kezét látom az egészben. Nem véletlenül történnek a dolgok úgy, ahogy történnek. Az sem lesz véletlen, ha egy szép napon esetleg újabb levelet hoz majd tőle a postás. Sőt, az sem kizárt, hogy beállít hozzám. Ebben nem reménykedem, ettől nem félek, csupán számításba veszem, mint lehetőséget. Valami azt súgja, véglegesen nem zárult le semmi.
- Én is úgy látom. Úgy vélem, tragédia nem történt, de ki vagy szolgáltatva a bizonytalannak, s ez bizony nem a legjobb érzés.
- Hát nem.

Varda is csalódottságot érzett. Rövid ismeretséget követően a szeretett lény megosztotta vele féltett levéltitkát, ámbar akkor nem is lehetett olyan féltett. Mindegy, megosztotta, noha ilyesmi meg sem fordult a fejében. A feltétlen bizalom jelének vélte a dolgot. A bizalommal pedig, kivált, ha feltétlen, nem szabad visszaélni. Megnyugodhatott, mert jó hallgatónak bizonyult. Ezért érdemelhette ki az első levél után a

másodikat, a harmadikat, majd a többit. Sophie önzetlensége, bizalma mögött azért felfedezni vélt másvalamit is. A nő jól érezhette magát az írországi magyar leveleinek légkörében. Nem másért volt fáradhatatlan a felolvasás folyamán, nem másért válogatott tudatosan a levelek között, egyeseket megjelölve, másokat jelöletlenül hagyva. Vajon, miért jelölt és miért hagyott jelöletlenül? Mi lehetett a célja a kiválasztottakkal? Mire készülhetett? Újra és újra feltoluló kérdések. Volt netán rajta kívül másik kiszemelt férfi, esetleg nő, aki kedvéért végrehajtotta a látványos előkészítő műveletet?

Hírül sem jöhet szóba, hogy erre rákérdezzen, abban pedig végképp nem reménykedhetett, hogy Sophie ráérezve az ő kétségeire, spontán beavatja majd a titokba. Patthelyzet a javából. Ha csak... Merész feltételezés, de nem okvetlen elvetendő, hogy az írországi magyar egyes leveleit különösen tartalmasnak, tanulságosnak vélte, nem kizárt, hogy okult, tanult is belőlük, ha már tanulságosak. Ahhoz nem férhet kétség, emigráns honfitársa bölcsebb, tapasztaltabb, hiszen jóval idősebb is, mint francia levélpartnerre. Vándorlása során bejárhatott mennyet, poklot, s ezt Sophie fölöttébb izgalmasnak találhatta. Soha nem lehet tudni, kit mi fog meg egy ártatlannak látszó levélben. Akár egy ártalmatlannak tetsző könyvben. Az egyszeri író elment az orvoshoz vizsgálatra. A doktor nem ismerte, ám amikor a nevét bemondta az asszisztensnőnek, megkérdezte: „Ne haragudjon, maga az, aki az ilyen és ilyen című könyvet írta?” „Én

volnék” – válaszolta szerényen a beteg. Mire a doktor: „tudja, hogy a tizenhat esztendőös lányom ronggyá olvasta a maga könyvét? Nem értettem, de kíváncsiságból magam is elolvastam. Belátom, igaza volt a lányomnak, alig bírtam én is letenni. Gratulálok önnek.” „Köszönöm doktor úr.” Lám, ilyen egyszerű. Sophie és a történetben a tizenhat éves lány valahol rokonok. Valaki megszólította őket, talán életükben először, ám ez olyan tökéletesen sikerült, hogy felébredt bennük az olthatatlan kíváncsiság. Az egyszeri író a doktor áldásával találkozott a tizenhat esztendőös lánnyal. Sophie belement a levelezési kapcsolatba, s noha nem válaszolt az írországi magyar minden levelére, azokat féltő gonddal megőrizte, osztályozta, értékelte, s miért is ne, okulhatott belőlük. Olyan időszakban, amikor különböző okok miatt a levelezés már mintha kezdett volna kimenni a divatból, kiváltképpen a romantikus változat. Mindenképpen romantikus, hogy egy meglelt, öregedő férfi egy fiatal lánnyal véletlen folytán kapcsolatba lép, és levélváltásba kezdenek. Csupán részletkérdés, hogy ebben a kapcsolatban az egyik értelemszerűen aktívabb, mint a másik. Lehetett volna fordítva is, hogy Sophie a szorgalmasabb, a magyar a hallgatógabb. Valamiért mégsem úgy alakult. Ennek is meg lehetett az oka, de Varda nem gyötörte magát, hogy rájöjjön a dolog nyitjára. Talán érdemes lett volna, mert vizsgálódás nélkül, sportnyelven szólva a papírforma érvényesül: öregedő férfi és fiatal nő. A körülményeket nem ismerve csakis az lehet, hogy a férfi enged a csábulás-

nak. Vigyázat, nem a csábításnak! Ehhez bizonyítva kellene látni, hogy a fiatal nő beleesett a férfiba, s ez a konkrét esetben igazolhatatlan. Mi marad hát? A férfi elcsábult a fiatalságtól, miközben tökéletesen megfedkezett a koráról, a realitásokról. Szegény feje! De hát nem ez a valódi rejtély, hanem az, hogy az írországi magyar több mint egy éve hallgat. Hol hallgat, miről hallgat, és legfőképpen miért? Pillanatnyilag megválaszolhatatlan minden kérdés. Sophie is csak ingatja a fejét, nem érti. Fogalma sincs, mi történhetett. Talán a végéről kellett volna kezdeni a szertartást. Bejelenteni rögtön az elején, hogy a levélváltás egyszer csak ismeretlen okokból megszakadt.

Az írországi magyar eltűnt, felszívódott. Ebben az esetben az egész felolvasásra valahogy a beteljesedett-beteljesedetlen végzet árnyéka borult. Tisztára olyan, mint az özvegy klasszikus esete, aki nem tudja eldönteni, víg legyen-e, vagy szomorú, miután fogalma sincs, mi történt a férjjel, megszökött vagy a túlvilágra költözött. Korjelenség, hogy sikeres emberek, főleg férfiak életük delén feladva mindent, családot, állást, eltűnnek az ismeretlenség homályában, lelécelnek. Talán szerzetesrendbe vonulnak, talán más égtájra költöznek, s ott új életet kezdenek. Önmagukat keresik, vagy ki tudja. Ám hogy keresnek valamit, aminek a hiányára váratlanul ráeszméltek, az valószínűnek látszik. A hátrahagyottak nem értenek semmit. Kétségbe esnek, görcsösen keresik a magyarázatot, de legfőképpen az eltűnt személyt. Megfordul a fejükben

a gyanú, hogy esetleg bűntény húzódik meg a háttérben, az illetőnek hirtelen menekülnie kellett.

Szimplább esetben a feleségek új nőt sejtene a háttérben, noha ez már sokkal komplikáltabb, hiszen akkor együtt szívódhattak fel, kétszer több érintettet vonva a drámába, hiszen a rejtély megduplázódott. Varda ezt félig meddig meg is értette volna. Ő is volt úgy élete során, hogy majd mindent hátrahagyva, lelécel, s alámerül az ismeretlenségben. Aztán a hangulat elillant. Menetrendszerűen következett némi szégyenérzet, mennyire gyerekes ötletet dédelgetett. Gyerekes? Kinek a szemében? A környezet, a külvilág számára? De hát cselekedeteink nem elsősorban a külvilágnak szólnak, hanem önmagunknak. Ja, hogy az érintettek... Jogos a felvetés. Érintettek mindig vannak, akkor is, ha nincsenek. Olykor a kibicek, a teljesen kívülállók is felöltik az érintettség álruháját, s megbántottságukat, keservüket változatos módon a világ tudtára adják, mintha az nagyon figyelne rájuk. Varda a tömény közömbösség falát érezte maga körül. Szeretett volna tévedni, s azt hinni, hogy bebeszéli magának a dolgokat. Aztán újra meg újra a fordítottját tapasztalta. Az volt a legnagyobb baj, hogy nem igen talált olyant, akivel megbeszélhette volna a félelmeit, az aggályait. Mindenki mással volt elfoglalva. Éppen akkor, amikor végre tisztázásra kerülhetett volna sor. Amikor már időnként majdnem kétségbeesett, ösztönösen önvizsgálatot tartott. Megrémült attól, hogy netán maga is beépült a közömbösség falába, s ebből a

falhelyzetből indít heveny támadásokat a fal, benne önmaga ledöntésére.

– Kezdem érteni, miért vetted elő a magyarod leveleit, szolgáltatad ki nekem a titkaidat – fordult Varda Sophie-hoz.

– Először is nem gondolom, hogy olyan nagy titkokat rejtegetnék. Másodszor, elárulnád, mire utalsz újbóli gyanakvásoddal?

– Nem tartanám meglepőnek, ha a segítségemmel akarnál valaminek a végére járni. Talán feltételezel egyet, s mást rólunk, a magyarokról, s azt hiheted, hogy egyik hitelt érdemlő felvilágosítással szolgálhat a másikkal kapcsolatban. Ha tényleg így van, ki kell, ábrándítsalak. Elvégre itt most konkrét megmagyarázhatatlan dologról van szó. Egyelőre kideríthetetlen, mi történhetett az írországival, másfelől csakis konkrét történésről lehet szó. Például nem látta tovább értelmét a levélváltásnak. Kibeszélte magát, aztán elfogyott a szuflája, a mondanivalója.

– Látod, ezt nem hiszem. A levelek alapján szinte kizárt. Egy ilyen ember soha nem fog ki a mondanivalóból. Még oka lehetne a végleges elhallgatásnak egyebek mellett, hogy valamiért megsértődött, talán, hangsúlyozottan tudtom nélkül, megbántottam, s ahelyett, hogy közösen tisztáznánk a problémát, egyszerűen elhallgatott. Nem, ez ellen minden porcikám tiltakozik. Ahogy ő nem sértett meg engem, úgy én sem őt. Hallhattad, nem? Forradalmárként is, vagy talán éppen azért megmaradt talpig úriembernek, aki igen jól forgatja a szót, s főleg udvariasan.

- Arról nem volt szó köztetek, hogy meglátogat?
- Nem volt szó. Ellenkező esetben biztosan emlékeznék ilyesmire.
- Téged sem hívott, hogy meglátogasd?
- No, látod, pontosan ez a kérdés az, amiből kiderül, hogy kapcsolatunk egészen más síkon értelmezendő, mint ahogy általában gondolkodunk férfiról és nőről hasonló helyzetekben. Kívülálló nem is igen értheti. Fogadd el, hogy te nem vagy számomra az a hétköznapi kívülálló, akitől az ember nem vár semmit, és azt általában meg is kapja. Fogadd el! Helyesbíték. Akár büszke is lehetsz rá.
- Büszke is vagyok drágám, de attól a rejtély még rejtély marad.
- Persze, de erre nem kellene úton-útfélen figyelmeztetned engem, e nélkül is tudom.
- Az ismételtes a tudás anyja.
- Ettől megkímélhettél volna.
- Most már mindegy. Beleestem, nem tudok rajta változtatni.
- Nem is várom. Majd legközelebb. Az ember mindig javíthat, ha már nem tökéletesnek született.

A levélfelolvasás délutánja véget ért a kertben. Sophie és Varda elfáradtak, s meg is éheztek. Idő közben Michelről megfeledkeztek, aki éppen szomszéd pajtásától tért haza játék után. Sophie könnyű salátát készített vacsorára, s ezzel a múltból visszatértek a jelenbe. Az írországi magyar levelei vitathatatlanul valami elmúlnak a hangulatát lopták a délutánba. Olyan elmúlt dologét, amely a bizonytalanságával

nyugtalanított. Végleges? Nem végleges? E pillanatban nem volt, aki ezt megmondhatta volna, de ez talán nem is volt fontos. Fölöttébb fárasztó sötétségben tapogatózni. Ugyanakkor nem mondhatni, hogy egész délután a sötétben tévelyegtek. Az utolsó levélig nem is volt semmi baj. Amikor viszont kiderült, hogy nincs tovább, és az írországi magyarnak egyelőre érthetetlenül nyoma veszett, átvette a szerepet az aggodalom, a találgatás. Varda önmagának sem vallotta volna be, hogy egy pillanatban átfutott az agyán, te jó ég, csak nem beleszeretett Sophie a nála jóval idősebb férfiba? Ugyan. És miért ne szerethetett volna bele? A dolog jogszerűsége egyszerűen megkérdőjelezhetetlen. De hát nem jogszerűségről van itt szó. Másként lett tálalva a téma. A szerelem szó el nem hangzott a délután folyamán, hacsak nem lappangott valahol a kertek alján. Lesben állt a szerelem. Nem akármilyen gondolat. A szerelemről soha nem tudni, mikor áll lesben, kire leselkedik. Féltékenysé akarta volna tenni Sophie? Kizárt dolog. A levelek kommentálása során szóba került ugyan a féltékenység, ám közös megegyezéssel gyorsan elhessegették. Nem létező vetélytársnak kellett volna megküzdnie ugyancsak nem létező vetélytárssal. Varda kétszeresen nem létező volt honfitársa számára. Egyfelől nem volt a vetélytársa, másfelől nem tudhatott ő róla.

Ha a levelezés zavar nélkül folytatódik, talán sor kerülhetett volna arra, hogy Sophie megírja az írországinak, összefutott egy másik magyarral, aki korban stb., stb. és még szerelem is kibontakozott közöttük.

Nem, erről biztos nem adott volna hírt Sophie. Nem szabad elsietni az ilyesmit. A közlés lehet túl korai és túlságosan késői. Ebben a konkrét esetben korainak és egyáltalán oktalannak minősült volna a közlékenység. Mi a csodát kezdhetett volna az írországi magyar az elsietett híradással? Sok boldogságot kíván? Kifejezi a csalódását? Bővebb magyarázatot kér? Azonnal megszakítja a kapcsolatot? Mintha megszakította volna, de biztos nem Varda miatt, akinek a létezéséről nem tudhatott. E tekintetben egy cipőben jártak Sophie-val. Mi lehetett akkor a gond, hogy egyszer csak elmaradtak a levelek? Igaz, minden véget ér egyszer, de nem szükségszerű, hogy utána lélekmarkosó rejtélyek maradjanak. Könnyebb a tudomásul vétel is, ha elfogadható magyarázatok fejtik ki áldásos, nyugtató tevékenységüket. Maradhatnak megválaszolatlan kérdések ekkor is, de az már nem olyan nagy baj, csak legyen valamibe belekapaszkodni. Az írországi magyar nem hagyott kapaszkodót. Vagy hagyott, csak nem kötötte azt mások és pontosan a legérdekeltebb orrára? Furcsa lenne, mert a levelek rapszodikus, szomorkás hangvétele egyáltalán nem utalt szembe-kötősdire, bújócskázásra. Lehet, hogy írójuk régen játékos természetű volt, mint sok más, a levelek tanúsága szerint ezt az emigrációban sikeresen véka alá rejtette. Ismét csak ellenvetést kell tenni. Csupán a levelek egy részéből lehetett legfeljebb a játékoság hiányára következtetni. Mi van a jelöletlenekkel, a felolvasatlanokkal? Nem olyan nehéz a dolog végére járni. Egyszerűen mintavételhez kell folyamodni, és kész.

- Volna egy kérésem Sophie – szólalt meg Varda.
 - Ki vele bátran kedvesem.
 - Megtennéd, hogy a jelöletlen levelek közül, csak úgy találomra, felolvasnál egyet?
 - Szívesen, de miért?
 - Szeretnék megtudni valamit.
 - Sejtettem. Nem furcsállom. Fordított esetben magam is kíváncsi volnék a jelöletlenekre. Elárulhatom, annak idején, nem tudom, mikor, még kevésbé, miért, egyeseket megjelöltem, a többit nem. Mintha megéreztem volna, hogy egyszer majd valakinek felolvasok belőlük, s az illetőnek feltűnik a teljesen önkényes, véletlenszerű csoportosítás, aztán meglepő módon előáll a kéréssel, szeretné megismerni a többit is.
 - Csak egyet, talán belefér még a mai napba.
 - Bele, bele. Hogyan óhajtod? Behunyt szemmel én húzzak a levelek közül, vagy bízzuk rád?
 - Mindegy. De ha már játék, majd húzok én.
 - Rendben.
- Így is cselekedtek. A tervezett könnyű vacsora sorsa nem pecsételődött meg, csupán váratott magára még egy keveset. Varda kiemelt a kötegből egy jelöletlent, átnyújtotta Sophie-nak, és ő olvasásba kezdett.

Kedves Sophie!

Emigrálásom óta többször megfordult a fejemben, miért pont Hollandiában állapodtam meg. 1956-ban a magyaroszlák határt átlépve kinyílt előttem a világ. Mehettem

volna szinte bárhová. Annak idején apám Ausztráliát emlegette, ahova érdemes menni. Hatalmas az ország, bőven van szabad terület, s ami számára lényeges volt: biztonságos távolban helyezkedik el a világ zajától. Fogalmam sincs, mire alapozta feltételezését, de ez valahogy megmaradt bennem. Ő természetesen nem ment sehova. Az emberek gyakran beszélnek, álmodoznak cselekedetről, amire aztán nem mernek, vagy nem akarnak vállalkozni. Apámnak jó szakmája volt. Feltehetően érvényesült volna bárhol, ám mint mondom, maradt az egész család, hiszen a történet óhatatlanul rólunk is szólt. Ötvenhat őszén sokan emigráltak. Mindenki máshova. Egy ideig azt hittem, én vagyok az egyedüli, aki Hollandiában elakadt. Azzal nyugtatgattam magam, nem baj, úgysem maradok ott végleg. Kicsit megpihenek, s amint lesz valami a kezemben, azonnal továbbálllok. Hát ebből nem lett semmi.

Hollandia megkedveltette magát, illetve lassan leolvadt róla az idegenség, ami jó ideig roppantul zavart. Fölöslegesen szenvedtem. Ha okosabb vagyok, igen hamar rájöhetttem volna, rajtam múlik leginkább, hogy elfogadható életem legyen. Megkésve, de végül is ráébredtem. A titok nyitja a szüntelen cselekvés, igazolni önmagam előtt, önmagam számára az életmentő döntést, hogy eljöttem ott-honról. A kényszer nem okvetlen rossz motiváció. A kényszer vezetett számos olyan felismerésre, aminek hasznát vehettem később életem során. Rájöttem, nem hadakozni kell, hanem felnőni az új helyzethez és merni a megszokottól eltérően cselekedni. Egy idő után azt vettem észre, kifejezetten vágyom az új kihívásokra, hogy próbára tehessem magam. Ma már tudom, messzebbre juthat az, aki minél előbb

megbékél a helyzetével. A legtovább viszont az juthat, aki nem ölbe tett kézzel várakozik, hanem aki hajlandó cselekedni. Most veszem észre, kimondottan prédikálok, papolok magának, noha ezt szeretném a legkevésbé. No, lám öntelt vagyok. Azt hiszem, minden érdekelheti magát, ami eszembe jut. Tiltakozzék, ha számárságokkal untatom. Ha sokat vagy egyedül, könnyen válhatsz töprengővé. Ellenjavallat: ne sokat légy egyedül. Köszönöm az ellenjavallatot. Megfogadom, azonnal elindulok partnerkeresőbe. Csak nehogy találjak valakit, mert egyelőre nagyon nem szeretnék. Hogy mit szeretnék? Nyugalmat. Ehhez pedig nem okvetlen van szükség partnerre. A partnert persze csak úgy mondtam.

Most hogy magával beszélgetek kedves Sophie, nem érzem, hogy magányos volnék. Nagydolog, ha valaki meghallgatja az embert. Klubok vannak itt a közelemben jobbra-balra. A kinti magyarok is klubba tömörültek. Olykor elmegyek közéjük, hogy hazai szót halljak, mert mondanom sem kell, hiányzik. Táncos estélyeket is szerveznek, ahol lehet ismerkedni. Nem adom meg magam, én már eljártam a tűztáncot. A parketten talán ügyetlenül mozognék, s nincs kellemetlenebb dolog, mint amikor a másik lábára lépünk. Nem lépek a máséra, de más se lépjen az enyémre. A sorokat olvasván talán arra gondol, vadember lettem az idők folyamán. Vad nem, a keménységet azonban el kell ismernem. Ilyenkor átvillan rajtam, hogy az életemet voltaképpen már leéltem, sőt talán többet is. Most fogyasztom, morzsolom a jutalmat, amit nem is biztos, hogy kiérdemeltem. Lelki furdalásom azért nincsen. Tovább nem untatom. Olyan vagyok, mint az elállni képtelen őszi eső. Pedig tavasz van.

Nyílnak a virágok a kertekben. Ezekből küldök most magának gondolatban egy csokrot. Fogadja tőlem szeretettel. Őszinte híve:

az írországi, a hollandiai, de leginkább magyarországi magyar

- Elégedett vagy? – hajtotta össze a levelet Sophie.
- Köszönöm. Elégedett vagyok – bólintott Varda. – Ezt a levelet nyugodtan rakhatod a megjelöltek közé, hiszen ugyanaz írta hasonlóan rapszodikus hangulatban. Falrengető információkat nem tartalmaz, de igenis sokat mond. Az ötlet a virággal ott a végén, nagyon kedves. Az ilyen emberek tudnak valamit, amivel az én generációm talán már nem büszkélkedhet.
- Mire gondolsz?
- Arra, hogy a te magyarod tetőtől talpig lovag, úriember. Az utóbbi szónak nálunk Magyarországon hosszú ideig rossz csengése volt. Az elvtársi időkben, vagyis a rendszerváltás előtt, ha a rendőrség meggyanúsított valakit, kihallgatáskor gúnyosan úrnak szólították. Ha töről metszett elvtárs volt különben, akkor is. Amint tisztázta magát, újra elvtárs lett. Egyébként a jók az elvtársak voltak, legfeljebb elvtelenül. Elvtársak elvtelenül.
- Már megint a történelem.
- Hiába, minket hamar utolér. Lépni sem tudunk nélküle – ismerte el Varda.
- Nincsen mentség, meg kell próbálni. Nem lehet örökké a múlton rágódni.

– Ez igaz, de a jelen, a jövő a múltban gyökerezik. Aki a múlt végleges eltörlésén töri a fejét, az biztos a zavarosban halászik. Mifelénk harcos mozgalommá duzzadt a múlt végleges eltörlése. Zászlót, indulót és még ki tudja, mi mindent csatoltak a mozgalomhoz. Igaz, az sem lehet, hogy a múltból kiválogatjuk azt, ami tetszik, ami kedvező, és azt túlhangsúlyozzuk, a kellemetlent pedig sunyi módon elhallgatjuk, mert rontaná a képet. Számos példa van a múlt agyonhallgatására, arra is, hogy manipulatív szándékkal meghamisítják akár a tényeket is. Történelmünk hitelessége állandóan csorbult ettől, és óhatatlanul rengeteget szenvedett a mindenkori társadalom. Nem tudom, léteznek-e Franciaországban hasonló tapasztalatok. Pillanatnyi ismereteim alapján nem mernék találgatásokra vállalkozni. Találgatásokra különösen nem. Máskülönben visszaélnék a vendégjoggal, amiért nyugodtan kidobhatnál.

– Megnyugtatlak, ilyesmi egyelőre nem szerepel a tervemben, sőt az esetleges kínvallatást, kivégzést is halogatom. Valahogy szimpatikusabb vagy nekem így élve – évődött Sophie.

– Ó, ezt nagyon szépen megköszönöm – bókkolt Varda.

– Szívesen drágám. Azt azonban elárulhatom, nem vagyok szemellenzős. Bár a hazafias érzések nem állnak tőlem távol, sőt azt is mondhatom, büszkeséggel tölt el a tény, hogy francia vagyok, az ország történelme azonban nem áll személyes védelmem alatt. A hamisításnak tehát semmi nem áll útjában. Elárul-

hatom, ismerek hírhedt hamisítókat, akik nemzeti hovatartozásukat nem tartják sokra. Hangsúlyozzák, hogy elsősorban emberek, aztán európaiak, s csak utána franciák. Az európaiat még csak-csak elfogadom, az emberrel nehéz bármit kezdenem. Hogyan, netán felvetődött bennük, hogy cerkófmajmok, muflonok vagy ilyesmik? Ismerek bőven emberbőrbe bújt vadállatok, de végül mégis csak emberek, ehhez nem férhet kétség. Hogy rúgnak, harapnak, felfalják a másikat, az egy dolog. Ismerek olyanokat is, akik az anyanyelvükkel nem tudnak és nem is akarnak mit kezdeni. Letagadják még az anyjukat is? Az anya és az anyanyelv megkerülhetetlen, mondanám azoknak, akik anyanyelvük segítségével emelkedtek különböző magaslatokba, lettek ilyen-olyan díjasok, netán a becsületrend lovagjai. De mint mondom, anélkül, hogy lebecsülném magam, nem sokra menne velem a francia múlt. A haza védelmére vannak nálam sokkal avatottabb személyek. Olyanok, akik eredményesen tölthetik be ugyanezt a szerepet.

– Ebben tévedsz drágám. A hazát egyedül is megvédheted – helyesbített Varda.

– Ezt meg hogyan érted?

– Igenis megvédheted. Csak hinned kell benne. Valamint abban, hogy rajtad kívül sokan vannak, akik ugyancsak megvédhetik, ha hiszik, hogy nincsenek egyedül. Továbbá ha azt látják, hogy az akaratuk összeadódik másokéval egy nagy közös akaratban. Ugyanez áll a demokratikus választásra. Igaz, hogy csak egy szavazat vagy, tehát egyedül nem dönthetsz

el semmit. Hacsak nem lehetsz biztos abban, hogy a sok-sok szavazat összeadódik. Így rögtön más a helyzet.

– Úgy beszélsz, mint egy prédikátor.

– Isten ments. Nem vagyok prédikátor, ám attól még hiszek abban, amit mondok. De visszatérve a hazaárulókra, a szívemből szóltál. Nálunk is szennyezik a légkört olyanok, akik irtóznak a magyarságuktól. Magyar anyanyelvükön, a hazai közönség nélkülözhetetlen és főleg letagadhatatlan támogatásával jutottak hírnévre, gazdagságra, fényes elismertségre, s most ezt a hírnevet, gazdagságot, elismertséget hálálják meg oly módon, hogy tesznek anyanyelvre, hazára, közönségre. A legkevesebb, hogy az emberben a hazaárulás gyanúja ébred velük kapcsolatban. Ez a jogi kategória azonban használaton, alkalmazáson kívül szunnyad valahol ismeretlen helyen. Nem kultúrharc folyik Magyarországon, mint sokan hiszik, hanem a hazaárulók és a hazafiak küzdelme, történetesen a kultúra közegében, s ez nem véletlen. Az is igaz, hogy a hazaárulás kézenfekvő lehetősége végig ott kínálkozott a magyar történelem folyamán. Számталanszor kellett idegen megszállók, helytartók, száláscsinálók, kollaboránsok, elnyomók és a haza között választani. Ilyen helyzetekben pedig mindig voltak, akik elcsábultak harminc ezüstért, váltak hétfőről keddre idegen szívűvé, tagadták meg önmagukat, magyarságukat, a hazájukat. Ami pedig téged, a te hitvallásodat illeti, annyit mondok, megnyugtathatod magad. A legnagyobb egész is a legapróbb részletek-

ből áll össze. Franciaországnak folyamatosan szüksége lehet a te hűségedre, nemzeti kiállításodra. Már csak a rend kedvéért is hozzáteszem, erre a hűségre magam is jogot formálok.

– Annak ellenére, hogy...

– Ne is folytasd kedvesem. Mindenek ellenére. Természetesen nem, mint rabszolgatartó.

– Ejha! Neked ez egyáltalán eszedbe jut? Én, mint rabszolga, a te rabszolgád? Nem mondom, ez aztán finom. Ahogy így elnézlek, van benned valami, ami az egykori gyarmattartókat idézi.

– Akkor nézzél meg jobban, rögtön felfedezheted bennem az engedelmes, strapabíró gályarabot, aki hősiezen állja a korbácsütéseket.

– Ide nekem, egy korbácsot. Örökletes nyomot hagyok a hátadon, hogy el ne feledj engem.

– Akkor kegyetlenül el kell verved, mert én mindenkit elfelejtek. Képzeld, ebben lelem elsősorban a kedvem. Gondoltad volna?

– Látom, most hogy megszabadultál a levelektől, nem férsz a bőrödbe.

– Először is nem szabadultam meg a levelektől. Miután beavattál a titkaidba, teherként cipelem őket életem végéig.

– Nem temetkezünk. Ne nagyon dobálózz az életed végével, örülj neki, hogy élsz, amit én büntetőjogi felelősségem tudatában igazolok. Hol írjam alá?

– Komolyra fordítva a szót, kettős bánat telepedett rám ma délután. Az egyik a tiéd is, hogy a felolvasás végén megtudtam, az írországi magyar felszívódott,

eltűnt az életedből, s immáron az enyémből is. Dupla bánat, dupla szomorúság. A másik bánat egyelőre csak az enyém, s lehet, hogy majd a tiéd is lesz.

– Na, mit találtál ki már megint? – kérdezte Sophie.

– Nem találtam ki semmit. Ott lappangott az elmúlt napokban körülöttünk, elvegyült a virágillatú levegőben.

– Ne csigázd a kíváncsiságom. Oszd meg velem, ha kenyér, ha bánat. Ketten talán jobban kibírjuk.

– Legyen – adta meg magát Varda. – Ugye többször szóba került köztünk az elmúlt órákban, napokban, hogy egyszer minden véget ér? Nos, ez vonatkozik a mi szerencsés találkozásunkra is. Nyaralni érkeztem erre a vidékre, kicsit kikapcsolódni, feltöltődni, aztán voltál olyan szíves majdnem elgázolni, én pedig voltam szíves elfogadni az ajánlatot, módosítani az én lazának gondolt, az előrelátó tervezés árnyékától is óvakodó programomat, majd módosítani a te laza, előrelátó tervezés árnyékától is óvakodó programodat. Mondhatom, jól kiegészítettük egymást az elmúlt napokban. Ahogy a nagy festő, nem kerestél, hanem találtál, s én is találtam, noha nem kerestem. Soha jobbat, kijelentem bátran.

– Soha jobbat, kijelented bátran? Látom a kérdőjeleket, de lenyűgöz, hogy az én nevemben is tartottad a védőbeszédet. De még mindig nem árultad el, mi a végkövetkeztetés?

– Mi lenne? Lassan el kell búcsúznom tőled. Haza-utazom, és bekapcsolódom a termelő tevékenységbe,

amely szomorúan nélkülözi a közreműködésemet.
Érted?

– Értem – mondta elszomorodva Sophie.

18

Bizonytalanul hangzott Sophie végszava. Mint aki figyelmen kívül hagyta az elszakadás lehetőségét, aminek óhatatlanul be kellett következnie. A kérdés csupán az volt, mikor. A levélolvasási szertartás befejezése a vártnál előbb hozta közelbe Varda távozásának gondolatát. Nem merült ki semmi. Az elkerülhetlent nem feltétlenül kell gyász színű anyagba csomagolni. A dupla bánat magvalósulás előtt álló képzetét Sophie is megfogalmazhatta volna. Nem tette, mert végül is nem neki kell távoznia. Ő csupán helyben maradó elszenvedője a kellemetlen változásnak, amelynek a kellemetlenségét azért talán túlzás megelőlegezni. Az első benyomás a szomorúságé, a tanácstalanságé, hiszen véget ér valami, még ha időlegesen is. Mindketten tisztázhatják, mi volt az egész, mi ér véget, miben lehet reménykedni, ha egyáltalán jogosult bármiféle remény. A remény hal meg utoljára. A létező legellentmondásosabb állítás. Remény is, meg halott is. Ha remény, miért kellene meghalnia. Ha halál, minek reményről beszélni. A kettő között azonban mégis csak lehet valami. Félúton indul a remény, megy elibe a halál. Indul a halál, elibe megy, megelőzi a remény. Kezet fognak és megegyeznek?

Nem. A halál nem olyan egyezkedős fajta. Ismerni kell. No, de nem ismerjük, csak látásból, hallomásból. Sok számaráságot összehordunk róla, s ő csak mosolyog életünk háttérében, aztán amikor szükség van rá, akkor hívás nélkül is jön. Többnyire előbb, mint kellene. Egy biztos, soha nem késik. Szereti a meglepetést, amitől mentsen meg mindenkit a teremtvő. Az ellenségnek sem kívánnánk. Szívünk szerint reményt adnánk mindenkinek, még a halálra ítéltnek is, akinek nincs miben reménykednie. Nincs miben reménykednie? Nem tudhatjuk. Mesebeli megtérésekről tudósítanak a hírek a halálcellákból, ahonnan a menekvés esélye gyakorlatilag kizárt. Nem biztos, hogy az igazság, de valami beteljesedik. Véget ér valakinek a földi élete. Minden véget ér vagy kezdődik valami más?

– Aztán mikor drágám? – ocsúdott Varda Sophie kérdésére.

– Pár nap múlva, ha még kibírsz velem annyit.

– Forgasd csak a tört a szívemben.

– Nem forgatok semmit, illetve ha már, akkor magamban is. Ugye, nem nyitunk vitát arról, melyikünknek lesz rosszabb kettőnk közül? Megalázó vetélkedésben nem óhajtok részt venni.

– Vetélkedés? Tudod, mit beszélsz egyáltalán?

– Attól félek, igen. Ettől a perctől félek mindentől.

– Jobb volna, ha nem ismernél?

– Számarásággal nem óhajtok foglalkozni. Megismertelek véletlen folytán. Nem te akartad, nem én akartam. Ha már meg kellene nevezni valakit, aki akarta, én a sorsra tippelnék.

– Az öröm és a bánat, meg a felelősség is a miénk.
– Át sem adnám senkinek. Teljességükben szeretem megélni a dolgokat, segítség, közreműködők nélkül. Ez a legmegbocsáthatóbb önzés, ami elképzelhető.

– Önzés az önzetlenségben. A szerelemben mindig a másik a fontos. Azt sem tudom, miért állítják szembe egyesek a szerelmet a szeretettel. A szerelem önző, míg a szeretet önzetlen, vallják, nem tudom, milyen alapon. Talán képtelenek szerelemre, mert félnek az önzéstől, s ezért a látszólag kevésbé szenvedélyes, kisebb kockázattal járó szeretetet választják, amit azért nem szabad alábecsülni. Állítólag mindennél tartósabb.

– Örülök drágám, hogy ezt így kitárgyaltuk. Talán könnyebb lesz a búcsúzás.

– Ne búcsúzzunk egyelőre. Tegyük úgy, mintha örökké tartana.

– Hidd el, az örök ott lappang a múlandóban, csak nem tudjuk megfejteti, megfogalmazni, s félünk felismerni, elismerni. Mi húzódhat meg a háttérben? Talán az, hogy kicsinyesen méricskéljük a másiknak átnyújtandó ajándékot, miközben telhetetlenek vagyunk, ha tőle várunk ajándékot.

– No, leckében aztán nincsen itt hiány. Csak legyen, aki okul belőle.

Eljött az órákkal előbb ígért könnyű vacsora ideje. Kifáradt elmével, csordultig telt szívvel ültek az asztalhoz. Michel egyre fürkészte az arcukat, mint aki a felnőtttség újabb leleplezésére készül. Nem szólt, nem

kérdezett, csak figyelt. Ártatlan, mert az anyját és annak barátját feszítő érzéseket hírből sem ismerheti. Lehet, hogy vannak kérdései, ezek azonban megfogalmazatlanok maradnak. Egyelőre. Sophie számtalanszor elcsodálkozott már, mi minden furdalja egy gyerek kíváncsiságát. Nem összefüggő gondolati rendszerekről van szó, hanem rendszertelen időközökben felbukkanó zavart felkiáltásokról kérdés, odamondás formájában. Annál feltűnőbb jelenség, amire célszerű odafigyelni, s mindenekelőtt ajánlatos komolyan venni. Sophie nem emlékezett olyan esetre, hogy sima kézlegyintéssel elintézett volna egy-egy hozzá intézett észrevételt, lett légyen bármilyen megdöbbentő, esetleg kényes. Olykor eltűnt a gyereket a felnőttől elválasztó, talán nem is létező határvonal. Nem mondhatta, hagyjál békén, most nem érek rá. Illetve mondhatta volna, de erre ösztönösen soha nem fanyalodott. Michel valószínűleg értékelhette az anyai válaszadásban megnyilvánuló figyelmet. Ezt onnan lehetett érzékelni, hogy megmaradt kérdezőnek, kíváncsinak. Az ösztönéből még többre is futotta. Bizonyos határokat tapintatból soha nem lépett át. Ilyenkor mondják egy gyerekekre, jó nevelést kapott. Ha tudta volna, mi az a jó nevelés, talán elfogadja a dicséretet, de ilyen gyors ütemben nem óhajtott felnőtté válni.

Vardát is foglalkoztatta a gondolat, mennyi észrevétel lapulhat egy gyerek tarsolyában, amikor azt látja, hogy az anyja bizalmába fogad egy idegent, aki ráadásul férfi és külföldi. Nemigen tehetett mást, a

váratlan helyzetet elfogadta. Ha azt látja az anyján, hogy a szituáció a végsőkéig kellemetlen, csak a kedélyeket borzolja, talán másként viselkedik. Még az sem elképzelhetetlen, hogy valamilyen formában beavatkozik. A véleménytől a férfi ugyan nem futamodik meg, de egy csapásra kellemetlenül érezheti magát. Könnyen felborulhat az egyensúly. Szerzett e tekintetben tapasztalatokat, jókat is, rosszakat is. Kifejezetten kényelmetlenül érezte magát, ha megbillenni látta az egyensúlyt. Autóvezetői vizsgára készült, amikor találkozott egy barátjával. „Ne aggódj öregem, az egész az egyensúly érzéken múlik” – hallotta a jó tanácsot. Először nem értette. Négy keréssel nehezedik a kocsi a földre. Normális esetben fel nem borulhat. A bicikli és a motor, meg az egyensúly az más. De az autó és az egyensúly... Aztán már vezetési gyakorlat közben rájött, a barát egyáltalán nem mondott számárságot. Később pedig túl a vezetői vizsgán arról is meggyőződött, hogy az élet középpontja az egyensúly. A legnagyobb jó, ha megleljük, s kifejezetten rossz, ha elveszítjük, ha nélkülöznünk kell. Amint erre rájött, tudatosan törekedett megszerezni. Ez nem jelentette azt, hogy automatikusan megtalálta. Néha igen sokat kellett tenni érte. Máskor arra kellett vigyáznia, lehetőleg ne tegyen semmit, mert akkor kibillen abból a bizonyos egyensúlyból. Szinte megrémült a felismeréstől, mennyi minden múlik az érzéken, amely megóv a tévedéstől. Őszintén megvallva nem is volt benne biztos, hogy elsajátította ezt az érzéket. Így

természetesen azzal sem lehetett tisztában, hogyan kell megőrizni.

A búcsúzásig hátralévő napok idilli békességben, szeretetben teltek. Ez a körülmény tovább nehezítette Varda számára a közelgő távozást, de nem volt mit tenni. Elővette kedvenc fordulatát: a szabadesést nem lehet fékezni és megállítani. Időnként elfogta ugyan a kétség a tétellel kapcsolatban, sőt megpróbált emlékezete mélyéről olyan kritikus helyzeteket felszínre hozni, amikor a fékezést, sőt a leállítást is megkísérelte, s vagy az egyik vagy a másik csaknem sikerült. A „csaknem” azonban többnyire ott terebélyesedett leküzdhetetlen akadályként az út közepén. Esetleg kiderült, hogy a helyzet nem is volt olyan kritikus, hogy szabadesésről lehetne beszélni. Az elválásnak törvényszerűen másnak kell lennie, mint amilyen volt a találkozás. Semmilyen vonatkozásban nem meríti ki a halállal kacérkodó véletlen fogalmát, nem kecsegtet az újrakezdés, a folytatás reményével. Valami véget ér. Időlegesen vagy örökre, más lapra tartozik. Mind-egyikkel lehet játszani, mert mindkét lehetőség fennáll. Valamint a semmi esélyét is számításba szükséges venni. Nem folytatódik semmi. Mintha az egész csak álmodta volna. Tényleg, lehet, hogy álmodta, s majd arra ébred, ami már a valóság szerves része, hogy egykedvűen ül az Avignon – Párizs gyorsvonaton, tudomást sem véve a vidáman csevegő, hamisítatlanul délszaki utazóközönségről. A környezet közömbös, rá sem hederít, s ez jó, mert zavaros fejjel

éppen feladványt készül megfejteni: mi történt vele az utóbbi napokban?

A sors azt akarja vele elhitetni, hogy balesetet elkerülve igen jó kezekbe került, ajándékba kapott szerelmet, néhány gondtalan napot, s ami az ilyesmivel jár. Mindjárt helyesbíteni is szükséges. A vízbe ugrás holmi kalapért nem feltétlenül szükségszerű velejáró. Az írországi magyar levelekkel alátámasztott története meg annyira valószínűtlen, hogy innen kellene indítani a történetek szövedékének visszafejtését. Talán el lehetne jutni ilyen módon a létező, vagy önmagát igen ravaszul kitaláló, nem létező kezdethez. A fantázia határtalan terjedelmébe minden belefér, sőt, annál még több is. A felduzzasztott és lecsupaszított tartalmak lehetősége felől nézve könnyű megzavarodni, csak észre ne vegyék a gyorsvonalat rá ügyet sem vető utasai. Rajtuk, érdekes módon nem látszik, hogy lovagias vízbeugráson, gázolási kalandon, levélolvadási kurzuson mentek keresztül, s ettől lüktet az átlagosnál gyorsabban a halántékuk. A ruházatuk könnyű, jól meghatározható helyenként erotikusan hiányos. Egymás fülébe sugdosnak, s ettől kellemes izgalmi állapotba kerülnek. Malacságok embertől emberig. Dehogyan törődnek egy magányos örülttel, aki éppen a hátizsákját borítja a fejére, hogy kizárja életéből a nyilvánosságot. Kizárta, így a dolog továbbiakban nem érdekes.

Varda előre félt a közhelyektől, amelyek majd a valóságos búcsúzást terhelik. „Aztán, ha erre jársz megint, el ne kerüld a házamat.” Erre jársz legköze-

lebb? Hát, az nem mostanában lesz. Nagyobb a valószínűsége végleg a nyakán maradni valakinek, mint hazatérve, majd újra nekirugaszkodva, de évekkel később vállra venni az utazás terhét, majd megérkezve megint ugyanoda bekopogni egy ajtón, amely talán már nem is létezik, vagy ha létezik, neki nem nyílik ki újra. Másvalaki halászta ki a kalapot a tóból, tette kockára az életét a legkülönfélébb módokon, hogy aztán ellenszolgáltatási, hálaadási penzumként egy kellemes hölgy bizalmába kerülven megismerhesse a féltett levéltitkokat. Örök szerelem másfél hétig. Másfél szerelem örökké. „Aztán emlékszel majd rám?” Aztán. Úgy látszik, minden közhely ezzel a lehetetlen szóval kezdődik. Hogyne emlékeznék. Lehet azt feledni, hogy majdnem kinyírt az autónak álcázott rút kis kacsa? Hiába volt a kormányon ülő szép nő minden igyekezete, a baleset nem következett be. „Aztán írd nekem, ha hazaértél.” Aztán írok. Le sem teszem a csomagjaimat. Imádok szerelmes levelet írni két bőrrönd közé szorítva, eggyel a fejem tetején. Azt azért megengeded ugye, hogy kezet mossak, s igyak egy pohár vizet? Víz, víz. Ha már ott vagy, mossál, igyál, csak össze ne keverd a kettőt! Varda nem a kilátásba helyezett közhelyektől tartott valójában, hanem a búcsúzás pillanatától.

Még az is megfordult a fejében, hogy szabályszerűen megszökik éjszaka, amíg Sophie és Michel alszik. Esetleg írásos üzenetet hagy a tükör előtti komód tetején. „Bocsássatok meg, nekem így könnyebb. Szeretettel: Varda”. Mire reggel felébrednek a hátraha-

gyottak, ő már árkon-bokron túl lesz, s a fejét veri a falba, miért folyamodott ehhez a megmagyarázhatatlan, menthetetlen, gyáva cselekedethez. Miért nem vállalta a búcsú szertartását szemtől-szemben, zavart tekintettel, borzongással, könnyekkel, öleléssel? Menekülés, mindig a menekülés. Még ha emigráns lenne, mint az írországi magyar. De hát elfeledett húsz évvel korábban születni, forradalmár korba érni, és kockázatos helyzetben, golyózáporban bátran helyt állni, szerencsésen túlélni. Ha már mindez nem adatott meg neki, felnőhetne generációja kihívásaihoz, alkothatna valami emlékezeteset önmaga, az utókor számára.

A menekülés ötletét elhessegette magától. Ha már menekülés, odaállhat Sophie elé, előadhatja, hogy utál búcsúzkodni, azaz a közhely szerint meghalni. Ezért fogják olyan rövidre, amennyire csak lehetséges, s majd levélben hosszabban is elköszönnék egymástól. Papíron sokkal könnyebb lesz minden, ha reszket is a kéz egy picit, mert az érzelmek már csak ilyenek. Akkor is könnyebb, ha sírás áztatja a sorokat, mire azok a jó vetemény példájából okulva kizöldellnek. Nem hitte, hogy bármi biztatót is kellene mondania a jövőre nézve. Nem ígérhet semmit, ezt közölheti őszintén. Nemigen vette számításba, milyen gondolatokkal készülhet a búcsúzásra Sophie. Pillanatnyilag elhatalmasodott rajta a saját kín, amit nem szeretett volna újabb terhekké tetézni. Önmagának bevallotta, a búcsúzás tudományát nem gyakorolta eleget eddigi élete folyamán. Alkata titkos szövetséget kötött a hétköznapijaival, s ez elégedettséggel töltötte el. Nem tudhat-

ta, mit hoz a sors az elkövetkezőkben, ám nem is szeretett volna komoly megrázkódtatásokra készülni. Egyelőre nyitott kérdés volt, mit tartogat számára az a bizonyos nap, amikor ott áll az avignoni pályaudvaron utazótáskával a lába előtt, Sophie zavartan gyűrögeti vízből kimentett kalapját, Michel pedig a fejét lehajtva félköríveket rajzol cipője orrával a nem létező porba. No, ha valami, itt a közhely. De minden közhely mélyén meghúzódik a realitás. Ő búcsúzik, ez tény. Ha nem Sophie gyűrögeti vízből kimentett kalapját, akkor a szerelmeseket irigylő, szolgálatos forgalmista. Ha nem Michel rajzol a cipője orrával félköríveket a nem létező porba, akkor a jelenetet közletről figyelő magányos nő, aki láthatóan mást sem szeretne, mint Sophie helyében lenni. Szóval az irrealitásban is a realitás. Még jó, hogy nem cserélhetünk helyet könnyen egymással.

19

Elérkezett a nap. Az idő, meg fent a magasban sétáló piros-, vörös-, narancsszínű égitest is azt cselekszi, amit kell. Ha az emberiség tanulékony és szorgalmas lenne, jócskán okulhatna. Majdnem gázolással indult Sophie és Varda kapcsolata, s majdnem azzal zárult. Indulás előtti tolatáskor az udvaron a kocsi mögött szerencsétlenkedő Varda kis híján a kerekek alá sétált. Ezt is megúszták. Vagyis tovább nem lehetett halogatni az elutazást. Michel foglalt helyet ezút-

tal a vezető melletti ülésen, lábát a ládára helyezve, amelyben Varda a halott férj tetemét sejtette. Azóta sem derült ki, mit keres a láda az autóban, mintha annak tartozéka lenne. Ha üres, akkor pláne nem érteni a dolgot, ha beleraktak valamit, majdnem ugyanaz a helyzet. Az is előfordulhat, gazdája lustasága húzódik meg a háttérben, vagy netán kabala, amelynek a sorsa megpecsételődött. Noha semmi kedve az állandó furikázáshoz, nincs más választása, mert valaki betegesen ragaszkodik hozzá. Nélküle talán el sem indul a járgány. Varda nem volt az a típus, aki minden titok végére szeret járni. Foglalkoztatta a láda, sőt viccesen még a tartalmára is tippelt, majd tökéletesen megfeledkezett róla. Ilyen az ő természete, ilyen a titkok működése. Miközben egyesek görcsös erőfeszítéseket tesznek a rejtély megoldására, az görcsös erőfeszítésekkel sem enged ártó tekinteteknek, kitartó erőszakosságnak. Jól érzi magát egyedül önmagában, esetleg összekacsint egy másik titokkal, s nagyokat kacagnak az emberi gyarlóságon. Útban az avignoni pályaudvar felé Sophie idegesen vezetett. Egyszer csaknem felszaladt a kocsival a járdára, az utolsó pillanatban sikerült elrántania a kormányt. Ha már nem üthette el kétszer, harmadszor ravasz cselhez folyamodott. Majd ő megmutatja, hogy képtelen izgalom nélkül élni. Bármikor előidézi a valóságos veszélyt.

Éppen időben érkeztek a vasútra, ahol a megszőkott, rendnek álcázott rendetlenség uralkodott. Valahol sztrájkoltak, valahol műszaki meghibásodás történt, valaki öngyilkossági kísérlettel növelte az adre-

nalin szintjét. Egy-két utas hisztérikus érzelmi kitörésre ragadtatta magát, mert két napra megvált a szereteteitől. Bizonyára tétje lehetett a dolognak. A katasztrófa bekövetkezhet három éven belül, de akár egy perc alatt is. Nem tudhatni semmit. Kinek a három év, kinek az egy perc, nem lehet választani. Mindentől elvonatkoztatva nekik is a búcsúzás jelenthette a katasztrófát, noha olyan erősnek és szilárdnak hitték magukat, mint még soha. Önmagukban fogadalmat is tettek, hogy ők aztán nem. Rendben, az érzelem, meg majd beledöglöm, ám akkor is túlélem. Velünk nem babrál ki a kényszer. Fogjuk fel úgy, hogy a sors jutalmazottjai vagyunk, a jutalmat azonban nem szükséges határtalan ideig őrizgetni. Vissza is szolgáltatjuk annak, akinek köszönhetjük, s ha már köszönet, mondjunk hálát a véletlennek. Két ember boldog volt másfél, esetleg két hétig. Tagadhatatlanul a világ béke híveivé szegődtek petíciók, kiáltványok körözése, aláírása nélkül. Ápolták az embertől emberig ható barátságot, szimbolikusan erősítették a kapcsolatot országaik között. Jóleső érzéssel állapíthatták meg, ezzel mindannyian gyarapodtak. Az időleges vagy végleges szakításnak esetlegesen vesztese, de annyi minden történt velük a búcsúzás előtt, hogy ezen túl más emberként lépnek reggelenként, esténként a fürdőkád vízébe. Az sem kizárt, hogy a víz feltöltődik tőlük ezoterikus energiával, szinte kár elfolyatni. A víznek is a normális mozgás a végzete. Folyik, folyik, aztán elfolyik, elillan. A barátság, a szerelem megkötetik, majd az érdekelt felek megegyezése szerint szü-

netet hirdet, mert az egyik fél elutazik. A másik viszont marad, s ez a kettő, mármint az utazás és a maradás nehezen összebékíthető. Viszont megteremtik az egyensúlyt, ami ahhoz szükséges, hogy ne ugorjanak fejest búcsúlevél hátrahagyása nélkül mélységes bányatavak sötéten fenyegető vizébe.

A hangosbemondó induló, érkező vonatokat hirdetett, beszállást sürgetett, csomagmegőrzésről adott tájékoztatást. A hang személytelen volt, gépies, miközben az utasok intenzív érzelmi életet éltek, latba vetve legteljesebb személyi jelenlétüket. Mindezt beszámítva és leszámítva nem lógtak katasztrófák a levegőben. Sophie hangja sírósra hajlott. Vízből kimentett kalapját gyűrögette. Michel talán feleslegesnek érezte magát a felnőttek játékában. Fejét lehajtva, cipőjével tényleg félköríveket rajzolgatott a nem létező porba. Nem volt más hátra, mint elrebegni az utolsó mondatokat, s biztosítani a másikat bizonytalan kimenetellel kecsegtető dolgokról. Aztán vigyázz, aztán így, aztán úgy... Nehogy elüssön valami őrült a gyalogátkelőhelyen. Miért ütne el? Drágám, te álmodozol? Kérdezem és mondom. Mondom és kérdezem. Majd bolond vagyok ezek után gyalogátkelőhelyen közlekedni. Nekem jó a széles úttest bárhol. Vigyáznak rám odafönt. A minisztériumban? Nem, jóval rangosabb helyen. Felesleges mondani, hogy óvatosan hajts. Az utakon sok a vadember. Figyelmeztetésnek akkor lett volna értelme, ha a vademberek is hallják, s ha szófogadóak, ami valószínűtlen. Különösen vigyáznak a kacsá bájos sofőrjére, mivel az most éppen

boldogtalan a búcsúzkodás miatt? Elment? Örüljön neki kedvesem. Ebből a fajtából tizenkettő egy tucat. Ilyent bármelyik szénakazalban talál. Miért pont szénakazalban? Ne gondoljon semmi perverz dologra, ezt csak úgy mondják. Miért mondják? Fogalmam sincs. Na, hallja, az én türelmem is véges. Kérdezze meg a tudakozót.

Utolsó ölelés. Nem, még egy, meg még egy, meg még egy... Három a magyar igazság. Mennyi a francia? Ott kérem olyan nagy a szabadság, hogy lehet bármennyi. Michel a kezét nyújtja. Mintha megfogta volna valami ebben az idegenben. A dolog egyelőre titok. Majd ha elment a magyar, akkor közli a véleményét, de nem rögtön, hanem napok múlva, amikor az anyja már attól fél, hogy a gyerek megkukult. Meg-némult? Nem. Megkukult. A megkukul több, mint a megnémul. Fokozatok vannak az életben. Illenék megtanulni, mielőtt betörik valakinek a feje. A gyereké legelőbb. Sophie nem rohanja le kérdésekkel, csak rosszat tenne ilyesmivel. Évek alatt kitanulta az érzékeny gyerek műfaját, ez egyébként az ugyancsak érzékeny anya szent kötelessége. Varda nem akart sem korán, sem kockázatosan későn beszállni a szerelvénybe. Órájára nézett, egyeztetett a pályaudvari órával, figyelte a hangosbemondót. A három adatból azt a következtetést vont le, hogy tovább az időt nem húzhatja, mert az Avignon – Párizs gyorsvonat jóformán meg sem várva a forgalmista sípját, kihúz, s bottal ütheti a nyomát. Kínos fordulat, mondhatni, méltatlan lezárása a szerelemmel édesített Provence-i

túrának. Vadonatúj helyzet elé állította volna mindhármukat, kivált a két felnőttet. Szegény Michel megcsapódik ide vagy oda a módosult helyzet, az engedelmes gyermek törvénye szerint.

Legeslegutolsó ölelés, célegyenesbe forduló csók. Varda már a vonat lépcsőjén áll, majd eltűnik a vasúti kocsi belsejében. Keresi a helyét, most az egyszer nem képletesen szólva, egész életre kisugárzó sorsszerűséggel, hanem konkrétan. Számozott ülőhely a tét. Nem törődve a vasúti kalauzok jól ismert szigorával, többnyire soha nem oda ült, ahova szólt a helyjegye. Egyszer emberszabású majom, pontosabban majomszabású ember ült vele szemben. Nem kért belőle. Máskor az zavarta, hogy a szemközti ülés üresen maradt. Időzített bombát sejtett a dolog háttérében. Nem lehet véletlen a zsúfolt szerelvényen kínálkozó üres hely. Egyszer a kalauz patáliát csapott. A patália nagy szám egy vasúti kalauz eseménytelen életében. Az ilyen helyzetekben ritkán van győztes, csak megalázottak és megalázottak hagyják el a színpadot orrba verve, lehangelődve. Varda végre megtalálta a helyét, fittyet hányva holmi számok fárasztó egyeztetésére. Hirtelen azt sem tudta, hova tette a jegyét. Szép kis kalamajka lesz, ha jön a kalauz és a jegyeket kéri. Egyelőre minden nyugodt. Ledobja a csomagját. Kitekint az ablakon. Kimerevült képeket visz magával, az utolsókat. Lesz rajtuk Sophie, Michel névre hallgató gyerek, óhatatlanul egy csomó idegen. Róluk abszolút feleslegesen kérdeznék az otthoniak, kicsodák is ők. Válasz nincs. Áll majd, mint számár a

hegytetőn. A kíváncsiak meg azt hiszik, titkolózik, hogy mesebeli kincsek birtokába jutott, a rejtekhelyet viszont bolond volna elárulni. Árulásról szó sem lehet. Egy darab állomás is lesz a kimerevült képeken vasutasokra hasonlító vasutasokkal. Reklámtáblák vég nélkül, hogy mindenki eligazodjon a nagy tülekedésben, lett légyen süket, vak, néma, vagy egyszerűen csak ostoba. Hosszú, vánszorgó percek múlva sípszó hallatszik. Nem futballbíróé, nem vadkacsára leső vadászé, hanem a forgalmistáé. A jeladás sikeres. A szerelvény szélesebben kihúz a pályaudvarról. Irány Párizs.

Varda eddig még nem találkozott az Avignon – Párizs gyorsvonattal. Ennek is eljött az ideje, mondhatják a mindig mindent összefoglaló bölcsek, noha senki nem kérte őket. Itt az idő. Nem teljesen úgy, ahogy eredetileg eltervezte. Úgy nem is lehetett, mert nem tervezett semmit. Barátai ajánlottak neki nyolc útikalauzt, külön részletes várostérképeket, címlistákat kapcsolódó képeslapküldési kötelezettséggel, túlélő csomagot, aminek az elnevezését fölöttébb ostobának vélte. Túlélő csomag? Nem a csomag, ő az esedékes túlélő, ha ugyan a csomagban megtalálhatók a legszükségesebb kellékek. Fogalma sem volt minderről. Másvalaki határozta meg, állította össze a csomag tartalmát. Magától értődően a szíves segítők közismert felelőtlenségével. Meglepetésre számíthatott hát, ha netán bajba kerül, aminek már az emlegetése sem szerencsés. Fölösleges a pánikkeltés, a megelőlegezett ijedelem. Ha bekövetkezik, majd rögtön

kapcsol, bátran szembenéz vele, s kellő időben megleli a megfelelő megoldást. Utasbiztosítása volt. Biztosítás nélkül soha nem indult útnak, de halovány lila sejtelem sem derengett, mire vonatkozik, mire jogosít, mit és mikor fizet. Mások balszerencsés kalandjaiból hámozta ki, hogy az eb, az ördög, kinek, mi tetszik, a biztosítási kötvény, szerződés apró betűs részében rejtezik. Szerződésvizsgáló tudományos központok szerint ember fia még nem olvasta el szóban forgó szerződések szóban forgó bolhapasszusait. Állítólag egyvalaki jelentkezett, hogy ő igen. Kiderült, krónikus hazudozó volt az illető, nem mellesleg politikus. A szerződésvizsgáló tudományos központok sem olvasták az apró betűs fejezeteket. Állítólag azért, mert nem találtak olyan erős szemüveget, ami ezt lehetővé tette volna.

Varda arra ébredt, hogy a figyelme alaposan elkalandozott. A búcsúzó szerelmesek íratlan törvényei szerint méláznia kellett volna másfél órát, felidézni a Provence-i szép idők délibábos emlékeit, s immáron vészesen távolodva képzeletben újra olvasni az írországi magyar hihetetlen leveleit. Azzal nyugtatta magát, erre majd úgyis lesz ideje az elkövetkező harminc évben, de talán még a vonat Párizsba érkezése előtt. Maga is elcsodálkozott, miért nem a repülőt választotta inkább a vonat helyett. A repülési fóbia nem fordult meg a fejében. Fatalista lévén nem számított sem jóra, sem rosszra. Rosszra főleg nem. Másfelől azt tartotta, aminek meg kell történnie, az úgyis bekövetkezik. Ebbe a „meg kell történni – úgyis bekövetkezik” kate-

góriába sorolta az elmúlt napok hihetetlennek tűnő történeteit, az ajándékba kapott szerelmet, emigráns honfitársa leveleiből épített légi hidat országok, városok, idegenek között.

Hova tűnhetett az írországi magyar? Ez a valódi feladvány, amelyre egyelőre nincsen válasz. A Krisztus-arcú felbukkanása, markáns jelenléte Sophie életében különösen rejtélyesnek tüntetik fel a hirtelen elhallgatást. Meghalhatott? Varda rosszul érezte magát, hogy első gondolata rögtön az elmúlás lehetőségét latolgatta. Nem tehetett róla. Nem halt meg, csupán felszívódott, ahogy csak férfiak képesek minden előzetes bejelentés, utólagos értesítés nélkül? Ettől a feltételezéstől sem lett boldogabb. Elveszíthette Sophie címét, összes levelét, s most fő a levében, egyszerűen nem tudja, mitévő legyen? Ez a megérzés sem nevetség tárgya, de kissé lealázó. Semmiképpen nem illik egy forradalmárhoz. Illik, nem illik... Forradalmárok illemtani kiskatéja lenne a megmondhatója bárminek, ha ilyesmi létezne. Esetleg rájöhetett, hogy a levelezésnek nem sok értelme. Kifogyhatott a mondanivalóból. Igen, a mondanivaló már csak olyan, hogy egyszer összemegy a mosásban, s ettől elmegy a kedv. Meg aztán az idő. Ahogy kevesbedik az évek múltával, úgy válik egyre értékesebbé, szabja meg szigorúbban az elvégezhető és elvégzendő teendők körét.

Borzasztó gondolat ennyire tudatosan élni, de egy szikárabb alkatból, egy számvezérelt, kódra járó elméből bőven kitelik. Időfaló tényező lehet a család-

alapítás, mint olyan. Felbukkan az ismeretlenségből egy személy, aki kioltja a többi szereplőt, anélkül, hogy felmerülne a cserbenhagyás, a hálátlanság, a halál misztériuma. Ódzkodott az önsajnálattól, ám ha már „arra járt” nem tudott nem gondolni arra, hogy egyszer majd maga is a megtestesült rejtély lesz valaki szemében, miután megírta távoli nőszemélynek címzett lélekfeltáró leveleit, majd egyszer váratlanul elhallgatott, persze okkal, mert mindennek oka van. Akkor is, ha nincs. Az emberek egymást gyötrik fölöslegesen titkokkal, nem mondják ki a mondatot, a szót, amely eloszlatná a ködöt, a homályt, a félreértést, és megnyugvást hozna az ideges világra. Ha fizetnének, kimondanák? Nem valószínű, ha egyszer kedvüket lelik a felnőttek gyermeteg játékában, a szembekötődiben, a bújócskázásban. Képtelenek megtalálni a megbízható igazodási pontot a titkolózás, a rejtőzködés és a magamutogató, öncélú, durva őszinteség között. Varda ezennel fogadalmat tett önmagának, hogy elkerüli az oktondiság csapdáit, s igyekszik felnőttként viselkedni minden helyzetben, ha már egyszer felnőtt. Nem tartozik vele senkinek, de cselekedeteinkkel nem mindenkor rovunk le tartozásokat, legfeljebb szeretünk a tükörbe nézni úgy, hogy ne szégyelljük el magunkat félmeztelenül borotválkozás közben, s ne akarjuk jobb híján a tükröt összetörni. A kép nem véletlen. Eddigi életében gyakran kerülgetett tükörcserepeket. Valaki felismerte borotválkozásakor az igazi énjét, és ez annyira felbosszantotta, hogy szájon vágta a tükröt. Akkor sem az vagyok, aki vagyok,

majd megmutatom én ennek a világnak. „Ha tudnám, ki vagyok, feladnám magam a rendőrségen, mint körözött sorozatgyilkos.” „Ha tudnám ki vagy, lelepleznék a feleséged előtt.” A leleplezés soha nem késő. Elhamarkodott állítás, mint a legtöbb másokkal kapcsolatban. Mindenki maradjon csak önmagának. „Ha tudnám, ki vagyok, birkákat legeltetnék a vízparton.” „Én meg hátvakarónak szegődnék órabérbe. Ha tudnám, ki vagyok.” No, elég gyerekek. Lapozhattok.

Varda lapozott abban a vidék francia újságban, amit valószínűleg egy utas hagyott, felejtett a fülkében. Ceruzával megjelölt cikken akadt meg a tekintete. Az írás véletlenül magyar vonatkozású volt, s ez vidékről és francia sajtóról lévén szó nem tűnt hétköznapi dolognak. Rögtön megszólalt az önérzete. No, mi az, mit követtünk el már megint, amit eszünk ágában sem volt elkövetni? – villant át az agyán. Hiába, a rossz tapasztalatok. A hitetlenek, a cinikusak üldözési mániáról beszéltek, elmeorvost ajánlgattak, gyanakvási elvonókúrát javasoltak. Magától értődően csupa jóindulattal. Ők már csak ilyenek. Majd kicsattannak a jó szándéktól. Éppen abban a pillanatban, amikor az ördög köpönyegét öltik magukra. Nem szégyellik magukat? Ne ijedjünk meg, nem. A cím csaknem kibökte a szemét. „Kilátástalan kilátások” „Pillanatképek a magyar valóságból”. A szerzőre már nem is volt kíváncsi. Pedig nem árt, ha veszi a fáradságot. Felfedezhette volna kozmopolita honfitársát, akinek jobb dolga nem lévén, úgy látszik, elszegődött bértollnoknak, ha csak alkalmilag is. Kedvetlenül

félretette a lapot. Éppen hazafelé tart. Nem szeretne volna felzaklatni magát, mielőtt teli várakozással átlépi majd a határt.

Kifejezéstelen arccal bámult ki az ablakon. Fásultságából erős zajra eszmélt. Valaki feltépte a fülke ajtaját. A kalauz volt, s a nyomában két csendőrféle. Hirtelen arra gondolt, milyen negatív csengése van Magyarországon a csendőr szónak. Miért? Hasztalan volna elmagyarázni egy franciának. Egy kukkot sem értene belőle. Akár az amerikai fiatal, akinek reménytelenül igyekezett megvilágítani kőszegi kirándulás alkalmával az Írott-kő tetején, hogy a hermetikus határzár, szögesdrót, aknák miatt a magyarok évtizedekig még képzelődni sem merhettek a hegy megmászásáról. Apja örökké előbukkanó, megvalósulatlan álma maradt az Írott kő és még sok egyéb. A kalauz lekezelte a jegyét. A két csendőr szalutált és bár udvariasan, igazolványt kértek tőle. Varda alaposan meglepődött. Ezen túl nem sok mindent tehetett. A szocializmus évei alatt a kelleténél is jobban a lelkébe ivódott, a hatósággal nem lehet szórakozni, ez a hatóság privilégiuma. Amikor az ÁVH-t feloszlatták, egykori emberei ellepték a civil szférát. Bőven maradtak azért a fegyveres testületekben is. Az ő munkahelye is felvett néhányat közülük. Egyikük szolgálat alatt a vonatokon igazoltatott. Egy mondat különösen megragadt az emlékezetében. „Öregem, beleköthettünk bárkibe, ha nekünk úgy tetszett.” Megborzongott. Most erre nem volt oka. Uraim, ezek francia csendőrök. Fessek, udvariasak, nem fukarkodnak a mosollyal. Az ábráza-

tuk napbarnított, mintha nyaralásból cseppentek volna szolgálatba. De akkor is csendőrök, vagyis hatóság, és kéri az igazolványát. Engedelmesen átadja. Nézik az adatokat, a fényképet. Sűrű pillantásokat vetnek őreá. Egyeztetnek. Az akció ismét régi kellemetlenséget idéz. Lengyelországba igyekezett harmadmagával. A csehszlovák-magyar határon a cseh vámós szabályszerűen szájon vágta a barátját, mert az útlevélképen volt szakálla, az életben pedig éppen eltűnt, leborotválta. A vámós mentségére egyvalami szolgál, ha ez mentség: tökrészeg volt. A francia csendőrök józanok, látszólag mindent rendben találnak. Vagy mégsem? „Hol az ön poggyásza?” – kérdezik. Varda a csomagtartóra mutat, a sportszatyrára. „Kérem, szíveskedjen levenni, szeretnénk megnézni.” Varda engedelmesen feláll. Nyúl a szatyorért. Közben ismét bevillan egy kép, sőt több kép. A gyerekkori házkutatás drámai valósága. Aztán jóval később, amikor autóval akarta átkelni a határt, s megint az északi szomszéd egyenruhás képviselője leszereltette vele csupán passzióból, ő legalábbis úgy érezte, a vezető felőli ajtó kárpitját. Mese nem volt, meg kellett tennie. Csóválta a fejét, káromkodott, mint a közmondásos jégeső. Útitársa csitította. A külföldi vámós elégedett volt. Nem ez a lényeg? Mintha ez lenne. Fogta a szatyrot, elhúzta a zipzárt. A két csendőr megköszönte. Nem érték be ennyivel. Kikérdezték, milyen célból tartózkodik Franciaországban, merre járt és mi a jövőbeli terve, különös tekintettel a hazautazás időpontjára. A válasz

nem esett neheze. Párizsban tölt legfeljebb három napot, s utána hazafelé veszi az irányt.

A válasz megnyugtatta a csendőröket, akik szalutáltak, s továbbálltak. Közjáték. Túl volt rajta, de felhők úsztak a kék égbolton. Egyszeriben otthon érezte magát, anélkül, hogy az érzés örömmel töltötte volna el. Az intermezzo sereg kellemetlen dolgot idézett fel a múltból, a félmúltból. Hiába, a hátizsákot nem lehet csak úgy lerakni. Cipeli az ember észrevétlenül. Egyszer nyom a súly, másszor nem, elfeledi, majd váratlanul felbukkan, mint ezúttal az Avignon – Párizs expresszen két francia csendőr képében. Szerencse, hogy a hivatalosan fellépő hatósággal általában nem alakul ki civil párbeszéd. A rendőr és az ellenőrzött személy nem mesélnek egymásnak jóízű kamaszkori történeteket, nem veregetik kacagva egymás hátát. Emlékszel? Tudod, amikor még nem ismertük egymást? Én akkoriban utáltam a fegyveres testületeket, aztán látod, milyen a sors, kikötöttem a testületben. Én meg öregem ott senyvedtem a vasfüggöny mögött. Nem is gondolhattam arra, hogy egyszer szabadon átléphetem a nyugati határt, aztán váratlanul Provence-ban kötök ki, belebotlok egy francia nőbe, majd őt faképnél hagyva fölszállok az Avignon – Párizs gyorsra, ahol te kötelességed szerint ellenőrzöd az utasokat, s egyszer csak kit pillantok meg a fülke ajtajában? Na, kit? Téged öregem. Látod, ilyen a sors. Különben csoda jól áll neked az egyenruha. Hogy régen utáltad? Semmi baj. Azt lehet csak igazán megkedvelni, amit valamikor utáltál. Nem, ilyen párbe-

széd elképzelhetetlen. Jól is van ez így. A hatóság legyen hatóság, hogy kellőképpen komolyan lehessen venni. Az állampolgár pedig maradjon állampolgár, de azért parancsoljon a fellépésével tiszteletet.

20

A jelenet után Varda kezdte nem találni a helyét a kényelmes vonatfülkében. Olyannyira, hogy percek alatt átprogramozta a napjait. Eredetileg Párizsból is vonattal akart tovább utazni, most ezt a tervet hirtelen elvetette, s a repülőt részesítette előnyben. Felmérte, milyen plusz teendőkkel jár a tervmódosítás. A költségeket is számításba vette. A végleges döntésig azonban időt hagyott magának. Kínban volt, meg örült is, hogy tanácsadók nélkül kell majd elhatározásra jutnia. Tanácsadók? Vajon mit mondana Sophie? Ne zavartasd magad, hanem gyere a következő vonattal vissza hozzám? Nem ringatta magát illúziókban. Előfordulhat, hogy kedvese már árkon-bokron túljár, vagyis róla tökéletesen megfeledkezett, az együtt töltött idővel kapcsolatos benyomások fokozatosan elhalványulnak. Varda volt, Varda nincs. Sophie és Michel van, új kalandokra, élményekre készen, a birtokon belül tartózkodás valamennyi előnyével. Nem mindennapi volt az együtt töltött másfél hét. Nyugodtan a jövőre, az elkövetkező napokra, hetekre lehet bízni, mi marad meg belőle. Ami megmarad, arra valószínűleg rá lehet ütni az „örökké” feliratú pecsé-

tet. Ami elillan, arra pedig ügyet sem kell vetni. Végleg kiiktatódik az aktualitás, az érvényesség érdekköréből, nem érdemes foglalkozni vele. Varda meggyőződése szerint nem hagyott volna jelentős szerepet a tudatosságnak, a szándékosságnak az emlékezés birodalmában. Inkább volt az esetlegesség, a spontaneitás és a szerencse híve. A három közül első hellyel jutalmazta a szerencsét, amely meggyőződése szerint a földi üdvözülés elengedhetetlen feltétele. Számítani ugyan nem szabad rá, reménykedni nem szabad benne, de utólag többnyire mindig megállapítható, jelen volt, amikor leginkább szükség mutatkozott rá. Aki kizárólag a szerencsére alapoz, az voltaképpen lottószelvényt tölt ki, azaz szerencsejátékot űz a biztos siker totális esélytelenségének a kilátásával. Varda lottózott egy időben. A hatoson négyes találatot ért el, amikor történetesen tíz szelvénnel játszott. Fölment egészen nyolcvan szelvényig, majd nyeremény, rávaló híján drasztikusan szakított a szerencse hajszolásával, és ebben a percben majdnem teljesen megnyugodott. Azért majdnem, mert rövid idő alatt ráébredt, hogy a lottóval járó felesleges izgalom, a pénzkidobás csak egy púp volt a hátán. Egyéb púpok mellett.

Nem figyelte, mennyi idő telhetett el az avignoni indulás óta. Könyvtárra való irodalmat elolvasott utazásai alkalmával. Egy napon aztán megfogadta, semmi könyv, inkább figyeli az utasokat, bámészkodik kifelé az ablakon. Ha kellőképpen szerencsés, bajt előzhet meg, gyarapodhat ismeretekben, tapasztalatokban, felfedezhet ismerősöket, találhat barátokat,

nem válogatva férfiak és nők között. Utastársai hasonló igényekkel ülhetnek vonatra, lemondva olvasásról, rejtvényfejtésről és a többi unaloműzőről. Nem olyan régen ébredt rá, más egy könyv eszmei értéke, hatása az emberre, ha nem mellékesen, időtöltésül fanyalogdik rá, hanem csillapíthatatlan érdeklődéssel, otthoni magányában minden egyebet kizárva. A vonaton való olvasás felfüggesztését követően rádöbrent, milyen színes az a világ, amely elől addig könyvlapok közé menekült. Érdekesnek tűnt minden, az öltözködés, a párbeszéd, az elemózsiás csomagok, a mód, ahogy szünetet nem hagyva nevelgették gyermekeiket, mint-ha erre az utazás lenne a legalkalmasabb. Izgalmas, ahogy a szerelmesek pusmogtak, enyelegtek, ahogy kalandra kész, kikent, kifent hölgyek, tükörképüket messze lepipáló férfiak kellették magukat. Egy-egy szerelvény utazóközönsége maga volt az élő, mozgalmas erotikus társskereső.

Úgy látszik, bejött a módszer, mert az idő mintha gyorsabban telt volna így, mint álmosító történetek olvasásával. Akadtak persze nem álmosítók is. Azok meg olykor felbosszantották, mint talán legutoljára egy görög elbeszélés, amely nehezen megvédhető szerzői megfontolásból a keresztényeket gyalázta. Elszidta őket orr nélküli, piszkos népségnek, amely nélkülözi a szépérzéket, nem észleli a napi élet szépségét, a lehelete nélkülözéstől, a teste ostorcsapásoktól szaglik. Mondván, a keresztények a chimérát, az abszolútumot kergetik, megsértik az emberi méltóságot, lealacsonyítják az emberi tudatot. Ilyesmit olvasva,

olyant tett, amilyent még soha. Kivörösödve ordított, majd az utasok megrökönyödésére felugrott a helyéről, lehúzta az ablakot, és a könyvet kihajította az ablakon. Utána zavartan elnézést kért környezetétől, és magába roskadva leült a sarokba. Nem értette, hogyan szorulhat ennyi gyűlölet egy könyvbe, amelynek a megírásához mégis viszonylagos nyugalomban kell leülni, bizonyos kulturáltsággal, műveltséggel a tarsolyban, nem beszélve az erkölcsi munícióról, nemes célra vezető szándéktól, amely nélkül az egész nem ér semmit. Cseppet sem nyugodott meg, hogy megvilágosodott az elméje. Élt a gyanúperrel, a görög talán ezért az egyetlen passzusért írta meg az elbeszélését. Sovány vigasz, hogy ezzel korpa közé keveredhetett, s majd fölfalják a disznók. Föl, de mikor? Mikor veti ki magából a görögség az ilyen elemeket? A görögségről egészen az ókori történelemtől kezdve a lehető legjobb véleménnyel volt. Göröghonban tett utazásai során rengeteg igazolást talált elfogultságára. Egyetlen dolgot sajnált, hogy a görög nyelvben nem sok haladást sikerült elérnie. Mindig mással volt elfoglalva.

Az idő ezúttal is jól eltelt könyvek nélkül. Az információ bementa Párizs közeledtét, a lehetséges csatlakozásokat. Vardát nemsokára elnyeli a párizsi dzsumbuj, ahol tömegközlekedési eszközök bonyolult rendszerén verekszi át magát, mire megint nyugvópontot talál. A bonyolultság azonban csak addig tart, amíg fel nem ül az első járműre, s meg nem kapja az első kávéját a bisztró teraszán. A minőség nem sokat

számít. A kávé fekete, az utca forgataga lenyűgöző, a párizsiak önimádata lehengerlő. Ebből az önimádatból elkelne néhány vagonnal az önmérséklettől, a kisebbségi érzéstől senyvedő magyarok földjén, ahol a fejek lefelé horgadnak, az arcokról száműzetett a mosoly és a felebaráti szeretet éppen hiánycikk. Varda a párizsi utcaképet látva megint nehezebbnek érezte a magyar sors terhét. Nem akart három napot a városban tölteni. Megérett benne az elhatározás, másnap repülőre ül, s meg sem áll Budapestig, ott az első teraszon elfogyasztott kávéig, amely nem az élvezeti cikk karikatúrája, mint Párizsban, legfeljebb a bosszúállás eszköze. A magyar úgy vesz elégtételt fajtája megaláztatásáért, hogy kitűnő fekete levét főz a másik magyarnak. Időnként mintha azt a bizonyos mérget is sikerülne belefőzni, amitől nyilván még izgalmasabb az egész. Így is cselekedett, ahogy végül megállapodott önmagával. Másnap repülőre ült és két óra múlva megérkezett Ferihegyre. A repülőtéren nem várta senki. Ez nem volt szokatlan számára. Már-már babonásan ragaszkodott ahhoz a megoldáshoz, amely a lehető legkevesebb kényelmetlenséget okozza másoknak, nem utolsósorban önmagának. Nem irigyelte a hosszan búcsúzkodó, zajosan örülő rokonságot, a baráti csoportosulásokat maga körül. Vásárinak, eltúlzottnak érezte a színpadias jeleneteket, bár tisztában volt azzal, akik mindennek résztvevői voltak, őszintén játszották el szerepeiket, ahogy elvárták saját maguktól és egymástól. Annál inkább örült viszont, ha hazatérve mindent rendben talált. Mindenkit

egészségben, épségben, jelentősebb panaszok nélkül. Erre az akklimatizáció miatt is szüksége volt, ha egyszer igaz, hogy egy-egy festő képeit tért ölelő utazások után legalább egy napig nem veszik ki a csomagolásból ugyancsak az akklimatizáció miatt.

Varda úgy tervezte, pár napig még otthon tartózkodik, rendezzi a dolgait, átnézi a postáját, lebonyolít néhány telefont, és egyszerűen jól érzi magát. Feltöltekezik otthoni ízekkel, illatokkal, céltalanul bolyong a város utcáin, hogy aztán pár nap elteltével visszarázódjon élete megszokott rendjébe, ami újra meg újra képes hiányozni. Ahogy újra meg újra képes a megszokás, a rend légszomjig eltelíteni. Az ilyesminek nem tulajdonított túlzott jelenőséget. Nem a rendetlenséget kereste ilyenkor, hanem a kibúvót, a mellékvágányt, az elterelést. A kikapcsolódás ötleteinek széles tárháza állt a rendelkezésére, némelyek takarékoságra fittyet hányó, hivalkodó költségvonzatokkal, némelyek az ingyenesség megnyugtató ígéretével. Ingyenes volt például a Duna-parti séta, amelyre gyakran szakított időt. A levegő, a víz és a séta együttes élménye szinte napi szükségletévé vált. A franciaországi utazás utáni első Duna-parti lézengés meglepő felfedezéssel szolgált. Mintha életében először látná a folyót a partokat szegélyező jellegzetes épületekkel. A leghétköznapiabb felirattól a legegyszerűbb lámpaoszlopig, a Duna hullámain szelő uszályoktól a sétahajóig, a csónakokig mindent alaposan szemügyre vett.

Megállapíthatta, hogy Franciaország és különösen Provence tökéletesen kikapcsolta az otthoni világból. Ezen történetesen nem volt mit szomorkodni, hiszen Provence-szal vagy nélküle egy utazástól pontosan ezt várja az ember. A Sophie-val való találkozás még inkább garantálta az aktív pihenés sikerét. Ahhoz sem férhet kétség, hogy pár nap múlva tökéletesen hazatalál, s ehhez jelentős mértékben hozzájárulhat például egy Duna-parti séta a szabadon választható programok közül. A végleges hazatalálás pedig majdan a munka lesz, amit a közeli napokban fel kell vennie. A munka felvételére célzó fordulatba könnyű volt belekötnie. Mi az, hogy leteszem a munkát és aztán felveszem? Egy kreatív elme soha nem cselekszik ilyesmit. A legváratlanabb helyzetekben is tevékenykedik, alkot, töri a fejét, olykor egészen a fejfájásig. Szabadságra megy. Ez igen. De csak azért, hogy az idegen környezet inspiráló hatására elképzelhetetlen ötletekre ébredjen éjjeli álmából. Miután előzőekben ezeket az álomból riasztó megvilágosodásokat százával hagyta reggelre elszállni, elfelejtődni, újabban fáradtságot nem restelve kiugrott az ágyból, és emlékeztető vezérszavakat rótt sebtében direkt a keze ügyébe helyezett cetlire. Szabadságon vagyok? Dolgozom. Dolgozom? Nem, szabadságon vagyok, de semmi sem tilos, hiszen nyaralok. Miért ne törhetném a fejem? Törheted, de csak óvatosan.

Még pár nap hátra volt a munkába állásig. Varda igyekezett az időt maximálisan kihasználni, csellengés közben is hasznosnak mutatkozni. Egy reggel ismerős

közjegyzői irodába telefonált, ahol baráti alapon ígértek neki meggondolásra érdemes lakáscsere tippeket. Szerette ennek a bizonyos irodának a légkörét. Nem csupán azért, mert mindenkit ismert, s általában finom kávét kapott a látogatásakor, hanem mert beleláthatott a jogászkodás rejtelmeibe, s ezzel hódolhatott a pályával kapcsolatos nosztalgiájának. Valamikor ő is kacérkodott a gondolattal, hogy a paragrafusok világában keresi a boldogulását, ettől azonban több minden eltérítette. Nem bánta meg, de lelke mélyén, szívében a vonzalom megmaradt. Magyarázatot nem keresett a dologra, természetesen elfogadta, mivel nem is tehetett mást. Most is, mint mindig szívélyesen fogadták, kitöltötték neki az előírással tekinthető kávét, majd némán meredtek rá, amiből Varda azt a következtetést vonta le, hogy rendhagyó módon ezúttal nem a jogászok mesélnek ügyekkel kapcsolatos, mindenki számára hasznosítható tanulságokról, hanem tőle várnak színes franciaországi beszámolót. Tanácstalan volt, mennyire mehet el őszinteségben, amikor az előadásban majd oda ér, hogy Sophie majdnem elütötte, s ez a kaland mindkettőjük számára végzetessé vált, ami az érzelmek drámai alakulását, fordulatait illeti. Szerencsére a barátai általában diszkrétek voltak, nem akartak olyasmit megtudni, ami már sértette volna az intimitás kijelöletlen, ámde érzékelhető és érzékeny határait. A váratlanul meglelt, nagy vonalakban felvázolt szerelem azért elindította a fantáziájukat, s élénken tudakolták, lesz-e és hogyan folytatás. Lehetetlent akartak tőle, nem mellesleg a

legnagyobb tapintattal. Vardának egyelőre fogalma sem volt, mit kezd majd a kapcsolattal.

A szerelem melengető érzése mellett nem kerülhet-
te meg az ajánlatosnak mutatkozó észérvek számítás-
ba vételét. Amellett, hogy egyelőre nem észlelte dön-
tésre kényszerítő okok jelentkezését. A közeljövőben
nem foglalkozhat intenzíven érzelmi dilemmákkal.
Hamarosan munkába áll, ez lefoglalja energiáit száz
százalékosan. Amikor kimondta a százat, valójában
többnyire százhuszat gondolt, s a százhússzal nem a
főnökségnek szeretett volna szolgamód hízelegni,
hanem csupán önmagát, saját igényességét vette ha-
gyományosan figyelembe. Mit is mondhatott mást a
barátainak? „Gyerekek, egyelőre folytatás nincs. A
dolgoknak ülepedniük kell. Mindennek megvan a
normális menete, persze ha tényleg megvan. Az én
mérnöki agyam képtelen másként felfogni, értelmezni
még a szerelmet is. Ne haragudjatok, több informáci-
óval nem szolgálhatok.” A barátok nem haragudtak.
Nyomban más témára terelődött a szó. Botrányos
ügyekre, amelyek zavaros vízét még inkább fölkavar-
ta a tisztesség követelménye alól majdnem mindig
kibújó bulvársajtó. Közpénzek tűntek el nyomtalanul,
ami nem azt jelentette, hogy a lopás ténye ne lett vol-
na szembetűnő, az összegyszerűség pedig gyakran
meghatározható. A tolvaj nyomát általában bottal
űthették. A suttogó propagandában, a pletykában
szóba került a bűnüldöző hatóság cinkos együttmű-
ködése. Egyesek tömött borítékokat véltek látni kézről
kézre vándorolva külvárosi utcasarkokon, szakadt

csehókban, s ha ebben valaki kételkedni merészelt, azonnal felbukkant válaszul a sértődékenység, nem ritkán ártatlan közeli hozzátartozók életét elszántan felajánló eskütétel.

– Tényleg, hol a pénz? – állt meg a levegőben a felháborító visszaéléseket mintegy összefoglaló, visszavisszatérő kérdés. A kíváncsiság elsősorban politikusok és köreik által meglovasított milliárdokra vonatkozott, amelyek sehogy sem akartak előkerülni. A kérdésre nem volt válasz. Találgatások, kölcsönös vádaskodások láttak napvilágot a sajtóban, miközben tyúktolvajokra, bolti szarkákra bravúrosan lecsaptak.

– Hol a pénz? Gyerekek, ha hiszitek, ha nem, én nem láttam. De nagyobb baj, hogy az sem tud róla, akinek hivatalból egyet, s mást látnia kellett volna..

A kérdés a levegőben maradt. A közjegyzői irodában összeverődött társaság pedig vidámabb vizekre evezett. Mint mindig, ha megfejthetetlen rejtély várt megoldásra. Illetve vidámabb vizekre eveztek volna, de csengettek, és a titkárnő ajtót nyitva az irodába tessékelt egy idősebb urat, aki udvariasan megállt a küszöbön és várt a sorára. Varda tudta, mi következik.

– Ne haragudj barátom, ügyfél érkezett. Félbe kell szakítanunk az eszmecserét. Ha legközelebb erre jársz, el ne kerülj minket. Majd folytatjuk. A nyomozást is az eltűnt pénzek után. Szia.

– Kösz szépen a kávéért. Sziasztok.

Varda kilépett az utcára. Elvegyült a forgatagban. Fogalma sem volt, mikor lesz a legközelebb, amikor újra felkeresi majd a közjegyzői irodát. Az ígért kedvező lakáscsere ajánlatokról el is feledkezett. Semmi baj, majd egyszer. Legközelebb. Nyugalommal töltötte el, hogy biztos lehetett a barátokban, s abban is, hogy lesz legközelebb. Pár nap után azon vette észre magát, nem találja helyét a városban, a megszokott környezetben. Nem történt más, csupán kiesett a ritmusból. Nyilván azért, mert Provence-ban akaratlanul más ritmust vett fel, s ez ellen esze ágában sem volt tiltakozni. Miért is tette volna, hiszen nem vett észre semmit? Jóleső érzéssel belesimult egy másfajta életvitelbe, időszámításba. Időszámításba? Az óráját nyugodtan eldobhatta volna. Tájékozódásul beírta a napszakok váltakozásával, sötétedéssel, világosodással, mint tehetné azt valamikor az ősember nem csupán a napszakokkal, hanem talán az évszakokkal is. Rájött, tudat alatt mindig valami ilyesmire vágyódott. Minél közelebb a természethez, a természeteshez. Franciaország, az otthon kialakult rendből való kiszabadulás időlegesen megadta neki az élményt, s ebben elévülhetetlen érdemet szerzett Sophie, vagyis a váratlanul meglelt szerelem. Az idill elmúlt, egyre erősebben kopogott bebocsátásért a régi, felfüggesztett életritmus, amelynek a különbözősége nem merő kitalálás. Megfigyelhette a pesti utcán, mennyire más a közle-

kedés, az emberek járása, a sietés, a rohanás, de még az is, ahogy két idegen megáll egymással szót váltani. Szerette volna felfedezni a délvidékre jellemző derűs könnyedséget a Duna partján, ám ráébredt, másfajta talajon, másféle közegben egészen más ember terem, s ezen nincs mit csodálkozni. Legjobb, ha lassan elfeledkezik a franciaországi napokról, s visszatalál otthoni önmagához. Minél előbb, annál jobb.

Semmire sem jó, ha illúziókban ringatja magát, elvégre másfél héttől még nem válik valaki franciává, de más nemzetiségűvé sem. Törvénynek fogadta el a költő ítéletét, nem az a bugaci, aki Párizsban bugaci, hanem aki Bugacon párizsi. A világért nem szerette volna magát kinevettetni. Ilyen veszély nem is fenyegette, mert a másfél hét azért nem másfél év volt, s nem is másfél évtized. Ha vizsgálatot tart a lelkében, könnyen juthat arra a következtetésre, hogy nagyobb hatást tett rá a Sophie-hoz fűződő érzelem, mint a délvidék amúgy tagadhatatlanul kellemes, bódító légköre. S ha a szerelem tükröződik rajta valamilyen formában, nyugodtan felvállalhatja, hál' Istennek nem lát bele senki. Belelátásról szó sem lehetett, amikor önmagával sem volt teljesen tisztában. Ezt különben egyáltalán nem tartotta furcsának. Úgy látszik, a talált szerelem már csak ilyen. Több kétséget hagy, mint bizonyosságot. Nem beszélve arról, a jövő természete szerint is kifürkészhetetlen, bármit állítanak kártyavetők, jóvendőmondók és egyéb vajákosok jó pénzért, mintha busás fizetségért inkább feltárulnának a titkok.

Igen, titkok. A franciaországi nyaralás kissé megtépázta mérnöki magabiztosságát, amelyet a szakma nélkülözhetetlen velejárójának hitt. A számok világában minden egyértelmű, minden világos, de hát az élet a számokon innen és túl, például a szerelemben keresendő. A kereséssel kapcsolatban azonnal tiltakozást jelentett be, hiszen nem keresett ő semmit. Gyánútlanul ment, mendegélt, meglátta a kincset, lehajolt érte, a kincs meg ő érte, felvették egymást, s röpké időre összeállt valami épkezláb dolog, ami a teremtő helyeslésével is találkozhatott, ezért tűnhetett úgy, mintha az idő megállt volna. Megállt, mert megállították. Megállt, mert a figyelem elterelődött róla. Már-mint az időről. Elterelődött kettejükre, plusz még egy harmadik személyre is, akinek a bevonásától még súlyosabbá vált minden. Így arra a meggyőződésre juthatott, hogy a mélységi mozgások adhatják leginkább az élet minőségét. Sima hétköznapiokon nem sokat foglalkozott az élet minőségével. Ha megkérdezik, milyennek látja az életét, először talán meglepődik a privát szférát firtató kíváncsiságon, másodszor szárazon azt feleli: jól vagyok, köszönöm, s ez nem kis dolog. Hogy aztán a „jól vagyok” mögött meghúzódik-e valós értékeken alapuló minőségi fedezet, soha nem vizsgálta. Ha valaki rávezeti, szolidan elhárítja, mintha nem járna neki jó közérzet és életminőség egyszerre. Hetek múlva megint a közjegyzői irodába vezetett az útja. Meglepődésére ott találta a múltkori férfit, akinek az érkezése miatt megszakadt a múltkori baráti eszmecsere.

– Ez egy érdekes fazon – intett maga mögé fejével a csengetésre kilépő irodavezető.

– Miért? Csak nem most szabadult a börtönből? – kérdezett vissza.

– Te bolond, azt hiszed, ide bűnözők járnak?

– Nem, dehogy. Csak megszoktam, hogy aki manapság érdekes, az esetleg ellophatta a városháza tornyát.

– Hát, csalódnod kell öregem. Ő nem lopott el semmit, de mint mondtam, nagyon érdekes. Különb tudtommal ült börtönben valamikor. De többet nem tudok mondani. Gyere, fáradj be. Főzök egy jó kávé.

– Ezek szerint mégis csak ördögöm van.

– Hogy érted?

– Most mondtad, hogy ült.

– Nincs ördögöd. Nyugodj meg. Szabad ember. Adásvételi szerződés miatt jött. Lakást akar vásárolni.

– Akkor van elég dolgotok. Nem akarok zavarni. Majd jövök máskor.

– Ne számárkodj. Nem ismerek rád. Szedd már össze magad, és gyere, ha mondom.

– Jó, megadom magam.

Belépett az irodába. Az idős férfi felemelkedett a fotelból. Üdvözlésre nyújtotta a kezét.

– Bemutatom kedves barátomat – szólta az irodavezető Vardára mutatva. – Valamikor ő is ügyfél volt, aztán barátok lettünk.

– Az jó – mondta az idegen. – A barátság igen fontos ebben a rideg világban.

Köszöntés után helyet foglaltak. Az irodavezető állva maradt.

– Az urak elnézését kérem – mondta szertartásosan. – Valakit fel kell hívnom sürgősen. Üzleti ügy, várják a telefonomat. Küldöm a kávé, s hamarosan magam is jövök.

Varda magára maradt az idegennel. Valamiért úgy érezte, neki kell megtörnie a csendet, hiszen baráti alapon félig-meddig otthon van.

– A világért nem akarom zavarni önt. Menni akartam, de a barátom marasztalt – szabadkozott.

– Ne zavartassa magát – nyugtatta az idegen. Fel-tűnően fáradt arca borostás volt. – Lakást kerestem, nagy nehezen találtam. Adásvételi szerződés miatt jöttem. Ez volt az első iroda, ami az utamba esett, mondom, nem keresgélek tovább.

– Jó helyen jár – tartotta szükségesnek megjegyezni Varda. – Barátság ide, barátság oda, jól dolgoznak, nem zsebelik ki az embert, s ez a mai Magyarországon elég ritka.

– Örülök, ha így van, s hogy nem csalt az ösztönöm, amikor ide becsengettem. A mai Magyarországot be kell vallanom, nem nagyon ismerem. Nemrég költöztem haza külföldről. Szorgalmasan gyűjtöm az információkat, tájékozódok, de mindez kevés ahhoz, hogy tiszta lelkiismerettel mondhassak ítéletet.

– Bocsásson meg, én sem ítélek, de sajnós vannak rossz tapasztalataim.

– Elhiszem. Ön végül is itt él, jobban fel tudja mérni a helyzetet.

– Nem vagyok az a fajta, aki a hazáját becsméri, de tudja, most átmenet van. Átmenet diktatúrából a demokráciába. Minden képlékeny, és hogy őszinte legyek, rengeteg a negatív jelenség. Sokan halásznak a zavarosban. Mindezek ellenére bizakodó vagyok. Remélem, egyszer letisztul minden, az élet jobb, könnyebb lesz.

– Egyetértetek, a reményt nem szabad feladni. Nem véletlenül mondom. Sok mindenben keresztülmentem életem során, de a reményt soha nem adtam fel. Ennek köszönhető talán, hogy most itt vagyok és beszélhetek önnel.

Mire belemelegedtek volna a társalgásba, nyílt az ajtó. A titkárnő lépett be a kávéval, nyomában az irodavezető.

– Parancsolj, a kávé. Még egyszer elnézést kérek, de a telefon fontos volt nekem és a hívott félnek is.

– Ugyan kérlek, ne szabadkozz. Első a munka, csak utána jöhet bármi más. Köszönöm a kávét. Mindjárt lehörpintem és megyek, az úr nem várhat tovább.

– Csak ne zavartassa magát fiatalember. Az élet csupa várakozás, és én türelmes vagyok – szólt az idegen.

– Kedves öntől. Örülök, hogy találkoztunk. Én már itt sem vagyok. Viszontlátásra.

– Viszontlátásra.

– Ez van öregem – tárta szét a karját bocsánatkérően az irodavezető. Gyere legközelebb, talán több időnk lesz. Legjobb, ha előtte felhívsz telefonon. Szia.

– Majd találkozunk, szia.

Noha semmit nem intézett az irodában, ez a nap emlékezetes maradt Varda számára. Hazatérve külföldről érkezett levelet talált a postája között, mégpedig szerelme, Sophie Delamer levelét.

22

– Sophie Delamer, ez igen! – fütttyentett örömében.
– Nézzük, mit ír a drágám!

Izgalmában felrúgott egy útjában lévő széket. Nem törődött vele. Ott hagyta a földön, s leült egy másikra. A levelet feltépte, és melegében olvasáshoz látott.

Vardám, életem!

Bizonyára meglepődsz, hogy magamhoz képest szokatlanul gyorsan fogtam tollat. Különleges oka van. Tegnap magyar napot tartottam, méghozzá nem jókedvemből, hanem mert kényszerítettek rá. Ne ijedj meg, nem a honfitársaid, hanem egy önmagára, a körültekintő tájékoztatásra állítólag sokat adó francia lap munkatársa, akire egyáltalán nem vagyok büszke. A veled töltött nem túl hosszú idő alatt kissé magyarrá váltam én is. Ha igazságos akarok lenni, ebben az írországi magyarnak is van némi része. Ami engem illet, újságot már elég régóta nem veszek, de időnként, ha szörfölni támad kedvem az interneten, böngészgetek az itthoni lapokban. Így cselekedtem tegnap is. Bár ne tettem volna. De ha már elkövettem a hibát, képtelen vagyok magamban tartani a mérgemet. Szerencsétlen firkász, mi más-

nak nevezhetném, úgymond, a magyar demokráciáért aggódik. Ennek ürügyén elmondja Magyarországot mindennek, csak jónak, szépnek nem. Ő tudja, hogy nálatok súlyhiányos a demokrácia, hogy nincsen sajtószabadság, vallásszabadság, hatalmi egyensúly, hogy veszélyben a kisebbségek élete, tombol az antiszemitizmus, s hogy hazád komoly veszélyt jelent Európára. A cikk alapján a tények ezt az urat teljes mértékben hidegen hagyták. Olyan, mint a viccbéli beteg, aki nem tudja, mi baja. Az eszpresszóban hallotta, hogy rossz a közérzete. A zszurnaliszták gyöngye, a gyöngyök zszurnalisztája az eszpresszóba sem ment el, hogy értesüljön kóros féloldalságáról. Nagyapám legendás mondása jutott rögtön eszembe, ami a következőképpen hangzik: nem baj, ha valaki ostobának születik, de tragédia, ha ostobán hal meg.

Nem tudni, milyen meggondolásból osztják egyesek a leckét idegen országoknak. A legkönnyebb kenyérkereset szerintem, ha valaki a hasára ütve gépbe írja azt, amit diktál a rossz lelkiismerete, fizetett szolgálkúsége. Ezen a ponton megdől Gide tétele, amely szerint az előítéletek a civilizáció pilótái. Nincs itt szó semmi civilizációról, meg előítéletről. Az előítélet ugyanis sok esetben lustaságból, merő tájékozatlanságból fakad. A bértollnokok viszont ugyanúgy, mint a bérgyilkosok gonoszságból a legrosszabbra is képesek. Nem hiszik azt, hogy a bölcsek követ hordják a zsebükben. Ők megvetik a bölcsességet, mint olyant. Viszont mégsem tudatlanságból követik el förmedvényeiket az igazság, a valóság, a tények ellen, hanem tudatosan, ártó szándékkal. Az előítéleteket még ki lehet köszörülni, a szándékos károkozás, szellemi környezetszennyezés diktálta végítélet nem hajlan-

dó engedni, meglágyulni. Némi elégtétel mindenkinek, neked is az lehet, hogy amit az újságírásnak ez a levitézlett gyászhuszára kapott az olvasóktól, azt bizonyára nem teszi zsebre. Vele ellentétben büszke lehetek azokra a honfitársaimra, akik a cikket kommentáló észrevételeikben alaposan helybenhagyják a szerzőt. Más országok belügyeibe történt jogtalan beavatkozásról, rosszindulatról, gyűlölködésről beszélnek, vagyis az olvasó igazságot tesz, s ezzel maga is félig magyarrá válik.

Tévedés azt hinni, hogy a franciák a magyarokat védik, amikor megszólal az igazságérzetük, a lelkiismeretük. Jogos felháborodásukkal önmagukat, hazájukat óvják, mert egy szép napon esetleg majd Franciaországról írnak tájékoztatlanságból, gyűlöletből ittasodva égbekiáltó, sértő valótlanosságokat, s ezt valamilyen módon meg kell torolni, helyre kell igazítani. Hogy kinek? Nem kérdés. Mindenkinek, aki számára Franciaország jelent valamit. Magam is tartom, a politika túlságosan fontos dolog ahhoz, hogy kizárólag a politikusokra lehetne bízni. Tudom, nem kellene, de hasonló esetben kissé szégyelli magát az ember, s ha nem tudnánk, amit tudunk veled drága Varda, akkor bocsánatot kérnék tőled, a hazádtól, ahogy gondolom te is megtennéd hasonló esetben. Biztos feltűnt neked, hogy a szerelemről nem írtam, ám ha jól figyeltél, akkor arról írtam. Hiányzol kedvesem.

A te Sophie-d

Varda átfutotta a levelet még egyszer, meg még egyszer, majd jóleső érzéssel az íróasztal fiókjába rejtette. Úgy gondolta, nem szabad rögtön, első felindu-

lásból válaszolnia. Mindenképpen vár néhány napot. Kis idő elteltével megjönnek a legjobb szavak, mondatok külön hívás nélkül és Sophie indulattól izzó soraira méltóképpen válaszolhat. Levélváltásuk a franciamagyar barátság ápolásának mintapéldája lesz, anélkül, hogy bármelyikük is törekednék erre a címre. Nemrég tengernyi csendes boldogságot kívánt valakinek a névnapja alkalmából. Olyasvalamit, amire maga is áhítozott, akár távol volt tőle, akár a tengernyi csendes boldogság valószínűtlen közelsége hozta izgalomba. Elképedt, milyen nagyvonalúan halmozott el másokat a legjobb kívánságokkal. Nem azért, mert a papír közmondásosan kibír mindent. Megtette élő szóban is, ha úgy hozta az élet, s soha nem érzett megbánást, nem hitte, hogy a túlzások birodalmába tévedt. Törvényként lebegett előtte, jó szóval nem szabad fukarkodni, ha egyszer másoknak örömet, sőt földön túli boldogságot okozhat. Sokszor elámult, milyen hatással bír a jól forgatott őszinte szó, a helyesen alkalmazott szerencsekívánat. A dolog oda-vissza működött. Őt is elöntötte a meleg, ha valakitől olyasmit hallott, amitől kicsit többnek érezhette magát. Érzelmekkel lehet befolyásolni igazán a dolgokat. Persze akkor, ha nem szégyelljük ezeket az érzelmeket kinyilvánítani. Varda fokozatosan megszabadult a gátlásoktól. Ennek következtében csodálkozva állapította meg, javult a közérzete, sőt, kedvező változást tapasztalt a közvetlen környezetében. Ennél többet aligha kívánhatott.

Közben igényességét más területen kellett érvényesítenie. Elkezdett dolgozni. A munka felvétele kisebb zökkenővel járt, mint eredetileg hitte. Energiái megsokszorozódtak a távollét, a kikapcsolódás alatt. Erre szükség is volt, mert munkáltatója helyzete piaci okok miatt átmenetileg bizonytalanná vált, s a bizonytalanság átragadt a dolgozókra is. Varda reménykedett, hogy a legrosszabbat el lehet kerülni, ha másként nem, áldozatok árán. A vezérkar összedugta a fejét, válságterveket dolgoztak ki, majd amikor már mindenki felkészült a kellemetlen változásokra, váratlanul újabb megrendelések érkeztek, mert a konkurencia előbb ment tönkre, s ebből ők hasznot húztak. C'est la vie – mondja a francia, s Varda egyszeriben fellelegzett. A többiekkel együtt. Egy nap munka után nem tért haza, hanem megcélozta a belvárost. Meglehetősen meleg volt. Hirtelen megszomjazott. Egy sörröző felé irányította a lépteit. A teraszon, napernyők árnyékában keresett helyet. Éppen leült volna, amikor hangot hallott. Semmi kétség, a hang őt szólította.

– Fiatalember, ha nem restelli, üljön az én asztalomhoz.

A hangot ismerősnek találta. Megfordult, és a közjegyzői irodában megismert idősebb férfival találta magát szemközt.

– Jó napot uram! – üdvözölte a férfit.

– Jó napot fiatalember! Foglaljon helyet. Mit kérhetek magának?

– Ha már ilyen kedves, egy pohár sört. Éppen megszomjaztam.

- Akár csak én.
- Rövid ideig szabadságon voltam, s kissé nehezen találom a helyemet. Magyarul, kizökkentem – bökte ki Varda.
- Ami azt illeti fiatalember, én sem találom a helyemet. Néha már arra gondolok, talán nincs is helyem ezen a bolygón. Örülöm kellene, mert szabad vagyok, hosszú idő után itthoni levegőt szívhatok. De valami zavar. Néha még mindig úgy érzem, mintha rácsok vennének körül, és örök kémlelik minden mozdulatomat. Azt hiszem, ez az érzés már életem végéig elkísér.
- Én pedig kedves uram olykor összerezzenek. Azt képzelem, valaki követ, majd utolér, a vállamra teszi a kezét, s azt mondja, menjek vele. A legidillibb helyzetben, hangulatban is kísért ez a dolog. Emiatt ritka, amikor igazán jó a közérzetem.
- Nem látok okot arra, hogy titkolózzam maga előtt. Én ültem börtönben réges-régen, s mondhatom magának, pár év fogság után semmi nem ugyanaz, mint volt azelőtt. Olykor kinyitok ajtókat, ablakot, hadd áramoljon felém a szabadság felemelő érzése, hogy aztán birtokba vegyem. Mintha a huzattal, a levegővel érkezne a megváltás. Nem így működik. A szabadság vagy bennünk van, vagy nincsen sehol. Ha körülvesz, az megtévesztően mindennek látszik, s rájövünk, ez nem elég. Az ítélet, amivel valamikor sújtottak, ha nem minket, akkor a felmenőinket, ott lebeg felettünk. Bármikor utolérhet.
- Bűnösök vagyunk, úgy gondolja?

– A szentírás szerint igen. S azt a sok rosszat látva a világban, gyakran az ember eszébe jut. Bűnösök vagyunk, vezekelnünk kell.

A súlyos párbeszéd nem tudta lerontani a sör jótekonny hatását, de Varda és beszélgetőtársa megmaradt a kijelölt vágányon.

– Azért sör mellett még a vezeklés is könnyebb – kockáztatta meg Varda.

– Szívesen igazat adnék fiatalember, de nekem mindez kissé nehezebb. Most vagyok igazán tele kétségekkel, amikor tulajdonképpen túl vagyok minden, tétje már alig van valaminek számomra. Hátra dőlhetnek nyugodtan, fütyülhetnek a világra, de ennek a lehetőségét elvették tőlem valamikor.

– Tudja legalább megközelítőleg, mikor?

– Megmondhatom magának pontosan. Akkor, amikor államellenes összeesküvés vádjával annak idején elítéltek. Politikai fogoly voltam, azonban a lényegét illetően nincs különbség, legfeljebb annyi, hogy az ötvenes évek elején politikainak lenni rosszabb volt, mint köztörvényesnek. 1956-ban szabadultam. Fiatalemberként belevetettem magam a forradalomba, amely számomra szerves folytatása volt az elárult államellenes összeesküvésnek. A forradalom elbukott, én meg disszidáltam nyugatra.

– Sokak sorsa volt ez 1956-ban.

– Sokaké, de én csak a magam nevében beszélhetek. Idegen országban megkapaszkodni, megteremteni egy új élet feltételeit, ezzel a kihívással megbirkózni szintén a forradalom szerves folytatásának élményé-

vel ajándékozott meg. Elsősorban önmagamért feleltem, nem volt családom, ám én úgy fogtam fel, hogy a többi sorstársamért, az otthon maradottakért, az áldozatokért is tartozom a helytállással. Ezt a fejezetet úgy hívják, hírünk a világban. Az idegenben töltött évtizedek alatt különösen fontosnak tartottam, hogy külföldieknek beszéljek hazám történelméről, kultúrájáról, a magyarság értékeiről. Szinte küldetésnek éreztem a közlést, a tájékoztatást, akár a legváratlanabb helyzetekben.

– Én nem ültem börtönben – vette át a szót Varda.
– Életkoromra tekintettel nem vehettem részt a forradalomban, de nekem is volt alkalmam magyar órát tartani, legutóbb Franciaországban. Képzelje, Avignonban egy nő hajsza hímjén elütött a kocsijával, s ha már nem sikerült elgázolnia, kárpótlásul meghívott kávéra, sétahajózásra a tavon, majd a barátságos mediterrán otthonába, ahol másfél hetet tölthettem. Egymásba szerettünk. Ez számomra több volt nyári kalandnál.

– Franciaország, Franciaország – sóhajtott a férfi. – Engem is francia nővel hozott össze a véletlen. Sietünkben egymásba botlottunk, szó szerint, majd két ismeretlen idegen országban kávé mellett beszélgettünk mindenféléről. Hideg, esős ős volt. Mindketőnknek jólesett. Megjegyzem, elsősorban én beszéltem, ő okosan hallgatott. Kávé után egyikünk erre ment, a másik arra. Búcsúzás előtt levélváltásban állapodtunk meg. Egy darabig működött is így a kapcsolat, mígnem többszöri költözés alkalmával elveszítet-

tem a leveleit, a címmel együtt, s el a telefonszámot is. Emlékeztem a címre, legalábbis azt hittem, de a levél visszajött Franciaországból. A címzett ismeretlen. Volt, nincs... Ez a befejezetlen befejezés árnyékként borul a napi hangulatomra. Egy darabig azt hittem, elmondtam mindent. A sors biztos így akarta, bele kell nyugodnom. Most, hogy a fonal elszakadt, éppen fordítva gondolom. Oly sok mindent mondanék, írnék még eltékozolt életemről.

– Sajnálom uram. De látja, milyen a véletlen? Olyan nőbe szerettem bele, aki ugyancsak véletlenül találkozott külföldön egy férfival, jelesül honfitársammal. Egyszer csak elmaradtak az illető levelei. Kedvesem levele is visszajött. A címzett ismeretlen. Ugye milyen érdekes?

– Életem során annyi minden meglepőt, hétköznapi csodát megértem, hogy már a szemem sem rebben. Nem csodálkoznék, ha a maga szerelme és az én levelező partnerem, akivel soha nem találkoztam később, egy és ugyanazon személy lenne. Az volna igazán szép! De ez kizárt dolog.

– Arra csak emlékszik, hogy hívták a hölgyet?

– Hát hogyne. Sophie Delamer.

Varda kezében megbillent a söröspohár. Az ital a nyakkendőjére ömlött.

– Mi történt fiatalember?

– Semmi. Nem, ez lehetetlen.

– Micsoda?

– Véletlenül a szerelmemet is így hívják: Sophie Delamer. Most már csak azt kellene elárulnia, hol találkoztak annak idején?

– Nem titok, Írországban, ahova én Hollandiából érkeztem. Ő meg Franciaországból, Avignonból.

– Hogy hívják önt?

– Horváth István.

– Le vagyok taglózva. Úgy látszik, mégis csak lehetséges.

– Mi?

– Hogy az én szerelmem és az ön levelező partnere egy és ugyanazon személy. Ilyen nincs, de el kell ismernem, mégis van. Minden világos. Most, hogy kiderült, elárulhatom, én Sophie jóvoltából tudtam ön-ről. Sokat beszélt a Krisztus arcú, írországi magyarról, az emigráns forradalmárról, a találkozásukról, a leveleiről. Tanúsíthatom, mély benyomást tett rá. Nagyon örülök, hogy az esztendő legnagyobb meglepetéseként találkozhattam önnel.

– Magam is nagyon örülök. Még hosszabb időre lesz szükségem, hogy napirendre térjek a dolog felett. Számomra nem kétséges, az emberi sorsok, az életutak meg vannak írva a csillagokban. A csodaszámba menő találkozások, valamint az utak kereszteződései is előre elrendeltek. El kell fogadnunk, a legvalószínűtlenebb véletlenek is előfordulhatnak. Javasolom, ünnepeljük meg a történelmi találkozást, legalább egy újabb pohár sörrel – indítványozta Horváth.

– Egyetérttek. Isten hozta önt az életemben – emelte a poharát Varda.

– Magát is az enyémbe fiatalember – viszonozta Horváth. – Isten akarta így, nem kétséges.

23

Varda napokig nem tért magához a nevezetes nap után, amely meglepő felfedezéssel szolgált Horváth István forradalmár és az ő számára egyaránt. Két férfi és egy nő élete, egymástól tekintélyes földrajzi távolságban a sors kifürkészhetetlen játéka folytán összekapcsolódott. Ha Európa térképén ceruzával vonalat húzna Írország, Franciaország, Hollandia és Magyarország között, még kevésbé hihetné a dolgot. Ráadásul nem a szokványos háromszög történet az övék, hogy az egyik fél becsapja a másikat egy harmadikkal. Igaz, ő beleszeretett Sophie Delamerbe véletlenek sorozatán keresztül, s a szerelem kölcsönös volt. Igaz, véletlenek sorozatán keresztül Sophie Írországbán összetalálkozott Horváthtal, de közöttük csupán barátinak mondható levelezés alakult ki, kötelezettségek kizárásával. Senki nem követelhetett a másiktól semmit. Egyébként ez még az ő szerelmükre is érvényes volt. Ezzel együtt a felfedezés, a szálak hirtelen összekapcsolódása elemi erővel hatott, legalábbis rá. Attól óvakodott, hogy megállapítását Horváthra is érvényesnek higgye. Ezt tőle kellett volna megkérdeznie. A bizonyos felfedezés után többször is találkoztak,

immáron megbeszéléses alapon. Varda így több mindent megtudhatott Horváthról, leginkább arról, mi minden történt vele a végleges hazaköltözés után. Mi minden?

Először is rehabilitálták az államellenes összeesküvés életfogytiglani ítéletével kapcsolatban. 1956-os szerepvállalása miatt erre nem volt szükség, erről a megtorlás idején nem született formális bírósági ítélet, bár a pufajkások halálra keresték. Ha megtalálják, nem nehéz elképzelni, mi lett volna a sorsa. Elmesélte Vardának, hogy felvették a vitézi rendbe. A frissen alakult politikai pártok is megkeresték, képviselő jelöltséget kínáltak neki, de ő hallani sem akart erről. Nem szerette volna más emigráns magyarok példáját követni, akik hazatérve valamiért úgy gondolták, vezető szerepet kell játszaniuk az eseményekben, akár az ország irányításában. Csendesen visszahúzódva szerette volna élni nyugdíjas éveit egy kis külvárosi házban. Ebben Varda tökéletesen igazat adott neki. Szavajárása szerint Magyarországon kötelezően végrehajtandó, egyben engedélyezett rendszerváltás történt. Olyan is lett az egész. A váltás körülményei a későbbiekben mindenre rányomták a bélyeget. Horváth Istvánt a sajtó is felfedezte. Megkereste a televízió. Felvettek vele egy hosszabb riportot, amelynek a sugárzására azonban nem került sor. Horváth hirtelen visszavonta a beleegyezését. A tévé nem értette. Vardának viszont elárulta, a rokonai kérték erre könyörögve. Állítólag őt féltették, Horváth szerint azonban a rokonok a vele kapcsolatosan kinyilvánított

aggodalmukkal a saját félelmüket leplezték, s ebből azt a következtetést vonták le, valami tényleg kisiklott Magyarországon, ha évekkal a demokratikus fordulat után is félnek az emberek.

Vardának elmagyarázta, a rendszerváltás nem változtatta meg egy csapásra a népet, amelyet köztudomásúan leváltani nem lehet, ellentétben a kormányokkal. Számos jel mutatott arra, igaza van. Lehet, hogy a rokonoknak bántódásuk esik, ha ő kiáll a nyilvánosság elé. Ezen a ponton megborzongott. Ijedten gondolt arra, hogy a Rákosi elleni összeesküvésben, majd a forradalomban való részvétele, az emigrációja miatt könnyen bajuk eshetett a hozzátartozóknak már jóval korábban, ahogy ez számos más esetben be is következett. A retorzió, a bosszú talán az ő rokonait sem kímélte, csak nem mernek erről beszélni. Az 1956-os forradalom igazságát még mindig nem sikerült érvényre juttatni. Sok az elhallgatás, a hamisítás, s ez az ő szemében ékesszóló bizonyíték volt arra nézve, hogy a múltat, a történelmet igenis meg lehet változtatni. A végtelenségig lehet manipulálni, amit az abban érdekelt erők, különösen, ha hatalmi helyzetbe kerülnek, meg is tesznek. Minden kétséget kizáróan Magyarország ki van szemelve valamire. Hogy mire, az a jövő zenéje.

A Horváthtal közös sörözés után Varda hazament, és leült levelet írni Sophie-nak Franciaországba.

Sophie, kedvesem!

A múltkori leveleddel alaposan megleptél engem. Bocsánatot is kell kérnem tőled, mert amikor én talán éppen azon törtem a fejem, milyen gyorsan felejtesz majd el engem, te, amint írtad, magyar napot tartottál, s kiakadtál azon, hogy a hazámat méltatlanul bántják a francia sajtóban. Bocsáss meg drágám, egyben köszönöm a kiállításodat. Természetesen én is megvédeném Franciaországot hasonló helyzetben. Két dolgot mélységesen megvetek: az árulást és a szolgálalkúséget. Szerintem mindig választhat az ember, akkor is, ha látszólag nem, ha a kör szinte bezárult. Nem tudom, hallottad-e a lengyel pap esetét, aki a koncentrációs táborban egy családos férfiért áldozta fel az életét? Ilyen fokú hősies helytállásra kevesen képesek, de a drámai példa mégis útmutató. Milyen példa? Az áldozathozatalé másokért, az igazságért a legnehezebb helyzetekben. Ne félj Sophie, a továbbiakban nem borongani szeretnék. Eredendően egészen másért ragadtam tollat. Mielőtt folytatnád az olvasást, kérlek, ülj le, megdöbbenő hírt közlök veled. Az elején kezdem. Nem tudom, beszéltem-e neked arról, hogy lakáscsere ügyletem van folyamatban. Megbíztam egy ismerős közjegyzői irodát, segítsenek, legalább tippekkel.

A múltkor felkerestem az irodát, s ott találtam egy idősebb urat, aki adásvételi szerződést intézett. Pár percig magunkra maradtunk, de mielőtt belemerültünk volna a beszélgetésbe, a titkárnő hozta a kávé, s az irodavezető is visszatért. Én távoztam. Napok múlva, ahogy bolyongtam a belvárosban, megszomjaztam, s leültem egy söröző teraszára, hogy felfrissüljek. Azaz csak leültem volna, mert a há-

tam mögöl egy hang engem szólított. Üljek le az asztalához. Az a férfi volt, akit megismertem a közjegyzői irodában, akiről semmit sem tudtam. A meghívást elfogadtam. A sör jólesett. Belelendültünk a beszélgetésbe. Elmeséltem neki, hogy nehezen találom a helyemet, nemrég tértem vissza külföldről, ahol véletlen folytán megismerkedtem egy kedves nővel és beleszerettem. Az illető nyelve is megeredt. Elmondta, nemrég költözött haza külföldről, és ecsetelte, milyen nehézségeken ment keresztül élete folyamán. Az ötvenes évek elején börtönbe csukták politikai okokból. Harcolt az oroszok ellen az 1956-os forradalomban, majd a biztos börtön, vagy halálbüntetés elől nyugatra emigrált, ahol sikerült megkapaszkodnia. Sok-sok évvel később egyik külföldi útja alkalmával véletlenül megismerkedett egy fiatal nővel. Egy darabig leveleztek, aztán felfordulással járó költözködés alatt elveszítette a nő leveleit, a címre pedig nem emlékezhetett pontosan, mert a levele visszaérkezett. A címzett ismeretlen.

Ekkor még nem gyanakodtam, de megkérdeztem tőle, hogy hívják a hölgyet. Sophie Delamer, mondta a képembe szemrebbenés nélkül, s én majdnem kiejtettem a söröspoharat a kezemből. Körbejártam a dolgot kérdésekkel, konkrét adatokkal, nem szerettem volna, ha tévedek, mert még esetleg kilenc Sophie Delamer létezik rajtad kívül, és senki nem az, akinek látszik. A kérdezősködés, a kutakodás eredményes volt. Hogy kerek perec legyek, a te írországi magyarodat sodorta utamba a szél, vagy nem tudom én mi. Ilyen véletlen egyszerűen nem létezik. De el kell fogadnom, mégis csak van ilyen. Drágám, most szeretném látni az arcodat, a kikekerekedett szemedet, s mondani neked: ezt add össze papír,

meg ceruza nélkül, ahogy mifelénk mondják. Hidd el, nem akartam vetélkedni veled meglepetésekben. Ez most, úgy érzem, mégis mindennél tökéletesebben sikerült. A címedet természetesen megadtam neki, vagyis Horváth Istvánnak. Bevallom, odakint nálad ügyet sem vetettem a nevére. Most viszont egy életre megjegyeztem. Búcsúzom. Vigyázz magadra drága Sophie! Szeretlek kedvesem.

A te Vardád

U.i.: Lehet, hogy egyszer hármasban találkozunk?

„Minden megtörténhet”. – hangzik Pákovics Miklós Rejtett hívás című regényének mottója. Két magyar férfi és egy francia nő szövevényes kapcsolata áll a mű középpontjában, de mégsem a szokványos háromszög történetéről van szó, amelyben az egyik fél becsapja a másikat egy harmadikkal. Senki nem csap be senkit, ellenben a hősök sorsán keresztül, a háttérben kirajzolódik a magyar társadalom közelmúltjának képe a Rákosi korszaktól kezdve az 1956-os forradalmon, majd a megtorláson át a félresiklott rendszerváltásig, a küzdelmes európai identitáskeresésig. Nevezett korszak túl közel van még, nem lehet vele szembenézni – fogalmazott egy filmrendező, akiről másnap kiderült, ügynök volt. Ez is a magyar közelmúlt része. Nyilván az önmagunkkal való szembenézés a legnehezebb. Vardának, a Rejtett hívás fiatalabb férfi hősének nem volt és nincs mitől félnie, mégis ritkán nyugodt. Visszatérő élménye, hogy valaki megérinti a vállát, és követésre szólítja fel. Miért? – keresi a választ bolyongásai során. Miért? – kérdezheti vele az olvasó, aki igazolhatja a mottó jogosságát: Minden megtörténhet.

Pákovics Miklós művei:

Afortunadas – Szerencsés szigetek
Hordozható mennyország
Majd kinyomozza Mike
Holnap emigrálunk
Guruló mozigépész I.-II. (e-Könyv)
Rejtett hívás